

JACK LONDON

Călcâiul de fier

THE IRON HEEL

CUPRINS:

PREFAȚĂ 7

CUVÂNT ÎNAINTE 29

Capitolul I 35

VULTURUL MEU 35

Capitolul II 57

ARUNCAREA MĂNUȘII 57

Capitolul III 77

BRAȚUL LUI JACKSON 77

Capitolul IV 92

SCLAVI AI MECANISMULUI 92

Capitolul V 104

FILOMAȚII 104

Capitolul VI 132

PERSPECTIVE 132

Capitolul VII 143

VEDENIA EPISCOPULUI 143

Capitolul VIII 152

SFĂRÂMĂTORII DE MAȘINI 152

Capitolul IX 173

TEMEIURILE MATEMATICE ALE UNUI VIS 173

Capitolul X 198

VÂRTEJUL 198

Capitolul XI 211

MAREA AVENTURA 211

Capitolul XII 222

EPISCOPUL 222

Capitolul XIII 236

GREVA GENERALĂ 236

Capitolul XIV 249

ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI 249

Capitolul XV 261

ULTIMELE ZILE 261

Capitolul XVI	269
SFÂRȘITUL	269
Capitolul XVII	282
LIVREAUA ROȘIE	282
Capitolul XVIII	294
ÎN TAINA MUNTELUI SONOMA	294
Capitolul XIX	307
METAMORFOZE	307
Capitolul XX	319
OLIGARHUL DISPĂRUT	319
Capitolul XXI	329
FIARA MÂNIOASĂ DIN ABISURI	329
Capitolul XXII	338
COMUNA DIN CHICAGO	338
Capitolul XXIII	355
OAMENII ABISULUI	355
Capitolul XXIV	372
COȘMAR	372
Capitolul XXV	380
TERORIȘTII	380

PREFAȚĂ

„Sunt un fiu al clasei muncitoare.” Cu aceste cuvinte își începe Jack London unul dintre cele mai cunoscute eseuri ale sale, intitulat, în mod semnificativ, *Ce înseamnă viața pentru mine*. Afirmația este plină de adevăr și oferă o cheie pentru înțelegerea sensului vieții și luptei marelui scriitor, pentru înțelegerea operei și activității lui cetățenești.

Fără îndoială că originea socială și viața pe care a dus-o până la o anumită vârstă, viață caracteristică pentru masele muncitoare din America la sfârșitul veacului trecut, sunt acelea care au oferit geniului său creator condițiile favorabile pentru realizarea unei opere atât de importante și atât de scumpe oamenilor simpli de pretutindeni. Prin opera creată în aceste condiții, scriitorul a îndreptățit pe deplin elogiul pe care i-l adresa, la începutul anului 1929, un critic literar marxist, Martin Bussak, în revista *New Masses*1 „Jack London a fost un adevărat scriitor proletar – primul și, până astăzi, unicul scriitor proletar de geniu al Americii. Muncitorii care citesc, îl citesc pe Jack London. Este singurul scriitor pe care cu toții l-au citit, singura experiență literară care ie este comună tuturor. Muncitori din uzine, muncitori agricoli, marinari, mineri, vânzători de ziare îl citesc și îl recitesc. El este cel mai popular scriitor al clasei muncitoare americane.”2

Ca artist, Jack London continuă linia realistă a literaturii americane, ilustrată înaintea lui de scriitori de seamă, ca Stephen Crane, Frank Norris și,

mai cu seamă, Mark Twain. Dar, în comparație cu precursorii săi, Jack London face un mare pas înainte. Predecesorii săi privesc cu simpatie clasa muncitoare și ar dori să-i îmbunătățească starea de adâncă mizerie în care se zbate. Dar ei vedeau toate acestea ca spectatori, și dorințele lor de mai bine nu-i împingeau niciodată să scormonească la rădăcina sistemului social generator de mizerie și asuprire, ca să-i afle putreziciunea și să arate căile menite să ducă la răsturnarea lui. Jack London însă a trăit ca proletar, el a înțeles că numai prin dărâmarea sistemului capitalist clasa lui se poate elibera, și a închinat tot ce avea mai bun în el luptei de eliberare a proletariatului.

Jack London a avut o viață frământată și tumultuoasă, care i-a purtat prin multe locuri din lume și l-a trecut prin nenumărate încercări. Totdeauna însă existența lui a fost dominată de două cerințe inexorabile: setea de cunoaștere și nevoia permanentă de activitate. A lucrat, încă de copil, ca simplu muncitor și ca marinar; a străbătut, ca vagabond, Statele Unite de la un ocean la celălalt, din California și până la New York, apoi s-a întors în California; a fost căutător de aur în Alaska; a cercetat, ca reporter, cartierele mizere ale Londrei, sinistrele slums-uri; a străbătut Pacificul, ca marinar; a fost în Japonia și în Coreea, în calitate de corespondent de război; a străbătut în lung și-n lat Statele Unite și a vorbit în nenumărate locuri, ca purtător de cuvânt al celor mai înaintate cercuri din mișcarea muncitorească americană. A devorat orice carte i-a căzut în mână, citind și lucrând de obicei câte nouăsprezece ceasuri pe zi; a înregistrat în sufletul său, de o rară sensibilitate, aspectele cele mai semnificative ale lumii înconjurătoare. Fiind artist și luptător totodată, a simțit nevoia imperioasă de a comunica și altora cele observate și de a se angaja cu toate forțele în lupta pentru remedierea relelor fără număr existente în lume.

Dintre toate aceste multiple aspecte ale vieții lui, trei sunt însă acelea care au avut o influență determinantă asupra creației sale scriitoricești: copilăria și tinerețea, trăite ca simplu muncitor, călătoria în Alaska și activitatea de militant social, dusă în vremea când declara că cel mai de preț bun al său este carnetul de membru al partidului socialist.

S-a născut la 12 ianuarie 1876 ca fiu natural și a purtat numele de John Griffith, până ce a fost înfiat de John London, bărbatul cu care mama lui s-a căsătorit, când el avea abia opt luni. A trăit o copilărie nefericită și chinuită de tot felul de lipsuri, despre care a scris mai târziu: „N-am avut niciodată jucării sau alte fleacuri de care au copiii. Primele mele amintiri din viață sunt umbrite de sărăcie. Lipsurile pricinuite de sărăcie deveniseră cronice... Și numai un copil, cu sensibilitatea unui copil, poate ajunge să înțeleagă însemnătatea lucrurilor cărora multă vreme le duci dorul.”

Avea doar zece ani când a fost silit să muncească, pentru a ajuta și el la împlinirea nevoilor familiei. Se scula de la trei dimineața, să vândă ziare pe stradă, apoi trebuia să se întoarcă repede acasă și să pornească la școală, iar după aceea dădea fuga să prindă ediția de seară a ziarelor, din vânzarea cărora încerca să mai scoată câțiva gologani. Dar încă de pe acum, băiețelul, care pe

băncile școlii își luase numele de Jack, adăugându-l celui de London, al tatălui adoptiv, dă dovadă de o energie titanică, menită să-l însoțească până în ultima perioadă a vieții. La opt ani descoperise ceea ce el însuși numește „adevărata pasiune a vieții sale” – lectura. Deși atât de trudit, găsește totuși vreme să citească, și citește cu o sete într-adevăr nepotolită. Citea, așa cum spune un biograf al său, tot timpul: la masă, după masă, pe drumul către și de la școală, în recreații, iar dacă nu l-ar fi răzbit foamea, ar fi stat cu cartea în mină cit e ziua de lungă.

La treisprezece ani, termină gimnaziul, dar hainele îi sunt atât de zdrențuroase, încât nu are putință să participe la festivitatea de sfârșit de an. Situația familiei ajunsese așa de precară, că nici vorbă nu putea fi de continuarea studiilor, ci trebuie să muncească, pentru a ajuta la întreținerea familiei. Și, astfel, Jack London își începe existența de proletar. Muncește într-o fabrică de conserve, unde, în schimbul unei simbrii mizerabile, este silit să trudească optsprezece și adesea douăzeci de ceasuri pe zi, pentru ca apoi, istovit, să se târască pe jos până acasă, fiindcă nu-și putea îngădui să risipească banii pe bilete de tramvai. Dându-și seama că, dacă va continua astfel, este sortit să ajungă o simplă vită de povară, pleacă din fabrică, și, după câțeva vreme, se angajează ca marinar pe un vas cu pânze, care se pregătea să pornească la vânătoare de foci. Pe vas, prin îndemânarea în muncă, prin forța pumnilor în încăierări și prin spiritul său de solidaritate cu tovarășii de muncă, izbuteste să fie socotit de-o seamă cu marinarii vârstnici și încercați, deși nu avea decât șaptesprezece ani. Lucrează pe urmă într-o țesătorie de iută, unde are din nou prilejul să cunoască nemijlocit exploatarea cea mai crâncenă. Văzând încă o dată că pe drumul acesta nu poate ajunge decât la distrugere fizică, se hotărăște să învețe o meserie, încearcă să învețe meseria de electrician. Intră într-o uzină electrică și, bineînțeles, începe cu muncile cele mai grele și mai prost plătite. E primit ca fochist. I se promite că, dacă va munci pe rupe, i se va da posibilitatea să învețe meseria. Și el muncește din răsuputeri, câte paisprezece ore din douăzeci și patru, ziua și noaptea. Curând, află că patronul, folosind uriașa lui putere de muncă, dăduse afară doi fochiști, sporindu-și astfel profiturile cu cincizeci de dolari pe lună, căci lui îi plătea numai treizeci de dolari, față de optzeci, cât costau cei doi muncitori concediați. Tânărul Jack se cutremură, dar rămâne pe loc. Nu mai trece însă mult, și cineva îi arată un „fapt divers” publicat în ziare: unul dintre fochiștii aruncați pe drumuri se sinucisese. Asta n-o mai poate îndura. Renunță la învățarea unei meserii și părăsește uzina.

În vremea aceea, în 1894, Statele Unite erau zguduite de o puternică criză economică. Sute de mii de muncitori sunt aruncați pe drumuri, și mulți dintre ei organizează ceea ce sau numit atunci „armatele de șomeri”, care își propun să se îndrepte către Washington, pentru a cere parlamentului adoptarea unor măsuri menite să îmbunătățească soarta milioanelor de năpăstuiți. Dar aceste „armate”, fiind slab organizate, se destramă, în cea mai

mare parte, pe drum. Într-o astfel de „armată” se înrolează și tânărul Jack London, însă destul de repede se pierde de grosul ei.

Așa începe mana călătorie, tare avea să-l ducă de două ori de-a latul continentului nord-american. Lipsit de orice mijloace de trai, a fost obligat să ducă o existență de vagabond, a trăit în mijlocul șomerilor porniți inițial către Washington și a cunoscut nemijlocit nenumărate aspecte ale vieții dezmoșteniților soartei.

A avut prilejul să cunoască și ce înseamnă justiția de clasă, căci, trimis în judecată pentru vagabondaj, a apărut în fața unui judecător care nu s-a ostenit să respecte nici cele mai elementare reguli de procedură și l-a condamnat la treizeci de zile închisoare. Condamnatul a avut astfel ocazia să afle binefacerile sistemului penitenciar burghez, adevărată școală a crimei și teren de desfășurare a celor mai bestiale porniri ale temnicerilor. Importantă capitală are însă faptul că, în timpul călătoriei, scriitorul de mai târziu a avut prilejul să audă pe tovarășii săi de suferință vorbind despre forța clasei muncitoare organizate, despre țelurile luptei ei, despre socialism și despre marii dascăli ai proletariatului – Marx și Engels. A aflat de la tovarășii săi că în toate marile state din lume existau organizații ale clasei muncitoare, care se conduceau, în lupta lor, după învățătura marxistă și că în țara lui chiar, în Statele Unite, existau asemenea organizații, al căror țel era sfărâmarea odiosului sistem social capitalist și înlocuirea lui cu un altul, în care oamenii să fie liberi și să se bucure de produsul muncii lor.

Din toate cele trăite și aflate până acum, tânărul London a înțeles esențialul: că problema fundamentală care îi stă în fața nu este aceea de a-și face un rost, fiindcă, chiar dacă el ar izbuti, ar rămâne totuși în urma lui milioane și milioane de oameni condamnați mai departe la aceeași existență câinească. A hotărât deci să lupte pentru cauza celor exploatați și să se înarmeze pentru această luptă.

De îndată ce se întoarce în California, se înscrie la liceu, dar, pentru a se întreține, continuă să muncească: bate covoare, spală geamuri, muncește la coasă, lucrează într-o spălătorie, e portar al școlii unde învață. Totodată începe, așa cum spune el însuși, „o adevărată goană după învățătură”. Citește enorm. În acest timp citește pentru prima oară și Manifestul Partidului Comunist și subliniază apăsător pasajul său final și marea chemare cu care el se încheie. Totodată, intră în legătură cu cercurile socialiste, eveniment despre care va scrie mai târziu: „Socialiștii sunt revoluționari, întrucât luptă pentru a răsturna actuala societate și pentru a clădi o societate nouă, societatea viitorului. Și eu eram un socialist și un revoluționar. M-am alăturat grupurilor de revoluționari, alcătuite din muncitori și intelectuali, și, pentru prima oară în viața mea, am văzut ce înseamnă viața intelectuală.”

Din această vreme începe lupta politică a lui Jack London. Trebuie arătat că, chiar de pe băncile liceului, scrie eseuri și pamflete politice, primul dintre ele publicându-l într-o revistă studentească. Participarea lui la mișcarea socialistă faptul că îndrăznește să se abată de la tema pe care fusese însărcinat

s-o dezvolte în fața colegilor și profesorilor și să rostească o cuvântare deschis revoluționară, proclamând necesitatea răsturnării ordinii sociale existente, îi atrag sancțiuni din partea autorităților școlare. Își termină totuși liceul și se înscrie la Universitatea din California, unde nu rămâne însă decât vreo câteva luni, deoarece superficialitatea gândirii filosofice și politice dominante în acest „for de cultură” îi dezgustă și-i dovedește că nu are ce învăța de la apologeții plătiți ai ordinii capitaliste.

Părăsește universitatea în februarie 1897. În luna iulie a aceluiași an începe să se desfășoare un episod crucial din viața sa: călătoria în Alaska. Atras de mirajul aventurii și al necunoscutului, de posibilitatea creării lesnicioase a unei situații materiale, Jack London pleacă, împreună cu bărbatul surorii sale Eliza, să caute aur acolo unde se descoperiseră de curând câmpuri aurifere – în ținutul Klondike, din Alaska. Pe acele meleaguri întâlnește oameni care-l impresionează adânc, ia cunoștință de realități noi și trăiește sau aude despre întâmplări zguduitoare.

În vremea aceea, Jack London avea douăzeci și doi de ani. Deschisese larg ochii asupra lumii, din cărți și din viață învățase mult și temeinic. Era deci pregătit, și în sufletul său, receptiv și dotat cu sensibilitate aleasă, imaginile se întipăresc adânc și se sedimentează, ideile se îmbogățesc, și, nu peste multă vreme, toate se vor cere așternute pe hârtie.

Încercând în atâtea feluri să-și croiască un rost în viață, Jack London se străduise ani de-a rândul să forțeze mina sortii și să se afirme ca scriitor. Pasiunea pentru literatură provenea, desigur, nu numai din vastitatea lecturilor, ci mai cu seamă din clocotul interior, care-i cerea să rostească în auzul lumii întregi mesajul său artistic. Repurtase chiar, cu vreo șase ani în urmă, un succes literar, atunci când, după întoarcerea de la vânătoarea de foci, participase la un concurs literar și câștigase douăzeci și cinci de dolari cu nuvela Taifun în largul coastelor Japoniei. Dar după asta, toate încercările lui dăduseră greș, iar cu excepția micilor lucrări publicate în revistele studentești ori în ziarele socialiste, nu izbutise să mai tipărească nimic. Și pentru a-și croi drum ca scriitor luptase din greu, cu eforturile supraomenești pe care avea să le descrie mai târziu în romanul său cu pronunțat caracter autobiografic, intitulat Martin Eden.

Întors din Alaska, pornește din nou la luptă, cu și mai multă ardoare. Și, în fine, bucățile inspirate din cele ce văzuse și trăise printre căutătorii de aur îi deschid drumul. La sfârșitul anului 1899 i se publică în una dintre cele mai mari reviste americane nuvela O odisee a Nordului, apoi își vede tipărite în reviste alte nuvele, și în 1900 îi apare primul volum, intitulat Fiul lupului.

Faptul că London a reușit să-și croiască drum în lumea literelor tocmai prin lucrări cu teme din viața Nordului este departe de a fi întâmplător, deoarece lucrările inspirate de viața din Alaska se numără printre cele mai izbutite creații ale sale. În această privință este emoționantă și foarte semnificativă mărturisirea pe care ne-a lăsat-o N. K. Krupskaja despre una dintre cele mai bune scrieri ale lui London inspirate din viața Nordului: „Într-o

seară, cu două zile înainte de moartea lui (a lui Lenin, n.a.), i-am citit nuvela lui Jack London Dragoste de viață, care poate fi văzută și azi pe masa din camera lui. E o nuvelă impresionantă. Printr-un pustiu acoperit de zăpadă, pe unde n-a călcat nicicând picior de om, își croiește cu greu drum spre portul situat pe un mare fluviu un om bolnav, care se sfârșește de foame. Puterile îl părăsesc; el nu mai merge, ci se târăște, iar alături de el se târăște un lup, hămesit și el de foame. Între ei se încinge o luptă: omul învinge și, pe jumătate mort, pe jumătate nebun, ajunge la țintă. Lui Ilici, povestirea aceasta i-a plăcut foarte mult.”³

Până în ultimul an al vieții – 1916 – Jack London a scris neconținut, lucrând câte nouăsprezece ore pe zi. Opera sa este vastă, mai ales dacă ținem seama de faptul că scriitorul a murit la patruzeci de ani. În timpul vieții i s-au publicat nouăsprezece romane, o sută cincizeci și două de povestiri, trei piese de teatru și numeroase articole și eseuri, iar după moarte, alte șase volume.

Bogata operă a lui Jack London este însă foarte inegală și contradictorie. Alături de lucrări care au cucerit admirația cititorilor de pe toate meridianele, printre scrierile sale se numără și altele, slabe, nerealizate, tributare gustului trivial burghez și despre care autorul însuși recunoaște că le-a scris numai pentru bani. Dar slăbiciunile operei lui London nu provin numai din graba cu care au fost scrise unele dintre lucrările sale. Multe dintre aceste slăbiciuni și, mai ales, limitele viziunii lui artistice și ale concepției sale ideologice aparțin pe de o parte epocii, iar pe de alta provin din influența pe care au exercitat-o asupra sa unii filosofi reacționari burghezi, și mai cu seamă Spencer și Nietzsche, care se bucurau de mare trecere în cercurile intelectuale burgheze la începutul secolului nostru. De la Spencer, London a împrumutat unele idei din cadrul concepției sociologice a acestuia, cunoscută sub numele de „teoria organicistă a societății”, potrivit căreia societatea omenească ar fi supusă acelorași legi ca și lumea animală și vegetală, bazându-se pe lupta pentru existență și selecția naturală. Extinzând în chip eronat legile biologice și asupra societății omenești, Spencer ajunge să susțină teoria potrivit căreia ar exista rase superioare și inferioare, iar London împrumută de la el credința în supremația albilor, și în special a anglo-saxonilor, credință de care, din păcate, nu a ajuns să se descotorosească niciodată, multe dintre scrierile lui fiind viciate de această aberație. Unind asemenea idei, împrumutate de la Spencer, cu altele, luate din arsenalul filosofului german ultrareacționar Nietzsche, în special cultul supraomului, London ajunge uneori să nu înțeleagă just rolul personalității și să nu poată vedea că poporul este adevăratul creator al istoriei. Constatând acest adevăr, nu trebuie să pierdem din vedere că totuși London nu a acceptat niciodată în întregime teoriile lui Spencer sau Nietzsche, în această privință stând mărturie numeroase fraze din opera sa, printre care și nota privitoare la Nietzsche din cartea de față (vezi p. 18). Influența dăunătoare a celor doi filosofi reacționari rămâne însă un fapt de necontestat.

În ciuda lipsurilor de acest fel, opera lui Jack London rămâne o contribuție însemnată la tezaurul literaturii universale. Prin realismul ei, prin

marea dragoste pentru om și pentru forțele lui creatoare, prin vigoarea cu care a demască ororile regimului capitalist și și-a afirmat credința nestrămutată în inevitabila victorie a socialismului, opera lui Jack London și-a cucerit cu deplin drept dragostea și aprecierea oamenilor simpli de pretutindeni. Lucrările lui cele mai însemnate – Martin Eden, Lup de mare, Chemarea străbunilor, Colț alb, precum și câteva nuvele și eseuri, din care unele au fost reunite în volumul Pagini alese⁴ – au fost tipărite în românește în anii regimului nostru și sunt cunoscute cititorilor, așa încât nu ne vom mai opri asupra lor. Dintre lucrările lui principale lipsește doar, în enumerarea de mai sus, Călcâiul de fier, care apare acum pentru prima oară într-o versiune completă.

Călcâiul de fier este indisolubil legat de al treilea aspect hotărâtor al vieții lui Jack London – activitatea lui de militant social – și reprezintă una dintre culmile cele mai înalte ale creației sale de scriitor luptător.

Am văzut – după propria lui mărturisire – când și în ce fel s-a încadrat Jack London în mișcarea socialistă din S. U. A. În vremea aceea, la sfârșitul veacului al XIX-lea, societatea americană se afla într-o stare de adâncă frământare, Trecerea capitalismului din S. U. A. În faza sa imperialistă dusesse la o uriașă concentrare a capitalurilor, la apariția monopolurilor și la înăsprirea exploatării clasei muncitoare. În același timp, se dezvoltase mișcarea muncitorească, aveau loc încleștări crâncene între munca și capital, paralel cu luptele dintre micile întreprinderi și monopolurile atotputernice. Ideologia socialistă se răspândește cu repeziciune.

Caracteristic pentru mișcarea socialistă din America este faptul că ideile socialismului științific au fost aduse acolo mai ales de către emigranții germani, plecați din patrie în perioada de reacțiune care a urmat înfrângerii revoluției din 1848. O importantă primordială în răspândirea ideilor revoluționare și în familiarizarea maselor din America de Nord cu numele întemeietorului socialismului științific au avut fără îndoială articolele lui Marx publicate în New York Tribune, pe vremea aceea cel mai răspândit ziar din S. U. A. În America, socialiștii au jucat un rol important în lupta pentru abolirea sclavajului negrilor, înainte și în vremea războiului civil american (1861-1865), iar după aceea, în lupta pentru apărarea drepturilor muncitorilor dusă de sindicate, care se dezvoltă permanent⁵. Dar, deși în continuă dezvoltare, mișcarea socialiștii din S. U. A. Întâmpina greutăți deosebite, datorate în primul rând faptului că mulți dintre noii aderenți la ideile socialismului veneau din afara clasei muncitoare și aduceau cu ei o mentalitate mic-burgheză, având groază de lupta de clasă și de revoluție. În al doilea rând, greutățile se datorau faptului că imensa majoritate a militanților ei erau muncitori și intelectuali de origine germană, care nu se osteneau să aplice teoria socialismului științific la realitățile americane. De aici decurgea, bineînțeles, ruperea de masele populare americane și izolarea cercurilor socialiste, care, după cum spune Lenin: „nu știu să se adapteze mișcării muncitorești, neputincioasă din punct de vedere teoretic, dar vie, puternică, de masă, care se desfășoară în jurul lor”⁶. Situația aceasta a fost la vremea ei sesizată de Engels care, în 1888, îi scrie lui Sorge,

fruntaș al Internaționalei I și întemeietorul Clubului Comunist din New York (1852): „Germanii n-au înțeles cum să folosească teoria ca o pârgă, pentru a pune în mișcare masele americane; în cea mai mare parte, ei nu înțeleg teoria și o folosesc în spirit doctrinar și dogmatic, ca pe un lucru ce se cuvine învățat pe de rost, și care după aceea va oferi soluții de-a gata pentru toate problemele. Pentru ei, teoria este un crez, și nu o călăuză în acțiune. În plus, nu învață englește din principiu. Ca urmare, masele americane sunt nevoite să-și caute singure drumul...”⁷

Engels nu critică numai lipsurile din activitatea socialiștilor, dar, după cum vedem, arată totodată că aceste lipsuri nu împiedică trezirea maselor muncitoare, care mai ales prin organizațiile lor sindicale duceau lupta împotriva capitalului. Pe această bază și în ciuda lipsurilor din activitatea cercurilor socialiste, începând de prin anii 1890 ideile socialismului științific se răspândesc pe scară largă, iar în această privință aportul adus de Jack London este deosebit de important. La început, pe vremea când încă ducea un trai apăsător de griji, când spăla geamuri sau muncea ca portar la școala unde învăța, Jack London le vorbește muncitorilor și ține zeci de conferințe în fața cercurilor socialiste, la al cărui club din Oakland vorbește în fiecare duminică. Apoi, după 1900, când este scriitor cu faimă, continuă activitatea de popularizator al ideilor înaintate, scrie articole și eseuri de propagandă socialistă, ține nenumărate conferințe și ajunge să vorbească chiar în fața unor reuniuni „selecte”, cărora le dovedește – ca și eroul său Ernest Everhard din Călcâiul de fier, la clubul Filomaților – că vremea dominației capitalismului a apus și că, mai curând ori mai târziu, clasa muncitoare va smulge bogăția și puterea din mâinile capitaliștilor, instaurând domnia dreptății. Paralel cu această activitate, London întreține o bogată corespondență cu militanți socialiști sau muncitori simpli, începându-și totdeauna scrisorile prin „Dragă tovarășe” și încheindu-le de fiecare dată cu formula „Al dumitale întru Revoluție”.

Dar, deși se dezvoltă impetuos, mișcarea socialistă americană este acum grav primejduită de cangrena oportunismului. Câștiga tot mai mult teren ideea reformistă că între lupta sindicală și cea politică trebuie să se tragă o linie de demarcație netă și, mai ales, ideea că pentru a instaura socialismul este suficient ca în alegeri candidații socialiști să cucerească majoritatea voturilor.

Jack London și-a dat seama de la început că lupta sindicală despărțită de activitatea politică va rămâne totdeauna sterilă, și de aceea a arătat că, numai susținută de o ideologie politică justă, lupta sindicală poate duce la instaurarea unei ordini sociale noi. Despre cucerirea puterii de către clasa muncitoare a crezut însă și el o vreme ca acest lucru ar fi fost de pe atunci posibil pe cale electorală. London nu a văzut la început eroarea în care se afla, dar faptul că trăise nemijlocit lupta de clasă, experiența și profunda cunoaștere a vieții, și. Mai presus de toate, revoluția rusă din 1905 i-a dat posibilitatea să vadă cu ușurință că se înșală. Încă din prima zi când în America s-a aflat despre bestialitatea cu care autocrația țaristă reprima mișcarea revoluționară din

Rusia, London și-a exprimat solidaritatea cu revoluționarii ruși, ajungând mai târziu să declare răspicat că revoluționarii conduși de Partidul bolșevic sunt frații lui. Bineînțeles că o asemenea atitudine nu putea să rămână fără răspuns din partea burgheziei americane, care a început o campanie de denigrare a scriitorului și a organizat o susținută acțiune de boicotare a scrierilor lui și a revistelor care publicau lucrări semnate de el. Luptătorul însă și-a continuat activitatea cu și mai multă vigoare.

Înțelegând cât de gravă și de periculoasă este greșeala de a crede că burghezia va sta cu brațele încrucișate și se va retrage frumușel de la putere în momentul când socialiștii vor câștiga suficient de multe locuri în parlament și vrând să arate și altora primejdia, London a scris, chiar în vara anului 1906, Călcâiul de fier.

Pornind să atace una dintre problemele cruciale ce stăteau în fața mișcării muncitorești, London a simțit nevoia să răspundă totodată și unei opere literare – o operă periculoasă, dăunătoare luptei proletariatului – care se bucurase și se bucura încă de o uriașă răspândire în America. Este vorba de cartea lui Bellamy, intitulată În anul 2000, apărută la 1888, în care autorul arată ce vede eroul său când, după un somn îndelung, se trezește în orașul Boston, în anul 2000. Bostonul anului 2000 este un oraș socialist, ceea ce ar putea să pară un element pozitiv. Numai că felul în care autorul prezintă procesul de trecere la socialism este profund reacționar, direct contrarevoluționar. La Boston, socialismul s-a construit fără nici un fel de frământare și fără ca vechea societate să fie distrusă ori măcar tulburată. Ba mai mult chiar, revoluționarii nu au avut în această transformare decât un rol negativ.

Vrând să deschidă ochii muncitorilor, înșelați de gogorița cuceririi puterii pe cale electorală în condițiile de la începutul secolului XX, și pentru a combate influența cărții lui Bellamy, Jack London scrie și el tot o carte de anticipație. Romanul Călcâiul de fier, apărut în 1908, înfățișează evenimente petrecute între anii 1912 și 1932 și este prezentat de autor ca fiind un manuscris găsit într-o scorbura de copac, în secolul al XXVII-lea, la patru veacuri după zdrobirea orânduirii capitaliste.

Dar, spre deosebire de Bellamy, Jack London arată că zdrobirea orânduirii capitaliste și instaurarea „frăției între oameni”, cum numește el noua orânduire, se face printr-o luptă titanică și prin vărsarea unor oceane de sânge. Capitaliștii laudă și susțin sistemul parlamentar burghez atâta vreme cât el se dovedește încă un sistem capabil să le asigure dictatura. Dar atunci când vor vedea că socialiștii – ca reprezentanți ai clasei muncitoare – câștigă majoritatea parlamentară și se pregătesc să ia puterea, vor trece la instaurarea celei mai sălbatice tiranii cunoscute vreodată în istorie.

Procesul de dezvoltare a societății capitaliste, așa cum este el înfățișat în cartea lui London, reprezintă o valoroasă aplicare a marxismului la condițiile de atunci din America și unul dintre meritele de bază ale cărții. Masiva concentrare a capitalurilor duce la apariția a ceea ce scriitorul numește

„oligarhie”, care ajunge să stăpânească ferm și complet viața economică și politică a societății americane. Dar pe măsură ce crește concentrarea capitalurilor și puterea oligarhiei, crește și forța și conștiința politică a clasei muncitoare. Socialiștii sunt la un pas de a câștiga victoria în fața urnelor. Clasa muncitoare – anticipează London – își dovedește forța ei uriașă împiedicând un război între cele două mari puteri oligarhice – Germania și S. U. A. – declarând simultan greva generală în amândouă țările și răpind astfel stăpânilor orice posibilitate de acțiune.

Înțelegând primejdia, oligarhia americană trece la acțiune, pentru a-și instaura puterea tiranică, răpind poporului orice urme de libertăți democratice. În stăpânirea oligarhiei se află statul, cu toate pârgurile lui. Deci instrumente de luptă au din belșug. Și – în chip adânc semnificativ – Jack London arată că prima grijă a oligarhiei va fi spargerea unității clasei muncitoare, realizată prin crearea unei aristocrații muncitorești. Regimul pe care izbutesc să-l instaureze este denumit de London „Călcâiul de fier”, iar acest regim este de fapt o uluitoare prefigurare a fascismului și cea mai remarcabilă previziune a lui London în romanul său de anticipație. Amănuntele acțiunii întreprinse de oligarhie seamănă în mod izbitor cu acțiunile bandelor fasciste, cunoscute de omenire abia mai târziu. Apar pâlcuri de huligani, care urlă fraze patriotarde, devastează, atacă mitingurile și reuniunile muncitorești. Presa socialistă este lichidată. Se înființează lagăre de concentrare. Se organizează provocări dintre cele mai mârșave. În fine, întemnițarea fruntașilor și aruncarea în ilegalitate a partidului socialiștilor se face în urma unei înscenări criminale. În Congres este aruncată o bombă. Cei care o aruncă sunt, bineînțeles, oamenii oligarhiei, dar aceeași oligarhie țipă în gura mare că socialiștii au trecut la acte de teroare. Iată deci cum London anticipează cu un sfert de secol criminala înscenare a incendiului Reichstag-ului, organizată de monopoliiștii germani, pentru a-l cocoța pe Hitler la putere.

Și astfel se instaurează un regim pe care London îl zugrăvește în culori într-adevăr apocaliptice, cu tablouri care amintesc terținele Infernului lui Dante. Muncitorii de rând – sunt reduși la o stare de adevărată sclavie, în vreme ce oligarhia și uneltele ei – aristocrația muncitorească și mercenarii – trăiesc în lux și desfătare.

Toate acestea se petrec în S. U. A. În restul lumii însă, lucrurile nu merg tot așa. În alte țări și continente se instaurează realmente socialismul – ceea ce reprezintă o remarcabilă anticipare a ruperii unor state din lanțul capitalist. Sistemul colonial se destramă – previziune de asemenea într-un tot confirmată de evenimentele din zilele noastre. Dar în America, tragedia continuă.

Oricât de numeroase ar fi contradicțiile și erorile din gândirea și opera lui London, el a crezut cu tărie – fără nici cea mai slabă urmă de ezitare – în triumful final al clasei muncitoare. De aceea, nici în romanul său clasa muncitoare nu renunță la luptă, nu se resemnează, ci trece la noi forme, la un fel de război subteran. În tot acest timp, se pregătește pe ascuns asaltul împotriva „Călcâiului de fier”. Primul asalt va izbucni prematur, grăbit de

mașinațiile oligarhiei, și va fi numit de autor „Comuna din Chicago”. În partea finală a cărții, el ne este înfățișat ca o mișcare anarhică spontană, ca un soi de măcel îngrozitor, din care tovarășii, revoluționarii, vor ieși înfrânți, iar masa muncitorilor de rând, „oamenii abisului”, cum le spune London, fără a interveni organizat și conștient în revoluție, vor da totuși cel mai înspăimântător tribut de jertfe. Răscoala a doua – în pragul căreia șirul evenimentelor redată în carte este brusc tăiat – va fi și ea înăbușită și va pretinde jertfe și mai numeroase. Dar lucrurile nu pot în nici un caz rămâne așa. Autorul întrevide parcă necesitatea creării unui partid de tip nou, avangardă de luptă a clasei muncitoare, care să organizeze și să conducă revoluția pe baze științifice. Cauza eliberării proletariatului este invincibilă. O spune însuși Ernest Everhard, după înfrângere: „Pierdută de data asta, iubito, dar nu pentru totdeauna. Am învățat multe. Măine, cauza noastră se va ridica din nou și mai puternică, prin înțelepciune și disciplină.”⁹

Va veni deci vremea când oamenii, citind manuscrisul lui Avis Everhard, nu vor putea înțelege, decât ajutați de specialiști, cum a fost cu puțință ca semeni de-ai lor să trăiască într-o lume atât de diformă ca lumea capitalistă.

Acesta este tabloul pe care Jack London îl prezintă tovarășilor săi de luptă, pentru a-l desființa pe cel zugrăvit în roz, a cărui realizare mulți se complăceau s-o aștepte cu brațele încrucișate. Cucerirea puterii nu se va face deci prin numărul voturilor, iar socialismul nu se va instaura, așa cum arătase Bellamy, fără tulburarea ordinii capitaliste. Puterea nu se poate dobândi decât prin luptă, iar lupta aceasta poate deveni o luptă sângeroasă, deoarece capitaliștii folosesc violența împotriva clasei muncitoare. Acest lucru a năzuit London să-l demonstreze în fața tovarășilor săi și a clasei muncitoare americane, și l-a demonstrat cu o vigoare demnă de pana unui mare scriitor.

Romanul Călcâiul de fier este, după cum am văzut, o operă adânc ancorată în realitatea vremii și constituie punctul în care activitatea de militant politic a lui Jack London se îmbină în chipul cel mai fericit cu activitatea sa scriitoricească. Textul propriu-zis al romanului este însoțit de un mare număr de note, presupuse a fi redactate în veacul al XXVII-lea, în care London se referă la persoane și evenimente în imensa lor majoritate reale și contemporane, comentate de el cu deosebită ascuțime satirică, acest subtext constituind una dintre cele mai usturătoare biciuiri la care a fost supus capitalismul. Din aceste pricini s-a putut spune, pe bună dreptate, despre Călcâiul de fier că este cel mai revoluționar roman din literatura americană.

De un puternic realism în zugrăvirea capitalismului american și a tarelor sale, romanul lui London pierde totuși din valoare atunci când trece la zugrăvirea evenimentelor viitoare. În acest domeniu, contradicțiile ideologice ale scriitorului și limitele viziunii sale se fac cel mai puternic simțite.

În primul rând, și pentru a începe cu anumite limite generale ale operei lui London, despre care am mai pomenit, se ivește problema rolului atribuit de scriitor maselor în revoluție, în Călcâiul de fier, lupta împotriva oligarhiei monopoliste nu este purtată de masele largi proletare, conduse de o avangardă

revoluționară. London rezervă maselor un rol aproape pasiv, ele ieșind în stradă – în cadrul „Comunei din Chicago” – doar pentru a distruge și a-și „urla” mânia. E limpede că acest dispreț pentru oamenii din popor este o moștenire jalnică, păstrată din bagajul ideologic al lui Spencer și mai ales al lui Nietzsche. Că este așa, o arată și felul cum își zugrăvește autorul eroul principal, pe Ernest Everhard, care apare ca un fel de supraom, înzestrat cu toate darurile, dar de fapt rupt și străin de mase. E drept că toți tovarășii din carte sunt revoluționari de profesie, care și-au închinat întreaga viață cauzei, dar ei acționează ca un grup izolat, fără legătură cu masele proletare și într-un chip tipic anarhist, după zdrobirea Răscoalei întâi trecând în mod deschis la metode teroriste. Așa se explică și faptul că, în afara lui Everhard, în carte nu mai apare nici un fruntaș revoluționar atât de bine conturat încât să rămână în amintirea cititorului, iar Everhard însuși se impune ca personaj doar în prima parte, atunci când teoretizează și ține conferințe pe care însuși Jack London le rostise. În a doua parte, atunci când se trece la acțiune, Everhard dispare aproape cu totul.

Aceste lipsuri ale cărții sunt în bună parte explicabile, având în vedere situația mișcării muncitorești din S. U. A. Și treapta pe care se afla mișcarea muncitorească internațională în vremea aceea, precum și experiența de viață a lui London. Atâta vreme cât este vorba de prezentarea unor împrejurări trăite și cunoscute de autor, atâta vreme cât el critică situația existentă în S. U. A. La începutul secolului nostru, totul merge foarte bine; când este vorba însă de activitatea practică revoluționară, de soluții concrete, slaba pregătire a lui London, stadiul în care se găsea în zilele lui mișcarea muncitorească americană își imprimă adânc pecetea asupra romanului.

Merită de asemenea pomenit faptul că în problema aliaților proletariatului în revoluție London greșește. El nu prezintă acțiunea proletariatului menită să cheme la revoluție masele neproletare de oameni ai muncii, ci eroul său Everhard face apel doar la clasele de mijloc. La fel, nu poate fi trecut cu vederea faptul că analizând contradicțiile capitalismului pentru a dovedi atât celor din clasele de mijloc, cât și oligarhiei că vremea Capitalismului a apus pentru totdeauna, London face sau o analiză fragmentară, ocupându-se doar de agravarea problemei piețelor de desfacere, sau se limitează la afirmația că „burghezia a dat greș în conducerea societății”, fără să arate că legile obiective ale dezvoltării sociale pun burghezia în fața unor probleme pe care nu le va putea soluționa nicidecum, rolul ei istoric fiind încheiat.

În ciuda acestor scăderi, Călcâiul de fier rămâne totuși lucrarea în care Jack London a atins cele mai înalte culmi ale operei sale de scriitor proletar. Dragostea pentru clasa al cărei fiu a fost, credința sa nestrămutată în realitatea luptei de clasă și în certitudinea victoriei socialismului, vigoarea cu care a demască mârșăviile capitalismului și clarviziunea cu care a prevestit apariția manifestărilor bestiale ale fascismului justifică pe deplin locul ocupat de Călcâiul de fier în ierarhia acelor opere literare care au venit să ajute cu

mijloacele artei la înlăturarea unei lumi putrede și la zidirea societății eliberate de exploatare.

Mesajul lui Jack London rămâne și astăzi actual, și el ajută progresului omenirii, pentru că și astăzi, la peste o jumătate de veac de la apariția cărții, mai există încă țări unde conducătorii clasei muncitoare sunt aruncați în închisori – și chiar la Alcatraz, acolo unde a fost aruncat și Ernest Everhard – pentru „activitate antiamericană”. El își păstrează utilitatea, căci demască tot noianul de minciuni ce se vor noi, dar sunt acoperite de mușegai, emise de cei care se străduiesc și astăzi, ca și pe vremea lui Jack London, să conteste realitatea luptei de clasă și să răspândească gogorița ca socialismul s-ar putea naște spontan în cadrul capitalismului, chipurile îmbunătățit. Dar viața și adevărul au izbândit și vor izbândi totdeauna. Ridicându-se în apărarea vieții și a adevărului, glasul lui Jack London răsună și astăzi la fel de viu ca și acum o jumătate de veac.

D. MAZILU.

Prolog: pe scena lumii s-au ivit Dureri amare și întunecate.

Dar scriitorul numai spre sfârșit Al dramei înțeles va să-l arate.¹⁰

CUVÂNT ÎNAINTE.

Nu s-ar putea spune că manuscrisul Everhard este un important document istoric. Din punctul de vedere al istoricului, el abundă în greșeli, nu greșeli de ordin faptic, ci greșeli de interpretare. Pentru noi, care putem privi de-a lungul celor șapte secole ce s-au scurs din vremea când Avis Everhard a scris acest document, evenimentele și consecințele lor, confuze și de neînțeles pentru ea, sunt limpezi. Autoarei manuscrisului Everhard îi lipsea perspectiva, se afla mult prea aproape de evenimentele despre care scria. Ba, mai mult chiar, era cu totul prinsă în vârtoarea lor.

Cu toate acestea, ca document privitor la o persoană anume, manuscrisul Everhard are o neprețuită valoare. Dar și aici se fac simțite eroarea de perspectivă și alterările provenite din poziția sentimentală a autoarei. Totuși, zâmbim îngăduitori și îi iertăm lui Avis Everhard dimensiunile eroice pe care încearcă să recreeze imaginea soțului. Astăzi știm că Ernest Everhard nu a fost o personalitate chiar atât de gigantică și că a contribuit la evenimentele din vremea sa într-o măsură mai mică decât aceea arătată de manuscris.

Știm că Ernest Everhard a fost o personalitate foarte puternică, dar nu chiar atât de excepțională cum îl credea soția lui. A fost, la drept vorbind, doar unul dintr-o largă pleiadă de eroi care pe toată suprafața pământului și-au închinat viața revoluției. Trebuie însă recunoscut că a lăsat în urma lui o operă deosebit de importantă, mai ales în domeniul elaborării și interpretării filosofiei clasei muncitoare. Pentru aceasta Ernest Everhard folosea cuvintele de „știință proletară” și „filosofie proletară”, ceea ce dovedește limitele gândirii sale, limite care, de altminteri, se datoresc timpului când a trăit și pe care în vremea lui nimeni nu le-ar fi putut depăși.

Dar să ne întoarcem la manuscris. El este deosebit de valoros prin faptul că ne comunică atmosfera acelor vremuri cumplite. Nicăieri nu mai găsim zugrăvită în chip atât de viu psihologia oamenilor care au viețuit în acea frământată perioadă cuprinsă între anii 1912 și 1932, greșelile și ignoranța lor, îndoielile, temerile și rătăcirile, prejudecățile lor morale, violența pasiunilor, uluitoarea lor josnicie și uriașul lor egoism. Toate acestea sunt lucruri pe care foarte greu le putem pricepe noi, cei din epoca luminată. Istoria ne arată că ele au existat, iar biologia și psihologia ne dau explicația existenței lor; dar istoria, biologia și psihologia nu au putința să le dea viață. Le acceptăm ca fapte de netăgăduit, însă rămânem lipsiți de un contact afectiv cu ele.

Acest contact afectiv îl stabilim, totuși, datorită lecturii manuscrisului Everhard. Pătrundem în cugetele protagoniștilor acestei zguduitoare drame mondiale din vremurile de demult, și, în răstimpul cât privirile ne aleargă pe rândurile manuscrisului, vedem lumea cu ochii oamenilor de atunci. Înțelegem nu numai dragostea lui Avis Everhard pentru soțul și eroul ei, dar și simțim, așa cum a simțit el în zilele de la început, prezența nedeslușită, însă teribilă, a spectrului Călcâiului de fier. Simțim cum Călcâiul de fier (cât de fericit aleasă este această denumire!) apasă și strivește omenirea.

În treacăt menționăm că respectiva epocă istorică, cea a Călcâiului de fier, a luat mai întâi naștere ca noțiune în mintea lui Ernest Everhard. Putem spune că aceasta este principala chestiune până astăzi controversată și pe care manuscrisul recent descoperit o elucidează. Mai înainte se credea că din punct de vedere cronologic termenul apare pentru prima dată în broșura Voi, robii – scrisă de George Milford și publicată în decembrie 1912. Acest George Milford a fost un agitator obscur și despre el nu se știe nimic în afara mențiunii fugare existente în manuscrisul Everhard, din care aflăm că a fost împușcat în timpul Comunei din Chicago. Fără îndoială că Milford îl auzise pe Ernest Everhard folosind acest termen în cadrul vreunei cuvântări, foarte probabil pe vremea campaniei electorale susținute de Everhard cu prilejul alegerilor pentru Congres din toamna lui 1912. Manuscrisul arată că Everhard a folosit expresia la un dineu dintr-o casă particulară, în primăvara lui 1912, aceasta fiind, fără îndoială, prima oară când oligarhia a fost astfel denumită.

Instaurarea dominației oligarhiei va rămâne totdeauna o pricină de tainice nedumeriri pentru istoric și pentru filosof. Alte mari evenimente istorice și-au avut locul lor bine stabilit, determinat de legile evoluției sociale. Ele erau inevitabile. Apariția lor ar fi putut fi prevăzută cu aceeași certitudine cu care astronomii prevăd astăzi mișcările astrilor. În lipsa acestor mari evenimente istorice, evoluția societății nu și-ar fi putut urma cursul. Comunismul primitiv, robia sclavagistă, robia iobăgistă și robia salariată au fost trepte necesare pe scara evoluției sociale. Ar fi însă cu totul ridicol să se afirme că era Călcâiului de fier a fost o astfel de treaptă necesară. Dimpotrivă, astăzi această eră este socotită un pas lăturalnic sau un pas înapoi, către tiraniile care au făcut din lumea veche un adevărat infern, dar care au fost tot atât de necesare, pe cât de inutilă a fost era Călcâiului de fier.

Oricât de odios a fost feudalismul, apariția lui era totuși inevitabilă. Ce altceva decât feudalismul ar fi putut urma după prăbușirea uriașului sistem centralizat de cărmuire cunoscut sub numele de Imperiul roman? Nu la fel stau lucrurile cu era Călcâiului de fier. În desfășurarea firească a evoluției sociale el nu-și poate afla locul. Nu era necesar, și cu atât mai puțin inevitabil. El este sortit să rămână de-a pururi marea curiozitate a istoriei – o toană, un capriciu, un strigoi, un lucru la care nimeni nu se aștepta și pe care nimeni nu-l visa. Acest fenomen ar trebui să devină un semnal de alarmă pentru unii teoreticieni nechibzuți din vremea noastră, care vorbesc cu atâta siguranță despre procesele sociale.

Capitalismul era socotit de sociologii de pe vremea aceea drept stadiul cel mai înalt al domniei burgheziei, fructul copt al revoluției burgheze, iar noi cei de astăzi nu putem decât aproba acest punct de vedere. De asemenea, se susținea, chiar de către reprezentanți atât de remarcabili ai taberei dușmane, cum a fost Herbert Spencer¹¹, că după capitalism se va instaura Socialismul. Se socotea drept lucru stabilit că pe ruinele capitalismului egoist se va înălța acea floare minunată a tuturor timpurilor – Frăția între oameni. Dar, în loc de aceasta, iată că din trupul capitalismului ajuns în stare de putrefacție răsare, la fel de înspăimântătoare pentru noi cei care privim în trecut, ca și pentru oamenii de pe vremea aceea, monstruoasa buruiană a oligarhiei.

Mișcarea socialistă de la începutul secolului al XX-lea a înțeles prea târziu primejdia reprezentată de oligarhie. Iar când a înțeles, oligarhia era gata creată – năclăită de sânge, realitate hâdă și înfricoșătoare. Dar nici chiar atunci, așa cum atât de limpede o arată manuscrisul Everhard, oamenii nu credeau în trăinicia Călcâiului de fier. Revoluționarii erau convinși că răsturnarea lui este o chestiune de cel mult câteva luni sau câțiva ani. Ce-i drept, și-au dat seama că răscoala fermierilor izbucnise spontan, iar Răscoala întâi pornise prematur; dar n-au bănuțit nici pe departe că și Răscoala a doua, deși bine organizată și dezlănțuită la momentul stabilit, era sortită să fie la fel de zadarnică și zdrobită cu și mai multă cruzime.

Este evident că Avis Everhard a redactat ultima parte a manuscrisului în cele de pe urmă zile de pregătire a Răscoalei a doua, asta fiind pricina pentru care nu pomenește nimic despre dezastruosul ei sfârșit. Apare de asemenea limpede că autoarea plănuia să-și publice de îndată lucrarea, imediat după răsturnarea Călcâiului de fier, pentru ca memoria soțului ei, de curând ucis, să fie înconjurată de toată venerația cuvenită faptelor și luptei sale. A venit însă cumplita zdrobire a Răscoalei a doua, și este probabil că la apropierea primejdiei, când urma să fugă sau era gata să cadă în mâinile mercenarilor, autoarea a ascuns manuscrisul în scorbura stejarului de la Wake Rob în Lodge.

Despre Avis Everhard nu mai deținem nici un fel de date. Fără îndoială că a fost executată de mercenari, iar după cum se știe foarte bine, Călcâiul de fier nu păstra niciodată evidența execuțiilor. Dar Avis Everhard nu și-a putut în nici un caz da seama, chiar atunci când ascundea manuscrisul și se pregătea să fugă, cât de îngrozitoare avea să fie zdrobirea Răscoalei a doua. De

asemenea, n-a avut cum înțelege că sinuoasa și crâncena evoluție a evenimentelor din cele trei secole următoare va impune o a treia și o a patra Răscoală, multe alte răscoale, toate înecate în oceane de sânge, până când lupta muncitorilor de pe tot pământul avea să cunoască încununarea izbânzii. Și nici n-a visat Avis Everhard că prinosul dragostei sale pentru cel ce fusese Ernest Everhard avea să se odihnească netulburat vreme de șapte lungi veacuri în inima bătrânului stejar de la Wake Robin Lodge.

ARDIS, 27 noiembrie 419, era Frăției între oameni.

ANTHONY MEREDITH¹²

Capitolul I.

VULTURUL MEU.

Molcomul vânt de vara clatină ramurile uriașilor sequoia¹³, iar undele râulețului Wild-Water clipocesc în ritm armonios peste pietrele acoperite de mușchi. Fluturi zboară prin razele luminoase ale soarelui, și de pretutindeni se aude zumzetul aromitor al albinelor. Totul în jur e numai liniște și pace, iar eu stau aici, chibzuiesc mereu și nu-mi găsesc astâmpăr. Liniștea este cea care nu-mi dă astâmpăr. Pare ireală. Lumea întreagă este liniștită, dar e liniștea care precede furtuna. Îmi încordez auzul și-mi încordez toate simțurile, doar voi prinde vreun semn vestitor al furtunii ce stă să pornească. O! Numai de n-ar începe mai curând decât se cuvine! Numai să nu înceapă înainte de vreme! ¹⁴

Nu e de mirare că nu-mi aflu astâmpăr. Mă gândesc și mă gândesc mereu, fără să pot pune stavilă gândurilor. Am fost atâta vreme în chiar mijlocul vieții clocotitoare, încât astăzi liniștea și pacea mă strivesc și nu sunt în stare să nu cuget asupra acelei nestăpânite vijelii de moarte și distrugere care se va dezlănțui atât de curând. În urechi îmi răsună țipetele celor loviți; și parcă văd aieva, în același chip în care am mai văzut cândva¹⁵, cum este strivită și sfâșiată carnea omenească cea frumoasă și plăcută la înfățișare, parcă văd sufletele smulse fără milă din trupurile mândre și azvârlite către ceruri. În acest fel ne atingem noi, sărmanii oameni, ținta: zbatându-ne prin măceluri și pustiiri, ca să putem instaura pentru totdeauna pe pământ pacea și fericirea.

Și, pe urmă, sunt atât de singură. Atunci când nu mă gândesc la ce va să vie, gândurile îmi aleargă la ce a fost, și astăzi nu mai este – la Vulturul meu, care vâslea cu aripi neobosite prin inima țărilor, avântându-se către ceea ce a fost totdeauna soarele său: strălucitorul ideal al eliberării oamenilor. Nu pot sta deoparte, cu brațele încrucișate, așteptând marea izbândă care este opera lui, cu toate că el nu se mai află de față și nu mai poate s-o vadă. Acestui ideal și-a închinat toți anii maturității și pentru el și-a dat viața. Este lucrul mâinilor sale. Este creația lui.¹⁶

Și iată din care pricină, în aceste zile de zbucium și așteptare, am să scriu despre bărbatul meu: Există multe lămuriri și multe lumini pe care numai eu, dintre toți cei din viață, le pot arunca asupra caracterului său, asupra unei personalități atât de nobile, încât este cu neputință s-o înfățișezi în culori prea luminoase. A fost un suflet uriaș și, atunci când dragostea mea se

curăță de egoism, cea mai dureroasă părere de rău pe care-o încerc este că nu se mai află aici martor zorilor de mâine. E cu neputință să nu izbutim. Ceea ce a clădit el este prea solid și prea de neclintit. Vai și amar de Călcâiul de fier! În curând va fi azvârlit de pe grumazul omenirii asuprite. Când se va da semnalul, armatele de muncitori din lumea întreagă se vor ridica. În întreaga istorie a omenirii n-a mai existat un lucru asemănător. Solidaritatea muncitorilor de pretutindeni este asigurată, și pentru prima dată va porni o revoluție internațională întinsă pe toată suprafața pământului.¹⁷

După cum vedeți, ființa mea e plină de ceea ce în cu rând are să se întâmple. Am trăit acest lucru zi și noapte și atât de profund, atât de îndelungată vreme, încât îmi rămâne totdeauna prezent în cuget. Din această pricină nu mă pot gândi la bărbatul meu fără să mă gândesc și la ceea ce se pregătește. El era sufletul întregii acțiuni, și cum oare i-aș putea despărți în gândurile mele?

Așa cum am mai spus, există multe lămuriri pe care doar eu singură le pot da cu privire la caracterul său. Se știe foarte bine că s-a străduit din greu pentru cauza libertății și a suferit cumplit. Eu cunosc amănunțit cât de grea i-a fost strădania și cât de crâncenă i-a fost suferința. Am stat alături de el în acești douăzeci de ani plini de zbucium și-i cunosc răbdarea, eforturile neobosite și nesfârșitul devotament față de cauza pentru care – nu-s decât două luni de atunci – și-a dat viața.

Voi încerca să scriu cât mai simplu și să arat aici cum mi-a apărut Ernest Everhard în cale, în ce fel l-am întâlnit eu prima oară, cum locul ocupat de el în viața mea a crescut până ce am ajuns să fiu o parte din ființa lui și ce extraordinare schimbări a produs în întreaga mea existență. Astfel îl veți putea privi prin ochii mei și-l veți cunoaște așa cum l-am cunoscut și eu, sub toate aspectele, în afară de acelea care mi-s prea scumpe și sunt prea tainice ca să le pot împărtăși altora.

L-am întâlnit prima oară în februarie 1912, când venise în casa noastră din Berkeley¹⁸, invitat la masă de către tatăl meu.¹⁹ N-aș putea spune că cea dintâi impresie a fost prea favorabilă. Era doar unul dintre numeroșii invitați la masa de atunci, și în salon, unde ne-am adunat așteptând să vină toată lumea, părea o figură destul de nepotrivită. După cum îmi spusese tatăl meu între patru ochi, seara aceea urma să fie o „seară a predicatorilor”, și Ernest era într-adevăr nelalocul lui în mijlocul slujitorilor bisericii.

Înainte de toate, hainele nu-i veneau bine. Purta un costum negru, cumpărat de gata, care nu i se potrivea bine pe trup. De altminteri, nici un costum de gata n-ar fi putut vreodată să cadă bine pe el. În seara aceea, ca totdeauna de altfel, haina parcă stătea să plesnească pe mușchii lui uriași, iar la spate, din pricina umerilor neobișnuit de largi, se ridica în nenumărate cute. Avea un grumaz gros și viguros, ca unui concurent la lupte libere²⁰. „Va să zică acesta e filosoful social și fostul potcovar descoperit de tata”, mi-am zis eu. Cu mușchii aceia ca niște odgoane și cu grumazul acela ca de taur, nimeni n-ar

fi putut spune că înfățișarea lui înșela așteptările. Din prima clipă l-am și clasificat: un fel de copil minune, mi-am spus eu, un Blind Tom²¹.

Apoi a dat mâna cu mine! Mi-a strâns-o cu putere și hotărâre, ba s-a mai și uitat foarte îndrăzneț la mine cu ochii lui negri, chiar prea îndrăzneț, mi-am spus eu. Știți, eram o ființă întru totul după chipul și asemănarea celor din jurul meu, și pe vremea aceea instinctul de clasă mă stăpânea deplin. O asemenea îndrăzneală din partea unui om din clasa mea socială mi s-ar fi părut cu totul de neiertat. Îmi aduc aminte că mi-a fost cu neputință să nu las ochii în jos și am încercat un simțământ de ușurare când m-am depărtat de el pentru a-l întâmpina pe episcopul Morehouse, unul dintre preferații mei, bărbat simpatic și serios, în vârstă de vreo patruzeci de ani, a cărui înfățișare și bunătate te făceau să te gândești la Cristos. Pe lângă toate astea, episcopul era și un adevărat savant.

Dar îndrăzneala, socotită atunci de mine doar înfumurare, era una din trăsăturile esențiale ale firii lui Ernest Everhard, om simplu, deschis, care nu se temea de nimic și nu înțelegea să-și piardă timpul cu afecții convenționale. „Mi-ai plăcut, mi-a explicat el cu mult mai târziu, și de ce oare nu mi-aș sătura privirile cu ceea ce îmi place?” Am mai spus că nu se temea de nimic. Un supraom, ca aceia descriși de Nietzsche.²²

Ocupată cu ceilalți musafiri și probabil influențată de impresia nu prea favorabilă pe care mi-o făcuse, l-am uitat cu totul pe filosoful ieșit din rândurile clasei muncitoare, deși în timpul mesei l-am mai observat o dată sau de două ori, reținând mai ales sclipirea ce i se ivea în ochi când asculta spusele unuia sau altuia dintre prelați. Mi-am zis atunci că are simțul umorului și aproape i-am iertat croiala stângace a hainelor. Dar timpul trecea, masa se apropia de sfârșit, iar el nici nu deschidea gura, în vreme ce prelații sporovăiau la nesfârșit despre clasa muncitoare și legăturile ei cu biserica, despre tot ceea ce făcuse și făcea biserica pentru clasa muncitoare. Am băgat de seamă că tata e nemulțumit de faptul că Ernest nu spune nimic. N-a mai trecut însă mult, și tata s-a folosit de un moment de acalmie și l-a rugat să spună ceva. Ernest s-a mulțumit să ridice din umeri și, mormăind doar un: „N-am nimic de spus”, a continuat să mănânce migdale sărate.

Dar era greu să-i ții piept tatei. Peste câteva momente a spus:

— Avem în mijlocul nostru un membru al clasei muncitoare. Sunt încredințat că el ne-ar putea înfățișa lucrurile dintr-un punct de vedere nou, nu numai interesant, ci și rodnic și înviorător. Mă refer la domnul Everhard.

Ceilalți au arătat un interes foarte politic și au stăruit pe lângă Ernest să-și expună punctul de vedere. Purtarea lor față de musafirul cel ciudat se dovedea atât de îngăduitoare și plină de bunăvoință, încât parcă aveau aerul că-l încurajează. Mi-am dat seama că Ernest observase și părea amuzat. A privit domol de jur împrejurul său, și atunci i-am zărit în ochi sclipirea unui zâmbet.

— Nu sunt de loc obișnuit cu subtilitățile controverselor teologice, încep eu, dar de îndată se opri, modest și nehotărât.

— Continuați, insistară mesenii.

Doctorul în teologie Hammersfield spuse:

— Nu ne supără niciodată adevărul și considerăm că oricine e liber să lupte pentru ceea ce socotește el că este adevărul. Nu-i cerem decât să fie sincer, se corectă doctorul.

— Prin urmare, separați adevărul de sinceritate? Întrebă Ernest râzând.

Doctorul Hammersfield înghiți în sec, dar izbuti să răspundă:

— Chiar cei mai buni dintre noi se pot înșela, tinere, chiar și cei mai buni.

Înfățișarea lui Ernest se schimbă dintr-o dată. Devenise alt om.

— Bine, fie atunci, răspuse el. Îngăduiți-mi să încep prin a spune că toți vă aflați în greșală. Nu știți nimic, și chiar mai puțin decât nimic, despre clasa muncitoare. Sociologia voastră este la fel de greșită și lipsită de orice valoare ca și metoda voastră de gândire.

Important nu era atât ceea ce spunea, cât felul cum le vorbea. Am tresărit încă de la cel dintâi cuvânt. Vorbele îi erau la fel de îndrăznețe ca și privirile. Parcă auzeam un sunet de trâmbiță, care-mi dădea fiori. Și toți mesenii stăteau cu atenția încordată, treziți într-o clipă din monotonie și somnolență.

— Ce ți se pare chiar atât de greșit și lipsit de valoare în modul nostru de gândire, tinere? Întrebă doctorul Hammersfield, lăsând încă de pe acum să se observe ceva neplăcut în glas și în chipul cum rostea cuvintele.

— Sunteți niște metafizicieni. Cu metafizica se poate dovedi orice; iar după ce face acest lucru, orice metafizician poate demonstra că toți ceilalți metafizicieni nu au dreptate, și asta spre marea sa desfătare. Sunteți niște anarhiști pe tărâmul gândirii. Vă dați în vânt după construcții de dimensiuni cosmice. Fiecare dintre dumneavoastră rătăcește într-un cosmos fabricat de sine însuși, creat după măsura propriilor sale visuri și dorințe. Nu cunoașteți însă lumea reală în mijlocul căreia trăiți, iar gândirea dumneavoastră nu-și află loc în lumea reală decât doar în calitate de fenomen specific aberației mintale.

Știți ce mi-am adus aminte în vreme ce stăteam la masă și vă ascultam vorbind și iar vorbind la nesfârșit. Mi-ați amintit de întreaga lume a scolasticilor²³ din evul mediu care discutau, cu gravitate și pretenții savante, captivanta problemă privitoare la câți îngeri anume pot dansa pe un vârf de ac. Da, domnii mei, sunteți tot atât de departe de viața intelectuală a veacului al XX-lea ca și un vrăjitor indian de acum zece mii de ani, care făcea fermece în mijlocul pădurii virgine.

După felul cum vorbea, s-ar fi zis că Ernest e în culmea furiei; obrajii i se aprinseseră, ochii-i aruncau fulgere, mișcările bărbiei și ale maxilarului arătau cu câtă hotărâre pornise la luptă. Dar era numai un fel al lui de a se manifesta. În felul acesta reușea totdeauna să captiveze atenția auditoriului. Un astfel de atac nimicitor, asemenea lovituri de baros îi făceau fără greș pe adversari să-și piardă firea. Cei ce se aflau acum de față și-o și pierduseră. Episcopul Morehouse își aplecase trunchiul înainte și asculta cu atenția încordată. Pe

chipul doctorului Hammersfield se citea enervarea și mânia. Și ceilalți se enervaseră, iar câțiva dintre ei zâmbeau veseli și disprețuitori. În ce mă privește, mi se părea că lucrurile iau o întorsătură foarte plăcută. M-am uitat o clipă la tata și mi-a fost teamă că are să izbucnească în râs la vederea efectului produs de bomba aceasta umană, care numai din vina lui explodase în mijlocul nostru.

— Vorbești în termeni destul de vagi, interveni doctorul Hammersfield. Ce anume vrei să spui când ne numești metafizicieni?

— Vă numesc metafizicieni pentru că raționați în chip metafizic, continuă Ernest. Metoda voastră de gândire este opusă celei științifice. Concluziile la care ajungeți n-au nimic de-a face cu realitatea. Puteți dovedi orice și nu puteți dovedi nimic, și nu există printre dumneavoastră doi inși în stare să cadă de acord asupra vreunei probleme. Fiecare dintre dumneavoastră coboară în propria-i conștiință pentru a se explica pe sine și a explica universul. Dar, după cum nu vă veți putea niciodată înălța trăgându-vă de băierile de la ghete, tot astfel nu veți izbuti să explicați conștiința prin conștiință.

— Eu nu înțeleg, zise episcopul Morehouse. Mie mi se pare că tot ce este în legătură cu mintea omenească ține de domeniul metafizic. Cred, de pildă, că cea mai exactă și mai convingătoare dintre științele umane, matematica, e pur metafizică. Toate procesele mintale ale omului care gândește științific, ca și fiecare proces mental luat în parte, sunt metafizice. Fără îndoială că vei fi de acord cu mine.

— Dumneavoastră singur ați declarat că nu înțelegeți, răspunse Ernest. Metafizicianul raționează pe cale deductivă, pornind de la propria lui conștiință subiectivă. Omul de știință raționează inductiv, pornind de la faptele furnizate de experiență. Metafizicianul raționează mergând de la teorie către fapte, omul de știință trece de la fapte la teorie. Metafizicianul explică universul prin sine însuși, omul de știință se explica pe sine prin univers.

— Slavă domnului că nu suntem oameni de știință, murmură doctorul Hammersfield cu satisfacție.

— Atunci ce sunteți? Întrebă Ernest.

— Filosofi.

— Asta-i bună! Râse Ernest. Va să zică ați părăsit pământul acesta solid și concret și v-ați înălțat în aer folosind drept mașină de zburat doar un simplu cuvânt. Vă rog foarte mult, coborâți pe pământ și spuneți-mi și mie exact ce înțelegeți prin „filosofie”!

— Filosofia este – doctorul Hammersfield făcu o pauză și tuși ușurel, ca să-și dreagă glasul – un lucru ce nu poate fi definit în chip limpede decât pentru acele minți și temperamente care sunt filosofice. Omul de știință limitat, cu nasul veșnic în eprubetă, nu poate înțelege filosofia.

Ernest nu luă în seamă înțepătura. Obişnuia totdeauna să reia atacul împotriva adversarului pornind de la propriile lui argumente, și așa făcu și acum, vorbind cu chipul acoperit de o bunătate frățească și cu glas plin de bunăvoință:

— În acest caz veți înțelege fără nici un fel de îndoială definiția pe care am s-o dau eu acum filosofiei. Dar, înainte de a o formula, vă invit să arătați unde anume este greșeala sau să rămâneți metafizician, dar să păstrați tăcerea. Filosofia nu este altceva decât știința cea mai cuprinzătoare. Metoda ei de a raționa este identică cu a fiecărei științe particulare în parte și cu a tuturor științelor particulare luate la un loc. Prin aceeași metodă de judecată, prin metoda inductivă, filosofia contopește toate științele particulare într-o singură mare știință. Așa cum spune Spencer, datele oricărei științe particulare sunt cunoștințe parțial unificate. Filosofia înmănunchează cunoștințele furnizate de toate științele. Filosofia este știința științelor, știința supremă, dacă vreți. Cum vi se pare definiția mea?

— Foarte interesantă... Foarte demnă de atenție, murmură încurcat doctorul Hammersfield.

Dar Ernest se arată neîndurător:

— Să nu scăpați din vedere, insistă el, că definiția mea este fatală metafizicii. Dacă în momentul de față nu veți putea găsi o fisură în definiția mea, nu veți mai avea autoritatea morală de a folosi argumente metafizice. Va trebui să vă petreceți toată viața căutând acea fisură și să păstrați o tăcere metafizică până în clipa când veți izbuti s-o aflați.

Ernest tăcu și așteptă. Tăcerea devenea apăsătoare. Doctorul Hammersfield era vizibil îndurerat. Nu mai știa ce să creadă. Loviturile de baros ale lui Ernest îl zăpăciseră. Nu era obișnuit cu discuțiile în contradictoriu simple și directe. Privi rugător de jur împrejurul mesei, dar nu se găsi nimeni să răspundă în locul lui. L-am surprins atunci pe tata râzând sarcastic în șervetul pe care-l dusesese la gură.

— Mai există o cale pe care se poate ajunge la completa descalificare a metafizicienilor, spuse Ernest în clipa când zdrobirea doctorului Hammersfield devenise evidentă. Judecați-i după faptele lor. Ce au fost în stare să facă pentru omenire în afară de a urzi visuri zănatice și a lua drept dumnezei propriile lor umbre? Au sporit întrucâtva elementele hazlii trăite de omenire, asta recunosc; dar ce folos concret au putut ei făuri și pune în slujba omului? Au filosofat, dacă îmi îngăduiți această greșită folosire a cuvântului, asupra inimii ca sediu al emoțiilor, în vreme ce oamenii de știința descopereau circulația sângelui. Proclamau sus și tare că foametea și ciurma sunt pedepse trimise de Dumnezeu, în vreme ce oamenii de știință zideau grânare și canalizau orașele. Înălțau chipuri de dumnezei după chipul lor și conform propriilor lor dorințe, în vreme ce oamenii de știință clădeau poduri și durau șosele. Susțineau că pământul este centrul universului, în timp ce oamenii de știința descopereau America și cercetau spațiile, ca să găsească stelele și legile ce le stăpâneau. Într-un cuvânt, metafizicienii n-au făcut nimic, n-au realizat absolut nimic pentru binele omenirii. Pas cu pas, în fața progreselor științei au fost nevoiți să bată în retragere. Pe măsură ce fapte științific stabilite răsturnau diversele explicații subiective propuse de ei, metafizicienii găseau noi explicații subiective chiar și pentru fenomenele foarte de curând explicate științificește. Iar acest lucru, nu

mă îndoiesc nici o clipă, vor continua să-l facă până la capătul veacurilor. Domnilor, un metafizician este un vrăjitor. Deosebirea dintre dumneavoastră și eschimosul care-și făurește un dumnezeu încotoșmănat în blănuri și mare băutor de untură de balenă nu e decât deosebirea creată prin mai multe mii de ani, în care un număr de fapte au fost științificește stabilite. Atâta tot.

— Și cu toate astea cugetarea lui Aristotel a dominat Europa vreme de douăsprezece secole, rosti cu emfază doctorul Ballingford. Iar Aristotel a fost metafizician²⁴.

Doctorul Ballingford își plimbă privirile în jurul mesei și fu răsplătit cu încuviințări din cap și zâmbete aprobatoare.

— Exemplul dumneavoastră este cât se poate de nefericit, răspunse Ernest. Vă referiți la o foarte întunecată perioadă din istoria omenirii. De fapt, numim această perioadă „evul întunericului”²⁵. Este vorba de o perioadă în care știința a fost trădată de metafizicieni, în care fizica devenise căutare a pietrei filosofale, în care chimia devenise alchimie, și astronomia devenise astrologie. Tristă perioadă cea în care a dominat gândirea lui Aristotel!

Doctorul Ballingford păru abătut, dar deodată se lumină la față și zise:

— Chiar dacă ne-am declara de acord cu îngrozitorul tablou ce l-ai zugrăvit aici, încă ar trebui să recunoști și dumneata că metafizica și-a câștigat totuși merite incontestabile prin faptul că a fost în stare să smulgă omenirea din acea perioadă întunecată și s-o îndrepte către luminile secolelor se aveau să urmeze.

— Metafizica n-are nici o legătură cu toate astea, replică Ernest.

— Cum așa?! Strigă doctorul Hammersfield. Oare nu gândirea și speculația au stat la baza călătoriilor și descoperirilor geografice?

— O, dragă domnule, răspunse Ernest zâmbind, vă socoteam descalificat, ori credeam că nu veți mai interveni în discuție. Încă nu ați găsit fisura din definiția dată de mine filosofiei. În momentul de față nu vă puteți situa pe nici un fel de bază solidă. Dar așa procedează totdeauna metafizicienii, și de aceea vă iert. Nu, vă spun încă o dată, metafizica nu are nici un fel de legătură cu ceea ce afirmați dumneavoastră. Pâinea cea de toate zilele, mătăsurile și giuvaerurile, dolarii și cenții sau, poate, din întâmplare, închiderea căilor continentale de negoț cu India au fost pricinile călătoriilor și descoperirilor geografice. Prin căderea Constantinopolului în 1458, turcii au tăiat drumurile caravelor către India. Neguțătorii din Europa s-au văzut astfel siliți să caute alte căi. Iată cauzele inițiale ale marilor călătorii și ale descoperirilor geografice. Columb a plecat pe mare ca să caute un nou drum spre Indii. Așa se arată în orice carte de istorie. Întâmplător, oamenii au aflat noi fapte despre natura, despre forma și dimensiunile pământului, iar sistemul lui Ptolemeu²⁶ își arunca doar ultimele sclipiri.

Doctorul Hammersfield pufni nemulțumit.

— Nu sunteți de acord cu mine? Întrebă Ernest. Unde anume credeți că greșesc?

— În momentul de față nu pot decât să întăresc cele ce am mai spus, răspunse doctorul înțepat. Povestea e prea lungă ca s-o putem dezbate acum.

— Nici o poveste nu este prea lungă pentru omul de știință, răspunse Ernest plin de bunăvoință. Tocmai de asta omul de știință ajunge la anumite rezultate. De asta a ajuns în America.

N-am să descriu întreaga seară, cu toate că pentru mine este o bucurie să-mi reamintesc fiecare clipă, fiecă amănunt al acelor dintâi ceasuri în care am început să-l cunosc pe Ernest Everhard.

Bătălia era în toi, iar preoții se congestionau tot mai rău la față și nu-și mai găseau astâmpăr, mai cu seamă în clipele când Ernest îi numea filosofi romantici, vânători de himere, ori le dădea alte epitete asemănătoare. Dar totdeauna îi aducea îndărăt la fapte.

— E un fapt, domnul meu, un fapt de necontestat! Striga el triumfător de câte ori ajungea să servească unuia dintre ei un argument care-l reducea la tăcere.

Era împlătoșat în fapte. Își făcea adversarii să se împiedice la fiecare pas în fapte, îi încolțea din toate părțile cu fapte, îi bombarda cu largi rafale de fapte.

— S-ar părea că te prosterni în fața altarului faptelor, îi reproșă doctorul Hammersfield.

— Nu există alt dumnezeu decât Faptul, și domnul Everhard este profetul său²⁷, parafrază doctorul Ballingford.

Ernest încuviință zâmbind.

— Eu sunt ca omul din Texas, zise el. Și fiindcă i se ceru să explice, urmă: Știți, un om din Missouri va spune totdeauna: „Trebuie să-mi arăți, să văd cu ochii mei”, pe câtă vreme cei din Texas zic: „Trebuie să-mi dai lucrurile în mână, să le pipăi”. De unde se vede limpede că cei din Texas nu sunt de loc metafizicieni.

Altă dată, după ce Ernest tocmai arătase că filosofii metafizicieni nu pot niciodată rezista la proba adevărului, doctorul Hammersfield întrebă pe neașteptate:

— Ce este aceea proba adevărului, tinere? N-ai vrea să fii așa de bun și să ne explici un lucru care de atâta amar de vreme pune în încurcătură capete chiar mai luminate decât al dumitale?

— Sigur că da, răspunse Ernest. Liniștea și siguranța sa îi scoteau din sărite pe ceilalți. Capetele cele luminate au ajuns într-o atât de penibilă încurcătură cu privire la adevăr pentru că au pornit să-l caute prin văzduh. Dacă ar fi rămas pe pământ sănătos, ar fi aflat adevărul cu destulă ușurință, ba, mai mult chiar, ar fi descoperit că ei înșiși sunt proba adevărului și se manifestă astfel prin fiecare act și fiecare gând din viața lor.

— Proba, proba adevărului, repetă nerăbdător doctorul Hammersfield. Lăsați introducerea. Dați-ne lucrul după care alergăm de-atâta vreme – criteriul adevărului. Dați-ne acest criteriu, această probă, și vom deveni adevărați dumnezei.

În vorbe și în tonul doctorului Hammersfield se făcea simțită o notă de scepticism ironic și lipsit de politețe, care provocă deliciul tainic al celor mai mulți dintre meseni, deși se părea că pe episcopul Morehouse îl supără.

— Doctorul Jordan²⁸ a răspuns foarte limpede, spuse Ernest. Pentru el proba adevărului este următoarea: „Dă rezultate practice? Ai fi gata să-i încredințezi viața?”

— Ei asta-i! Zâmbi disprețuitor doctorul Hammersfield. N-ați ținut de loc seama de episcopul Berkeley²⁹. Lui n-a reușit încă nimeni să-i dea un răspuns.

— Cel mai distins dintre toți metafizicienii! Râse Ernest. Numai că exemplul dumneavoastră este nefericit ales. După cum Berkeley însuși a recunoscut, metafizica lui n-a dat rezultate practice.

Doctorul Hammersfield era indignat, cu adevărat indignat. Ai fi zis că l-a prins pe Ernest furând sau susținând cu bună-știință o minciună.

— Tinere, țipă el, cuvintele acestea sunt pe măsura tuturor afirmațiilor dumitale din seara asta! Nu sunt decât o aserțiune josnică și lipsită de orice fundament.

— Mă recunosc înfrânt, zise Ernest cu supunere. Numai că nu știu ce anume m-a putut aduce în starea asta. Va trebui, domnule doctor, să-mi dați și mie să iau în mână arma cu care m-ați zdrobit.

— Da, da, numaidecât, bolborosi doctorul Hammersfield. De unde știi cele spuse adineauri? N-ai de unde ști că episcopul Berkeley ar fi recunoscut metafizica sa ca lipsită de rezultate practice. Nu ai nici o dovadă. Tinere, metafizica aceasta a dat rezultate întotdeauna.

— Consider dovedit faptul ca metafizica lui Berkeley n-a putut da rezultate în practică, deoarece, Ernest, foarte calm, făcu o pauză. Deoarece Berkeley obișnuia fără excepție să iasă pe ușă, și nu prin zid. Pentru că și-a întreținut viața cu pâine, unt și carne friptă. Pentru că totdeauna s-a bărbierit cu un brici care tăia și îi îndepărta părul de pe obraz.

— Dar astea toate sunt fapte concrete! Strigă doctorul Hammersfield. Metafizica e un proces de gândire.

— Și credeți că dă rezultate practice... În gând? Întrebă Ernest domol. Celălalt încuviință din cap.

— Și chiar o mulțime de îngeri pot dansa pe vârful unui ac... În gând, continuă Ernest meditativ. Și un dumnezeu încotoșmănat în blănuri și mare amator de untură de balenă poate exista și lucra... În gândurile noastre. Și nici nu poate exista dovadă contrarie... În gând. Domnule doctor, dumneavoastră nu cumva trăiți tot în gând, în închipuire?

— Gândurile mele sunt propriul meu regat, fu răspunsul doctorului.

— Acesta este un alt mod de a spune că trăiți suspendat în aer. Numai că, nu mă îndoiesc nici o clipă, la ora prânzului vă reîntoarceți frumușel pe pământ, și la fel procedați dacă vine cumva vreun cutremur. Fiți bun și spuneți-mi, domnule doctor, în timpul unui cutremur nu vă este cumva teamă

ca imaterialul dumneavoastră trup ar putea fi lovit de vreo imaterială cărămidă?

În aceeași clipă, și evident fără să-și dea seama, doctorul Hammersfield duse repede mâna la cap, acolo unde un smoc de păr era tras peste o cicatrice. Din întâmplare, Ernest folosise un exemplu cum nu se putea mai potrivit. În timpul Marelui cutremur³⁰ doctorul Hammersfield era cât pe-acți să fie ucis de dărâmurile unui horn. Toți au izbucnit în hohote de răs.

— Și-atunci? Întrebă Ernest când încetă veselia generală. Mai doriți dovezi împotriva metafizicii?

Și, în liniștea care a urmat, întrebă din nou:

— Da? Apoi adăugă: Ultimele dumneavoastră afirmații pot fi socotite un argument, însă nu unul chiar așa de puternic.

Dar cel puțin pentru moment doctorul Hammersfield era zdrobit, iar bătălia urmă mai departe, îndreptându-se în noi direcții. Și, punct cu punct, Ernest îi înfrunța pe preoți. Când afirmau că ei cunosc clasa muncitoare, le spunea adevăruri fundamentale cu privire la clasa muncitoare, despre care ei habar nu aveau, și le cerea sfidător să aducă contradovezi. Le pune înaintea ochilor fapte, mereu alte și alte fapte, curma incursiunilor lor în văzduh și-i silea să se întoarcă pe pământ și la fapte reale.

Cât de vie am în fața ochilor scena de atunci! Îl aud și acum, îi recunosc nota bătaioasă din glas și-mi dau seama că-i zdrobește cu fapte, fiecare dintre ele fiind un șfichi de bici care-i plesnește mereu și mereu, fără încetare. Era neîndurător. Nu se cruța pe sine și nu înțelegea să-i cruțe nici pe alții³¹. Nu voi uita niciodată cât de crunt i-a admonestat la sfârșit.

— De repetate ori ați recunoscut în seara asta, mărturisind deschis sau făcând afirmații ce trădau ignoranța, că nu cunoașteți clasa muncitoare. Dar n-are nici un rost să vi se reproșeze acest lucru. În ce chip ați fi putut dumneavoastră afla câte ceva despre clasa muncitoare? Nu trăiți în lumea în care trăiesc oamenii muncii. Trăiți în aceeași turmă cu capitaliștii și în altă lume. Și cum ar fi altfel? Capitaliștii vă plătesc, ei vă hrănesc și ei vă pun în spinare până și hainele cu care sunteți îmbrăcați în seara asta. În schimb, dumneavoastră propovăduiți celor ce vă plătesc acele ramuri ale metafizicii îndeosebi plăcute lor; iar aceste ramuri îndeosebi plăcute le sunt plăcute fiindcă nu amenință în nici un fel ordinea socială existentă.

În clipa aceea de jur împrejurul mesei s-a pornit o mișcare și s-a auzit un murmur de protest.

— A, nu vă contest sinceritatea, continuă Ernest. Sunteți sinceri. Propovăduiți lucrurile în care credeți. Tocmai în asta și constă forța și valoarea dumneavoastră pentru capitaliști. Dar încercați numai să credeți în ceva care ar amenința ordinea socială stabilită; în acel moment ceea ce ați propovădui ar deveni inacceptabil pentru stăpânii dumneavoastră și ați fi de îndată concediați. De altminteri, la intervale destul de scurte, câte unul dintre dumneavoastră este astfel alungat³². N-am dreptate?

De data asta nu s-a mai auzit nici un murmur de împotrivire. Toți au încuviințat în tăcere, cu excepția doctorului Hammersfield, care spuse:

— Numai când încep să gândească greșit li se cere să-și dea demisia.

— Ceea ce înseamnă a spune cu alte cuvinte același lucru, și anume, că felul lor de a gândi nu poate fi acceptat, răspunse Ernest și apoi continuă: De aceea vă îndemn: mergeți și propovăduiți ca să vă meritați simbria, dar, pentru numele lui Dumnezeu, lăsați în pace clasa muncitoare! Dumneavoastră faceți parte din tabăra dușmană. N-aveți nimic comun cu clasa muncitoare. Mâinile vă sunt moi și catifelate datorită muncii pe care alții au îndeplinit-o pentru voi. Pânțele vă sunt rotofeie din pricina hranei îmbelșugate, (în momentul acela doctorul Ballingford se încruntă, și toate privirile se îndreptară înspre abdomenul lui burduhănos. Se spunea că de mulți ani nu-și mai văzuse picioarele.) Și mințile vă sunt ticsite de doctrine care nu-s decât fortărețe ale ordinii sociale stabilite. Nu sunteți decât niște mercenari (mercenari sinceri, recunosc), aidoma celor care au format odinioară gărzile elvețiene³³. Fiți credincioși celor care vă hrănesc și vă dau simbrie; păziți, cu predicile dumneavoastră, interesele stăpânilor; dar nu veniți în mijlocul clasei muncitoare ca să vă erijați în păstori vicleni. Nu puteți rămâne cinstiți și sluji deodată în două tabere vrăjmașe. Clasa muncitoare s-a descurcat și fără dumneavoastră. Vă rog să mă credeți că se va descurca și pe viitor fără dumneavoastră. Ba, mai mult decât atât, clasa muncitoare se va descurca mai bine fără dumneavoastră decât s-ar descurca folosindu-vă ajutorul.

Capitolul II.

ARUNCAREA MĂNUȘII.

După ce au plecat musafirii, tata s-a trântit într-un fotoliu și a izbucnit în uriașe hohote de râs. După moartea mamei nu-l mai văzusem niciodată râzând chiar așa, din toată inima.

— Pun rămășag că, de când e el, doctorul Hammersfield n-a mai avut de-a face cu un astfel de om, zise el râzând. „Subtilitățile controverselor teologice”! Ai băgat de seamă cum a început, ca un mieluleț blând – despre Everhard vorbesc – și cât de repede a devenit un leu în turbare? Are o minte superb echilibrată. Ar fi putut fi un foarte valoros om de știință dacă energia i-ar fi fost canalizată în direcția asta.

Desigur, nu mai este nevoie să spun că Ernest Everhard mă interesa la culme. Asta nu numai din pricina celor ce vorbise și a felului cum vorbise, ci și din pricina lui însuși. Nu mai întâlnisem niciodată un om ca el. Poate tocmai de asta, deși aveam douăzeci și patru de ani, încă nu mă măritasem. Ernest Everhard îmi plăcea; trebuia s-o recunosc față de mine însămi. Acest simțământ se sprijinea pe temeuri mai presus de înțelegere și argumente. În ciuda mușchilor ca niște odgoane și a grumazului de luptător de circ, mie îmi făcea impresia unui copil nevinovat. Simțeam că sub aparența unui zurbagiu intelectual se ascunde un spirit delicat și sensibil. Cum mi-am dat seama de asta nu știu, bănuiesc că era glasul intuiției mele de femeie.

În vocea lui, în sunetul acela ca de trâmbiță exista ceva care-mi mergea de-a dreptul la inimă. Încă îmi mai răsună în urechi și simțeam că mi-ar face plăcere să-l mai aud o dată... Să zăresc din nou în ochii lui scânteierea aceea de zâmbet care dezmințea seriozitatea imperturbabilă a chipului. Îmi dădeam seama cum și alte simțăminte vagi și nelămurite înmuguresc în inima mea. Aproape îl iubeam încă de pe atunci, deși sunt incredințată că, dacă nu l-aș mai fi văzut niciodată, acele vagi simțăminte s-ar fi ofilit și l-aș fi uitat cu destulă ușurință.

Dar nu îmi era sortit să nu-l mai văd niciodată. Interesul proaspăt trezit al tatălui meu pentru problemele sociale și mesele pe care le dădea aveau să nu îngăduie un asemenea curs al întâmplărilor. Tata nu era sociolog. Căsnicia lui cu maică-mea fusese foarte fericită, și cercetările în propria-i specialitate, fizica, îl satisfăcuseră pe deplin. Dar, după moartea mamei, cercetările lui științifice nu puteau umple singure golul din jurul său. La început se interesase de unele probleme filosofice, dar fără prea multă tragere de inimă; mai târziu i-au trezit interesul problemele economice și științele sociale. Era înzestrat cu un puternic simț al dreptății, și curând a început să fie chinuit de dorința de a îndrepta relele din jurul său. Am întâmpinat cu bucurie acest interes reînnoit pentru viața, deși nici prin gând nu-mi trecea care-i vor fi urmările și către ce deznodământ ne va împinge. Cu entuziasmul unui adolescent, s-a cufundat în aceste noi cercetări fără să se gândească încotro îl vor duce.

Toată viața fusese obișnuit cu cercetările de laborator, și de aceea transformă sufrageria noastră într-un laborator sociologic. Invita la masă oameni de toate felurile și de toate condițiile – oameni de știință, politicieni, bancheri, negustori, profesori, fruntași sindical, socialiști și anarhiști. Îi provoca la discuție, și după aceea analiza opiniile lor cu privire la viața și societate.

Pe Ernest îl întâlnise cu puțină vreme înainte de „seara predicatorilor”. După ce au plecat musafirii, am aflat și eu cum îl cunoscuse: trecând seara pe o stradă, s-a oprit să asculte ce spunea un om care, cocoțat pe o tribună improvizată, vorbea unui grup de muncitori. Omul de la tribuna improvizată era Ernest. Se vedea că nu este un simplu orator de talia celor care vorbesc de obicei la colț de stradă. Ocupa un loc de frunte în comitetele partidului socialist, fiind unul dintre conducătorii lui de seamă și specialist recunoscut în problemele filosofice ale socialismului. Avea însă un dar deosebit de a expune în limbaj simplu problemele cele mai încurcate, se arăta întotdeauna un conferențiar și un pedagog înăscut, iar când era vorba să lămurească muncitorilor probleme de economie politică, se pricepea de minune să se exprime pe înțelesul lor.

Tata s-a oprit să asculte, lucrurile l-au interesat, a fixat o întâlnire cu oratorul și, de îndată ce s-au mai împrietenit, l-a invitat la masa dată în cinstea preoților. De-abia după această masă mi-a spus tata cele câteva lucruri pe care le știa despre Ernest. Se ridicase din mijlocul clasei muncitoare, deși se trăgea din vechea familie Everhard, stabilită în America de mai bine de două sute de

ani.34 De la vârsta de zece ani muncise în fabrică, iar după ce-și terminase ucenicia devenise potcovar. Era autodidact; învățase singur nemțește și franțuzește, și în momentul acela ducea un trai amărât de pe urma unor traduceri de materiale științifice și filosofice pentru o foarte activă editura socialistă din Chicago. La acest neînsemnat câștig se adăugau modestele drepturi de autor cuvenite pentru propriile lui lucrări de filosofie și economie politică.

Asta-i tot ce am putut afla despre el înainte de a mă retrage în camera mea, unde am rămas multă vreme cu ochii deschiși, ascultându-i în amintire sunetul glasului. Gândurile care-mi trecură atunci prin minte m-au înspăimântat. Era atât de deosebit de oamenii din clasa mea socială, atât de străin și atât de puternic! Forța cu care îi stăpânea pe ceilalți mă incinta și mă speria, iar gândurile mi-au rătăcit haihui, până ce m-am trezit socotindu-l iubitul și chiar bărbatul meu. Auzisem totdeauna spunându-se că forța bărbătească reprezintă o atracție irezistibilă pentru femei; numai că el era prea puternic. „Nu, nu! Am strigat eu atunci. Este cu neputință, e absurd!” Iar a doua zi dimineața m-am trezit simțind dorința de a-l mai vedea o dată. Doream să-l văd stăpânind oamenii în discuție, să aud timbrul acela bățaios din glasul lui; să-l văd în întreaga-i seninătate și putere, să-l urmăresc cum zdrobește găunoasa lor automulțumire. Cum îi scoate de pe bățătoritele lor făgașuri de gândire. Și ce dacă era gălăgios și neîndurător? Ca să folosesc propria-i expresie, metoda lui „dădea rezultate”, era eficace. În afară de asta, zarva pe care o făcea era un lucru plăcut la vedere, captivantă ca plecarea la atac a unei armate.

Au mai trecut câteva zile, în cursul cărora am citit cărțile lui Ernest, împrumutate de la tata. Cuvintele lui scrise erau aidoma celor vorbite: limpezi și convingătoare. Tocmai completa lor simplitate te convingea chiar în timpul cât încă te mai îndoiai. Avea darul limpezimii în gândire. Expunerea sa era fără cusur. Și totuși, în ciuda atâtor calități, găseam în cărțile sale multe lucruri care nu-mi puteau fi pe plac. Insista prea mult asupra a ceea ce el numea lupta de clasă, contradicțiile de neîmpăcat dintre muncă și capital, ciocnirile de interese.

Foarte amuzat, tata mi-a spus ce părere are doctorul Hammersfield despre Ernest, care, după el, ar fi „un tânăr îngâmfat, scos din minți de un pospai de învățătură prost asimilată”. Mi-a mai spus de asemenea că doctorul Hammersfield nu voia să mai dea vreodată ochi cu Ernest.

În schimb, se dovedi că Ernest izbutise să trezească interesul episcopului Morehouse, care ar fi dorit foarte mult să-l mai întâlnească. „E un tânăr de nădejde – spusese episcopul – și foarte ager, foarte energic. Din păcate, însă, e prea sigur de sine, mult prea sigur.”

Ernest a venit la noi într-o după-amiază, împreună cu tata. Episcopul sosise înaintea lor și luam cu toții ceaiul pe verandă. Proaspăta noastră cunoștință continua să rămână la Berkeley, deoarece urma niște cursuri

speciale de biologie la universitate și în același timp era foarte ocupat cu punerea la punct a unei noi lucrări, intitulată *Filosofie și revoluție*³⁵.

Când a intrat Ernest, veranda a devenit parcă dintr-o dată neîncăpătoare. Nu fiindcă el ar fi fost prea voinic – nu depășea un metru și șaptezeci și cinci înălțime – dar ființa lui parcă emana un aer de grandoare. Când se opri în fața mea, ca să-mi spună bună ziua, avu totuși o oarecare ușoară stângăcie, care se deosebea în chip straniu de privirile îndrăznețe ale ochilor săi pătrunzători și de hotărârea cu care apoi îmi strânse mâna o clipă. Și în clipa aceea privirile i-au devenit la fel de îndrăznețe și pătrunzătoare ca înainte. Dar acum în ele parcă stăruia o întrebare și, la fel ca prima oară, parcă mă privi mai mult decât s-ar fi cuvenit.

— Am citit cartea dumitale *Filosofia clasei muncitoare*, i-am spus eu, și ochii lui străluciră de mulțumire.

— Nu mă îndoiesc, îmi răspunse, că ați avut în vedere publicul căruia se adresa.

— Da, și tocmai de asta aș vrea să mă cam cert cu dumneata, răspunsei eu bătaioasă.

— Și eu aș dori să am o explicație cu dumneavoastră, domnule Everhard, zise episcopul Morehouse.

Ernest înălță din umeri cu un aer poznaș și acceptă o ceașcă de ceai.

Episcopul se înclină și-mi dădu întâietate.

— Dumneata ațâți ura între clase, începui eu. Consider că este incorect și criminal să apelezi la tot ce există meschin și brutal în clasa muncitoare. Ura de clasă este un element antisocial, ba chiar, după părerea mea, antisocialist.

— De asta nu m-am făcut vinovat, răspunse Ernest. Nu veți găsi ură de clasă nici în litera, și nici în spiritul vreunei pagini scrise de mine.

— Vai! Am strigat eu cu glas plin de reproș și, luând cartea, am început s-o răsfoiesc.

Ernest sorbi din ceașcă și se uită la mine zâmbind, în vreme ce eu căutam pasajul respectiv.

— Pagina o sută treizeci și doi, citii eu cu glas tare: „De aceea lupta de clasă se duce în momentul actual al dezvoltării societății între salariați și patroni”.

M-am uitat la el triumfătoare.

— Nu se pomenește nici o vorbă despre ura de clasă, zise el zâmbind.

— Dar spui „luptă de clasă”, răspunsei eu.

— Ceea ce e altceva decât ura de clasă. Și vă rog să mă credeți că nu ațâțăm nici un fel de ură. Spunem numai că lupta de clasă este o lege a dezvoltării societății. De asta nu noi suntem răspunzători. Nu noi am creat lupta de clasă. Noi doar o explicăm, așa cum Newton³⁶ a explicat gravitația. Noi explicăm natura contradicției de interese care produce lupta de clasă.

— Dar n-ar trebui să existe nici o contradicție de interese! Am strigat eu atunci.

— Mă declar din toată inima de acord cu dumneavoastră, răspuse el. Tocmai asta este ceea ce luptăm să înfăptuim noi, socialiștii: lichidarea contradicției dintre interese. Iertați-mă. Dați-mi voie să vă citesc un paragraf. Luă cartea și căută cu vreo câteva pagini mai în urmă: Pagina o sută douăzeci și șase: „Ciclul luptelor de clasă, început o dată cu descompunerea comunei primitive și cu apariția proprietății private, se va încheia o dată cu transformarea proprietății particulare în proprietate obștească”.

— Nu sunt de acord cu dumneavoastră, interveni episcopul, pe al cărui chip palid și ascetic apăruse o strălucire firavă, ce-i trăda intensitatea emoției. Premisa de la care porniți este greșită. Nu există pe lume ceva care să poată fi numit conflictul de interese dintre muncă și capital, sau, mai bine zis, ar trebui să nu existe.

— Vă mulțumesc, zise Ernest cu gravitate. Prin ultima dumneavoastră afirmație mi-ați restituit premisa de la care pornisem.

— Și din ce pricină trebuie neapărat să existe un astfel de conflict? Întrebă episcopul cu înflăcărare.

Ernest înălță din umeri.

— După câte bănuiesc, din pricină că așa suntem noi alcătuiți.

— Nu așa suntem alcătuiți! Strigă celalalt.

— Aveți cumva în vedere omul ideal? Întrebă tânărul. Un om lipsit de egoism și deopotrivă cu zeii, niște oameni atât de puțini la număr încât să fie practic inexistenți, sau vă referiți la omul de rând, la omul obișnuit?

— La omul comun și obișnuit, fu răspunsul.

— La omul slab, neajutorat și supus greșelii?

Episcopul Morehouse încuviință din cap.

— La omul meschin și egoist?

O nouă încuviințare.

— Luați, vă rog, seama! Îl preveni Ernest. Am spus „egoist”.

— Omul obișnuit este egoist, afirmă episcopul cu dârzenie.

— Dorește să pună mâna pe tot ce poate apuca.

— Da, dorește să aibă tot ce poate apuca, să aibă cât mai mult; e trist, dar adevărat.

— Atunci, v-am adus acolo unde voiam. Maxilarele lui Ernest se închiseră ca o capcană. Acum să vă explic. Să luăm, de pildă, un om care lucrează la tramvaie.

— N-ar avea unde să lucreze dacă n-ar exista capitalul, îl întrerupse episcopul.

— E-adevărat, veți fi însă și dumneavoastră de acord că și capitalul ar pieri dacă n-ar exista muncitorul care să producă dividende.

Episcopul nu răspuse.

— Sunteți sau nu de acord? Insistă Ernest. Episcopul încuviință.

— În acest caz, afirmațiile noastre se anulează reciproc, zise Ernest pe tonul cel mai firesc, și, de fapt, ne aflăm tot acolo de unde am pornit. S-o luăm de la început. Muncitorii de la tramvaie procură munca. Acționarii procură

capitalul. Prin eforturile comune ale muncii și capitalului se câștigă bani³⁷. Banii astfel câștigați se împart între cele două părți. Partea atribuită capitalului se numește „dividend”; celei convenite muncii i se spune „salariu”.

— Foarte bine, interveni episcopul. Nu există însă nici un motiv pentru ca această împărțire să nu se facă prin buna înțelegere.

— Ați și uitat un lucru asupra căruia căzusem de acord, răspunse Ernest. Am convenit că omul obișnuit este egoist. Așa este omul. Încă de pe acum ați părăsit realitatea și vorbiți despre o împărțire a produselor între niște oameni așa cum poate ar trebui să fie, dar nu sunt. Să revenim însă la realitate: muncitorul, fiind egoist, vrea să capete cât mai mult cu puțință. Capitalistul, fiind egoist, vrea să apuce și el la această împărțeală cât mai mult cu puțință. Când există însă o anumită cantitate determinată de bunuri și când din această cantitate doi oameni vor să pună mâna pe cât mai mult cu puțință, atunci se naște un conflict de interese. În asta constă contradicția de interese dintre muncă și capital. Și este o contradicție de neîmpăcat. Atâta vreme cât vor exista pe lume muncitori și capitaliști, vor continua să lupte între ei în legătură cu această împărțeală. Dacă v-ați fi dus astăzi după amiază la San Francisco, ar fi trebuit să mergeți pe jos. Nu circulă nici un tramvai.

— Altă grevă³⁸? Întrebă episcopul neliniștit.

— Da, nu se înțeleg asupra împărțirii câștigurilor realizate de tramvaie. Episcopul Morehouse își pierdu cumpătul.

— Este o greșeală! Strigă el. Muncitorii dau dovadă de atâta miopie! Cum mai pot nădăjdui să se bucure de simpatia noastră...?

— Când ne silesc să mergem pe jos, continuă Ernest insinuant.

Dar episcopul nu-i dădu atenție și urmă:

— Nu sunt în stare să vadă mai departe de lungul nasului. Omul trebuie să fie om, nu brută. Acum or să fie din nou încăierări și măceluri, orfani și văduve îndurerate. Capitaliștii și muncitorii ar trebui să fie prieteni. Ar trebui să muncească mână în mână, spre folosul lor comun.

— O! Acum iar ați părăsit realitatea și v-ați înălțat în văzduh, observă Ernest cu voce seacă. Pogorâți-vă pe pământ! Amintiți-vă cum am convenit că omul obișnuit este egoist.

— Dar n-ar trebui să fie! Strigă iar episcopul.

— În privința asta sunt de acord cu dumneavoastră, replică Ernest. Ar trebui să nu fie egoist, dar va continua să fie egoist atâta vreme cât va trăi într-un sistem social bazat pe o morală porcească.

Episcopul rămase trăsnit, iar tata chicoti încetișor.

— Da, bazat pe o morală porcească, urmă Ernest, fără nici o ezitare. Asta este de fapt sistemul capitalist. Și asta apără biserica dumneavoastră, în sprijinul acestui sistem predicați de fiecă dată când vă urcați în amvon. Morală porcească! Altfel nu i se poate spune.

Episcopul Morehouse se întoarse către tata, cerându-i parcă sprijin, dar tata râse și încuviință din cap.

— Tare mi-e teamă că domnul Everhard are dreptate, spuse el. Este vorba de laissez faire³⁹, doctrina potrivit căreia oricine ar fi liber să facă ce vrea, fiecare se zbate pentru sine, și dracul să-l ia pe cine rămâne de căruță! Așa cum a arătat domnul Everhard deunăzi, rolul care vă revine dumneavoastră, preoților, este să apărați ordinea socială stabilită, iar bazele societății noastre sunt cele arătate.

— Dar nu asta este învățătura lui Cristos! Strigă episcopul.

— În ziua de astăzi biserica nu mai propovăduiește învățătura lui Crist, interveni imediat Ernest. Oricum, oamenii muncii nu vor să aibă nimic de-a face cu biserica. Biserica tolerează, se face că nu vede cruzimea înspăimântătoare și sălbătică cu care capitaliștii tratează clasa muncitoare.

— Biserica nu tolerează un asemenea lucru! Protestă episcopul.

— Biserica nu protestează împotriva lui, replică Ernest. Iar în măsura în care nu condamnă, înseamnă că tolerează, fiindcă, nu uitați: biserica este întreținută de clasa capitaliștilor.

— N-am privit lucrurile sub această lumină, zise episcopul cu naivitate. Fără îndoială că greșiți. Știu că pe lumea asta există foarte multă suferință și foarte multă răutate. Știu că biserica a pierdut ceea ce... Ceea ce dumneavoastră numiți proletariatul⁴⁰.

— N-ați avut niciodată alături de dumneavoastră proletariatul! Strigă Ernest. Proletariatul s-a dezvoltat în afara bisericii și fără biserică.

— Nu înțeleg, zise episcopul cu glas stins.

— Atunci îngăduiți-mi să vă explic. O dată cu introducerea mașinismului și apariția uzinelor la sfârșitul secolului al XVIII-lea, marea masă a oamenilor muncii a fost despărțită de pământ. Vechiul sistem de munca s-a năruit. Oamenii muncitori au fost alungați de la țară și mânați cu turma către orașele industriale. Mamele, dimpreună cu copiii lor, au fost puse să muncească la noile mașini. Viața de familie a încetat. Condițiile de trai au devenit îngrozitoare. E o poveste sângeroasă.

— Știu, știu, îl întrerupse episcopul, cu chipul chinuit de deznădejde. A fost ceva înfiorător. Dar asta s-a petrecut acum un secol și jumătate.

— Și atunci, cu un secol și jumătate în urmă, a luat naștere proletariatul, continuă Ernest. Asta s-a petrecut fără știința bisericii. Pe vremea când țara întreagă era prefăcută în abator de către capitaliști, biserica a rămas mută. N-a protestat atunci, așa cum nu protestează nici astăzi. După cum spune Austin Lewis⁴¹ vorbind despre timpurile de atunci, cei cărora li se poruncise: „Paște oițele mele” au văzut cum aceste oițe sunt vândute în sclavie și muncite până la ultima suflare, dar fără să protesteze⁴². Pe vremea aceea biserica a tăcut, și, înainte de a merge mai departe, aș vrea să declarați pur și simplu că sunteți ori nu sunteți de acord cu mine. În acea vreme biserica a rămas, sau n-a rămas mută?

Episcopul Morehouse nu mai știa ce să spună. Ca și doctorul Hammersfield, nu era obișnuit cu această crâncenă „bătălie în propria ta casă”, cum o numea Ernest.

— Istoria secolului al XVIII-lea este îndeobște cunoscută, continuă de îndată Ernest. Dacă biserica nu a rămas mută, ar trebui să se găsească pe undeva prin cărți o vorbă de-a ei.

— Mi-e teamă că într-adevăr a rămas mută, mărturisi episcopul.

— Iar biserica și astăzi păstrează tăcerea.

— Cu asta nu mai sunt de acord, spuse episcopul.

Ernest tăcu, îl cercetă cu privirea și ridică mânușa.

— Bine, zise el. Să vedem. La Chicago există femei care trudesesc o săptămână încheiată pentru nouăzeci de cenți⁴³. A protestat vreodată biserica?

— Ce spui dumneata e ceva cu totul nou pentru mine, fu răspunsul. Nouăzeci de cenți pe săptămână?! E îngrozitor!

— A protestat cumva biserica? Insistă Ernest. Biserica nu știe.

Se vedea bine că episcopul face eforturi disperate.

— Și, cu toate astea, bisericii i s-a poruncit: „Paște oițele mele!” zise Ernest zeflemitor. Dar peste o clipă continuă: Iertați-mi ironia, domnule episcop. Dar vă mai puteți oare mira că ne pierdem răbdarea când discutăm cu cei de seama dumneavoastră? Când oare ați protestat în fața enoriașilor dumneavoastră capitaliști împotriva muncii copiilor în filaturile și țesătoriile din Sud? ⁴⁴ Copii de câte șase și șapte ani care muncesc în fiecă noapte în schimburi de câte douăsprezece ore! Nu mai au când să zărească binecuvântata lumină a soarelui. Mor ca muștele. Dividendele sunt plătite din sângele lor. Iar în Noua Anglie⁴⁵ din dividende se clădesc biserici grandioase, de la amvoanele cărora tagma dumneavoastră propovăduiește banalități plăcute, în auzul beneficiarilor pomădați și ghiftuiți ai acestor dividende.

— N-am știut, murmură abia auzit episcopul.

Îngălbenise la față și ai fi zis că-l chinuie greața.

— Prin urmare n-ați protestat?

Episcopul clătină din cap.

— Atunci, biserica este astăzi la fel de mută ca și în secolul al XVIII-lea?

Episcopul păstră tăcere, și pentru prima dată Ernest se abținu și nu împinse lucrurile mai departe.

— Nu uitați însă că, de câte ori un preot îndrăznește să protesteze, este imediat îndepărtat.

— Îmi vine foarte greu să cred că un astfel de lucru ar fi adevărat, se împotrivi episcopul.

— Sunteți dispus să protestați? Întrebă Ernest.

— Arătați-mi stări nenorocite, ca acelea despre care mi-ați vorbit, aici, în eparhia noastră, și voi protesta.

— Vă voi arăta, zise Ernest simplu. Sunt la dispoziția dumneavoastră. Am să vă călăuzesc într-o călătorie prin infern.

— Iar eu voi ridica glasul împotriva răului. Episcopul își îndreptă bustul, iar pe chipul său blând se răspândi asprimea luptătorului. Biserica nu va rămâne mută!

— Veți fi alungat din jilțul episcopal, îl preveni Ernest.

— Vă voi dovedi contrariul, fu răspunsul episcopului. Vă voi dovedi, în cazul când cele ce mi-ați spus sunt adevărate, că biserica a greșit din neștiință. Ba, mai mult decât atât, susțin că tot ce este monstruos în societatea noastră industrială se datorește neștiinței clasei capitaliștilor. Capitaliștii vor îndrepta răul în întregime de îndată ce vor auzi chemarea. Și este datoria bisericii să lanseze această chemare.

Ernest izbucni în răs. Râsul lui mi se păru prea brutal, și de aceea sării în ajutorul episcopului:

— Nu uita că dumneata nu vezi decât un singur aspect al situației. Noi avem totuși foarte multe părți bune, cu toate că dumneata nu te arăți dispus să ne recunoști niciuna dintre ele. Episcopul Morehouse are dreptate. Răul din societatea industrială, chiar dacă ar fi atât de îngrozitor cum îl înfățișezi dumneata, e datorit neștiinței. Diferitele clase ale societății s-au depărtat prea mult una de cealaltă.

— Un indian sălbatic nu-i atât de brutal și de crud cum este clasa capitaliștilor, mi-a răspuns el, și în clipa aceea l-am urât.

— Dumneata nu ne cunoști, i-am spus eu. Nu suntem nici brutali și nici cruzi.

— Dovediți-o, răspunse el sfidător.

— Cum aş putea să ți-o dovedesc... Tocmai dumitale?

Începusem să mă înfurii. Dar el clătină din cap.

— Nu vă cer să mi-o dovedești mie. Vă cer să v-o dovedești dumneavoastră înșivă.

— Eu o știu, am răspuns.

— Nu știți nimic, replică el tăios.

— Ei, ei, copii... Intervenii tata împăciuitoare.

— Puțin îmi pasă... Începui eu plină de indignare, dar Ernest mă întrerupse.

— După câte înțeleg eu, aveți, sau tatăl dumneavoastră are – ceea ce este același lucru – bani investiți în acțiuni ale Țesătoriilor Sierra.

— Și ce legătură are asta cu discuția noastră? Strigai eu.

— Nu cine știe ce, începu Ernest domol. Atâta doar că rochia pe care o purtați este pătată de sânge. Mâncarea pe care o mâncați e îmbibată de sânge. Sânge de copii nevinovați și de oameni în toată firea picură la streșinile casei dumneavoastră. Dacă închid ochii, aud de jur împrejurul meu: pic! Pic! Pic!

Însoțind de îndată cuvântul cu fapta, închise ochii și se rezemă de speteaza fotoliului. Ciuda și vanitatea rănită m-au făcut să izbucnesc în lacrimi. Niciodată în viața mea nu mai fusesem tratată cu atâta brutalitate. Tata și episcopul erau amândoi încurcați și neliniștiți, încercară atunci să îndrepte discuția către alte chestiuni, mai pașnice; dar Ernest a deschis ochii, s-a uitat la mine și nu i-a luat în seamă. Linia buzelor lui devenise aspră, și ochii de asemenea; în ei nu mai licărea nici cea mai slabă umbră de zâmbet. Ce anume se pregătea să-mi spună, cărei neîndurătoare pedepse se pregătea să mă supună n-am știut niciodată, căci chiar în clipa aceea un om care trecea pe

trotuar s-a oprit și s-a uitat la noi. Era un om voinic, sărăcăcios îmbrăcat și purta în spinare o povară uriașă, alcătuită din măsuțe, scaune și paravane de bambus. Cerceta casa ca și cum ar fi stat în cumpănă dacă să intre ori nu, spre a încerca să ne vândă ceva din marfa lui.

— Pe omul acela îi cheamă Jackson, zise Ernest.

— Un om atât de voinic ar trebui să se ducă la muncă și nu să hoinărească făcând pe negustorul ambulant⁴⁶, am răspuns eu înțepată.

— Uitați-vă la mâneca brațului stâng, îmi răspunse Ernest pe tonul cel mai blând.

M-am uitat și am văzut că mâneca era goală.

— O parte din sângele brațului aceluia am auzit-o adineauri picurând de la streășină casei dumneavoastră, continuă Ernest cu aceeași voce blândă. Și-a pierdut brațul la Țesătoriile Sierra, și după asta, ca pe un cal cu puterile sleite, l-ați aruncat pe drumuri, să moară unde o știți. Când spun asta nu mă refer la dumneavoastră direct, ci la administratorul și la funcționarii pe care dumneavoastră și ceilalți acționari îi plătiți ca să conducă fabrica. E vorba de un accident, un accident pricinuit de dorința lui de a economisi companiei câțiva dolari. Toba dințată a mașinii de egrenat i-a prins brațul. Ar fi putut lăsa acolo pietricica pe care o văzuse între dinții tobei, și dublul șir de dinți s-ar fi sfărâmat. Dar el s-a repezit s-o scoată, și-atunci angrenajul i-a prins mâna și i-a făcut-o ferfeniță de la vârful degetelor și până la umăr. Era noapte. Muncitorii lucrau în ore suplimentare. Trimestrul acela s-au plătit dividende grase. Jackson muncise multe ceasuri la șir, iar mușchii lui își pierduseră agerimea și vigoarea. Din pricina asta mișcările îi erau ceva mai încete. De aceea i-a prins mașina brațul. Are nevastă și trei copii.

— Și ce a făcut compania pentru el? Am întrebat.

— Nimic. O, ba da, a făcut ceva. S-a apărât cu înverșunare când Jackson, după ce a ieșit din spital, s-a adresat justiției, cerând daune. S-a apărât cu atâta înverșunare, încât a câștigat procesul. După cum știți, compania are avocați de mâna întâi.

— Nu ne-ai spus însă toată povestea, am răspuns eu cu multă convingere. Sau poate că nu o cunoști nici chiar dumneata în întregime. Poate că omul a fost obraznic.

— Obraznic! Ha-ha-ha! Râdea mefistofelic. Sfinte Dumnezeule! Obraznic! El, cu brațul lui măcinat între dinții mașinii! Cu toate astea, a fost un slujitor modest și supus, și nimeni nu spune nicăieri că ar fi fost vreodată obraznic.

— Bine, dar există justiția, insistai eu. Dacă în toată povestea asta n-ar exista nimic mai mult decât ce-ai spus dumneata, ar fi fost cu neputință să piardă procesul.

— Colonelul⁴⁷ Ingram este șeful contenciosului Companiei. E un avocat deosebit de abil. Ernest mă privi ținând câteva clipe, iar după aceea continuă: Am să vă spun eu ce ar trebui să faceți, domnișoară Cunningham. Cercetați cazul Jackson.

— M-am și hotărât s-o fac, răspunsei eu tăios.

— Foarte bine, zise Ernest strălucind de bună dispoziție. Am să vă spun unde-l puteți găsi. Dar tremur pentru dumneavoastră când mă gândesc asupra câtor lucruri vă veți lămuri dintr-o dată grație brațului lui Jackson.

Așa se făcu deci că amândoi, și eu și episcopul Morehouse, am ridicat mânușa aruncată de Ernest. Cei doi musafiri au plecat împreună, iar eu am rămas chinuită de conștiința unei nedreptăți comise împotriva mea și a clasei sociale din care făceam parte. Omul acela era o fiară. Din pricina asta l-am urât atunci și m-am consolată cu gândul că din partea unui om provenit din muncitorime nici nu era cu putință să te aștepți la o altfel de purtare.

Capitolul III.

BRAȚUL LUI JACKSON.

Nici măcar nu visam ce rol covârșitor avea să joace în viața mea brațul lui Jackson. Când am reușit să dau de el, ca om nu mi-a făcut o impresie deosebită. L-am găsit într-o cocioabă dărăpănată⁴⁸, tocmai pe malul golfului, la marginea mlaștinilor. De jur împrejurul casei se întindeau băltoace de apă stătută, acoperite cu un fel de spumă verde și putregăită, iar duhoarea care se înălța din ele era de-a dreptul insuportabilă.

Am văzut imediat că Jackson e un om modest și supus, așa cum îmi fusese descris. Lucra la niște împletituri de bambus, și tot timpul cât am stat de vorbă cu el, nu s-a oprit nici o clipă din lucru. Totuși, în ciuda modestiei și simplității lui, am avut impresia că disting un început de amărăciune în glasul lui atunci când mi-a spus:

— Ar fi putut să-mi dea măcar o slujba de paznic.⁴⁹

De la el n-am putut afla mare lucru. Am avut impresia că e cam sărac cu duhul, dar dibăcia cu care-l vedeam că lucrează, folosindu-se de singura lui mână, arăta că nu este vorba de așa ceva. Atunci mi-a venit o idee.

— Cum s-a întâmplat de ți-ai prins mâna în mașină? L-am întrebat eu.

S-a uitat la mine domol și cercetător, apoi a clătinat din cap.

— Nu știu. Așa s-a întâmplat.

— Din nebăgare de seamă? Sugerai eu atunci.

— Nu. Eu n-aș zice c-a fost nebăgare de seamă. Lucrasem peste ora de schimb și probabil că eram cam obosit. Am lucrat în fabrică șaptesprezece ani și am observat că cele mai multe accidente se întâmplă cu puțin înainte de sună sirena. Aș fi gata să pun rămășag că în ceasul din urmă, înainte de sună sirena, se-ntâmplă mai multe accidente decât în tot restul zilei. Omul nu mai e așa de ager după ce-a muncit zdravăn ceasuri întregi. Am văzut prea mulți muncitori tăiați, sfărtecați și zdrobiți ca să nu-mi dau seama.

— Chiar așa de mulți? L-am întrebat.

— Sute și sute. Până și copii.

Lăsând la o parte detaliile îngrozitoare, povestea lui Jackson, așa cum o relata el, se potrivea întocmai cu cele ce auzisem mai înainte. Când l-am întrebat dacă nu cumva încălcaseră normele prevăzute pentru lucrul la mașină, a clătinat din cap.

— Cu dreapta am tras la o parte cureaua de transmisie, și cu stânga am încercat să iau pietricica. N-am stat să mă uit dacă scosesem cum trebuie cureaua. Am crezut că dreapta făcuse treabă bună, numai că n-a fost așa. Mă grăbisem și n-o trăsesem cum trebuie. După aceea mașina mi-a prins mâna și mi-a zdrobit-o.

— Probabil că te-a durut foarte tare... Am spus eu înduioșată.

— Nu-i prea plăcut când ți se fărâmă ciolanele.

Cu privire la procesul pentru daune, lucrurile erau destul de nelămurite în capul lui. De un singur fapt era sigur, și anume că nu primise nici un fel de despăgubiri. Avea impresia că mărturiile maistrului și administratorului determinaseră instanța să dea o decizie prin care să-i respingă pretențiile. Iar aceste mărturii, cum spunea el, „nu fuseseră așa cum ar fi trebuit să fie”. De aceea am hotărât să mă duc la cei doi martori.

Un lucru era limpede: Jackson ajunsese într-o stare de plâns. Nevastă-sa se îmbolnăvisese, iar el, cu împletitul și comerțul lui ambulant, nu putea să câștige atât cât îi trebuia ca să-și hrănească familia. Rămăsese în urmă cu chiria, și băiatul cel mai mare, un copil de unsprezece ani, se dusesese să muncească în fabrică.

— Ar fi putut măcar să-mi dea o slujbă de paznic, îmi spuse el iar, înainte să-mi iau rămas bun.

După ce am stat de vorbă cu avocatul lui Jackson, iar la țeșătorie cu cei doi maiștri și cu administratorul, care depuseseră ca martori în proces, am început să-mi dau seama că totuși exista oarecare adevăr în cele ce ne spusese Ernest.

Avocatul lui Jackson era un omuleț mărunțel și șters, iar când l-am văzut nu m-am mai mirat de loc că pierduse procesul. În prima clipă mi-am spus că Jackson n-a primit decât ceea ce i se cuvenea, dacă se găsisse să-și ia un astfel de avocat. Dar în clipa următoare mi-au trecut prin minte două afirmații ale lui Ernest: „Campania are avocați de mâna întâi” și: „Colonelul Ingram este un avocat deosebit de abil”. Gândurile au început să-mi roiască prin minte. Mi-am dat seama că, fără îndoială, compania își poate asigura sprijinul unor avocați mult mai talentați decât cei pe care i-ar putea plăti un muncitor, cum e Jackson de pildă. Dar ăsta nu era decât un detaliu mărunțel. Nu mă îndoiam de fel că existau motive mult mai temeinice, și că pentru acele motive pierduse Jackson procesul.

— De ce ați pierdut procesul? L-am întrebat pe avocat...

La început s-a uitat la mine zăpăcit și speriat, iar eu am simțit cum în adâncul inimii mi se face milă de biata stărpitură. Apoi a început să se văicărească. Probabil văicăreala era la el un atribut congenital. Făcea parte dintre oamenii înfrânți încă din leagăn. Mai întâi se plânse de martori, care nu declaraseră decât ceea ce venea în sprijinul părții adverse. Îi fusese cu neputință să scoată de la ei măcar o vorbă favorabilă lui Jackson. Își cunoșteau interesul. Jackson era un prostănac. Colonelul Ingram îl intimidase și-l încurcase fără nici o greutate, iar toată lumea știe că colonelul este neîntrecut

la interogatorii în fața instanței. Îl făcuse pe Jackson să declare el însuși lucruri care se întorceau împotriva sa.

— Dar cum se putea ca răspunsurile să se întoarcă împotriva lui, dacă în fond avea dreptate? L-am întrebat pe avocat.

— Ce amestec are aici dreptatea? Mi-a întors el întrebarea. Vedeți toate cărțile astea? Mi-a arătat cu mâna rafturile pline de cărți de pe pereții biroului său minuscul. Din cercetarea și studierea lor am învățat că legea este un lucru, iar dreptatea, cu totul altceva. Puteți întreba orice avocat. Ce este dreptatea învățați duminica, la școala parohială. Dar trebuie să vă adresați acestor volume ca să aflați ce este... Legea.

— Vreți cumva să spuneți că Jackson a avut dreptatea de partea lui și totuși a pierdut procesul? Îl întrebai eu, vrând să-l pun la încercare. Vreți cumva să spuneți că instanța prezidată de judele Caldwell nu face dreptate?

Avocatul cel pirpiriu m-a privit o clipă mânios, apoi supărarea i-a dispărut de pe chip.

— Nici nu ne-au lăsat să vorbim, îmi spuse el, începând iarăși să se văicărească. Și-au bătut joc de noi, ne-au luat peste picior și pe mine, și pe Jackson. Ce puteam face eu? Colonelul Ingram e un mare avocat. Dacă n-ar fi un foarte mare avocat, credeți că ar fi șeful contenciosului la Țesătoriile Sierra, la Erston Land Syndicate, Berkeley Consolidated și la întreprinderile de electricitate din Oakland, San Leandro și Pleasanton? E avocat specializat în treburile marilor companii, și companiile nu-și plătesc avocații ca să fie niște nătărăi. 50 De ce credeți că numai Țesătoriile Sierra îi plătesc douăzeci de mii de dolari pe an? Pentru că le aduce servicii care valorează douăzeci de mii de dolari, de asta. Eu nu mă pot măsura cu el. Dacă aș fi fost ca el, n-aș fi rămas pe din afară, să crap de foame și să pledez în procese cum a fost acela al lui Jackson. Ce credeți că aș fi încasat dacă aș fi câștigat procesul lui Jackson?!

— I-ai fi luat și pielea de pe el, mai mult ca sigur.

— Bineînțeles! Strigă avocatul, mânios. Doar trebuie să trăiesc și eu, nu?

51

Am încercat atunci să-l mustru.

— Are nevastă și copii!

— Și eu am nevastă și copii, mi-a răspuns. Iar în afară de mine nu există pe lumea asta nici o ființă care să se sinchisească dacă au să crape sau nu de foame.

Chipul i se luminează dintr-o dată, își scoase ceasul de la brâu, deschise capacul interior și-mi arătă o mică fotografie, lipită de capac și care înfățișa o femeie însoțită de două fetițe.

— Uitați-vă. Vă rog priviți-i. Am dus-o greu, foarte greu. Am nădărduit să le pot trimite o vreme la țară dacă aș fi câștigat procesul lui Jackson. Aici nu prea o duc bine cu sănătatea, dar n-am cu ce să le trimit la țară.

Când m-am ridicat să plec, a început din nou să se văicărească:

— N-am avut ce face. Colonelul Ingram și judecătorul Caldwell sunt foarte buni prieteni. Nu vreau să spun că, dacă la interogatoriu aș fi putut

scoate de la martori depozițiile de care aveam nevoie, prietenia asta ar fi avut vreo influență asupra hotărârii. Dar trebuie totuși să spun că judele Caldwell a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a mă împiedica să scot de la martori depozițiile favorabile. Da, colonelul Ingram și judele Caldwell fac parte din același cerc și din același club! Locuiesc în același cartier, acolo unde eu n-am ce căuta. Nevestele lor sunt totdeauna în vizită una la cealaltă. În fiecare zi organizează când la una, când la alta partide de whist⁵² și alte treburi dintr-astea.

— Crezi deci că Jackson avea dreptate? Am întrebat din nou, oprindu-mă o clipă în prag.

— Nu cred, știu sigur, mi-a răspuns. La început am fost chiar încredințat că are oarecare șanse de izbândă. Dar nu i-am spus nimic neveste-mii. N-am vrut s-o dezamăgesc; dorea atât de mult să se ducă o vreme la țară!... I-a venit destul de greu și așa.

— De ce n-ați insistat asupra faptului că Jackson s-a străduit să salveze mașina? L-am întrebat, mai târziu, pe Peter Donnelly, unul dintre maiștrii audiați ca martori în proces.

A stat mult pe gânduri înainte de a-mi răspunde. Apoi a privit cu teamă în jur și mi-a spus:

— Pentru că am o nevestă foarte cumsecade și trei copii drăgălași cum nici n-ați mai văzut dumneavoastră vreodată; de asta!

— Nu înțeleg, i-am răspuns.

— Cu alte cuvinte, pentru că n-ar fi fost de loc înțelept din partea mea.

— Vrei să spui că... Am început eu.

M-a întrerupt, însă, aproape furios:

— Exact ceea ce am spus. Lucrez în fabrică de mulți ani. Am început să lucrez la filatură încă de când eram puști, și de-atunci tot acolo muncesc. Numai prin muncă pe spetite am ajuns la postul important pe care îl am astăzi. Sunt maistru, dacă n-aveți nimic împotrivă. Dar tare mă îndoiesc ca vreun om din fabrică mi-ar întinde o mână de ajutor dacă ar vedea că mă înec. Odinioară am fost și eu în sindicat, dar de două ori, când s-a declarat grevă, am trecut de partea companiei. Atunci oamenii mi-au spus „coadă de topor”. N-ai să găsești unul care să ciocnească un păhăruț cu mine, oricât l-aș ruga. Ați băgat de seamă cicatricile astea de pe fruntea mea, unde m-au lovit cu pietre? Nu se află nici măcar un copil în filatură care să nu mă înjure și să nu mă blesteme. Singurul meu prieten e compania. Trebuie să fiu de partea companiei nu fiindcă asta mi-e datoria, ci pentru că e vorba de pâinea mea, de pâinea și de viața copiilor mei. Pentru asta.

— Și Jackson avea vreo vină?

— Ar fi trebuit să capete despăgubiri. Era un muncitor foarte destoinic și foarte la locul lui.

— Înseamnă deci că nu ai avut putința să spui tot adevărul, așa cum ai jurat în fața instanței!

A clătinat din cap.

— Adevărul, tot adevărul, și nimic altceva decât adevărul! Am urmat eu solemn.

Din nou i-am văzut zugrăvită pe față o adâncă tulburare. Și-a înălțat privirile, dar nu către mine, ci către cer.

— Pentru copiii mei mi-aș lăsa nu numai sufletul, ci și trupul să ardă în focul nestins, mi-a răspuns el.

Henry Dallas, administratorul, era un om cu chip de vulpe, care m-a privit obraznic și n-a vrut să stea de vorbă. N-am putut scoate de la el nici un singur cuvânt cu privire la proces și la depoziția lui. Cu celălalt maistru, însă, am avut mai mult noroc. Chipul lui James Smith părea cioplit în piatră, și am avut o strângere de inimă când am dat ochii cu el. Și despre Smith am avut impresia că nu se poate socoti un om liber, iar pe măsură ce discuția înainta, mi-am dat seama că e mult mai dezghețat decât cei de seama lui. Era de acord cu Peter Donnelly că Jackson ar fi trebuit să primească despăgubiri, ba chiar a mers mai departe și a spus că e un lucru crud și neomenos să arunci pe drumuri un muncitor după ce a ajuns neputincios din pricina unui accident. Totodată mi-a explicat că în fabrică se întâmplau multe accidente, dar totdeauna compania luptă cu strășnicie împotriva oricăror pretenții de despăgubiri.

— Despăgubirile ar însemna pierderi de sute de mii de dolari pe an pentru acționari, mi-a spus el.

Și, în vreme ce vorbea, mi-am amintit de ultimele dividende încasate de tata, de rochia mea frumoasă și de cărțile lui cumpărate din dividendele acelea. Mi-am adus aminte de acuzațiile lui Ernest, care-mi spusese că rochia mea e pătată de sânge, și s-a încrâncenat carnea pe mine.

— Când ați depus mărturie la proces n-ați arătat că Jackson a căzut victimă aceluiași accident fiindcă a încercat să ferească mașina de avarii?

— Nu, n-am arătat, a răspuns el, și buzele i s-au strâns într-un rictus amar. Am declarat așa fel, încât să reiasă că Jackson a fost accidentat din pricina propriei lui neglijențe și a lipsei de atenție, iar compania nu are nici o vină și deci nu poartă nici un fel de răspundere.

— Dar e vorba de neatenție? Am întrebat eu.

— Spuneți-i neatenție, sau cum credeți de cuviință. Adevărul e că după ceasuri întregi de muncă omul obosește.

James Smith începuse să mă intereseze. Vedeam limpede că e un om deosebit.

— Păreți un om mult mai cultivat decât majoritatea muncitorilor, am remarcat eu.

— Am terminat liceul, mi-a răspuns Smith. Am reușit să fac treaba asta lucrând undeva ca portar. Voiam să trec la universitate, dar a murit taică-meu și a trebuit să intru muncitor în fabrică... Aș fi vrut să mă fac naturalist, a continuat el cu sfială, ca și cum ar fi mărturisit un păcat. Iubesc animalele. Dar am intrat muncitor în fabrică. Atunci când am ajuns maistru m-am însurat, apoi au venit copiii și... De, după aceea nu mi-am mai aparținut mie însumi.

— Ce vreți să spuneți?
— Vă explicam din ce pricină am declarat la proces așa cum am declarat... De ce m-am supus instrucțiunilor primite.
— Ale cui instrucțiuni?
— Ale colonelului Ingram. El a stabilit ce anume trebuia să declar.
— Și din pricina acestei declarații Jackson a pierdut procesul?
A încuviințat din cap, și sângele a început să-i năvălească în obraji.
— Iar Jackson are nevastă și doi copii, pe care trebuie să-i întrețină.
— Știu, zise el domol, deși se întunecase și mai mult la față.
— Spune-mi, te rog, am continuat eu, a fost ușor să te transformi din ceea ce erai, să zicem absolvent de liceu, în ceea ce ai ajuns, adică într-un om capabil să se poarte așa cum te-ai purtat dumneata la proces?

A izbucnit cu atâta violență, încât am tresărit speriată. A scuipat⁵³ o înjurătură cumplită și a încleștat pumnii, de parcă s-ar fi pregătit să mă lovească.

— Vă rog să mă iertați, zise el în clipa următoare. Nu, n-a fost ușor. Iar acum cred c-ar fi timpul să plecați. Ați aflat de la mine tot ce voiți să știți. Dar, înainte de a pleca, îngăduiți-mi să vă mai spun un lucru; nu veți avea nici un folos dacă veți spune cuiva ce v-am mărturisit. N-am să recunosc nimic și nu aveți nici un martor. Nu voi recunoaște o vorbă din tot ce v-am spus; iar dacă va fi nevoie, voi susține și în fața judecății, sub jurământ, că nu v-am spus nimic.

După ce m-am despărțit de James Smith, m-am dus la biroul tatei, din palatul Facultății de chimie, și acolo l-am întâlnit pe Ernest. A fost o întâlnire cu totul neașteptată, dar el m-a întâmpinat cu obișnuita-i privire îndrăzneată, cu aceeași zdravănă strângere de mână și cu același amestec straniu de timiditate și siguranță de sine. S-ar fi zis că ultima noastră întâlnire furtunoasă fusese cu totul dată uitării; numai că starea mea sufletească nu era de loc prielnică uitării.

— M-am interesat de cazul lui Jackson, începu eu fără nici un fel de introducere.

A devenit dintr-o dată foarte atent și a așteptat să continui, deși citeam limpede în ochii lui certitudinea ca toate convingerile mele fuseseră zdruncinate.

— S-ar părea că s-au purtat foarte rău cu el, i-am mărturisit. Am impresia... Da... Cred că o parte din sângele lui picură la streșină casei noastre.

— Da, desigur, mi-a răspuns. Dacă Jackson și toți cei de seama lui ar fi tratați omenește, acționarii nu ar încasa dividende atât de mari.

— Niciodată n-am să mai pot purta cu plăcere o rochie frumoasă, am adăugat.

Eram umilită și abătută, dar în inima mea simțeam o dulce alinare, căci vedeam în Ernest un fel de duhovnic. Apoi, ca totdeauna după aceea, forța lui mă cuceri, căci răspândea în jur nădejde de pace și ocrotire.

— Bucurie nu veți mai simți nici chiar dacă v-ați îmbrăca în pânză de sac, zise Ernest cu multă seriozitate. Există și țesătorii de iută, să știți, și acolo lucrurile se petrec la fel. Pretutindeni e la fel. Slăvită noastră civilizație se bazează pe sânge, e năclăită în sânge, și nici eu, nici dumneavoastră, niciunul dintre noi nu putem scăpa de pata roșie. Dar cine sunt oamenii cu care ați stat de vorbă?

I-am povestit tot ce se întâmplase.

— Și niciunul dintre ei nu este de fapt om liber, zise el. Toți sunt legați de neîndurătorul mecanism industrial. Iar partea cumplită, tragedia din toată povestea asta este că sunt legați chiar cu băierile inimii. Copiii, copiii lor... Totdeauna e vorba de viețile tinere pe care instinctul îi împinge să le ocrotească. Acest instinct este mai tare decât orice scrupul moral. Bietul tata! A mințit, a furat, a făcut tot soiul de fapte rușinoase ca să aibă cu ce astâmpăra foamea mea, a fraților și a surorilor mele. A fost un sclav al mecanismului industrial, și mecanismul acesta a stors toată viața din ei, l-a muncit până i-a luat și ultima suflare.

— Dar dumneata, am intervenit atunci, dumneata ești fără îndoială un om liber.

— Nu întru totul, mi-a răspuns. Nu sunt legat chiar prin băierile inimii. De multe ori mă fericesc că nu am copii, și totuși iubesc copiii la nebunie. Dacă m-aș însura, n-aș îndrăzni să am copii.

— Astea sunt fără îndoială idei dăunătoare! Am strigat.

— Știu și eu că-i așa, spuse el cu tristețe, Dar sunt idei utile. Sunt revoluționar de profesie, și asta e o meserie primejdioasă.

Am râs, neîncrezătoare.

— Dacă aș încerca să vă intru noaptea în casă și să fur dividendele pe care le-ați primit de la Țesătoriile Sierra, ce-ar face tatăl dumneavoastră?

— Doarme cu revolverul la căpătâi, am răspuns. Probabil că te-ar împușca.

— Dar dacă eu și câțiva alții ne-am pune în fruntea unui milion și jumătate de oameni⁵⁴ și i-am conduce prin casele tuturor bogaților, atunci ar fi o adevărată canonadă, nu-i așa?

— Da, numai că nu faci astfel de lucruri, m-am împotrivit eu.

— Ba tocmai asta fac. Și avem de gând să luăm nu numai bogăția strânsă în case, ci toate izvoarele acestei bogății, toate minele, căile ferate, fabricile, băncile și magazinele. Asta este revoluția. Și e ceva cu adevărat primejdios. Mi-e teamă că vor fi chiar mai multe împușcături decât îmi pot închipui. Însă, așa cum spuneam, astăzi nimeni nu este liber. Toți suntem prinși între dinții și roțile mecanismului industrial. V-ați dat seama că și dumneavoastră sunteți prinsă în acest angrenaj, iar oamenii cu care ați vorbit sunt în aceeași situație. Stați de vorbă cu cât mai mulți dintre ei. Faceți o vizită colonelului Ingram. Discutați cu reporterii, care n-au pomenit un cuvânt despre procesul lui Jackson, și cu proprietarii ziarelor. Veți vedea că toți sunt robi ai acestui mecanism.

Ceva mai târziu, în cadrul aceleiași discuții, i-am pus o întrebare foarte simplă cu privire la riscurile de accidente pe care le înfruntă muncitorii, iar el mi-a răspuns printr-o prelegere cu caracter statistic:

— Răspunsul îl puteți găsi în întregime prin cărți, mi-a spus Ernest. Au fost întocmite statistici și s-a dovedit în chip convingător că numai rareori se petrec accidente în primele ceasuri de muncă din cursul dimineții, dar că numărul lor crește rapid în orele următoare, pe măsură ce muncitorii oboresc, iar activitatea lor musculară și nervoasă devine mai lentă.

De pildă, știți că tatăl dumneavoastră are de trei ori mai multe șanse decât un muncitor să-și păstreze viața și integritatea corporală? Da, așa este. Iar companiile de asigurare știu foarte bine. Ca să-l asigure împotriva accidentelor, pentru o poliță de o mie de dolari i-ar fixa tatălui dumneavoastră o anuitate de patru dolari și douăzeci de cenți, dar pentru aceeași poliță unui muncitor i se pretind cincisprezece dolari.

— Dar duminică? Întrebai eu, și în clipa aceea mi-am dat seama că grija pe care i-o port nu e chiar neînsemnată.

— În calitate de revoluționar am șanse cam de opt ori mai mari decât un muncitor să fiu rănit sau ucis, răspunse el nepăsător. Companiile de asigurare pretind de la chimiștii de calificare înaltă, care lucrează cu explozibile, anuități de opt ori mai mari decât ale muncitorilor. De altminteri, nici nu cred că m-ar asigura. Dar de ce mă întrebați?

Pleoapele mi s-au zbătut iute și am simțit cum îmi năvălește sângele în obraji. Nu din pricină că Ernest ar fi observat cum îi port de grijă, ci pentru că eu însămi mi-am dat seama de asta, și încă în prezența lui.

Chiar atunci a venit tata și s-a pregătit să plece împreună cu mine. Ernest i-a restituit câteva cărți, pe care le împrumutase de la dânsul, și a plecat înaintea noastră. Din ușă s-a întors spre mine și mi-a spus:

— A! În vremea asta, cât vă spulberați propria liniște sufletească, iar eu o spulber pe a episcopului, ar fi bine să stați de vorbă și cu doamnele Wickson și Pertonwaithe. Bărbații lor, după cum știți, sunt principalii acționari ai Țesătoriilor Sierra. La fel cu tot restul omenirii, și cele două doamne sunt legate de mecanismul societății industriale, numai că ele sunt așa fel legate, încât stau deasupra lui.

Capitolul IV.

SCLAVI AI MECANISMULUI.

Cu cât mă gândeam mai mult la brațul lui Jackson, cu atât eram mai tulburată. Aveam în fața mea fapte concrete. Pentru prima oară dădeam ochi cu viața. Viața mea de studentă, studiul și cultura nu aveau nimic de-a face cu realitatea. Nu învățasem nimic altceva decât teorii despre viață și societate, teorii care toate păreau foarte frumoase în paginile cărților, numai că eu de data asta văzusem viața însăși. Brațul lui Jackson era un fapt de viață. „Un fapt, domnii mei, un fapt de necontestat!” Vorbele acestea ale lui Ernest îmi răsuna mereu în minte.

Părea ceva monstruos, ceva imposibil ca întreaga noastră societate să fie clădită pe sânge. Și totuși exista cazul lui Jackson, pe care nu eram în stare să-l mai alung din minte. În fiecare clipă gândurile mi se întorceau la el, așa cum acul busolei se îndreaptă totdeauna către pol. Fusese tratat într-un chip îngrozitor. Nimeni nu plătiise pentru sângele lui, și asta doar pentru a nu micșora dividendele acționarilor. Numai eu cunoșteam vreo douăzeci de familii fericite și senine care încasaseră asemenea dividende și prin asta trăseseră foloase de pe urma sângelui lui Jackson. Dacă este cu puțință ca un om să fie tratat atât de monstruos și totuși societatea să meargă mai departe, netulburată, pe drumurile știute, oare nu se poate ca un mare număr de oameni să fie tratați la fel de monstruos? Mi-am amintit ce spusese Ernest despre femeile din Chicago care muncesc pentru nouăzeci de cenți pe săptămână și despre copiii sclavi angajați în filaturile de bumbac din Sud, pe care ni-i descriesese ei. Și parcă vedeam în fața ochilor mâinile lor albe și subțiri, din care fusese stors sângele, trudind să țeară la pânza folosită mai apoi pentru rochia de pe mine. După aceea gândurile mi-au zburat la Țesătoriile Sierra și la dividendele plătite de ele, iar atunci am văzut tot atât de limpede sângele lui Jackson risipit pe rochia mea. Nu puteam scăpa. Gândurile mi se întorceau neconținut către el.

În adâncurile ființei mele stăruia un simțământ care mă făcea să cred că mă aflu pe marginea prăpastiei. Parcă așteptam din clipă în clipă să mi se dezvăluie un nou și înspăimântător aspect al vieții. Dar nu numai eu mă aflam acolo. Întreaga mea lume se dădea peste cap. În primul rând tata. Vedeam bine urmările pe care începea să le aibă asupra lui prezența lui Ernest. La fel, episcopul. Ultima oară când îl văzusem, părea un om bolnav. Ajunsesese într-o stare de maximă tensiune nervoasă, și în ochii lui licărea o spaimă de nedescris. Din puținul pe care-l aflasem, știam că Ernest își ținuse fâgăduiala și-l purtase prin infern. Dar ce scene de iad văzuseră ochii episcopului n-aveam de unde ști, căci părea prea buimăcit ca să poată vorbi despre ele.

O dată, fiind copleșită de sentimentul că mica mea lume și lumea întreagă fusese răsturnată cu capul în jos, m-am gândit că numai Ernest este de vină. „Eram atât de fericiți și de senini înainte de venirea lui!” îmi ziceam. Dar în clipa următoare înțelegeam că acest gând înseamnă o trădare față de adevăr, iar atunci Ernest apărea înaintea ochilor mei sub cu totul altă înfățișare, ca un apostol al adevărului, cu fruntea aureolată și însuflețit de curajul îngerilor Domnului, luptând pentru adevăr și dreptate și alergând în sprijinul celor sărmani, în sprijinul celor singuri și celor împilați. Și un alt chip s-a ivit atunci în fața ochilor mei: chipul lui Crist! Și el luase apărarea celor umiliți și obidiți, împotriva ordinii stabilite spre folosul vameșilor și al fariseilor. Mi-am adus aminte de sfârșitul lui pe cruce, iar inima mi s-a strâns de îngrijorare când m-am gândit la Ernest. Oare și el era sortit răstignirii? El, omul cu glas aidoma chemării de trâmbiță ce îndeamnă la luptă și plin de acea superbă vigoare bărbătească?

În momentul acela mi-am dat seama că îl iubesc și că întreaga-mi ființă se topește de dorul de a-l sprijini. M-am gândit la viața pe care o dusese. De bună seamă că fusese o viață plină de neazuri, aspră și amară. Și mi-am adus aminte de tatăl lui, care mințise și furase pentru el și trudise până la ultima suflare. El însuși se dusese să muncească în fabrică de la vârsta de zece ani! Inima îmi era cuprinsă toată în flăcările dorinței de a-l înlănțui cu brațele mele și de a-l lăsa să-și sprijine fruntea la sânul meu, fruntea lui obosită, sub care se zbăteau atâtea gânduri chinuitoare; doream să găsească la pieptul meu odihnă, doar odihnă, alinare măcar pentru o singură clipă duioasă.

Pe colonelul Ingram l-am întâlnit la o solemnitate religioasă. Îl cunoșteam bine și de multă vreme. Am reușit să-l trag în spatele unui șir de hârdaie cu plante decorative și ficuși, fără ca el să-și dea seama că e atras într-un fel de cursă. M-a întâmpinat cu veselia și gentilețea convențională a oamenilor de societate. Totdeauna era îndatoritor, atent, plin de tact și bunăvoință. După aparență putea fi socotit bărbatul cel mai distins din cercul nostru. În comparație cu el, chiar și venerabilul președinte al universității părea un om neserios și înfumurat.

Cu toate astea, mi-am dat seama că între colonelul Ingram și mecanicii analfabeți nu există nici o deosebire. Nici el nu era un om liber. Și el era prins în angrenajele mecanismului. Nu voi uita niciodată schimbarea petrecută în atitudinea lui în clipa când am pomenit de procesul Jackson. Amabilitatea plină de zâmbet a dispărut ca o umbră, și o încruntare neașteptată, înfricoșătoare a desfigurat trăsăturile chipului său de om binecrescut. Am trăit din nou teama încercată în momentul izbucnirii lui James Smith. Numai că distinsul colonei Ingram n-a înjurat. Asta a fost singura și neînsemnata deosebire care mai rămăsese între el și muncitorul acela. Avea faimă de om foarte ager la minte, dar din agerimea lui nu mai rămăsese nici urmă. Fără să fie conștient de ce face, se uita în toate părțile, căutând o cale de scăpare. Dar se afla prins în capcană, acolo, între ficuși și plante ornamentale.

Da, îl indispucea până și simpla pomenire a numelui de Jackson. Ce-mi venise să răscolesc astfel de lucruri? Nu aprecia de loc gluma mea. Era o dovadă de lipsă de gust și o nesocotință din partea mea. Oare nu știam că în profesia lui părerile și sentimentele personale nu aveau nici o importanță? Când pleca la birou, își lăsa acasă părerile personale. Acolo nu ținea seama decât de considerente profesionale.

— S-ar fi convenit să i se plătească despăgubiri lui Jackson? L-am întrebat.

— Bineînțeles, mi-a răspuns colonelul Ingram. Adică eu, personal, consider că s-ar fi convenit. Dar asta n-are nici o legătură cu aspectul juridic al problemei.

Începuse să-și recapete încetul cu încetul agerimea pierdută o clipă.

— Spuneți-mi, vă rog: dreptatea are vreo legătură cu legea? L-am întrebat.

— Faci doar o mică greșeală. Nu dreptatea, ci altceva este lucrul hotărâtor, mi-a răspuns el zâmbind.

— Ce anume? Puterea? Am întrebat eu din nou, și colonelul a încuviințat din cap. Și totuși se consideră că pe căi legale putem ajunge să ne câștigăm dreptatea.

— Aici este paradoxul. Tribunalele nu împart dreptatea, ci administrează justiția.

— În momentul de față vorbiți din punct de vedere strict profesional, nu-i așa?

Colonelul Ingram s-a roșit, s-a roșit până-n albul ochilor și din nou și-a rotit privirea în jur, căutând disperat o cale de scăpare. Dar eu îi stăteam în drum și nici nu m-am gândit să mă clintesc din ioc.

— Mai spuneți-mi, vă rog, l-am întrebat eu din nou, când un om își calcă în picioare părerea lui personală pentru a nu asculta decât de considerente profesionale nu înseamnă oare că omul acela își pângărește sufletul?

N-am primit nici un răspuns. Colonelul Ingram s-a retras în chip lipsit de glorie, sărind prin șirul de plante ornamentale și răsturnând în goană una dintre ele.

Pe urmă m-am adresat ziarelor. Am scris fără nici un fel de patimă o relatare calmă și ponderată a cazului Jackson. N-am adus nici o învinuire oamenilor cu care discutaserăm, ba, mai mult, nici nu le-am pomenit numele. Am prezentat numai faptele incontestabile, am pomenit despre anii îndelungați în care Jackson muncise în fabrică, despre strădania lui de a feri mașina de avarii și despre accidentul ce a urmat, încheind cu arătarea stării disperate în care se afla acum, fiind amenințat să moară de foame. Cele trei cotidiene locale mi-au respins articolul și la fel au făcut și cele două săptămânale.

Am reușit să stau de vorbă cu Percy Layton, care terminase universitatea, intrase în presă și acum își făcea ucenicia ca reporter la cel mai influent dintre cele trei cotidiene locale. A surâs când l-am întrebat din ce pricină ziarele eliminaseră din coloanele lor orice aluzie la cazul Jackson.

— Asta-i politica ziarelor, a zis el. Noi, cei mici, n-avem nici un amestec. E treaba direcției.

— Dar de ce fac ziarele o astfel de politică?

— Suntem totdeauna solidari cu marile companii, mi-a răspuns el. Chiar dacă ai plăti dumneata pentru publicare, socotind textul ca reclamă, și tot n-ai putea să publici în ziare astfel de materiale. Iar dacă s-ar găsi cineva să ți-l strecoare în ziar, fără știrea direcției, ar fi imediat dat afară. Nu poți să-l publici nici chiar dacă plătești de zece ori tariful pentru reclamă.

— Dar care e politica ta personală? Am întrebat eu. S-ar putea crede că treaba ta este să măsluiești adevărul după cum îți poruncesc patronii, care, la rândul lor, se supun poruncilor primite de la marile companii.

— Eu nu mă amestec în treburi de astea. Câteva momente păru foarte stânjenit, apoi deodată se însenină la față, căci găsisese o portiță de scăpare: Eu, personal, nu scriu lucruri neadevărate. Prin urmare nu-mi calc pe conștiință.

Bineînțeles că într-o zi întreagă de muncă ești silit să faci și multe lucruri neplăcute. Dar, nu-i așa, ăsta-i numai un aspect neînsemnat al muncii noastre, încheie el copilărește.

— Totuși tragi nădejde ca într-o bună zi să ajungi și tu director de ziar și să impui o anumită linie de conduită.

— Până atunci am să fiu trecut prin ciur și prin dârmon.

— Dar, de vreme ce încă nu ești, spune-mi, te rog, ce crezi astăzi despre politica generală a ziarelor?

— Nu cred nimic, răspunse el fără să stea pe gânduri. Dacă vrei să reușești în presă, nu trebuie să-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala. Atâta lucru am putut învăța încă de pe acum.

Și clătină cu înțelepciune din capul lui tineresc.

— Dar cu dreptatea cum rămâne? Insistai eu.

— Nu pricepi cum stau lucrurile? Bineînțeles că dreptatea rămâne dreptate dacă până la urmă lucrurile se aranjează, doar e limpede.

— Încântător de vag, am murmurat eu, dar mă dorea sufletul pentru tinerețea lui și-mi dădeam seama că trebuie ori să țip, ori să izbucnesc în plâns.

Începusem să răzbat cu privirea dincolo de aparențele societății în care totdeauna trăisem și să iau contact cu îngrozitoarele realități ascunse în spatele lor. Aveam impresia că se organizase o conspirație tacită împotriva lui Jackson, și simțeam cum crește în mine o undă de simpatie pentru avocatul cel plângăreț, care zadarnic se străduise să-i apere interesele. Dar conspirația era mult mai cuprinzătoare. Și nu era îndreptată numai împotriva lui Jackson, ci împotriva oricărui muncitor schilodit în fabrică. Iar dacă era îndreptată împotriva tuturor celor din Țesătoriile Sierra, de ce n-ar fi fost și împotriva tuturor muncitorilor din toate fabricile și uzinele? Și de fapt acest lucru nu era oare valabil pentru întreaga industrie, de pretutindeni?

Dar dacă lucrurile stăteau așa, atunci societatea nu era decât o minciună. M-am speriat de propriile mele concluzii. Era prea cumplit și prea înspăimântător ca să fie adevărat. Și totuși existau Jackson, și brațul lui Jackson, și sângele care-mi păta rochia și care picura la streșinile casei noastre. Iar ca Jackson erau mulți – sute ca el numai la Țesătoriile Sierra, după cum însuși Jackson îmi spusese. Jackson acesta nu-mi mai ieșea din minte.

Am stat de vorbă și cu domnii Wickson și Perton-Waithe, cei doi domni care dețineau majoritatea acțiunilor la Țesătoriile Sierra. Dar pe ei nu i-am putut impresiona, așa cum îi impresionasem pe mecanicii aflați în slujba lor. Am descoperit atunci că ei aveau o morală superioară celei existente în restul societății. Era vorba de un lucru pe care l-aș putea numi morală aristocratică sau morală stăpânilor.⁵⁶ Perorau cu gravitate despre politica lor și o identificau mereu cu dreptatea. Mie mi-au vorbit părintește, dorind parcă să-mi cruțe tinerețea și lipsa de experiență. Dintre toți cei cu care stătusem de vorbă, ei s-au dovedit a fi oamenii cu mentalitatea cea mai înfiorătoare. Erau profund încredințați că purtarea lor este fără cusur. În privința asta nu-și puneau nici

un fel de probleme și nu acceptau nici un fel de discuție. Rămâneau adânc încredințați că ei sunt salvatorii societății și că lor li se datorește fericirea celor mulți. Ba chiar erau în stare să-ți descrie în culori patetice cât de cumplite ar fi suferințele păturilor muncitoare dacă n-ar exista fabricile pe care ei și numai ei, datorită marii lor înțelepciuni, le deschideau pentru a da de lucru muncitorilor.

Scurt timp după discuția cu cei doi stăpâni, l-am întâlnit pe Ernest și i-am spus tot ce aflasem acolo. S-a uitat la mine cu o expresie de mulțumire zugrăvită pe chip și mi-a spus:

— Asta într-adevăr este o treabă bună. Începi să descoperi singură adevărul. Generalizezi pornind de la date empirice, și generalizările pe care le faci sunt corecte. În cadrul mecanismului industrial nici un om nu se poate conduce după propria-i voință, în afară doar de marele capitalist, și nici chiar acesta, dacă îmi îngădui un mic irlandism⁵⁷. După cum vezi, stăpânii sunt absolut încredințați că tot ce fac ei, fac bine. Asta este suprema absurditate a situației. Sunt în așa măsură supuși slăbiciunilor firii omenesci, încât nu pot face un lucru dacă nu-s convinși că este un lucru bun. Simt nevoia să găsească o justificare pentru toate faptele lor.

Atunci când vor să facă un anume lucru – mă refer la afaceri, bineînțeles – sunt nevoiți să aștepte până când într-un fel sau altul apare în mintea lor o idee de ordin religios, moral, științific ori filosofic, care le dă putința să tragă concluzia că ceea ce fac, fac bine. După asta merg mai departe și trec la fapte, fără să știe că una dintre slăbiciunile spiritului omenesc este aceea că dorința e mama ideii. Indiferent ce ar face, justificarea urmează totdeauna și fără zăbavă. Sunt niște cazuiști⁵⁸ superficiali. Se socotesc îndreptățiți chiar să facă rău, pentru că, până la urmă, din răul acesta ar ieși binele. Una dintre născocirile lor cele mai ridicole, dar pe care o socotesc o axiomă, este că ei ar fi superiori restului omenirii în înțelepciune și spirit de inițiativă. În această idee falsă găsesc apoi justificarea dreptului lor de a împărți ei, așa cum cred de cuviință, bunurile acestei lumi. Au mers până acolo încât au reinviat teoria despre originea divină a prerogativelor regale, în cazul lor fiind vorba de prerogativele regilor industriei⁵⁹.

Slăbiciunea poziției lor provine din faptul că nu sunt decât negustori. Nu-s filosofi și nici biologi ori sociologi. Dacă ar fi, bineînțeles că lucrurile n-ar mai sta atât de prost. Un om de afaceri, care ar fi și biolog și sociolog în același timp, și-ar da seama, în linii mari, ce anume ar trebui într-adevăr făcut pentru omenire. Dar, în afara domeniului afacerilor; oamenii aceștia sunt niște proști. Nu știu decât să facă afaceri. Nu înțeleg nici oamenii și nici legile sociale, și, cu toate acestea, se erijează în arbitri ai situației milioanele de oameni flămânzi și ai tuturor celorlalte milioane de oameni din lume. Va veni o zi în care istoria se va strâmba de răs pe socoteala lor.

Nimic nu m-a mai surprins în discuția pe care am avut-o cu doamnele Wickson și Pertonwaithe. Amândouă erau femei de societate⁶⁰ și locuiau în adevărate palate. Posedau o mulțime de reședințe, împrăștiate prin toată țara: la munte, pe malurile lacurilor și pe țărmul mării. Aveau la dispoziția lor

armate întregi de servitori, iar activitatea filantropică pe care o desfășurau era uluitoare. Subvenționau universitatea și congregațiile religioase, iar preoții se prosternau cu servilism în fața lor⁶¹. Aceste două femei erau într-adevăr niște forțe, datorită banilor pe care-i aveau. Destul de repede mi-am dat seama, îndrumată fiind de Ernest, că cele două femei posedau în cea mai mare măsură puterea de a stipendia și dirija gândirea celor presupuși că gândesc.

În toate își imitau ca niște maimuțe bărbații și vorbeau pe larg despre politică și despre datoriile și răspunderile celor bogați. Erau stăpânite de aceeași morală ca și bărbații lor, de morala clasei din care făceau parte; și debitau într-una fraze pompoase, pe care nici ele singure nu le înțelegeau.

S-au enervat când le-am vorbit despre starea jalnică a familiei lui Jackson și când mi-am exprimat mirarea că nu încercaseră să strângă ceva bani ca să-i vină în ajutor. Mi-au răspuns că nu primesc din partea nimănui sugestii cu privire la îndatoririle lor sociale. Când le-am propus răspicat să vină în ajutorul lui Jackson, m-au refuzat tot atât de răspicat. Lucrul cel mai surprinzător era că amândouă mă refuzaseră cu aproape exact aceleași cuvinte, în ciuda faptului că discutaseam cu fiecare în parte și niciuna dintre ele nu știa că discutaseam sau că aveam de gând să discut și cu cealaltă. Răspunsul lor comun a fost că sunt foarte fericite de prilejul ce li se oferă pentru a arăta în chip cât mai limpede că niciodată nu vor acorda o primă pentru neglijență; de asemenea, că nu vor consimți niciodată să plătească despăgubiri pentru accidente, deoarece ar însemna să-i îndemne pe oamenii săraci să se schilodească singuri.⁶²

Și erau sincere, biete! Femei! Erau cu totul îmbătate de credința neștirămutată în superioritatea clasei din care făceau parte și în superioritatea lor ca oameni. Morala lor de clasă venea imediat să le justifice orice faptă. Pe când mă îndepărtam de casa impunătoare a doamnei Pertonwaithe, am privit înapoi și mi-am adus aminte de vorbele lui Ernest, care spunea că și stăpânii sunt prinși în angrenajele mecanismului, dar prinși în așa fel, încât stau deasupra.

Capitolul V.

FILOMAȚII⁶³

Ernest venea destul de des pe la noi. Nu-l atrăgea doar personalitatea tatei sau mesele urmate de discuții, încă de pe vremea aceea îmi făcea plăcere să cred că și eu contribuim cu ceva la frecvența vizitelor lui, și n-a trecut multă vreme până am avut prilejul să verific temeinicia presupunerilor mele. Căci niciodată n-a mai existat pe lume un om care să iubească așa cum iubea Ernest Everhard. Privirile, ca și strângerea lui de mână, deveneau din ce în ce mai puternice și mai insistente, dacă așa ceva ar fi fost cu puțință; iar întrebarea care-i licărea încă de la început în ochi ajunsese tot mai stăruitoare.

Prima impresie pe care mi-o făcuse, atunci când îl cunoscusem, fusese defavorabilă. Pe urmă, însă, m-am simțit atrasă de el. Îndată după asta a venit repulsia, în clipa când a pornit atacul lui înverșunat împotriva mea și a clasei din care făceam parte. În fine, pe măsură ce mi-am dat seama că nu fusese

nedrept cu clasa mea, iar reproșurile dureroase și amare făcute atunci erau îndreptățite, m-am apropiat din nou, și mai strâns, de el. Devenise profetul meu. El era cel care smulsese masca de pe fața societății și-mi dăduse putința să văd cu ochii mei realitățile pe cât de neplăcute, pe atât de incontestabil adevărate.

După cum am mai spus, niciodată n-a existat om care să iubească așa cum iubea el. Nici o fată nu poate trăi într-un mediu universitar până la douăzeci și patru de ani fără să capete oarecare experiență în ale dragostei. Îmi făcuseră curte studenți imberbi, abia intrați pe porțile universității, și profesori cărunți, atleți cunoscuți și uriași din echipele de rugby. Dar niciunul nu se purtase cu mine așa cum se purta Ernest. Brațele lui s-au strâns în jurul meu mai înainte ca eu să-mi pot da seama. Buzele lui le-au strivit pe ale mele fără a-mi lăsa timp să mă împotrivesc ori să protestez. În fața sincerității lui, orice convenționale mofturi feciorelnice deveneau ridicole. Superbul și impetuosul său elan m-a făcut să-mi pierd cu totul cumpătul. Nu m-a cerut în căsătorie. M-a cuprins în brațe, m-a sărutat și a socotit lucru de la sine înțeles că ne vom căsători. N-a fost între noi nici un fel de discuție în această privință. N-am discutat – și asta mult mai târziu – decât despre data când ne vom căsători.

A fost ceva nemaiauzit. Ceva ca de basm. Și totuși, a rezistat la proba adevărului stabilită de Ernest, a „dat rezultate”. Mi-am încredințat întreaga viață acestei legături. Și a fost minunat. Totuși, în cele dintâi zile ale dragostei noastre, adeseori mi-a fost teamă de viitor, când mă gândeam la violența de nestăvilă a dragostei lui. Dar temerile acestea s-au arătat a fi neîntemeiate. Nici o femeie n-a fost vreodată blagoslovită cu un soț atât de curtenitor și de tandru. Tandrețea și violența lui constituiau un amestec straniu, asemănător amestecului de timiditate și siguranță de sine cu care se purta în lume. Minunata lui timiditate! Niciodată n-a izbutit s-o depășească, și prin ea devenea cu adevărat încântător. Felul cum se mișca prin salonul nostru mă făcea să mă gândesc la un taur cuminte într-un magazin de bibelouri.⁶⁴

În vremea aceea mi s-au risipit și ultimele îndoieli cu privire la nemărginirea dragostei mele pentru Ernest (o îndoială ținând mai mult de inconștient, ce e drept). Asta s-a petrecut la Clubul filomaților. A fost o minunată seară de luptă aprigă, în cursul căreia Ernest i-a încolțit pe stăpâni în propria lor vizuină. Trebuie să spun că Clubul filomaților era cel mai select club de pe coasta Pacificului. Era creația domnișoarei Brentwood, o fată bătrână și putred de bogată, căreia clubul îi ținea loc de bărbat, de familie și de amuzament. Membrii lui se recrutau dintre oamenii cei mai bogați de prin partea locului, cei mai activi și dinamici dintre bogătași, printre care se numărau bineînțeles și câțiva savanți, meniți să creeze o atmosferă de înaltă ținută intelectuală.

Clubul nu avea local propriu, căci nu era un club obișnuit. O dată pe lună toți membrii se adunau la locuința particulară a unuia dintre ei, pentru a asculta o conferință. De obicei, dar nu totdeauna, conferențiarul era plătit. Dacă un chimist din New York făcea o nouă descoperire, în domeniul radiului

de pildă, i se plăteau toate cheltuielile pentru deplasarea de-a curmezișul continentului și, în afară de asta, o răsplată princiară pentru osteneală. La fel se proceda cu un explorator revenit recent din regiunile polare, ori cu ultimele revelații ale vieții literare și artistice. Musafiri nu erau niciodată primiți, pentru că la filomați exista regula ca discuțiile lor să nu aibă nici cel mai mic ecou în presă. Datorită acestui sistem, anumiți politicieni de seamă – căci s-a întâmplat să țină conferințe și unii politicieni – aveau puțința să expună pe larg ceea ce gândeau cu adevărat.

Am în fața mea o scrisoare cam mototolită, pe care mi-a trimis-o Ernest acum douăzeci de ani, și copiez din ea: „Tatăl tău e membru al Clubului filomaților și, prin urmare, poți veni și tu. De aceea te rog să vii marți seara. Îți promit că ai să trăiești câteva momente unice. În ultimele tale încercări n-ai reușit să-i scuturi din amorțeală pe stăpâni. Dacă ai să vii, vei vedea cum îi scutur eu în locul tău. Îi voi face să urle ca lupii. Tu nu le-ai pus la încercare decât simțămintele morale, iar în astfel de ocazii stăpânii devin doar mai siguri de ei și mai încrezuți. Eu însă le voi amenința punga, și asta îi va face să-și dea pe față cele mai adânci străfunduri ale firii lor sălbatice. Dacă vii, vei avea ocazia să vezi oamenii cavernelor, îmbrăcați în haine de seară, mârâind și încăierându-se pentru ciolan. Îți făgăduiesc că vei vedea un tãmbãlau de toată frumusețea și vei putea arunca o privire edificatoare în adâncul sufletului fiarelor.

M-au invitat la ei ca să mă facă praf, și ideea asta a avut-o domnișoara Brentwood, care a fost suficient de neîndemânică pentru a-mi da puțința să le înțeleg intenția atunci când m-a pofțit. Și-a mai distrat în felul acesta colegii de club. Încearcă o mare desfătare atunci când pot avea în fața lor vreun reformist blând și bun la suflet. Domnișoara Brentwood mă socotește blând ca o pisicuță, cumsecade și prostănac ca o vacă cu lapte. Nu neg că i-am ajutat și eu să-și formeze această impresie. La început a fost foarte prevăzătoare și m-a cercetat de departe, până ce s-a convins că nu sunt un om primejdios. Ba voi primi și un onorariu foarte frumos – două sute și cincizeci de dolari – așa cum i se cuvine unui bărbat care, deși radical⁶⁵ a candidat cândva pentru postul de guvernator. De asemenea, va trebui să mă îmbrac în haine de seară, ținuta fiind obligatorie. În viața mea nu m-am mai îmbrăcat așa, și probabil va trebui să împrumut de undeva hainele. Sunt însă gata să fac orice, numai să am puțința de a le da la cap filomaților.”

S-a întâmplat ca în seara aceea adunarea să aibă loc în casa familiei Pertonwaithe. S-au adus scaune multe în salonul cel mare, și probabil au fost de față vreo două sute de filomați, veniți să-l asculte pe Ernest. Erau cu adevărat stăpânii societății. M-am distrat adunând în minte averile reprezentate acolo și am văzut că ajung la câteva frumoase sute de milioane. Cei de față nu făceau parte dintre bogații trândavi, ci toți erau oameni de afaceri, care participau foarte activ la viața economică și politică.

Toată lumea luase loc pe scaune când domnișoara Brentwood a intrat în încăpere, însoțindu-l pe Ernest. Amândoi au înaintat către capătul salonului,

spre locul de unde urma să vorbească Ernest. Era îmbrăcat în haine de seară, iar datorită umerilor săi largi și capului de zeu păgân arăta minunat. Dar mai presus de toate era acea slabă și totuși evidentă umbră de timiditate din felul lui de a se mișca. Aproape îmi vine să cred că m-aș fi îndrăgostit de el fie și numai pentru atâta lucru. Îl priveam, și tot sufletul mi se umplea de bucurie. Îi simțeam iarăși în palmă căldura mâinii, iar buzele mele trăiau din nou alintarea buzelor lui; s-a trezit în mine o asemenea mândrie, încât simțeam că trebuie să sar în picioare și să strig în fața întregii adunări: „E al meu! M-a strâns în brațele lui, și eu, asta care mă vedeți, îi stăpânesc tot cugetul, cu excepția ideilor lui minunate și fără de număr!”

Acolo, în capătul salonului, domnișoara Brentwood l-a prezentat pe Ernest colonelului Van Gilbert, și am înțeles că acesta din urmă trebuia să prezideze. Colonelul Van Gilbert era un avocat vestit, avocat specializat în problemele marilor companii, iar pe lângă asta mai era și putred de bogat. Onorariul cel mai mic pe care binevoia să-l ia în considerare era o sută de mii de dolari. Se dovedea un adevărat dresor al legilor, care în mâna lui deveneau o simplă jucărie. Le modela ca pe o argilă și le mânuia ca pe un joc de cuburi, scoțând din ele tot ce dorea. Ca înfățișare și manieră oratorică rămăsese un om de modă veche, dar în ceea ce privește imaginația, cunoștințele și priceperea se dovedea cum nu se poate mai tânăr. Prima lui lovitură de maestru fusese anularea testamentului Shardwell.⁶⁶ Onorariul încasat în acest singur proces fusese cinci sute de mii de dolari. De atunci se ridicase cu viteza unui meteor, și nu o dată fusese numit cel mai abil avocat din California, în această privință avându-se, bineînțeles, în vedere calitățile lui de avocat al marilor companii, și se număra fără doar și poate printre primii trei avocați din Statele Unite.

Colonelul Van Gilbert s-a ridicat, și în câteva fraze bine alese, dar nu lipsite de o nuanță de fină ironie, l-a prezentat pe Ernest. În cuvântul său de introducere, colonelul Van Gilbert s-a priceput foarte bine să amestece și o subtilă zeflemisire la adresa reformatorului social ieșit din rândurile clasei muncitoare, iar asistența a zâmbit. Asta m-a supărat, și atunci m-am uitat la Ernest, dar înfățișarea lui m-a supărat și mai tare. Părea că nu se sinchisește de finele înțepături ale vorbitorului. Ba, mai mult decât atât, parcă nici nu-și dădea seama în ce fel îl tratează colonelul. Stătea pe scaun binevoitor, impasibil, și ai fi zis că doarme. Arăta într-adevăr ca un prostănac. Iar atunci, pentru o clipă, m-am gândit ce s-ar întâmpla dacă s-ar lăsa intimidat de această impresionantă desfășurare de forță și inteligență. Dar îndată după asta am zâmbit. Pe mine nu putea să mă păcălească. Însă pe ceilalți îi păcălise, tot așa cum mai înainte o păcălise pe domnișoara Brentwood, care acum ședea într-un fotoliu din față și, în mai multe rânduri, întorsese capul și privise la unul sau altul dintre confrății ei, zâmbind în semn de înaltă apreciere pentru vorbele colonelului.

După ce a sfârșit colonelul, s-a ridicat Ernest și a pornit să vorbească. A început cu voce slabă, cu fraze întretăiate și pline de modestie, lăsând să se vadă limpede că e cam încurcat. A vorbit despre nașterea lui în sânul clasei

muncitoare, despre mediul păcătos și oropsit în care a deschis ochii și unde atât trupurile, cât și sufletele oamenilor erau înfometate și chinuite. A descris ambițiile și idealurile lui de pe atunci și părerile pe care le avea despre raiul unde trăiau oamenii din clasele de sus. Spunea:

— Știam că în lumea de deasupra mea domnește generozitatea spiritului, gândirea curată și nobilă, dimpreună cu o viață intelectuală aleasă. Știam toate acestea fiindcă citisem romanele din colecția Seaside Library⁶⁷, în care, cu excepția ticăloșilor și aventurierelor, toți bărbații și toate femeile se gândeau numai la lucruri frumoase, vorbeau o limbă aleasă și realizau opere mărețe. Pe scurt, așa cum credeam că soarele răsare, credeam și că în lumea situată deasupra lumii mele se afla tot ce există bun, nobil și frumos, tot ce dă vieții farmec și demnitate, tot ceea ce face ca viața să merite a fi trăită și ceea ce îl răsplătește pe om pentru munca și suferințele lui.

A continuat apoi descriindu-și viața dusă în fabrici, felul cum învățase meseria de potcovar și în ce împrejurări ajunsese să-i cunoască pe socialiști. Printre aceștia, spuse el, găsisse minți luminate și inteligente sclipitoare, alteori propovăduitori ai Evangheliei alungați din rândurile clerului deoarece creștinismul lor era prea cuprinzător pentru a fi pe placul vreunei congregații de închinători la vițelul de aur și profesori sacrificați pe eșafodul servilismului universitar față de clasele conducătoare. Socialiștii, arătă el, erau revoluționari care luptau pentru dărâmarea societății iraționale de astăzi și pentru clădirea, din aceste dărâmături, a viitoarei societăți raționale. A mai spus multe alte lucruri care ar cere prea mult timp pentru a fi scrise, dar nu voi putea nicicând uita în ce fel a zugrăvit viața dusă printre revoluționari. Orice ezitare din vorbirea lui dispăruse. Glasul îi devenise puternic și ferm, strălucitor ca și personalitatea celui ce vorbea și la fel cu gândurile cărora le dădea ființă. Spunea:

— Printre revoluționari am aflat, de asemenea, fierbinte credință în om, idealism curat, farmecul altruismului, renunțare și martiraj, cele mai alese și mai luminoase însușiri ale spiritului. Aici viața era curată, nobilă și viguroasă. Aveam de-a face cu suflete mari, care proslăveau omul și spiritul, punându-le cu mult mai presus de dolari și cenți, pentru care geamătul stins al unui copil înfometat dintr-un cartier mizer însemna mai mult decât întreaga zarvă și tot fastul risipit în jurul expansiunii comerciale ori a imperiilor mondiale. În jurul meu nu vedeam decât năzuințe nobile și eforturi eroice, zilele și nopțile mele rămâneau pururi pline de strălucirea soarelui ori de scânteierea stelelor, trăiam în dogoarea focului și în răcoreala picăturilor de rouă, având în fața ochilor, veșnic luminoasă și trează, icoana cea mai sfântă între toate, omul de carne și sânge, omul îndelung asuprit și torturat, dar care până la urmă va fi eliberat și izbăvit.

Îl mai văzusem și în alte rânduri transfigurat, așa cum era și acum. Fruntea îi strălucea din pricina dumnezeieștilor gânduri ascunse dincolo de ea, dar și mai strălucitori îi erau ochii, în mijlocul luminii calde ce părea că-l învăluie ca o mantie. Ceilalți însă nu-i vedeau mantia de lumina și am

presupus atunci că ea era un efect al lacrimilor de bucurie și dragoste care-mi împăienjneau ochii. În orice caz, domnul Wickson, care stătea chiar în spatele meu, nu fusese impresionat de loc, fiindcă l-am auzit spunând disprețuitor și cu voce tare: „Utopii”.⁶⁸

Ernest a vorbit mai departe despre ridicarea sa în societate, până când, în cele din urmă, a ajuns să cunoască membri ai claselor sus-puse și să aibă îndeaproape de-a face cu oameni aflați în posturile cele mai înalte. Atunci a venit dezamăgirea, și această dezamăgire Ernest a prezentat-o în termeni de loc măgulitori pentru asistență. A fost surprins de micimea lucrurilor văzute aici. Viața oamenilor acestora se dovedea a nu fi delicată și frumoasă. Fusese înspăimântat de egoismul întâlnit în cercurile sus-puse, și ceea ce îl surprinsese încă și mai mult fusese lipsa oricărei vieți intelectuale. Având proaspătă în minte imaginea revoluționarilor, fusese cum nu se poate mai neplăcut surprins de cumplita sărăcie intelectuală a claselor stăpânitoare. Apoi văzuse cum, în ciuda bisericilor falnice unde se închinau și a preoților bine plătiți, toți stăpânii, femei sau bărbați, dovedeau un materialism sângeros. E-adevărat că trâncăneau într-una despre niște idealuri dulcele și despre niște precepte morale ipocrite, dar, în ciuda acestor flecăreli, trăsătura dominantă a vieții pe care o trăiau era setea nepotolită de bunuri materiale. Și nu aveau nici un fel de crez moral; nimeni nu-și mai aducea aminte acum de crezul iubirii propovăduit cândva de Cristos.

— Am cunoscut oameni, spuse Ernest, care invocau numele mântuitorului în filipicele lor împotriva războiului, dar care puneau în mâinile pinkertonilor⁶⁹ arme cu care să împuște muncitorii greviști în propriile lor fabrici. Am cunoscut oameni care se sufocau de indignare când vorbeau despre brutalitatea meciurilor de box, dar care în același timp erau complici în falsificarea alimentelor, ucigând astfel în fiecare an mai mulți prunci decât a ucis vreodată Irod cel sângeros.⁷⁰

Cutare domnișor manierat și spilcuit era doar un om de paie în post de director și o simplă unealtă a companiilor, care pe ascuns jefuiau văduvele și orfanii. Cutare altul, mare colecționar de cărți rare și om cu aere de Mecena⁷¹, se lasă jucat pe degete de un personaj fâlcos și sprâncenat. Cutare director de ziar, care publica nenumărate reclame pentru medicamente brevetate, mi-a strigat că sunt un demagog și un escroc atunci când i-am spus că-l desfid să publice în ziarul său adevărul despre medicamentele brevetate⁷². Iată-l, de pildă, pe venerabilul domn care vorbește cu avânt și pasiune despre frumusețile ideale și milostivirea lui Dumnezeu, dar care tocmai și-a tras pe sfoară asociații într-o mare afacere comercială. Iată-l pe altul, stâlp al bisericii și om care acordă subvenții grase misionarilor plecați pe meleaguri depărtate, cum își muncește câte zece ceasuri pe zi vânzătoarele din magazin și le plătește un salariu de mizerie, încurajând astfel direct prostituția. Un altul acordă numeroase donații instituțiilor de cultură și clădește biserici minunate, dar pentru câțiva dolari sau cenți jură strâmb în fața tribunalului. Un magnat al căilor ferate își calcă fără jenă cuvântul dat ca cetățean, ca om de onoare și

creștin, acordând pe sub mână rabaturi ilicite la tarifele de transport, și nu rareori face asemenea lucruri. Iată un senator care primește să fie jucărie și rob, adevărat mușunache la dispoziția unui șef de grup politic⁷³; în aceeași situație se complăce cutare guvernator și cutare judecător de la Curtea Supremă⁷⁴; și toți au permise gratuite pe căile ferate⁷⁵. Dar deasupra tuturor acestora se află miosul capitalist, care stăpânește grupul politic, pe șeful grupului și căile ferate care eliberau permisele.

Iată deci cum m-am trezit deodată nu în paradis, ci în deșertul arzător al afacerismului. Pretutindeni numai prostie, în afara chestiunilor de afaceri. N-am găsit nici un om curat, nobil și viguros, deși am întâlnit mulți viguroși... În ticăloșie. Tot ce am putut vedea a fost lipsă de inimă și egoism monstruos, dimpreună cu o meschină, lacomă, concretă și veșnic săritoare în ochi sete de bunuri materiale.

Le-a mai spus încă multe despre ei înșiși și despre dezamăgirea lui. Din punct de vedere intelectual îl plictisiseră; din punct de vedere moral și spiritual îl scârbiseră; și de aceea a fost fericit să se întoarcă la revoluționarii lui, care erau curați, generoși, viguroși și aveau toate calitățile ce lipseau în lumea capitaliștilor.

— Iar acum, continuă el, îngăduiți-mi să vă vorbesc despre revoluție.

Înainte de a merge mai departe, mă simt obligată să vă spun că teribila lui diatribă nu-i impresionase de loc. Am privit în jurul meu, le-am cercetat fețele și am văzut că rămăseseră la fel de încrezători și convinși că sunt mai presus de acuzațiile auzite. Mi-am adus atunci aminte de ce îmi spusese Ernest, și anume că nici un atac împotriva moralei lor nu poate să-i impresioneze. Cu toate astea, mi-am dat seama că îndrăzneala limbajului folosit de Ernest o tulburase pe domnișoara Brentwood, care părea neliniștită și îngrijorată.

Mai întâi Ernest a descris armata revoluției și, pe măsură ce-i arăta prin cifre puterea (amintind numărul de voturi obținute în diferite țări), asistența a început să se neliniștească. Îngrijorarea li s-a zugrăvit pe chipuri și am observat că buzele le sunt mai strânse. În fine, le-a aruncat mânușa, și atunci a rostit provocarea la luptă. Ernest a prezentat organizația internațională a socialiștilor, care unea pe cei un milion și jumătate de muncitori din Statele Unite cu cei douăzeci și trei de milioane și jumătate de muncitori din restul lumii.

— O asemenea armată a revoluției, spuse el, care unește într-un mănunchi douăzeci și cinci de milioane de oameni, este un lucru merit a-i sili pe stăpâni și clasele stăpânitoare să se oprească o clipă și să reflecteze. Strigătul de luptă al acestei armate este: „Nici o cruțare! Vrem tot ce aveți în stăpânire. Nu ne vom mulțumi nici cu o iotă mai puțin. Vrem să luăm în mâinile noastre frânele stăpânirii și cârma destinului umanității! Priviți-ne mâinile! Sunt puternice! Vom smulge din stăpânirea voastră puterea, palatele și toată aurita voastră bunăstare, iar în acea zi va trebui să vă agonisiți pâinea prin muncă, asemenea țaranului care trudește pe ogor sau mărunților

funcționari înfomețați și sfrijiți din marile voastre orașe. Priviți-ne mâinile! Sunt puternice!”

Și, zicând astfel, întinse din umerii lui superbi brațele puternice, iar degetele mâinilor sale de potcovar înhățau aerul asemeni ghearelor vulturului, gata parcă să sfâșie și să strivească auditoriul. Așa cum se înfățișa atunci, părea însăși imaginea muncii atotstăpânitoare. Mi-am dat pe loc seama cum în fața acelei imagini a revoluției – concretă, apropiată și amenințătoare – ascultătorii parcă s-au închiruit. Vreau să spun că femeile s-au închiruit, și pe față li s-a zugrăvit spaima. Nu tot așa s-a întâmplat cu bărbații. Ei făceau parte dintre bogații dinamici, nu dintre trântori, și erau obișnuiți cu lupta. S-a auzit un murmur gros și gutural, care a plutit o clipă în aer, apoi s-a stins. Era prevestirea arătării colților și mârâitului pe care aveam să-l aud de multe ori în seara aceea – semn al fiarei ascunse în om, al tăriei pornirilor lui primitive. Dar ei nu știau că scosese răcelă acel murmur. Era mârâitul haitei, înălțat din mijlocul ei și scăpat fără voie din gâtul fiarei. Iar în acea clipă, văzând cum chipurile li se încruntă și în ochi li se aprinde o sclipire bătaioasă, am înțeles că nu vor lăsa cu ușurință să li se smulgă din mâini stăpânirea lumii.

Ernest și-a continuat năvalnic atacul. A arătat cum existența unui milion și jumătate de revoluționari în Statele Unite se datorează faptului că clasa capitalistă a condus prost societatea. A descris condițiile economice în care trăiau oamenii cavernelor și sălbaticii din zilele noastre, arătând că ei nu dispuneau nici de unelte și nici de mașini, ci numai de însușirea naturală de a posedea forța de muncă. Apoi a schițat dezvoltarea mașinismului și a organizării sociale, care a dus la rezultatul că puterea de producție a omului civilizat a ajuns de o mie de ori mai mare decât cea a sălbaticului.

— Cinci oameni, a continuat el, pot produce pâine pentru o mie. Un singur om poate produce țesături de bumbac pentru două sute și cincizeci, țesături de lână pentru trei sute, iar încălțăminte pentru o mie. De aici s-ar putea trage concluzia că printr-o pricepută conducere a societății omul civilizat modern ar putea trai infinit mai bine decât omul cavernelor. Dar oare așa este? Să vedem. În Statele Unite există astăzi cincisprezece milioane⁷⁶ de oameni care trăiesc în sărăcie; iar prin sărăcie înțelegem acele condiții de trai în care, datorită lipsei de hrană și locuință corespunzătoare, nici măcar randamentul obișnuit al muncii nu poate fi întreținut. În Statele Unite, și în ciuda a ceea ce numiți legislația muncii, există astăzi trei milioane de copii care muncesc în fabrici.⁷⁷ În ultimii doisprezece ani numărul lor s-a dublat. Și doar așa, în trecut, aș vrea să vă întreb pe dumneavoastră, mai-marii societății, din ce pricină nu ați publicat rezultatele recensământului din 1910? Voi răspunde eu în locul dumneavoastră, arătând că ați făcut acest lucru având motive temeinice. Cifrele recensământului ar fi dezvăluit un asemenea grad de mizerie socială, încât ar fi fost mult grăbită revoluția, ai cărei nori se adună totuși amenințători deasupra capetelor voastre.

Dar să revenim la acuzația pe care v-am adus-o. Dacă productivitatea muncii omului civilizat este de o mie de ori mai mare decât cea a omului

cavernelor, atunci din ce pricină există astăzi în Statele Unite cincisprezece milioane de oameni care flămânzesc și nu au adăposturi omenești? De ce există astăzi în Statele Unite trei milioane de copii care trudesesc în fabrici? Iată o acuzație într-adevăr strivitoare. Clasa capitaliștilor a cârmuit într-adevăr prost. În fața faptelor, care arată că omul modern trăiește mai rău decât omul cavernelor, cu toate că productivitatea muncii sale este de o mie de ori mai mare, nu se poate trage decât o singură concluzie: aceea că clasa capitalistă a cârmuit prost, că dumneavoastră ați cârmuit prost, domnii mei, că, în chip criminal și egoist, ați cârmuit prost. Iar în această privință nu-mi veți putea răspunde nimic aici, în astă-seară, când stăm față în față, tot așa după cum clasa socială din care faceți parte, în întregimea ei, nu va avea niciodată ce răspunde celor un milion și jumătate de revoluționari din Statele Unite. Nu puteți răspunde. Vă desfid să răspundeți. Ba, mai mult decât atât, îndrăznesc a vă prevesti în acest moment că, după ce voi încheia, nu-mi veți răspunde. În legătură cu această chestiune limbile vă vor fi legate, deși despre alte lucruri veți vorbi îndelung.

Ați dat faliment în conducerea societății. Ați transformat civilizația într-un abator. Ați fost lacomi și ați fost orbi. Ați urcat la tribunele corpurilor noastre legiuitoare (așa cum mai urcați încă și astăzi) și ați declarat fără rușine că nu puteți realiza profituri dacă nu folosiți forța de muncă a copiilor și a pruncilor. Nu-i nevoie să mă credeți pe cuvânt. Toate acestea s-au consemnat în scris și vă acuză. V-ați adormit conștiința cu flecăreli despre dulci idealuri și siropoase precepte morale ipocrite. Sunteți ghiftuiți de putere și bogăție, îmbătați de succese; dar nu aveți în fața noastră mai multe șanse de a supraviețui decât au trântorii ghemuiți pe lângă fagure, atunci când albinele lucrătoare se reped asupra-le pentru a pune capăt îmbuibatei lor existențe. Ați dat faliment în conducerea societății, și această conducere trebuie să fie smulsă din mâinile voastre. Un milion și jumătate de muncitori americani afirmă că vor convinge întreaga clasă muncitoare din Statele Unite să li se alăture și împreună să vă smulgă această conducere. Asta este revoluția, domnii mei. Opriți-o dacă puteți!

Glasul lui Ernest a continuat să răsune încă multă vreme între pereții salonului. Apoi s-a înălțat acel murmur gutural pe care îl auzisem mai înainte, și vreo zece bărbați au sărit în picioare, cerând vehement colonelului Van Gilbert să le dea cuvântul. Am observat cum umerii domnișoarei Brentwood se scutură convulsiv, și pentru o clipă m-am înfuriat, fiindcă am crezut că râde de Ernest. Dar nu după mult timp mi-am dat seama că nu râdea, ci o apucase un acces de isterie. O îngrozea enormitatea greșelii comise prin aducerea acestui instigator în mijlocul iubiților săi colegi de club.

Colonelul Van Gilbert nici nu-i luă în seamă pe bărbații cu fețe contorsionate de mânie care-i cereau îngăduința să ia cuvântul. Și pe figura lui se citea aceeași furie. Sări în picioare, vânturându-și amândouă brațele, și câteva momente nu putu scoate decât sunete nearticulate. Pe urmă cuvintele

au început să-i curgă șuvoi de pe buze. Dar nu era pledoaria unui avocat cu onorarii de sute de mii de dolari și nici măcar retorică de modă veche.

— Aberații și iar aberații! Strigă el. În viața mea n-am mai ascultat atâtea aberații rostite într-o singură oră. Iar pe lângă asta, tinere, trebuie să-ți atrag atenția că nu ai spus nimic nou. Toate lucrurile acestea le-am învățat în școală înainte ca dumneata să te fi născut. Jean-Jacques Rousseau⁷⁸ a enunțat teoriile dumitale acum aproape două secole. Întoarcerea la starea naturală! Auziți?! Întoarcere! Biologia dovedește absurditatea unui asemenea îndemn. Pe bună dreptate s-a spus că o spoială de învățătură e periculoasă, iar prin teoriile dumitale nesăbuite n-ai făcut în seara asta decât să aduci un nou exemplu în sprijinul acestui adevăr. Aberație peste aberație! Niciodată în viață n-am fost atât de scârbit de-o asemenea acumulare de aberații. Asta am avut de spus despre raționamentele copilărești și pripitele dumitale generalizări!

L-a privit disprețuitor și s-a așezat. I-au răspuns scurte exclamații admirative din partea femeilor și sunete mai puternice de aprobare din partea bărbaților. Jumătate dintre cei aflați în picioare au început să vorbească toți deodată. Se crease un vacarm și o harababură de nedescris. Niciând nu văzuseră pereții înalți ai salonului doamnei Pertonwaithe un asemenea spectacol. Prin urmare, aceștia erau solemnii regi ai industriei și stăpâni ai societății, acești sălbatici îmbrăcați în haine de seară pe care îi auzeam cum mârâie și scheaună. Într-adevăr, Ernest îi făcuse să-și piardă cumpătul când întinsese mâinile către pungile lor, mâinile acelea în care ei văzuseră mâinile celor un milion și jumătate de revoluționari.

Dar Ernest nu-și pierdea niciodată cumpătul, în orice situație s-ar fi aflat. Nici nu apucase colonelul Van Gilbert să se așeze bine pe scaun, când Ernest sări în picioare și se repezi către ei.

— Fiecare pe rând! Tună el.

Strigătul pornise din plămâni lui puternici și dominase toată acea furtună omenească. Prin simpla prestanță a personalității sale impunea tăcere.

— Fiecare pe rând, repetă Ernest cu glas domol. Dați-mi voie să răspund domnului colonel Van Gilbert. După aceea voi sta la dispoziția fiecăruia dintre dumneavoastră, dar fiecare pe rând, nu uitați. Aici nu jucăm în echipă. Nu suntem pe terenul de rugby.

În ceea ce vă privește, continuă el întorcându-se către colonelul Van Gilbert, n-ați răspuns la niciuna dintre afirmațiile mele. Ați formulat pur și simplu doar câteva aserțiuni răstite și dogmatice cu privire la nivelul meu intelectual. Un asemenea procedeu vă poate ajuta probabil în afacerile dumneavoastră, dar cu mine nu vă este îngăduit să vorbiți în felul acesta. Eu nu sunt un muncitor venit cu șapca în mână înaintea dumneavoastră să vă roage să-i măriți salariul, ori să-l apărați împotriva mașinii la care lucrează. Când aveți de-a face cu mine, nu puteți trata adevărul în mod dogmatic. Procedeu ăsta păstrați-l pentru sclavii dumneavoastră salariați. Ei nu vor îndrăzni să vă răspundă, pentru că pâinea și viața lor stau în mâinile dumneavoastră.

Cât privește acea întoarcere la natură despre care spuneți că ați învățat în școală înainte de nașterea mea, permiteți-mi să arăt că după felul cum vorbiți se vede că n-ați mai putut învăța nimic de atunci încolo. Socialismul nu are de-a face cu întoarcerea la natură mai mult decât are calculul diferențial de-a face cu sfânta Evanghelie. Am spus că oamenii din clasa dumneavoastră dovedesc totală lipsă de inteligență de îndată ce părăsesc domeniul afacerilor. Dumneavoastră, domnule colonel, ați adus un strălucit exemplu în sprijinul afirmației mele.

Această cumplită săpuneală aplicată avocatului cu onorarii de sute de mii de dolari era prea mult pentru nervii domnișoarei Brentwood. Accesul de isterie a luat forme violente, și domnișoara, care plângea cu sughițuri și hohotea de râs, a trebuit să fie condusă afară din salon. Era spre binele ei, fiindcă aveau să urmeze lucruri și mai rele.

— În privința asta nu trebuie să mă credeți pe cuvânt, urmă Ernest după ce persoana care-l întrerupsese părăsi încăperea. Oamenii dumneavoastră care se bucură de cel mai mare prestigiu vă vor dovedi într-un singur glas că nu dispuneți de inteligență. Propriii dumneavoastră furnizori de cunoștințe, atât de bine plătiți, vă vor spune ca greșiți. Întrebați-l pe cel din urmă asistent de la o catedră de sociologie care-i deosebirea dintre teoria lui Rousseau despre întoarcerea la starea naturală și teoria socialismului; întrebați-i pe cei mai ortodocși dintre sociologii și economiștii dumneavoastră burghezi; cercetați paginile oricărui manual de specialitate rânduind în rafturile bibliotecilor pe care le subvenționați; de pretutindeni veți afla un singur și unic răspuns, și anume: că nu există nici un fel de legătură între întoarcerea la starea naturală și socialism. Dimpotrivă, răspunsul unanim va fi că întoarcerea la starea naturală și socialismul sunt diametral opuse. Așa cum v-am spus, nu e nevoie să mă credeți pe cuvânt. Dovada ignoranței și nepriceperii dumneavoastră se află acolo, în cărți, în propriile dumneavoastră cărți, pe care niciodată nu le citiți. Iar în ceea ce privește ignoranța și nepriceperea, dumneavoastră, domnule colonel, nu sunteți decât un exemplar tipic al clasei din care faceți parte.

Cunoașteți dreptul și vă pricepeți la afaceri, domnule colonel. Știți cum trebuie servite interesele marilor companii și cum să măriți dividendele eludând legea. Foarte bine. Vedeti-vă mai departe de treabă. Sunteți într-adevăr o personalitate. Sunteți un foarte abil avocat, dar nu știți nici o iotă din istorie, habar nu aveți de științele sociale, iar biologia pe care o cunoașteți este contemporană cu Plinius⁷⁹.

De data asta colonelul Van Gilbert s-a frământat pe scaun. Domnea tăcere deplină. Toți rămăseseră uluiți, paralizați aș putea spune. Un asemenea tratament aplicat vestitului colonel Van Gilbert era ceva nemaiauzit, de neînchipuit, de necrezut, marele colonel Van Gilbert, în fața căruia judecătorii tremurau când lua cuvântul la ședințele tribunalelor. Dar Ernest niciodată nu și cruța adversarul.

— Asta, bineînțeles, nu se referă în mod special la dumneavoastră. Fiecare cu meseria lui. Rămâneți la preocupările dumneavoastră, și eu îmi voi

vedea de ale mele. V-ați specializat într-o anumită ramură. De câte ori va fi vorba despre o problemă de drept, despre cum poate fi eludată legea în chip cât mai abil, ori în ce fel pot fi întocmite legi noi spre folosul marilor companii prădalnice, mă voi prosterna în țărână la picioarele dumneavoastră. Dar când este vorba de științele sociale – meseria mea – va trebui să vă prosternați în țărână la picioarele mele. Să nu uitați asta. Nu uitați de asemenea că dreptul cunoscut de dumneavoastră este vremelnic, că el aparține unei singure zile și deci nu uitați că lucrurile care dăinuiesc mai mult de o zi vă sunt necunoscute, străine. De aceea afirmațiile dumneavoastră dogmatice și generalizările pripite în probleme istorice și sociale nu merită osteneala de a fi rostite.

Ernest făcu o pauză și-l cercetă gânditor cu privirea pe colonel, observându-i chipul întunecat și boțit de mânie, pieptul zguduit de respirația întretăiată, trupul încordat și mâinile albe și subțiri, ale căror degete se încleștau și se descleștau nervos.

— Se pare însă că aveți energie de risipit și vă voi oferi prilejul s-o risipiți. Am rostit un rechizitoriu împotriva clasei dumneavoastră. Dovediți-mi că acest rechizitoriu este neîntemeiat. V-am arătat condiția mizerabilă la care este redus omul de astăzi – trei milioane de copii sclavi în Statele Unite, fără truda cărora nu s-ar putea realiza profituri, și cincisprezece milioane de oameni subnutriți, prost îmbrăcați și încă și mai prost adăpostiți. Am arătat că productivitatea muncii omului modern, datorită organizării sociale și folosirii mașinilor, este de o mie de ori mai mare decât cea a omului cavernelor. Apoi am declarat că, pornind de la aceste două fapte, nu se poate trage decât o singură concluzie: că clasa capitalistă a dat faliment în conducerea societății. Aceasta este acuzația pe care am rostit-o, și în chip repetat și insistent v-am invitat să-mi răspundeți. Ba am mers chiar mai departe. Am prezis că nu îmi veți răspunde. Vă revenea dumneavoastră sarcina de a da de minciună această prezicere. Ați calificat expunerea mea drept aberație. Arătați unde este aberația, domnule colonel Van Gilbert! Răspundeți rechizitoriului pe care eu, dimpreună cu cei un milion și jumătate de tovarăși ai mei, l-am rostit împotriva dumneavoastră și a clasei căreia îi aparțineți.

Colonelul Van Gilbert uitase cu totul că el prezida și că deci politețea l-ar fi obligat să dea mai întâi cuvântul celorlalți solicitori. A sărit din nou în picioare, gesticulând dezordonat și uitând retorica și stăpânirea de sine, apoi începu ba să-l insulte pe Ernest pentru tinerețea și demagogia lui, ba să atace sălbatic clasa muncitoare, insistând asupra incapacității și nepriceperii ei.

— Dacă ținem seamă de calitatea dumneavoastră de avocat, pot spune că n-am întâlnit în viața mea om mai greu de reținut asupra unei anumite probleme, își începu Ernest răspunsul la tirada colonelului. Tinerețea mea n-are nimic de-a face cu cele ce am susținut aici. Nici incapacitatea clasei muncitoare. Am acuzat clasa capitalistă că a condus prost societatea. Nu mi-ați răspuns. Nici măcar n-ați încercat s-o faceți. De ce? Oare pentru că nu aveți ce răspunde? Sunteți apărătorul tuturor celor de față. Fiecare dintre cei de aici, în afară de mine, stă cu sufletul la gură și privește la buzele dumneavoastră

pentru că ei înșiși nu au ce răspunde. În ceea ce mă privește, însă, așa după cum am mai spus, eu știu nu numai că nu puteți răspunde, ci chiar că nici nu veți încerca să răspundeți.

— Asta e intolerabil! Strigă colonelul Van Gilbert. Este o insultă!

— Intolerabil este faptul că nu sunteți dispus să răspundeți, replică Ernest solemn. Nimeni nu poate fi insultat cu idei. Insulta, prin însăși esența ei, este de natură emoțională. Veniți-vă în fire. Răspundeți cu idei la ideea mea, prin care acuz clasa capitalistă că a dat faliment în cărmuirea societății.

Dar colonelul Van Gilbert păstră tăcerea, făcând o mutră posacă și arogantă, cam așa cum face un om când nu-i dispus să stea de vorbă cu un netrebnic.

— Nu trebuie să fiți abătut, zise Ernest. Consolați-vă cu gândul că nici un membru al clasei dumneavoastră n-a putut vreodată răspunde la aceste acuzații. Apoi se întoarse către ceilalți, care abia așteptau să vorbească: Acum este rândul dumneavoastră. Dați-i drumul și vă rog să nu uitați că aștept din partea dumneavoastră răspunsul pe care colonelul Van Gilbert nu a izbutit să-l dea.

Mi-ar fi cu neputință să scriu tot ce s-a spus în cursul discuției. Niciodată până atunci nu mi-am dat seama câte vorbe se pot rosti în trei scurte ceasuri. În orice caz, a fost ceva minunat. Cu cât adversarii se înfuriau mai tare, cu atât Ernest se arăta mai abil în a-i înfuria și mai rău. Dispunea de o privire enciclopedică asupra întregului domeniu al cunoștințelor omenești, și printr-un singur cuvânt sau o singură frază, prin foarte iscusite înțepături cu vârful spadei se pricepea să-i scoată din fire. Le arăta clar și le demonstra fiecare greșeală de logică. Acesta, de pildă, era un silogism fals, cutare concluzie nu avea legătură cu premisa, pe câtă vreme o altă premisă nu era decât o șarlatanie, deoarece încercase să includă în sine, prin contrabandă, însăși concluzia pe care tindea s-o stabilească. Una era doar o minciună, alta, o simplă ipoteză, iar cealaltă cuprindea o aserțiune contrarie unui adevăr verificat cuprins în toate manualele.

Și așa mai departe. Uneori schimba spada pe ciomag și pornea să le sfârâme raționamentele, lovind în dreapta și-n stânga. Și totdeauna pretindea fapte și refuza să discute teorii. Iar faptele invocate de el deveneau un Waterloo⁸⁰ pentru adversari. De câte ori ceilalți atacau clasa muncitoare, el le răspundea imediat: „Râde dracu de porumbe negre; ăsta nu-i un răspuns la acuzația că propria-ți conștiință e pătată”. Iar tuturor și fiecăruia în parte le spunea: „De ce nu ați răspuns la acuzația că dumneavoastră, clasa capitalistă, ați cărmuit prost societatea, ați dat faliment în conducerea societății? Ați vorbit despre tot ce vreți, despre câte în lună și în stele, dar n-ați dat răspunsul cerut. Oare pentru că nu aveți ce răspunde?”

Abia la sfârșitul discuției a luat cuvântul și domnul Wickson. El singur își păstrase stăpânirea de sine, și Ernest l-a tratat cu un respect pe care nu-l arătase celorlalți.

— Nu este nevoie de nici un răspuns, rosti domnul Wickson domol și așezat. Am urmărit întreaga discuție cu nedumerire și cu dezgust. M-ați dezgustat profund, domnilor membri ai clasei din care fac parte. V-ați purtat ca niște școlari prostănaci și nimeni nu va putea înțelege cum de ați fost în stare să amestecați într-o astfel de discuție preceptele morale cu declamațiile sforăitoare ale politicianului de duzină. Ați fost învinși și depășiți în toate privințele. Ați fost foarte vorbăreți, dar n-ați făcut decât să bâzâiți. Ați bâzâit ca țânțarii împrejurul ursului. Domnilor, aici, în fața dumneavoastră, se află ursul (îl arată pe Ernest), iar bâzâitul dumneavoastră n-a făcut decât să-i gădile auzul.

Credeți-mă pe mine: situația este serioasă. În seara asta ursul a ridicat laba asupra noastră, ca să ne strivească. Ne-a spus că există în Statele Unite un milion și jumătate de revoluționari. Acesta este un fapt. A spus că aceștia toți au de gând să ne smulgă din mâini puterea, palatele și întreaga noastră bunăstare. Acesta de asemenea este un fapt. În societate se va produce o schimbare, o mare schimbare; dar, din fericire, nu poate fi schimbarea pe care o așteaptă ursul. Ursul a spus că are să ne strivească. Dar ce ar fi dacă l-am strivi noi pe urs?

Un mormăit gutural a umplut întregul salon, și oamenii au început să-și facă semne unii altora cu satisfacție și convingere. Chipurile lor deveniseră aspre. Se vedea de departe că sunt hotărâți să lupte.

— Dar nu bâzâind îl vom strivi pe urs, urmă domnul Wickson calm și liniștit. Îl vom vâna. Nu-i vom răspunde cu vorbe. Răspunsul nostru va fi exprimat în gloanțe. Deținem puterea. Asta nimeni nu o va nega. Datorită acestei puteri vom rămâne mai departe la putere. Se întoarse deodată către Ernest. Momentul era într-adevăr dramatic. Iată, deci, răspunsul nostru. N-avem prea multe de discutat. Când veți întinde mult-lăudatele voastre mâini puternice ca să ne smulgeți palatele și bunăstarea, o să vă arătăm ce înseamnă puterea! Răspunsul nostru va fi înveșmântat în tunete de obuze și șrapnele, în țcănit de mitraliere.⁸¹ Vă vom strivi pe voi, revoluționarii, sub călcâiul nostru și vom călca peste grumajii voștri. Lumea este a noastră, noi o stăpânim și a noastră va rămâne.

Cât despre armatele muncii, în mocirlă au stat încă de la începutul istoriei – și să știți că eu am citit istoria cu atenție – și în mocirlă vor rămâne atâta vreme cât eu, și cei de o seamă cu mine, și cei care vor veni după noi vor avea în mână puterea. Acesta este cuvântul, rege între cuvinte – Puterea. Nu Dumnezeu, nu Mamon, ci Puterea! Rostește-l mereu, până ce îți va amorți limba. Puterea!

— Acum mi-ați răspuns, zise Ernest liniștit. Este singurul răspuns posibil. Puterea! Tocmai ceea ce susținem noi, clasa muncitoare. Știm, și încă foarte bine, din amara, noastră experiență, că nici un fel de jalba prin care am solicita echitate, justiție sau omenie nu vă va putea impresiona vreodată. Inimile vă sunt la fel de neîndurătoare ca și călcâiul cu care călcați peste

grumajii săracilor. De aceea vrem să luăm puterea. Prin forța voturilor noastre, în ziua alegerilor vă vom smulge guvernul...

— Și ce crezi că se va întâmpla dacă la alegeri veți dobândi majoritatea, o majoritate zdrobitoare? Intervenii deodată domnul Wickson, întrerupându-l. Ce-o să faceți dacă vom refuza să vă predăm puterea după ce ați învins în alegeri?

— Și la asta ne-am gândit, răspunse Ernest. Vă vom da răspunsul nostru tot prin gloanțe. Ați proclamat cuvântul „putere” drept rege între cuvinte. Foarte bine. Așa să fie! Iar acum ne întrebați ce vom face în ziua când vom câștiga victoria în alegeri, iar voi veți refuza să ne încredințați puterea cucerită pe căi pașnice și constituționale? Ei bine, în ziua aceea vă vom răspunde, și răspunsul nostru va fi înveșmântat în tunete de obuze și șrapnele, în țăcănit de mitraliere.

Nu ne puteți scăpa din mâini. Drept este că ați citit cu atenție istoria. E-adevărat că munca a zăcut în mocirlă încă de la începutul istoriei. Și tot atât de adevărat este că, atâta vreme cât dumneata și cei deopotrivă cu dumneata, ca și cei care vă vor urma, vor deține puterea, munca va continua să zacă în mocirlă. Sunt de acord cu dumneata. Sunt de acord cu tot ce ai spus. Puterea va hotărî, la fel cum a hotărât totdeauna. Este vorba de o luptă între clase. Tot așa cum clasa voastră a dărâmat aristocrația feudală, va fi și ea dărâmată de clasa mea, de clasa muncitoare. Dacă veți citi biologia și științele sociale cu aceeași atenție cu care ați citit istoria, veți vedea că pieirea voastră este inevitabilă. Nu interesează dacă lucrul acesta se va petrece peste unu, peste zece, sau peste o mie de ani, în orice caz clasa voastră va fi răsturnată. Iar asta se va face prin forță, cu ajutorul puterii. Noi, ostașii armatelor muncii, am repetat de atâtea ori acest cuvânt, încât a ajuns pentru noi un fel de obsesie. Puterea! Cuvânt cu adevărat măreț!

Așa s-a sfârșit seara de la Clubul filomaților.

Capitolul VI.

PERSPECTIVE.

Cam pe atunci au început să se strângă în jurul nostru, repezi și multe la număr, semnele prevestitoare ale unor întâmplări ce aveau să vină. Încă de mai multă vreme Ernest îi atrăsese tatei atenția asupra faptului că nu este prea prudent să primească în casă la el socialiști și fruntași ai mișcării sindicale, sau să ia în mod fățiș parte la adunările socialiste. Tata însă făcuse haz de temerile lui. În ceea ce mă privește, învățam foarte multe lucruri din acest contact cu ideologii și conducătorii clasei muncitoare, începusem să văd și reversul medaliei. Mă încântau lipsa de egoism și idealismul de cea mai pură esență întâlnit aici, deși mă înspăimânta vastitatea literaturii filosofice și științifice socialiste, ale cărei pagini mă așteptau deschise. Învățam cu mult spor, dar nu îndeajuns de repede ca să pot înțelege încă de pe atunci cât de primejdioasă era situația noastră.

Avertismente primeam, dar nu le acordam nici o atenție. Așa, de pildă, doamnele Pertonwaithe și Wickson, care aveau o foarte mare influență în cercurile universitare ale orașului, lăsau să se înțeleagă că aș fi o fată prea

emancipată și prea autoritară, cu foarte supărătoare înclinații către intrigă și amestec în treburile altora. Gândindu-mă la rolul pe care-l avusesem în cercetarea cazului Jackson, mi-am spus că toate lucrurile astea sunt absolut firești. Din păcate, însă, am subestimat urmările unor asemenea opinii, exprimate de două persoane cu o astfel de influență în societate.

Ce-i drept, am observat oarecare răceală în purtarea prietenilor mei, dar mi-am spus că ea se datorește dezacordului aproape general manifestat de ei față de proiectata mea căsătorie cu Ernest. De-abia ceva mai târziu mi-a arătat Ernest limpede că această atitudine unanimă a clasei mele nu era doar ceva spontan, ci reprezenta efectele nemărturisite ale unei acțiuni organizate.

— Ai oferit adăpost unui dușman al clasei tale, mi-a spus el. Și nu numai adăpost, pentru că i-ai dat dragostea ta, pe tine însăși. Asta înseamnă că ți-ai trădat clasa, prin urmare nu trebuie să-ți închipui că vei scăpa de pedeapsă.

Dar, mai înainte de toate astea, tata a venit într-o după-amiază acasă și m-a găsit stând de vorbă cu Ernest. Amândoi ne-am dat seama că tata e mânios, o mânie, dacă se poate spune așa, de ordin filosofic. Rareori îl văzusem în starea asta; dar un anumit grad de mânie stăpânită, pe care o considera un fel de tonic nervos, își mai îngăduia câteodată. De cum a intrat pe ușă, am înțeles că e stăpânit de o astfel de mânie tonică.

— Ei, ce părere aveți de istoria asta? Ne-a întrebat el. Am luat masa la Wilcox.

Wilcox era bătrânul președinte al universității, și în mintea lui zaharisită se aflau îngrămădite tot felul de idei care fuseseră noi pe la 1870, dar pe care nu se ostenise să le mai revizuiască.

— M-a invitat, ne anunță tata. A trimis pe cineva după mine.

Tata făcu o pauză, iar noi ramaserăm în așteptare.

Da, recunosc că au aranjat lucrurile cu foarte multă iscusință. Dar am fost aspru muștrat. Eu! Și încă de fosila aceea!

— Pun ră mâșag că pot ghici din ce cauză ați fost muștrat, zise Ernest.

— N-o nimerești nici dacă încerci de trei ori, răs tata.

— O dată îmi ajunge, răspunse Ernest. Și nu va fi vorba de ghicit, ci de făcut o simplă deducție. Ați fost muștrat pentru viața dumneavoastră particulară.

— Exact! Strigă tata. Cum ai ghicit?

— Știam că are să se întâmple așa. V-am prevenit de mult.

— Da, m-ai prevenit, răspunse tata căzând pe gânduri. Dar n-am putut să te cred. În orice caz, nu va ieși de aici decât un alt foarte convingător exemplu, pe care îl voi folosi în cartea mea.

— Dar asta nu înseamnă nimic pe lângă ce va urma, continuă Ernest, dacă și de acum înainte veți îndrăzni să primiți în casa dumneavoastră socialiști și radicali de tot felul, începând chiar cu mine.

— Exact același lucru mi l-a spus și Wilcox. Mi-a mai spus și tot soiul de alte chestiuni încurcate, atrăgându-mi atenția că ceea ce fac eu e lipsit de gust, sau, în orice caz, cu totul nesatisfăcător și în dezacord cu politica și tradițiile

universității. Câte alte povești la fel de nebuloase nu mi-a înșirat, dar mi-a fost cu neputință să aflu de la el ceva precis, concret. De mai multe ori l-am prins la strâmtoare, dar niciodată n-a fost capabil să facă altceva decât să se repete și să-mi spună cât de mult mă stimează și cât de mare considerație are toată lumea pentru mine ca om de știință. N-a fost de loc o sarcină ușoară pentru el. Vedeam bine că nu se simte în largul lui.

— Nu o făcea din proprie inițiativă, nu era un om liber, zise Ernest. Lanțurile de la picioare⁸² nu pot fi totdeauna purtate cu grație.

— Da. Asta am reușit totuși s-o aflu de la el. A spus că universitatea are anul acesta nevoie de și mai mulți bani în plus peste fondurile acordate de stat, iar acești bani nu pot veni decât de la oamenii bogați, pe care n-ar putea decât să-i supere abaterea universității de la drumul ei firesc, drumul înaltului ideal al cercetărilor obiective și al științei pure. Când am încercat să-l aduc la fapte și l-am întrebat ce legătură are viața mea particulară cu abaterea universității de la drumul înaltelor ei idealuri, mi-a oferit un concediu de doi ani cu plata tuturor drepturilor, ca să plec în Europa pentru odihnă și cercetări. Bineînțeles că în condițiile actuale nu am putut accepta.

— Ați fi procedat mult mai bine dacă ați fi acceptat, zise Ernest foarte serios.

— Dar nu era decât o momeală! Protestă tata. Ernest încuviință din cap.

— De asemenea, ramolitul mi-a spus că se vorbea foarte mult, pe la ceaiuri și prin saloane, pe seama fetei mele, care ar fi deseori văzută în public în tovărășia unui tip cu o reputație ca a dumatule, ceea ce nu s-ar împăca nici cu buna-cuviință, nici cu prestigiul universității. Nu că el personal ar avea ceva împotriva! Nu, nici gând! Dar lumea vorbește, și ar fi de datoria mea să înțeleg cum stau lucrurile.

Ernest a rămas o vreme pe gânduri, și trăsăturile lui au căpătat o expresie foarte gravă, dar totodată amestecată cu o umbră de mânie întunecată. Apoi a spus:

— În spatele acestei povești se ascunde mai mult decât un simplu ideal universitar. Cineva a făcut presiuni asupra președintelui Wilcox.

— Crezi într-adevăr? Întrebă tata, iar pe chipul lui se vedea că este mai mult interesat decât speriat.

— Aș vrea să vă pot împărtăși o idee care mi se încheagă treptat în minte, zise Ernest. Niciodată în istorie societatea nu a trecut prin frământări mai violente decât astăzi. Prefacerile rapide petrecute în sistemul nostru economic au ca urmare schimbări tot atât de rezezi în concepțiile noastre religioase, politice și sociale. O revoluție nevăzută și teribilă se petrece în esența și structura societății. Toate aceste lucruri nu pot fi decât vag intuite. Dar plutesc totuși în aer astăzi, acum. Le poți simți prezența – este ceva uriaș, confuz și îngrozitor. Mintea mea refuză să se gândească la forma în care s-ar putea cristaliza. L-ați auzit pe Wickson vorbind în seara aceea. În spatele cuvintelor lui se afla același lucru fără nume și formă pe care îl simt eu. Teama inconștientă de acest lucru l-a făcut să vorbească așa cum a vorbit.

— Vrei să spui că... Începu tata, dar se opri.

— Vreau să spun că este vorba de o umbră uriașă și amenințătoare, care încă de pe acum începe să se întindă pe pământ. Spuneți-i umbra unei oligarhii, dacă vreți; este cea mai strânsă aproximare pe care îndrăznesc s-o fac. De ce natură poate fi această amenințare refuz să-mi imaginez.⁸³ Dar ceea ce voiam să spun este următorul lucru: Vă aflați într-o situație periculoasă, vă pândește o primejdie pe care poate teama mea o exagerează fiindcă nu sunt în stare nici măcar s-o măsur. Vă rog să-mi ascultați sfatul și să acceptați concediul.

— Dar ar fi o lașitate! Protestă din nou tata.

— De loc. Sunteți om bătrân. V-ați făcut datoria pe lume, și încă din plin. Lăsați bătălia de acum pe seama celor tineri și puternici. Nouă, celor tineri, datoria ce-o avem de împlinit ne stă încă în față. Avis va rămâne alături de mine, să înfrunte tot ce va să vie. Ea o să fie reprezentanta dumneavoastră pe frontul de luptă.

— Dar nu-mi pot face nici un rău, obiectă atunci tata. Mulțumesc lui Dumnezeu, sunt un om independent! O, vă asigur că-mi dau seama la ce persecuții îngrozitoare pot supune un profesor dependent materialicește de universitatea lor. Eu însă sunt independent. N-am rămas la catedră fiindcă aveam nevoie de salariu. Mă pot foarte bine descurca numai cu celelalte venituri, iar tot ce mi-ar putea ei lua ar fi salariul.

— Nu vă dați seama de situație, răspunse Ernest. Dacă ceea ce mă sperie pe mine este adevărat, veniturile dumneavoastră particulare, capitalul însuși, vă pot fi răpitate cu tot atâta ușurință ca și salariul.

Tata a rămas o vreme tăcut. Se gândea cu încordare și am citit pe fața lui că luase o hotărâre. În cele din urmă zise:

— N-am să primesc concediul. Apoi tăcu din nou. Am să lucrez mai departe la cartea mea.⁸⁴ Poate că te înșeli, dar, indiferent dacă te înșeli ori nu, voi rămâne la datorie.

— Bine, zise Ernest. Apucați pe aceeași cale ca și episcopul Morehouse și mergeți către același dezastru. Amândoi veți fi proletari mai înainte de a străbate calea asta până la capăt.

Discuția s-a îndreptat apoi către episcop și l-am convins pe Ernest să ne spună cum anume procedase cu el.

— E bolnav sufletește de pe urma călătoriei prin infern pe care i-am dat prilejul s-o facă. L-am dus să vadă locuințele câtorva oameni care muncesc în fabrică. I-am arătat epavele umane aruncate la gunoi de mecanismul industrial și a ascultat povestea vieții acestor oameni. L-am condus prin cartierele mizere din San Francisco, iar acolo a descoperit că alcoolismul, prostituția și criminalitatea au o cauză mai adâncă decât înclinarea innăscută către rău. Acum este de-a dreptul bolnav și, ceea ce e mult mai rău, nu mai poate fi ținut în frâu. Are un prea puternic simțământ moral. A fost mult prea adânc impresionat. Și, ca de obicei, este lipsit de simț practic. S-a înflăcărat cu tot

felul de iluzii morale și proiecte de misionarism printre păturile culte ale societății.

Crede că datoria lui cea mai imperioasă este să reînvie străvechiul spirit al bisericii creștine și să poarte chemarea ei către stăpânii societății. Este complet surmenat. Mai curând ori mai târziu, însă, va trece la acțiune, și atunci va veni dezastrul. Ce anume formă va îmbrăca acest dezastru nu pot nici măcar bănuși. E un suflet ales și entuziast, dar aproape cu totul lipsit de spirit practic. Eu nu mai pot avea nici o putere asupra lui. Nu-l mai pot readuce la realitate. Și așa, cu capul în nori, se grăbește acum către propriile-i suferințe din Ghetsemane⁸⁵. După asta va urma răstignirea. În lumea noastră asemenea suflete alese sunt de la bun început sortite răstignirii.

— Dar tu? Am întrebat atunci, ascunzând sub un zâmbet silit îngrijorarea izvorâtă din dragoste.

— Cu mine este altceva, îmi răspunse el râzând. Eu pot fi executat ori asasinat, dar nu voi fi niciodată răstignit. Stau cu picioarele prea adânc și prea temeinic înfipte în pământ.

— Atunci pentru ce-l împingi pe episcop la răstignire? Am întrebat. Doar n-ai să spui că nu tu ești pricina stării lui de astăzi...!

— De ce aș lăsa un suflet senin să trăiască în pace când există milioane de oameni care trudesc și se zbat în mizerie? Mi-a răspuns Ernest printr-o întrebare.

— În cazul ăsta de ce l-ai sfătuit pe tata să accepte concediul?

— Fiindcă nu sunt doar un duh curat și senin, fu răspunsul. Pentru că sunt întreg, și viguros, și egoist. Pentru că te iubesc și, la fel cum s-a întâmplat cu Ruth⁸⁶ cea din vechime, neamurile tale sunt și neamurile mele. Episcopul nu are nici o fiică. Iar pe lângă toate cele spuse, pentru că, oricât de neînsemnat ar fi acest folos, scâncetele slabe și discordante ale episcopului vor aduce un oarecare folos revoluției, iar în privința asta chiar și cea mai modestă contribuție își are însemnătatea ei.

Nu puteam fi de acord cu Ernest. Cunoșteam foarte bine sufletul nobil al episcopului Morehouse și nu puteam concepe ca glasul lui ridicat în sprijinul dreptății să fie socotit doar un scâncet slab și ineficace. Dar pe atunci încă nu aveam la îndemână fapte de viață aspre și neînduplecate, așa cum avea Ernest. El putea să vadă limpede zădărnicia faptelor pornite din sufletul nobil al episcopului, zădărnice pe care cu atâta brutalitate aveau să mi-o dovedească foarte curând faptele.

La puțină vreme după asta mi-a povestit Ernest, ca pe o chestiune de mare haz, despre oferta primită din partea guvernului, și anume aceea de a fi numit comisar al Statelor Unite pentru problemele muncii. M-am bucurat nespus. Salariul ar fi fost relativ mare și ne-ar fi dat posibilitatea să ne căsătorim de îndată. În afară de asta, ar fi fost o funcție cum nu se putea mai potrivită pentru Ernest, ba, mai mult decât atât, încrederea plină de mândrie pe care o aveam în el mă făcea să consider situația ce i se oferea ca pe un fel de recunoaștere a meritelor sale.

Apoi i-am observat lucirea din priviri. Râdea pe socoteala mea.

— Doar nu t-ei fi gândind să... Să refuzi? L-am întrebat cu voce tremurătoare.

— Nu-i decât o momeală, mi-a spus el. În dosul ei se ascunde mâna vicleană a lui Wickson, iar în dosul mâinii lui, mâinile altora și mai mari decât el. E un șiretlic vechi, tot atât de vechi ca și lupta de clasă: să răpești armatei muncitorilor tocmai comandantii. Bieții muncitori veșnic trădați! Dacă ai ști de câte ori în trecut conducătorii lor au fost cumpărați prin același procedeu pe care-l încercă astăzi cu mine! Costă mai ieftin, cu mult mai ieftin, să cumperi un general decât să lupți împotriva lui și a întregii sale armate. Așa s-a întâmplat cu... Dar n-am să rostesc nici un nume. Mi-am ieșit destul din sărite și așa. Draga mea, și eu sunt un conducător al armatelor proletariatului. Dar eu nu mă pot vinde. Dacă nu din altă pricină, atunci fiindcă memoria sărmanului meu tată și amintirea felului cum a fost muncit până la ultima lui picătură de vlagă mă împiedică s-o fac.

Am zărit atunci lacrimi în ochii lui, în ochii marelui și puternicului meu erou. Nu putea să ierte cu nici un chip felul cum fusese chinuit tatăl lui, minciunile dezgustătoare și găinările meschine la care fusese obligat să se preteze pentru a putea sătura gurile flămânde ale copiilor săi.

— Tata fusese un om de ispravă, mi-a spus Ernest o dată. Avea un suflet curat și nobil, dar sufletul i-a fost pervertit, mutilat și istovit de sălbăticia vieții pe care a trăit-o. A fost transformat într-un soi de fiară hăituită de înșiși stăpânii săi, cele mai sângeroase fiare ce au viețuit vreodată pe pământ. Ar fi trebuit să trăiască astăzi, ca și tatăl tău. Avea o constituție de fier. Dar a fost prins în angrenajele mecanismului și muncit, până la ultima suflare, pentru profiturile patronilor. Gândește-te la asta. Pentru profituri, pentru ca alții să poată transforma sângele lui în mese îmbelșugate, în bijuterii ridicole, ori alte articole asemănătoare, menite să desfete simțurile pervertite ale trântorilor bogați, ale paraziților, ale stăpânilor lui, cele mai sângeroase fiare care au viețuit vreodată pe pământ!

Capitolul VII.

VEDENIA EPISCOPULUI

„Episcopul nu mai poate fi ținut în frâu, îmi scrisese Ernest. E cu totul în nori. A hotărât ca în seara asta să înceapă îndreptarea relelor din păcătoasa noastră lume. Va rosti chemarea. M-a anunțat, și mi-e cu neputință să-l mai opresc. Astă-seară prezidează la I. P. H.87 și își va rosti chemarea în cadrul cuvântului său de deschidere.

Aș putea veni să te iau și te-aș conduce acolo, să-l ascuți și tu. Fără îndoială că este dinainte condamnat la insucces. Ți se va rupe inima, așa cum i se va întâmpla și lui; dar pentru tine va fi o foarte importantă lecție practică. Știi, draga mea, cât sunt de mândru că mă iubești? Din pricina asta însă vreau să mă cunoști cât mai bine, să-mi cunoști toate meritele, pentru ca astfel să pot acoperi, într-o cât de mică măsură, defectele cu care m-am înfățișat înaintea ta. Iată deci din ce pricină mândria mea îmi cere să-ți arăt că judec corect și am

dreptate. Părerile mele sunt aspre; când vei vedea însă cât de zadarnică se va dovedi marea noblețe sufletească a episcopului, vei înțelege că asprimea mea e impusă de fapte. Deci vino acolo. Triste vor fi întâmplările din seara asta, dar simt că ele te vor aduce și mai aproape de mine.”

I. P. H.-ul ținea în seara aceea ședință la San Francisco⁸⁸, iar scopul reuniunii era să discute despre imoralitatea publică și remediile cele mai indicate. Prezida episcopul Morehouse. L-am văzut la masa prezidiului și mi-am dat seama că este foarte nervos și într-o stare de mare agitație. Alături de el se mai aflau episcopul Dickinson, H. H. Jones, șeful secției de științe morale de la Universitatea din California, doamna W. W. Hurd, binecunoscuta organizatoare de acțiuni filantropice, tot atât de cunoscutul filantrop Philip Ward și alte personalități mai puțin vestite în domeniul moralei și filantropiei. Episcopul Morehouse s-a ridicat în picioare și a început de-a dreptul:

— Mă aflam în cupeul meu și străbăteam orașul. Era noapte. Din când în când mă uitam pe fereastra cupeului și deodată mi se păru că deschid ochii și văd lumea așa cum este ea într-adevăr. La început mi-am acoperit ochii cu mâinile, încercând să alung priveliștea aceea înfiorătoare, și atunci, în întuneric, s-a născut în mintea mea întrebarea: „Ce-i de făcut? Oare ce e de făcut?” Peste câteva minute întrebarea a revenit sub altă formă: „Ce ar face atotputernicul?” Și dintr-o dată o lumină din cer m-a învăluit ca într-un fulger, iar eu am văzut, limpede ca lumina soarelui, care îmi este datoria, așa cum pe drumul Damascului și Saul o văzuse pe a sa! ⁸⁹

Am spus vizitiului să oprească, am coborât și, după o discuție de câteva minute, am convins două dintre femeile acelea pierdute să urce în cupeu, alături de mine. Dacă Isus nu s-a înșelat, atunci aceste două nefericite erau surorile mele, iar singura lor nădejde de izbăvire sălășluia în dragostea și duioșia mea.

Locuiesc în unul dintre cele mai frumoase cartiere ale orașului San Francisco. Casa în care stau costă o sută de mii de dolari, iar mobila, cărțile și operele de artă încă o dată pe atât. Casa mea e o reședință somptuoasă. Nu, mai bine zis un palat, și în el se află multă servitorime. Până atunci n-am știut niciodată la ce puteau sluji palatele. Crezusem că pentru a locui în ele. Dar abia acum știu. Le-am dus pe cele două femei de stradă în palatul meu, și acolo vor rămâne, împreună cu mine, de acum încolo. Nădăjduiesc să umplu toate încăperile palatului meu cu femei ca acestea, cu alte surori ale mele.

Auditoriul se arătase din ce în ce mai neliniștit și mai contrariat, iar chipurile celor de la masa prezidiului trădau o neliniște și o nedumerire din clipă în clipă mai profunde. În acel moment episcopul Dickinson a sărit în picioare și, cu o expresie de adâncă scârbă întipărită pe față, a coborât de la masa prezidiului și a părăsit sala. Episcopul Morehouse însă, neluând seama la nimic din cele ce se petreceau în jur, stăpânit de vedenia lui, a continuat:

— O! Frați și surori ale mele, în această faptă am aflat dezlegarea tuturor nedumeririlor. Nu știam pentru ce fuseseră făcute cupeurile, dar acum știu. Au fost făcute pentru a-i purta pe cei bolnavi, pe slăbănogi și pe bătrâni; au

fost făcute pentru ca noi să putem arăta cinstire aceluia ce și-au pierdut până și simțământul rușinii.

Nu știam pentru ce fuseseră zidite palatele, dar acum le-am găsit o întrebuințare. Palatele slujitorilor bisericii trebuie prefăcute în spitale și cămine pentru copii, puse la îndemâna aceluia care au căzut pe marginea drumului și-și așteaptă pieirea.

Făcu o pauză lungă, și se vedea bine că e copleșit de gânduri și chinuit de dorința de a le găsi cea mai fericită exprimare.

— Nu eu sunt chemat, frați ai mei, să vă vorbesc despre moralitate. Am trăit prea îndelungă vreme în rușine și fățarnicie pentru a mai putea veni în sprijinul altora; dar ceea ce am făcut față de aceste două femei surori ale mele mi-a arătat că nu este greu de găsit calea cea dreaptă. Pentru cei ce cred în Cristos și în învățătura lui nu poate exista altă legătură între oameni decât dragostea. Numai dragostea este mai puternică decât păcatul, mai puternică decât moartea. De aceea spun celor bogați ce se află printre voi că este de datoria lor să facă ceea ce am făcut și fac eu. Fiecare dintre voi cei înstăriți luați sub acoperământul vostru un hoț și purtați-l cu el așa cum vă purtați cu un frate, luați o femeie pierdută și socotiți-o soră a voastră, iar atunci în San Francisco nu va mai fi nevoie de poliție și de judecători; închisorile vor fi transformate în spitale, iar nelegiuirile vor dispărea, dimpreună cu nelegiuirea.

Trebuie să ne dăruim pe noi înșine, și nu numai banii noștri. Trebuie să facem așa cum a făcut Cristos. Acesta este astăzi cuvântul bisericii. Am rătăcit departe de căile domnului. Ne-am cufundat în îmbuibare și ne-am lăsat pradă lăcomiei. Ne-am întors față de la mântuitorul nostru și ne-am închinat vițelului de aur. Am la mine o poezie care ne arată întreg adevărul. Aș vrea să v-o citesc. A fost scrisă de un suflet pierdut, dar care totuși a văzut limpede.⁹⁰ Poezia aceasta nu trebuie înțeleasă greșit, nu trebuie socotită un atac împotriva bisericii catolice. Este un atac împotriva tuturor bisericilor, împotriva fastului și risipei prin care păcătuiesc toate bisericile ce s-au abătut de la cărările domnului și s-au depărtat de oile sale. Ascultați:

Și trâmbițe de-argint au răsunit, Căzu-n genunchi norodul, la pământ:
Și l-am văzut pe-al Romei domn preasfânt Pe umeri de cucernici robi purtat.

Strai preoțesc, ca spuma de subțire Și un veșmânt de purpură, regesc, Pe creștet, trei coroane-i strălucesc...

În slavă trece papa și-n mărire.

Spre vremea de demult se-ntoarnă gândul La Cel ce prin pustiu umbla stingher, Alin cântând zadarnic și hodină: „Ereții-au cuib și vulpea vizuină, Eu rătăcesc sub nesfârșitul cer, Cu lacrimi grele vinu-amestecându-l.”⁹¹

Ascultătorii erau foarte tulburați, dar nicidecum pătrunși de adevărul cuprins în vorbele episcopului. El însă nu-și dădu seama și continuă cu înfocare, în același chip:

— Iată, acum vin și zic celor bogați dintre voi și tuturor bogaților: Prea tare asupriți oile domnului. V-ați împietrit inimile. V-ați astupat urechile ca să

nu auziți glasurile ce se tânguie; nu vreți să auziți glasul durerii și al suferinței, dar într-o zi el se va face auzit. De aceea zic vouă...

Dar când ajunse aici, domnii H. H. Jones și Philip Ward, care se și ridicaseră în picioare, îl luară binișor pe episcop și îl îndepărtară de la tribună, în vreme ce ascultătorii rămaseră încremeniți și fără suflare.

Când am ajuns în stradă, Ernest a izbucnit într-un hohot de râs aspru și sălbatic. Râsul lui m-a călcat pe nervi și parcă din sufletul meu păreau gata să țâșnească lacrimile multă vreme reținute.

— Acum a rostit chemarea! Strigă Ernest. Omenia și bunătatea sufletească a episcopului lor, atâta vreme ascunse în adâncurile inimii lui, au țâșnit dintr-o dată, dar preacredincioșii ascultători, care totuși îl iubeau, au ajuns la concluzia că a înnebunit! Ai văzut cu câtă deferență l-au luat de la masa prezidiului? La vederea unui asemenea spectacol probabil că dracii au râs de s-au zguduit temelii iadului.

— În orice caz, faptele episcopului, ca și vorbele rostite de el în seara asta, vor avea un mare răsunet, am spus.

— Așa crezi? Mă întrebă Ernest ironic.

— Va fi ceva senzațional, am întărit eu. N-ai văzut că reporterii luau note, ca niște apucați, în vreme ce vorbea episcopul?

— Jurnalele de mâine nici nu vor pomeni de întâmplarea asta.

— Așa ceva nu mai pot să cred! Am exclamat eu.

— Așteaptă și ai să vezi. Nu vor scrie nici măcar un rând, nu vor pomeni nici o singură idee dintre cele emise în seara asta. Nu cunoști presa noastră? Nu e altceva decât un mijloc de a ascunde și de a denatura adevărul.

— Dar îi uiți pe reporteri. I-am văzut cu ochii mei.

— Nici o singură vorbă din cele rostite de episcop nu va vedea lumina tiparului. Ce crezi că păzesc directorii ziarelor? Primesc salarii numai pentru politica pe care o promovează, iar această politică înseamnă tocmai a nu tipări nimic din ce poate constitui o amenințare vitală la adresa ordinii stabilite. Cuvântarea episcopului a fost tocmai un violent atac împotriva moralei stabilite. A fost o erezie. L-au îndepărtat de la masa prezidiului numai pentru ca să nu poată rosti și mai multe erezii. Ziarele nu vor face decât să-l purifice de această erezie, cufundând-o în tăcere și uitare. Presa din Statele Unite? Nu-i decât o excrescență parazită, care se îngrașă pe trupul clasei capitaliste. Rolul ei este să slujească ordinea stabilită și să plămădească ceea ce se numește de obicei opinia publică, iar rolul acesta și-l împlinește de minune.

Dă-mi voie să fac o prorocie. Ziarele de mâine se vor mulțumi să anunțe că episcopul nu se bucură de o sănătate prea înfloritoare, că în ultima vreme a muncit peste măsură de mult, iar în seara asta i s-a făcut rău. După câteva zile, vor arăta într-o notiță scurtă că episcopul suferă de surmenaj nervos, iar enoriașii lui, plini de recunoștință, au cerut insistent să i se acorde un concediu. Pe urmă se va întâmpla unul dintre următoarele două lucruri: ori episcopul își va da seama de greșeala în care a căzut și se va întoarce din concediu un om sănătos și lecuit de vedenii, ori va persevera în rătăcirea sa, și

atunci te poți aștepta să citești în ziare o notiță patetică și înduioșătoare prin care se va anunța că episcopul și-a pierdut definitiv mințile. După aceea va fi lăsat să bâiguie cât vrea și să peroreze între pereți capitonați despre vedeniile lui.

— De data asta prea exagerezi! Am strigat eu atunci.

— Din punctul de vedere al societății noastre este vorba de o nebunie veritabilă, răspunse Ernest. Care om întreg la minte ar aduna în casă la el femeile de stradă și pungașii, ca să-i trateze ca pe frații și surorile lui? E-adevărat, Cristos a murit între doi tâlhari, dar asta este altă poveste. Nebunie? Judecata unui om cu ale cărui idei nu ești de acord ți se pare totdeauna bolnavă. Prin urmare este limpede că omul s-a scrântit la minte. Care-i hotarul dintre nebunie și înțelepciune? Este de neconceput ca un om sănătos să fie în total dezacord cu ideile pe care ceilalți le socotesc a fi cele mai așezate.

În privința asta poți găsi un exemplu edificator în ziarele de astă-seară. Mary M'Kenna, o femeie săracă, dar cinstită, locuiește la sud de Market Street⁹². Are puternice simțăminte patriotice. Dar în același timp dă dovadă de idei eronate cu privire la drapelul american și ocrotirea pe care el s-ar părea că o simbolizează. Acum iată ce i s-a întâmplat: Bărbatul ei a suferit un accident și a rămas ținut pe un pat de spital vreme de trei luni. Cu toate că femeia a încercat să câștige câte un ban cu spălatul rufelor, a rămas totuși în urmă cu chiria. Ieri au aruncat-o în stradă. Mai înainte de asta, însă, femeia a înălțat în fața ușii un drapel american, și de sub faldurile drapelului a declarat că, în virtutea ocrotirii lui, portăreii nu au voie s-o scoată din casă și s-o arunce în stradă. Ce s-a întâmplat pe urmă? A fost arestată și trimisă la balamuc. Astăzi a fost chiar cercetată de experți psihiatri și declarată nebună. E internată la azilul de nebuni Napa.

— Exemplul e cam forțat, am obiectat atunci. Dacă eu aș fi de altă părere decât tot restul lumii cu privire la meritele literare ale unei cărți, nimeni nu s-ar gândi să mă bage la balamuc pentru atâta lucru.

— Foarte adevărat! Numai că asemenea păreri divergente nu constituie o amenințare la adresa societății. Aici e diferența. Părerile divergente manifestate de Mary M'Kenna și episcopul Morehouse amenință însă societatea. Ce s-ar întâmpla dacă toți oamenii sărmani ar refuza să plătească chiria și s-ar adăposti sub faldurile drapelului american? Proprietarii s-ar duce de râpă. Părerile episcopului sunt tot atât de periculoase pentru societate. Prin urmare – la balamuc cu el!

Tot nu puteam să-l cred.

— Ai răbdare și ai să te convingi, mi-a spus Ernest.

Iar eu am avut răbdare și am așteptat.

A doua zi dimineață am trimis să-mi aducă toate ziarele. Până acum Ernest avea dreptate. Nici o singură vorbă din cele rostite de episcop nu apăruse în ziare. În unul sau două dintre ele se pomenea în treacăt că episcopul nu-și putuse stăpâni emoția. Dar, cu toate astea, platitudinile debitate de cei care-i urmaseră la cuvânt erau prezentate cu lux de amănunte.

Peste câteva zile ziarele au anunțat că episcopul plecase în concediu, ca să-și refacă forțele epuizate de munca prea încordată din ultima vreme. Asta o prevăzusem, dar nu se pomenea totuși nimic de nebunie și nici măcar de o criză nervoasă. Pe atunci nici nu visam cât de cumplită era calea pe care episcopul avea s-o străbată, uitasem cu desăvârșire aluzia la suferințele din grădina Ghetsemane și la răstignire făcută de Ernest odinioară.

Capitolul VIII.

SFĂRÂMĂTORII DE MAȘINI.

Cu puțin înainte ca Ernest să candideze pentru Congres pe listele partidului socialist, tata a oferit la noi acasă un dineu, căruia între patru ochi îi spunea dineul „profit și pierdere”⁹³. Ernest însă îi spunea altfel: „dineul sfărâmătorilor de mașini”. De fapt nu era decât o masă oferită câtorva oameni de afaceri, bineînțeles unor oameni de afaceri mărunți. Cred că niciunul din ei nu era proprietarul sau coproprietarul vreunei întreprinderi al cărei capital social să depășească două sute de mii de dolari. Acești oameni de afaceri erau cu adevărat reprezentanți ai păturilor mijlocii.

Printre oaspeți se afla, de pildă, Owen, de la firma Silverberg, Owen & Company – o mare firmă de articole de băcănie, care poseda mai multe sucursale. Noi eram clienți foarte statornici ai firmei. Mai erau de asemenea invitați cei doi patroni ai cunoscutei firme de produse farmaceutice Kowalt & Washburn, precum și domnul Asmunsen, proprietarul unei mari cariere de granit din comitatul Contra Costa⁹⁴. Mai erau de față la dineu multe alte persoane din aceeași categorie, proprietari sau coproprietari de mici manufacturi, întreprinderi și industrii de mâna a doua... Într-un cuvânt, mici capitaliști.

Erau oameni interesanți, cu figuri inteligente, care discutau în mod inteligent și fără să-și dea aere. Cu toții aveau o durere comună: se plângeau împotriva trusturilor și a marilor companii. Deviza lor unanimă era: „Jos cu trusturile!” După opinia lor, trusturile erau răspunzătoare de toate nedreptățile și într-un singur glas le declarau război. Susțineau trecerea în proprietatea statului a marilor trusturi, cum ar fi cel al căilor ferate sau cel al telegrafului, ca și stabilirea de impozite enorme, progresive, care să ducă la distrugerea marilor acumulări de capital. De asemenea erau partizanii trecerii în proprietatea administrației municipale a anumitor întreprinderi de gospodărie comunală, cum ar fi alimentarea cu apă, gaz aerian, telefoanele și tramvaiele.

Deosebit de interesante erau relatările domnului Asmunsen cu privire la necazurile lui de proprietar de carieră. Ne-a mărturisit că niciodată nu putuse realiza profituri de la cariera lui de granit, și asta în ciuda enormei creșteri a volumului afacerilor sale, ca urmare a distrugerii orașului San Francisco de către cutremurul cel mare. În șase ani, cât durase reconstruirea orașului, volumul afacerilor sale crescuse de patru sau chiar de opt ori și, cu toate astea, treburile nu-i mergeau de loc mai bine.

— Căile ferate cunosc situația afacerilor mele puțin mai bine decât o cunosc eu însumi, spunea el. Cunosc cheltuielile mele de regie până la

centimă, tot așa după cum cunosc în amănunt clauzele contractelor pe care le închei. În ce fel află toate lucrurile astea nu știu, dar nu e greu de bănuț. Probabil că au spioni chiar în birourile mele și îmi cunosc situația contabilă până la cel din urmă amănunt. Judecați și dumneavoastră, acum închei un contract mai mare, în baza căruia aș putea realiza niște beneficii mai însemnate, imediat se scumpește și tariful de transport pentru materialele mele, fără să mi se dea nici o explicație. În felul acesta profiturile mele trec în beneficiul Căilor Ferate. Cu toate eforturile pe care le-am depus, niciodată n-am reușit să înduplec Căile Ferate să revină asupra majorării tarifului de transport. Dar, pe de altă parte, de câte ori mi se întâmpla vreun accident, o creștere a cheltuielilor de regie sau încheiam vreun contract mai puțin avantajos, izbuteam foarte ușor să capăt reducerea tarifului stabilit. Care este rezultatul? Fie că sunt mici, fie că sunt mari, profiturile mele trec totdeauna în buzunarul Căilor Ferate.

— Luat în mare, profiturile pe care totuși le realizați sunt sensibil egale cu salariul pe care l-ați primi ca director al carierei, în cazul când Căile Ferate ar fi proprietare? Întrebă Ernest întrerupându-l.

— Chiar așa, răspunse domnul Asmunsen. De curând mi-am verificat conturile pe ultimii zece ani, și cu ocazia asta am constatat că tot ce am câștigat nu depășește salariul unui director. Căile Ferate ar fi putut foarte bine să fie proprietare ale carierei mele și pe mine să mă angajeze director.

— Cu singura deosebire, răsese Ernest, că în cazul acesta Căile Ferate ar fi trebuit să-și asume și riscurile pe care cu atâta gentilețe vi le-ați asumat dumneavoastră, spre folosul lor.

— E foarte adevărat, răspunse acru domnul Asmunsen.

După ce îi lăsă o vreme să discute în voie, Ernest porni să le pună, când unuia, când altuia, câte o întrebare, începând cu domnul Owen:

— Acum vreo jumătate de an ați deschis aici, în Berkeley, un magazin nou, nu-i așa?

— Da, răspunse domnul Owen.

— Am băgat însă de seamă că de atunci încoace vreo trei băcănii mici au fost nevoite să lichideze. A avut magazinul dumneavoastră vreun amestec în treaba asta?

Domnul Owen afirmă, cu un zâmbet foarte senin:

— N-aveau nici o șansă să reziste în fața noastră.

— De ce?

— Noi avem capital mult mai mare. O întreprindere mare are totdeauna cheltuieli mai mici și beneficii mai mari.

— Da, înțeleg. Va să zică magazinul dumneavoastră a absorbit beneficiile celor trei băcănii mici. Dar spuneți-mi, vă rog: ce s-a ales de cei trei proprietari ai micilor băcănii?

— Unul dintre ei lucrează pe un camion de al nostru, care duce marfa la domiciliul clienților. Ceilalți doi nu știu ce-or fi făcut.

Ernest se întoarse brusc spre domnul Kowalt.

— Dumneavoastră vindeți mult la prețuri de sacrificiu.⁹⁵ Ce s-a întâmplat cu proprietarii farmaciilor mai mici pe care i-ați silit să lichideze?

— Unul dintre ei, domnul Haasfurther, conduce actualmente serviciul nostru de receptură.

— Iar dumneavoastră ați înghițit și profiturile pe care le realizau ei?

— Bineînțeles. Doar pentru asta ne ocupăm de afaceri.

— Și dumneavoastră? Se adresa Ernest domnului Asmunsen. Sunteți revoltat pentru că trustul căilor ferate v-a acaparat beneficiile?

Domnul Asmunsen încuviință din cap.

— Ceea ce doriți dumneavoastră ar fi să realizați singur aceste profituri?

Din nou încuviințare.

— În detrimentul altora?

Nici un răspuns.

— În detrimentul altora? Insistă Ernest.

— Numai în felul acesta se realizează profiturile, răspunse tăios domnul Asmunsen.

— În acest caz tot secretul afacerilor este să realizezi profituri pe socoteala altora și să-i împiedici pe ceilalți să realizeze profituri pe socoteala ta. E-așa, ori nu?

Ernest fu nevoit să repete întrebarea, pentru ca domnul Asmunsen să-i răspundă. Iar el recunosc:

— Da, așa este, cu singura deosebire că noi nu suntem împotriva să câștige și alții, atâta vreme cât profiturile pe care le realizează nu sunt exorbitante.

— Prin profituri exorbitante înțelegeți profituri foarte mari; cu toate acestea, n-aveți nimic împotriva ca dumneavoastră înșivă să realizați profituri foarte mari. Nu-i așa?

Domnul Asmunsen recunosc fără supărare acest păcat.

În momentul acesta Ernest îl luă la rost pe un alt musafir, un anume domn Calvin, care fusese odinioară proprietarul unei mari ferme producătoare de lapte.

— Acum câtăva vreme tunați și fulgerați împotriva trustului laptelui, îi spuse Ernest. Acum faceți parte din Liga fermierilor.⁹⁶ Cum ați trecut de la una la alta?

— O! Încă n-am părăsit lupta împotriva trustului, răspunse domnul Calvin, arătându-se mai departe la fel de bătaios. Dar acum lupt împotriva trustului pe singura linie pe care lupta este posibilă, adică numai pe tărâm politic. Dați-mi voie să vă explic. Nu cu mulți ani în urmă, noi, proprietarii de ferme producătoare de lapte, eram liberi să procedăm așa cum socoteam noi de cuviință...

— Și totuși vă concurați între dumneavoastră, îl întrerupse Ernest.

— Da, și din pricina asta profiturile noastre erau foarte modeste. De multă vreme am încercat să ne organizăm, dar fermierii care nu intrau în

organizație ne încurcau într-una socotelile. Pe urmă a luat ființă trustul laptelui.

— Finanțat din capitalurile disponibile ale lui Standard Oil⁹⁷, spuse Ernest.

— Da, încuviință domnul Calvin. Dar pe vremea aceea habar nu aveam. Agenții lui Standard Oil⁹⁸ veneau la noi și ne spuneau niște vorbe care ne loveau în creștetul capului ca o măciucă. „Intrați la noi și vă îngrășați, ne ziceau, sau rămâneți pe din afară și crăpați de foame.” Cei mai mulți am acceptat. Cei care n-au intrat au dat faliment. Ehe! A mers strașnic... la început. Prețul laptelui s-a urcat cu un cent la măsură, și din centul ăsta un sfert ne revenea nouă. Trei sferturi de cent le lua trustul. Pe urmă prețul laptelui s-a urcat cu încă un cent, numai că din centul acesta noi n-am primit nimic. Degeaba ne-am plâns, degeaba am protestat. Trustul era acum mare și tare. Abia mai târziu ne-am dat seama că devenisem simple unelte ale sale. Până la urmă ni s-a tăiat și sfertul de cent pe care-l luasem la început. După aceea trustul a început să ne zvârle afară, unul câte unul. Ce puteam face? Ne-a dat afară. Nu mai exista nici un fermier, ci numai trustul laptelui.

— Dar laptele costa cu doi cenți mai mult, așa încât cred că i-ați fi putut face concurență, spuse Ernest cu o umbră de ironie în glas.

— La fel am crezut și noi. Și chiar am încercat. Domnul Calvin făcu o pauză. Dar ne-a strivit. Trustul putea vinde laptele mai ieftin decât noi. Ba chiar realiza un mic câștig la prețul la care noi vindeam în pierdere. Am pierdut cincizeci de mii de dolari. Cei mai mulți dintre noi au dat faliment.⁹⁹ Dar cu asta fermierii au fost eliminați definitiv din comerțul cu produse lactate.

— Prin urmare trustul v-a înghițit profiturile, spuse Ernest, iar dumneavoastră ați năvălit în politică, sperând să faceți o lege care să desființeze trusturile, și în felul acesta să recâștigați ce pierduserăți?

Chipul domnului Calvin s-a luminat dintr-o dată.

— Exact așa am spus și eu în cuvântările pe care le-am ținut în fața fermierilor. Țsta-i programul nostru, rezumat în două cuvinte.

— Și totuși trustul produce lapte la un preț mai redus decât l-ar putea produce un fermier izolat? Întrebă Ernest.

— Cum să nu producă, de vreme ce datorită capitalurilor imense de care dispune poate pune la punct o organizare minuțioasă și poate folosi mașinile cele mai moderne?

— Fără îndoială, răspunse Ernest. Bineînțeles că poate, ba, mai mult, chiar o și face.

Din acest moment domnul Calvin s-a lansat într-un discurs politic, în cadrul căruia și-a expus punctul lui de vedere. A fost călduros susținut de câțiva dintre comeseni, și toți într-un glas au cerut desființarea trusturilor.

— Bieții oameni, tare-s nepricepuți, mi-a spus Ernest în șoaptă. Văd destul de limpede până la un punct, însă privirile lor nu răzbat mai departe de lungul nasului.

Peste puțin timp a luat din nou conducerea discuției și în stilul lui personal a continuat s-o conducă în tot restul serii.

— V-am ascultat cu atenție pe toți, a început Ernest, și mi-am dat seama că tratați problemele legate de afaceri în chip foarte ortodox. Pentru dumneavoastră totul se reduce la profit. Credeți cu tărie că întreg rostul dumneavoastră pe lume este să realizați profituri. Numai că vi s-a ivit în cale o piedică.

În socotelile dumneavoastră menite să ducă la profituri s-au amestecat și trusturile, care vă iau de sub nas tot ce urmăreați să realizați. S-a ivit astfel o dilemă, care împiedică desfășurarea firească a lucrurilor, iar după cât se pare nu vedeți decât o singură ieșire, și anume: distrugerea celui ce vă înghite profiturile.

V-am ascultat atent și nu găsesc decât o singură denumire care v-ar putea într-adevăr caracteriza. Am să vă spun această denumire: Sunteți sfărâmători de mașini. Știți ce este acela un sfărâmător de mașini? Dați-mi voie să vă explic. În veacul al XVIII-lea, în Anglia, bărbații și femeile țeseau stofa acasă la ei, la războaie manuale. Sistemul acesta de muncă la domiciliu era un sistem lent, stângaci și costisitor. Au apărut însă mașina cu aburi și alte mașinării, care făceau mare economie de muncă. O mie de războaie de țesut adunate într-o mare fabrică și puse în funcțiune de un motor central puteau să producă stofe la un preț mult mai redus decât o puteau face țesătorii acasă la războaiele lor manuale. Aici, la fabrică, apărea munca în colectiv, și în fața ei nu a putut rezista nici un fel de concurență. Bărbații și femeile care lucraseră pe socoteala lor la războaiele manuale proprii se duceau acum în fabrici și munceau la războaiele mecanice, dar nu pentru ei înșiși, ci pentru capitalistul proprietar al fabricii. Mai mult încă, chiar copiii nevârstnici au început să muncească la războaiele mecanice, pentru salarii mai mici, și au luat astfel locul oamenilor în toată firea. Au venit atunci timpuri foarte grele pentru muncitori. Nivelul lor de viață a scăzut. Au ajuns muritori de foame. Văzându-se în situația asta, și-au spus că numai mașinile sunt de vină, și de aceea s-au apucat să le sfărâme. 100 N-au izbutit, și de fapt erau niște nătărăi.

Cu toate acestea, n-ați învățat nimic de la ei. Și iată că astăzi, după un secol și jumătate, încercați și dumneavoastră să sfărâmați mașinile. După cum singuri recunoașteți, mașinile trusturilor fac aceeași treabă mult mai repede și mult mai ieftin decât ați putea-o face dumneavoastră. Iată pricina pentru care nu le puteți face concurență. Și totuși vreți să sfărâmați mașinile. Sunteți încă mai naivi decât muncitorii cei nătărăi din Anglia, iar, în vreme ce dumneavoastră bombăniți cerând restabilirea liberei concurențe, trusturile își văd de treabă și vă desființează.

Toți într-un glas repetați aceeași poveste: dispariția liberei concurențe și apariția trusturilor. Dumneavoastră, domnule Owen, ați sugrumat concurența atunci când, aici în Berkeley, noul dumneavoastră magazin a eliminat de pe piață cele trei băcănii. Firma dumneavoastră era mult mai puternică. Acum simțiți presiunea unor alte firme și mai puternice decât a dumneavoastră,

presiunea trusturilor, și vă plângeți. Vă plângeți, pentru că nu sunteți un trust. Dacă ați reprezenta un trust de băcănie întins pe toată suprafața Statelor Unite, atunci ați vorbi altă limbă. Iar pe limba aceea ați spune: „Trăiască trusturile!” Dar, încă o dată, nu numai că mica dumneavoastră întreprindere nu este un trust, ci, mai mult, chiar dumneavoastră vă dați seama de lipsa ei de forță. Începeți să vă întrevedeți sfârșitul. Simțiți că dumneavoastră cu toate sucursalele nu sunteți decât un simplu pion în jocul altora. Vedeți cum anumite forțe cresc și devin pe zi ce trece tot mai puternice; vedeți cum mâna lor îmbrăcată în zale de fier se întinde către profiturile ce vi s-ar cuveni și ciupește ba de ici, ba de colo: trustul căilor ferate, trustul petrolului, trustul oțelului sau trustul cărbunelui; și știți bine că până la urmă vă va distruge, vă va smulge și ultimul procent al modestelor profituri de astăzi.

Sunteți, domnule, un jucător nepriceput. Când ați reușit să alungați de pe piață cele trei băcănii mărunte de-aici din Berkeley, datorită faptului că firma dumneavoastră era mai puternică, v-ați umflat în pene, ați vorbit despre inițiativă și eficiență și v-ați trimis soția în Europa, folosind profiturile obținute prin înghițirea celor trei băcănii mici. Peștele cel mare îl înghite pe cel mic, și dumneavoastră ați înghițit cele trei băcănii. Dar, pe de altă parte, veți fi înghițiți la rândul dumneavoastră de un alt pește și mai mare, oricât de tare v-ați văita. Și ceea ce vă spun dumneavoastră este adevărat pentru toți cei ce vă aflați la această masă. Toți vă văitați. Toți ați mizat însă pe o carte proastă și toți vă văitați din pricina asta.

Dar, văitându-vă, nu vreți să recunoașteți deschis care este situația, așa cum am recunoscut eu. Nu recunoașteți că vă place să puneți mâna pe profiturile altora și vă văitați atât de rău numai fiindcă vin alții și vă smulg profiturile dumneavoastră. Nu, sunteți prea abili ca să procedați așa. Spuneți altceva. Țineți discursuri politice tipic mic-burgheze, așa cum a făcut domnul Calvin. Ce-a spus dânsul? Iată câteva fraze pe care mi le mai aduc aminte: „Principiile noastre inițiale sunt juste”. „Lucrul de care are astăzi nevoie America este întoarcerea la principiul ei fundamental – posibilități egale pentru toți.” „Spiritul de libertate sub semnul căruia s-a născut această națiune.” „Să ne întoarcem deci la principiile strămoșești”...

Când domnul Calvin spune „posibilități egale pentru toți” înțelege prin asta libertatea de a stoarce profituri, libertate care astăzi îi este răpită de marile trusturi. Aspectul cel mai absurd este însă că ați repetat atât de des aceste fraze, încât ați ajuns să le credeți! Cereți doar posibilitatea de a vă jefui semenii în stilul dumneavoastră mărunț, dar ajungeți să vă hipnotizați singuri și să vă socotiți apărători ai libertății. Sunteți meschini și hrăpăreți, dar vraja frazelor pe care le folosiți vă face să considerați că sufletul vă e plin de nobile simțăminte patriotice. Dorința dumneavoastră de profit, care-i egoism curat, o transformați în atenție deosebită și total dezinteresată față de biata omenire în suferință. Haideți, măcar acum, aici, numai între noi, fiți pentru o singură clipă cinstiți! Priviți lucrurile în față și mărturisiți deschis.

De jur împrejurul mesei se aflau acum chipuri în obrajii cărora năvălise sângele, chipuri mânioase, dar la toți puteai observa și o umbră de îngrijorare. Îi cam speriasse acest tânăr cu înfățișare senină, cuvintele lui cumpănite, dar strivitoare, ca și cumplitul său obicei de a spune lucrurilor pe nume. Domnul Calvin răspunse imediat:

— Și pentru ce nu? Întrebă el. Pentru ce nu ne-am întoarce la obiceiurile străbunilor noștri din timpul când a fost întemeiată această republică? Ați spus aici foarte multe adevăruri, domnule Everhard, oricât de supărătoare ar fi ele. Dar aici, numai între noi, să vorbim deschis. Să lepădăm măștile și să recunoaștem adevărul așa cum a fost el rostit adineauri de domnul Everhard. Este adevărat că noi, capitaliștii mărunți, alergăm după profituri, iar trusturile ni le iau de sub nas. Este adevărat că vrem să distrugem trusturile numai pentru a ne putea păstra profiturile. Și de ce n-am putea-o face? De ce nu? Vă întreb: de ce nu?

— Ah, da, acum am ajuns chiar la fondul problemei, spuse Ernest încântat. Voi încerca să vă spun de ce nu, deși nu va fi o treabă ușoară. Vedeți, dumneavoastră ați studiat problemele legate de afacerile pe scară mică, dar nu v-ați apropiat niciodată de problemele dezvoltării societății. În momentul de față vă aflați în centrul unui proces de transformare în cadrul evoluției economice, dar nu înțelegeți acest proces, și de aici decurge toată confuzia. De ce nu vă puteți întoarce la ce a fost? Pentru că nu este cu puțință. Nu puteți sili cursul evoluției economice s-o ia înapoi pe drumul pe unde a venit, tot așa după cum nu puteți face râurile să curgă la deal. Josua 10 a oprit soarele deasupra Ghibeonului, dar dumneavoastră vreți să-l întreceți pe Josua. Dumneavoastră vreți să faceți soarele să meargă îndărăt către răsărit, ați vrea ca timpul să facă cale-ntoarsă și să meargă de la amiază înspre dimineață.

Aflându-vă în fața unor mașini care economisesc forță de muncă, în fața producției superior organizate, în fața unei productivități sporite și a unui sistem mai avansat, ați vrea totuși să întoarceți soarele economic înspre răsărit cu o generație sau două, către vremea când nu existau mari capitaliști, nu existau mașini uriașe, nu existau drumuri de fier, la vremea când o armată de mici capitaliști se războiau între ei în cadrul anarhiei economice, atunci când producția era primitivă, neeconomică, neorganizată și costisitoare. Vă rog să mă credeți că isprava lui Josua a fost mult mai ușor de îndeplinit, iar Josua a avut și ajutorul lui Jehova. Dar pe voi, micii capitaliști, Dumnezeu v-a dat uitării. Soarele micilor capitaliști apune și nu va mai răsări niciodată, iar voi n-aveți posibilitatea nici măcar de a-l opri în loc. Sunteți pe cale de dispariție și sunteți sortiți să dispăreți cu totul din societate.

Aceasta este porunca evoluției. Este cuvântul Domnului. Trusturile sunt mai puternice decât concurența. Omul primitiv a fost o ființă neputincioasă care se ascundea prin crăpăturile stâncilor. S-au unit însă mai mulți laolaltă și au pornit război împotriva vrăjmașilor, împotriva fiarelor carnivore. Vrăjmașii aceștia se sfâșiau unii pe alții, se bazau pe concurență, dar omul primitiv era un animal sociabil și de aceea s-a ridicat și a cucerit supremația asupra tuturor

celorlalte animale. De atunci încoace omul a iscodit forme de întovărășire din ce în ce mai perfecționate. Lupta asta – concurență contra asociație – e veche de mii de veacuri, și concurența totdeauna a fost înfrântă. Iată din ce pricină acela care trece de partea concurenței este sortit pieirii.

— Dar trusturile, ele însele, s-au născut din concurență, îl întrerupse domnul Calvin.

— Foarte adevărat, răspunse Ernest. Iar trusturile au distrus ele însele concurența. După cum ai spus chiar dumneata, asta-i pricina pentru care acum nu mai lucrezi în branșa laptelui.

Pentru prima oară în seara aceea toată lumea a izbucnit în râs, și domnul Calvin însuși a făcut haz pe socoteala sa.

— Dar, fiindcă tocmai am pomenit de trusturi, continuă Ernest, este bine să lămurim câteva lucruri. Am să formulez unele idei, iar dacă nu veți fi de acord cu vreuna din ele, vă rog să-mi atrageți atenția. Dacă veți tăcea, înseamnă că sunteți de aceeași părere. Este sau nu adevărat că un război de țesut mecanic va țese stofă mai multă și mai ieftină decât un război manual? Ernest tăcu o clipă, dar nimeni nu rosti vreo vorbă. În acest caz nu este oare cu totul irațional să sfârâmi războiul mecanic și să te întorci la metoda mai stângace și mai costisitoare a războiului de țesut manual? Câteva capete s-au aplecat în semn de încuviințare. Este sau nu adevărat că acea asociație a capitaliștilor cunoscută sub numele de trust produce mai lesne și mai ieftin decât ar putea produce o mie de mici întreprinderi care se concurează între ele? Nici de data asta nu se auzi vreo obiecție. Atunci nu este lipsit de rațiune să distrugi această asociație care poate produce mai bine și mai ieftin?

A trecut multă vreme și nimeni n-a răspuns, în cele din urmă a luat totuși cuvântul domnul Kowalt:

— În cazul acesta ce ne rămâne de făcut? A întrebat el. În afară de desființarea trusturilor, nu vedem altă cale pe care am putea ajunge să scăpăm de dominația lor.

În aceeași clipă Ernest a izbucnit cu înflăcărare:

— Vă arăt eu o altă cale! Strigă el. Să nu distrugem aceste minunate mașini care produc repede și ieftin. Să le luăm în stăpânire. Să tragem foloase de pe urma productivității și ieftinătății lor. Să le punem să muncească pentru noi. Să-i alungăm pe stăpânii de astăzi ai acelor mașini minunate și să fim noi stăpânii minunatelor mașini. Asta, domnilor, înseamnă socialismul: o societate și mai mare decât trusturile, o organizație economică și socială mai măreață decât tot ce a existat până astăzi pe planeta noastră. Și este în spiritul și pe linia evoluției: răspundem unei asociații printr-o altă asociație, de tip superior. Numai așa putem câștiga. Veniți lângă noi, socialiștii, și prin asta veți trece de partea învingătorului.

De data asta s-a iscat împotrivire. Comesenii au început să clatine din cap și s-au auzit murmure dezaprobatore.

— Bine, în cazul acesta înseamnă că preferați să fiți în urma vremurilor, spuse Ernest. Preferați să jucați niște roluri cărora de mult le-a apus vremea,

iar asta înseamnă că veți fi condamnați la pieire, așa cum condamnate la pieire sunt toate lucrurile care și-au trăit traiul. V-ați întrebat vreodată ce se va întâmpla cu dumneavoastră când vor apărea alte asociații și mai puternice decât trusturile de astăzi? V-ați gândit vreodată în ce situație vă veți afla atunci când chiar și marile trusturi se vor uni într-un trust al trusturilor. Într-un trust social, economic și politic? Se întoarse brusc, și când nimeni nu se aștepta, către domnul Calvin: Fiți, vă rog, bun și spuneți-mi dacă am sau nu dreptate, ceru Ernest. În momentul de față vă vedeți siliți să înființați un nou partid politic, fiindcă vechile partide sunt cu totul în stăpânirea trusturilor. Cea mai mare piedică în calea propagandei pe care ați vrea s-o faceți pentru noul partid, Liga fermierilor, sunt trusturile. În spatele fiecărui obstacol ce vi se ridică în cale, în spatele fiecărei lovituri care vă năucește se ascund trusturile. Nu este așa? Spuneți-mi, vă rog! Domnul Calvin tăcu, stânjenit.

— Aveți curaj, îl îndemnă Ernest.

— Așa este, mărturisi domnul Calvin. Am reușit să câștigăm majoritatea în corpurile legiuitoare ale statului Oregon și am votat niște legi excelente pentru a apăra interesele micilor producători, dar guvernatorul, om al trusturilor, le-a desființat dintr-o dată, opunându-le dreptul său de veto. Am ales un guvernator al statului Colorado, dar corpurile legiuitoare nu i-au îngăduit să-și exercite funcția. De două ori am reușit să trecem prin Congresul o lege federală asupra impozitului pe venit, dar de fiecare dată Curtea Supremă a anulat-o ca neconstituțională. Justiția este în întregime la cheremul trusturilor. Noi, oamenii din popor, nu-i putem plăti destul de bine pe judecători. Dar va veni o vreme când...

— Când asociația trusturilor va controla toate corpurile legiuitoare, când asociația trusturilor va fi ea însăși guvernul, îl întrerupse Ernest.

— Asta niciodată, niciodată! Izbucniră strigăte din toate părțile.

Toți musafirii noștri erau acum enervați și bătăioși.

— Spuneți-mi, vă rog: ce-o să faceți când o veni și vremea asta? Întrebă Ernest.

— Ne vom împotrivi din toate puterile! Strigă domnul Asmunsen, și îndată răsunară multe glasuri aprobatoare.

— Asta va însemna război civil, îi preveni Ernest.

— Fie și război civil! Răspunse domnul Asmunsen, susținut de strigătele tuturor celor din jurul mesei. N-am uitat încă isprăvile străbunicilor. Pentru drepturile noastre suntem gata să luptăm și să ne dăm chiar viața.

Ernest zâmbi.

— Nu uitați însă un lucru, domnilor, zise el. În mod tacit am convenit cu toții că în concepția dumneavoastră libertatea înseamnă posibilitatea de a storce profituri în dauna altora.

Cu toții săriră ca arși, cuprinși de furie. Dar Ernest stăpâni tumultul și reuși să se facă auzit:

— Încă o întrebare, vă rog. Atunci când vă veți ridica la luptă, nu uitați, o veți face pentru că guvernul se va afla în mâinile trusturilor. Este deci limpede

că guvernul va trimite împotriva dumneavoastră armata regulată, marina, garda civilă, poliția, într-un cuvânt, întreaga mașină de război organizată a Statelor Unite. În ce va sta atunci puterea dumneavoastră?

Descurajarea li se zugrăvi pe față, dar, fără a le lăsa timp să se dezmeticească, Ernest lovi din nou:

— Vă aduceți aminte că acum câțeva vreme, nu-i prea mult de-atunci, întreaga noastră armată permanentă număra doar cincizeci de mii de oameni? De atunci a crescut an de an, până ce a ajuns astăzi la trei sute de mii!

Încă o lovitură:

— Dar nu numai atât. În vreme ce dumneavoastră umblați după fantoma pe care o îndrăgiți cel mai mult, profiturile, și vă pierdeți vremea cu istorioare moralizatoare despre cel mai scump fetiș, libera concurență, trusturile au realizat lucruri chiar și mai mari și mai înfiorătoare. Garda civilă, de pildă.

— Garda civilă este puterea noastră! Strigă domnul Kowalt. Cu ajutorul ei vom respinge atacurile armatei permanente.

— Numai că și dumneavoastră veți face parte din garda civilă, replică Ernest, și veți fi trimis în Maine, în Florida, în Filipine sau cine mai știe în ce altă parte, ca să înecați în sânge pe propriii dumneavoastră confrăți, care vor lupta în războiul civil pentru libertatea lor. În același timp, din Kansas, Wisconsin sau din oricare alt stat, confrății dumneavoastră vor fi aduși aici, în California, ca să-i înece în sânge pe răsculații de aici.

De astă dată au rămas cu totul uluiți și nimeni n-a mai scos nici o vorbă, până când, în sfârșit, domnul Owen a spus cu glas slab:

— N-o să ne înrolăm în garda civilă. Asta ar mai lipsi! Doar n-o să fim chiar atât de proști!

Ernest râse din toată inima.

— Încă nu înțelegeți cum au fost rânduite lucrurile. Nu veți avea încotro. Veți fi luați cu arcanul în garda civilă.

— Există totuși și ceva care se cheamă drepturi cetățenești, insistă domnul Owen.

— Există atâta timp cât guvernul nu găsește necesar să le suspende. În ziua când, după cum spuneți dumneavoastră, vă veți ridica la luptă, să știți că toate forțele de care dispuneți se vor întoarce împotriva dumneavoastră înșivă. În garda civilă vă veți înrola vrând-nevrând. Am auzit pe cineva pomenind despre habeas corpus¹⁰³. În loc de habeas corpus veți primi dreptul de a vi se cânta „veșnica pomenire”. Dacă veți refuza să vă înrolați în rândurile gărzii civile, ori dacă veți comite acte de nesupunere la incorporare, veți fi trimiși în fața curților marțiale și împușcați ca niște câini. Așa spune legea.

— Nu așa spune legea! Declară categoric domnul Calvin. Nu există o astfel de lege. Tinere, dumneata ai visat toate fantasmagoriile astea. Ai spus că garda civilă va fi trimisă în Filipine. Asta ar fi anticonstituțional. Constituția stabilește răspicat că garda civilă nu poate fi trimisă în afara granițelor țării.

— Dar ce amestec are aici constituția? Întrebă Ernest. Judecătorii interpretează constituția, iar, așa cum a recunoscut și domnul Asmunsen,

justiția este întru totul la discreția trusturilor. În afară de asta, după cum am mai spus, așa hotărăște legea. Legea despre care vă spun există de ani de zile, de nouă ani, domnilor.

— O lege care spune că putem fi înrolați cu sila în garda civilă? Întrebă domnul Calvin neîncrezător. Că ne pot duce în fața unor curți marțiale și ne pot împușca dacă refuzăm să ne înrolăm în garda civilă?

— Da, răspuse Ernest. Întocmai așa.

— Bine, dar cum se poate ca noi să nu fi auzit niciodată de legea asta? Întrebă tata, și mi-am dat seama că și pentru el lucrurile spuse de Ernest erau cu totul noi.

— Există două explicații, spuse Ernest. Mai întâi, până în momentul de față n-a fost nevoie să fie aplicată. Dacă s-ar fi ivit ocazia, ați fi auzit de ea repede și degrabă. Al doilea, a fost trecută prin Camera Reprezentanților și prin Senat în mare taină, fără să fie practic pusă în discuție. Bineînțeles că nici ziarele n-au suflat o vorbă. Dar noi, socialiștii, am aflat de ea. Am publicat-o chiar în ziarele noastre. Numai că dumneavoastră nu citiți ziarele noastre.

— Eu încă afirm că visați, spuse domnul Calvin cu încăpățănare. Țara n-ar fi îngăduit niciodată una ca asta.

— Și totuși țara a îngăduit-o, replică Ernest. Iar cât privește referirea la visele mele – băgă mâna în buzunar și scoase o broșurică – spune-ți-mi dacă și asta vi se pare un vis.

Deschise broșurică și începu să citească:

— Articolul 1: Se decretează... Și așa mai departe... Din garda civilă vor face parte toți cetățenii valizi de sex bărbătesc, în vârstă de cel puțin optsprezece și cel mult patruzeci și cinci de ani, din respectivele state și teritorii, precum și din districtul Columbia.

Articolul 7: Orice ofițer sau cetățean care face parte din garda civilă,, – și nu uitați articolul unu, domnilor, toți faceți parte din garda civilă – „orice cetățean care face parte din garda civilă și va refuza ori va neglija să se înfățișeze în fața organelor de recrutare atunci când va fi chemat, în conformitate cu cele stabilite mai sus, va fi înaintat spre judecată curții marțiale și va fi pedepsit așa cum va hotărî curtea marțială.

Articolul 8: Curțile marțiale, în a căror competență cade judecarea ofițerilor sau trupei, vor fi alcătuite exclusiv din ofițeri ai gărzii civile.

Articolul 9: Garda civilă, atunci când este chemată în serviciul activ de către organele competente din Statele Unite, va fi supusă aceluiași dispozițiuni și reguli de război ca și armata regulată a Statelor Unite.”

Iată, deci, care este situația, domnilor cetățeni americani și tovarăși de arme din garda civilă! Acum nouă ani, noi, socialiștii, am socotit că legea aceasta este îndreptată împotriva muncitorilor. Senatorul Wiley¹⁰⁴ în cadrul scurtei discuții care a putut avea loc, a spus atunci că legea de față tinde către „înființarea unei forțe de rezervă, capabilă să înfigă mâna în pieptul gloatei – dumneavoastră sunteți gloata, domnilor – și să apere în orice împrejurare viața, libertatea și avutul cetățenilor”. Vedeți deci că în viitor, atunci când vă veți

ridica la luptă, nu trebuie să uitați că vă veți ridica împotriva proprietății trusturilor și a libertății trusturilor, a libertății lor de a vă jefui, așa cum este ea consfințită prin legi. Dinții v-au fost smulși, și ghearele v-au fost retezate, domnilor. Atunci când vă veți ridica la luptă, fără colți și fără gheare, veți fi la fel de inofensivi ca o armată de mucosi.

— Nu cred! Strigă domnul Kowalt. Nu există o asemenea lege. E o minciună scornită de voi, socialiștii!

— Legea aceasta, i-a răspuns Ernest, a fost depusă pe biroul Camerei Reprezentanților la 30 iulie 1902. Depusă de către deputatul Dick din statul Ohio, ea a fost votată la repezeală. De asemenea, a fost votată în unanimitate și de către Senat la 4 ianuarie 1903. Numai la șapte zile după aceea a fost sancționată și de președintele Statelor Unite¹⁰⁵.

Capitolul IX.

TEMEIURILE MATEMATICE ALE UNUI VIS.

În mijlocul consternării generale pricinuite de cuvintele lui, Ernest începu din nou să vorbească:

— Mulți dintre dumneavoastră ați afirmat în seara asta că socialismul este un lucru cu neputință de realizat. Ați spus deci că este imposibil; acum, vă rog, dați-mi voie să vă dovedesc că socialismul este inevitabil. Nu numai că dumneavoastră, micii capitaliști, va trebui în chip inevitabil să dispăreți, dar tot atât de inevitabilă este dispariția marilor capitaliști și chiar a trusturilor. Nu uitați că torentul năvalnic al procesului de dezvoltare socială e ireversibil, nu merge niciodată îndărăt. Torrentul evoluției merge mereu înainte și trece de la concurență la asociație, de la micile asociații la asociațiile mari, de la asociațiile mari la cele într-adevăr uriașe, iar de aici mai departe, la socialism, care este cea mai gigantică dintre toate formele de asociație.

Îmi spuneți că visez. Foarte bine. Vă voi arăta acum temeiturile certitudinii matematice ale împlinirii visului meu; mai înainte de asta, însă, vă desfid să dovediți că temeiturile certitudinii mele sunt greșite. Voi dezvolta în fața dumneavoastră ideea inevitabilității prăbușirii sistemului capitalist și voi demonstra matematic de ce el trebuie într-adevăr să se prăbușească. Prin urmare, să începem și vă rog să fiți îngăduitori și să aveți suficientă răbdare, chiar dacă la început vi se va părea că mă îndepărtez de subiect.

Să începem așadar prin a cerceta un exemplu concret din domeniul industriei, și, ori de câte ori voi face o afirmație cu care nu veți fi de acord, vă rog să mă întrerupeți. Să luăm o fabrică de încălțăminte. Această fabrică achiziționează piei, pe care le transformă în încălțăminte. Să presupunem că valoarea pieilor este o sută de dolari. Aceste piei intră în fabrică și ies de acolo sub formă de încălțăminte, în valoare, să zicem, de două sute de dolari. Ce s-a întâmplat? Valoarea pieilor a sporit cu o sută de dolari. De unde provine acest spor? Să vedem.

Capitalul și munca au creat această valoare suplimentară de o sută de dolari. Capitalul a pus la dispoziție fabrica și mașinile și a suportat toate cheltuielile. Muncitorii au furnizat munca. Prin eforturile unite ale capitalului și

ale muncii s-a creat un spor de valoare de o sută de dolari. Până aici sunteți de acord?

În jurul mesei invitații au clătinat din cap în semn de încuviințare.

— După ce au creat această sută de dolari, această valoare nouă, capitalul și munca trec la împărțirea ei. Proporțiile exacte în care se face această împărțală nu au mare importanță; să stabilim, prin urmare, pentru înlesnirea discuției, această împărțală în mod foarte aproximativ. Capitalul primește deci, să zicem, ca parte a sa cincizeci de dolari, iar muncitorii primesc sub formă de salarii, ca parte a lor, ceilalți cincizeci. Nu ne vom pierde vremea relatând toate controversele care izbucnesc în legătură cu această împărțală.¹⁰⁶ Oricât de acerbe ar fi ele, pe baza unui procentaj sau altul împărțala are loc. Luați numai seama că ceea ce este valabil pentru acest proces industrial izolat este la fel de valabil pentru toate celelalte ramuri industriale. Sunteți de acord?

Din nou toată lumea încuviințează.

— Acum să presupunem că muncitorii, după ce și-au încasat cei cincizeci de dolari, vor să cumpere cu acești bani încălțăminte. Nu vor putea cumpăra decât încălțăminte în valoare de cincizeci de dolari. E limpede, nu?

Trecem mai departe, de la acest exemplu concret la întreaga industrie din Statele Unite, care prelucrează nu numai pieile, ci și toate celelalte materii prime, și include, de asemenea, transporturile, comerțul, totul. Vom presupune, pentru a lucra cu cifre rotunde, că întreaga producție de mărfuri din Statele Unite se ridică într-un an la valoarea de patru miliarde de dolari. Așadar, muncitorii vor primi într-un an, sub formă de salarii, două miliarde de dolari. Valoarea mărfurilor produse în aceeași perioadă se ridică, însă, la patru miliarde de dolari. Ce cantitate din aceste mărfuri pot cumpăra muncitorii? Mărfuri în valoare de două miliarde de dolari. În privința asta sunt sigur că nu mai încapă nici o îndoială. Dar, în afară de cele spuse până acum, trebuie să mai ținem seama de faptul că procentele stabilite de mine drept bază a împărțirii sunt foarte generoase, căci în realitate, din pricina unui număr nesfârșit de tertipuri ale capitaliștilor, muncitorii nu pot cumpăra nici măcar jumătate din totalul mărfurilor produse.

Dar să revenim. Admitem că muncitorii vor cumpăra și consuma mărfuri în valoare de două miliarde de dolari. Este deci limpede că ei nu pot consuma decât aceste mărfuri, a căror valoare se ridică la două miliarde de dolari. Rămân însă celelalte mărfuri, în valoare tot de două miliarde de dolari, pe care muncitorii nu le pot cumpăra și deci nu le pot consuma.

— Muncitorii nu consumă nici măcar aceste două miliarde, spuse atunci domnul Kowalt. Dacă le-ar consuma, n-ar mai putea depune nimic la casele de economii.

— Depunerile muncitorilor la casele de economii sunt doar un fel de fonduri de rezervă, care se cheltuiesc la fel de repede cum sunt depuse. Sunt bani albi pentru zile negre, bani pentru bătrânețe, pentru cazuri de boală și accidente, bani pentru cheltuielile de înmormântare. Economiiile muncitorilor

nu-s altceva decât o bucată de pâine pusă la loc în dulap, ca să fie mâncată a doua zi. Nu, muncitorii consumă din producția generală întreaga parte pe care banii primiți sub formă de salarii le îngăduie s-o cumpere.

Celelalte două miliarde rămân pe seama capitalului. După ce capitaliștii și-au acoperit cheltuielile, consumă ei oare tot ce le rămâne? Consumă oare capitaliștii în întregime cele două miliarde ale lor?

Ernest se opri aici și-i întrebă direct pe câțiva dintre cei așezați în jurul mesei, iar aceștia clătinară din cap.

— Nu știu, mărturisi sincer unul dintre ei.

— Ba fără îndoială că știți, urmă Ernest. Gândiți-vă o clipă. În cazul în care capitaliștii ar consuma întregul lor profit, suma totală a capitalului n-ar mai crește. Ar rămâne constantă. Dar dacă cercetați istoria economică a Statelor Unite, veți vedea că suma totală a capitalurilor a crescut fără încetare. Prin urmare, capitaliștii nu consumă partea lor. Vă aduceți aminte de vremea când Anglia deținea cea mai mare parte din acțiunile societăților noastre de cale ferată? Dar cu vremea capitaliștii noștri au răscumpărat aceste acțiuni. Ce reiese de aici? Este limpede că o parte din profiturile capitaliștilor au fost întrebuințate pentru răscumpărarea acțiunilor respective. Cum se explică faptul că în momentul de față capitaliștii din Statele Unite posedă sute de milioane de dolari investiți în acțiuni ale întreprinderilor din Mexic, Rusia, Italia ori Grecia? Există o singură explicație, și anume că aceste sute și sute de milioane de dolari provin tocmai din partea lor, din profiturile pe care capitaliștii nu le-au consumat. Mai mult decât atât, apare limpede că, chiar de la începuturile sistemului capitalist, capitaliștii nu și-au consumat niciodată în întregime profiturile.

Cu aceasta ajungem la punctul central al problemei, în fiecare an Statele Unite produc avuții în valoare de patru miliarde de dolari. Din acestea muncitorii cumpără cu banii primiți și consumă mărfuri în valoare de două miliarde. Capitaliștii însă nu consumă restul de două miliarde. O mare parte din mărfurile produse rămân neconsumate. Ce se face cu acest surplus? Ce se poate face cu el? Muncitorii nu mai pot consuma nimic fiindcă și-au cheltuit în întregime salariile. Capitaliștii, de asemenea, nu pot consuma nimic din prisosul arătat, fiindcă, în limita în care structura intimă a sistemului capitalist le-o îngăduie, au consumat tot ceea ce erau în stare să consume. Cu toate acestea, prisosul despre care am vorbit rămâne. Ce se poate face cu el? Ce se face în realitate cu bunurile neconsumate?

— Sunt vândute în țările străine, spuse domnul Kowalt.

— Exact, conveni Ernest. Din pricina acestui prisos se ivește nevoia noastră de piețe externe. Surplusul este vândut peste hotare. El trebuie vândut acolo fiindcă o altă cale nu există. Iar prisosul de mărfuri vândut peste hotare dă naștere la ceea ce numim balanța noastră comercială activă. Până aici suntem cu toții de acord?

— Considerăm chiar că este o pierdere de vreme să stăruiți asupra acestor noțiuni elementare, așa zice de abecedar comercial, interveni acru domnul Calvin. Sunt lucruri cunoscute de toată lumea.

— Dar tocmai cu aceste noțiuni elementare, de abecedar, pe care vi le-am expus atât de minuțios, vă voi pune în încurcătură, replică Ernest. Aici e toată frumusețea. Cu aceste noțiuni de abecedar vă voi pune în încurcătură imediat. Să vedem.

Statele Unite sunt o țară capitalistă care și-a dezvoltat puternic resursele economice. Datorită sistemului capitalist, pe baza căruia este organizată economia sa, apare un prisos de mărfuri ce nu poate fi consumat și de care trebuie să scape, dar nu poate scăpa altfel decât vânzându-l peste hotare.¹⁰⁷ Ceea ce este valabil pentru Statele Unite este însă la fel de valabil pentru toate statele capitaliste cu resurse economice puternic dezvoltate. În fiecare dintre aceste țări există un surplus de mărfuri neconsumate. Nu trebuie de asemenea uitat că e multă vreme de când țările respective fac schimburi între ele și totuși surplusurile continuă să existe. Muncitorii din toate statele despre care vorbim și-au și cheltuit salariile și nu pot cumpăra nimic din surplus. La fel, capitaliștii au consumat tot ce puteau să consume, în limitele îngăduite de însuși sistemul capitalist. Dar surplusurile continuă să existe. Diferitele țări capitaliste nu-și pot consuma una altele surplusurile. Atunci cum au să scape de ele?

— Vânzându-le țărilor cu resurse economice slab dezvoltate, sugeră domnul Kowalt.

— Întocmai. După cum vedeți, argumentele mele sunt atât de simple și de clare, încât iau naștere aproape de la sine în mințile dumneavoastră. Acum să facem un pas mai departe. Să presupunem că Statele Unite își plasează surplusurile într-o țară slab dezvoltată, cum ar fi, să zicem, Brazilia. Nu uitați însă că acest lucru nu se întâmplă decât atunci când piața internă este saturată până la refuz și nu mai poate absorbi nici un surplus. Prin urmare, ce vor primi Statele Unite în schimb din Brazilia?

— Aur, răspunse domnul Kowalt.

— Dar pe lume există o cantitate determinată de aur, și o cantitate nu prea mare, observă Ernest.

— Aur sub formă de acțiuni, obligațiuni și așa mai departe, completă domnul Kowalt.

— De data asta ați nimerit-o, zise Ernest. În schimbul surplusului plasat în Brazilia, Statele Unite primesc acțiuni și obligațiuni. Ce înseamnă asta? Înseamnă că Statele Unite ajung să stăpânească în Brazilia căi ferate, fabrici, mine și latifundii. Dar, la rândul său, ce înseamnă oare acest lucru?

Domnul Kowalt se gândi câteva clipe, apoi clătina din cap nedumerit.

— Vă voi spune eu, continuă Ernest. Înseamnă că resursele economice ale Braziliei vor fi valorificate tot mai intensiv. Dar atunci când Brazilia, în cadrul sistemului capitalist, își va fi dezvoltat suficient resursele economice, va ajunge ea însăși să aibă un prisos de mărfuri neconsumate. Își va putea ea oare

plasa acest prisos pe piața Statelor Unite? Bineînțeles că nu, deoarece Statele Unite au de rezolvat problema propriului lor prisos de mărfuri. La rândul lor, Statele Unite își vor mai putea oare plasa surplusurile pe piața braziliană, așa cum făcuseră mai înainte? Din nou nu, fiindcă de data asta și în Brazilia există un surplus de mărfuri.

Ce se întâmplă atunci? Statele Unite și Brazilia vor trebui să caute amândouă alte state slab dezvoltate, asupra cărora să reverse surplusurile lor de mărfuri. Numai că prin însuși acest proces de plasare a surplusurilor, resursele economice ale statelor respective se dezvoltă. Nu trece mult, și ele însele au de făcut față surplusurilor proprii și trebuie să caute alte state unde să le plaseze. Acum, domnilor, vă rog să mă urmăriți cu atenție. Pământul are o întindere determinată. Pe lume există numai un anumit număr de state. Ce se va întâmpla în clipa când toate statele din lume, de la cel mai mare până la cel mai mărunț, vor sta față în față, fiecare căutând să-și plaseze propriul său surplus de bunuri?

Ernest se opri și își cercetă cu privirea ascultătorii. Tulburarea zugrăvită pe chipurile lor era încântătoare. Dar pe aceleași chipuri apăruse și teama. Din simple abstracțiuni, Ernest reușise să evoce imaginea teribilă a crizei și le-o înfățișase dinaintea ochilor. Acum stăteau cu toții în jurul mesei, priveau acea imagine și simțeau cum îi cuprinde spaima.

— Am pornit de la primele trei litere ale alfabetului, domnule Calvin, spuse Ernest ironic. Acum am ajuns să vă prezint toate literele alfabetului. E cum nu se poate mai simplu, și în asta constă farmecul lui. Nu mă îndoiesc de loc că aveți răspunsul la îndemână. Așadar, ce se va întâmpla când toate țările vor fi silite să facă față unui surplus de mărfuri neconsumate? Ce are să se aleagă atunci de sistemul dumneavoastră capitalist?

Foarte încurcat, domnul Calvin clătină din cap. Se vedea bine că cercetează din nou, în gând, întreg raționamentul lui Ernest, pentru a găsi o eroare.

— Să cercetăm din nou împreună lucrurile, cât mai pe scurt cu putință, zise Ernest. Am început deci cu un exemplu concret, cu o fabrică de încălțăminte. Am constatat că modul de împărțire a valorii nou create între muncitorii și patronii acestei fabrici este similar cu acela aplicat în întregul domeniu al producției industriale. Am constatat de asemenea că, datorită salariilor pe care le primesc, muncitorii nu pot consuma decât o parte din producție și că, pe de altă parte, capitaliștii nu pot consuma partea lor. Am constatat totodată că după ce muncitorii au cumpărat toate mărfurile pe care le pot cumpăra cu salariile primite și după ce capitaliștii au consumat toate bunurile de care au trebuință, rămâne încă un prisos de mărfuri neconsumate. Am ajuns cu toții la concluzia că acest prisos nu poate fi plasat decât în străinătate. De asemenea am fost în unanimitate de acord că transferarea surplusului pe piețele străine are drept urmare dezvoltarea resurselor economice ale țărilor respective și în scurt timp se ajunge la situația că și aceste țări dispun de un prisos de produse. Extinzând apoi acest proces la toate

țările pământului, am ajuns în cele din urmă la concluzia că toate țările vor produce în fiecare an și în fiecare zi o anumită cantitate de mărfuri de prisos, pe care nu vor putea să le plaseze în nici o țară. Acum vă întreb din nou: Ce putem oare face cu toate aceste prisosuri?

Nici de data aceasta nu răspunse nimeni.

— Dumneavoastră ce credeți, domnule Calvin? Întrebă Ernest.

— Mărturisesc că nu știu ce să spun, recunosc domnul Calvin.

— Niciodată nu m-am gândit la una ca asta, spuse domnul Asmunsen. Și totuși pare limpede ca lumina zilei.

Atunci am auzit pentru prima oară în viața mea expunerea teoriei lui Karl Marx¹⁰⁸ asupra plusvalorii, iar Ernest a făcut această expunere cu atâta claritate, încât și eu am rămas uluită și nu-mi mai dădeam seama ce-aș fi putut spune.

— O să vă indic eu o cale pentru a scăpa de surplusuri, zise Ernest. Aruncați-le în mare. Aruncați în fiecare an sute de milioane de dolari sub formă de încălțăminte, cereale, îmbrăcăminte și alte mărfuri. Nu vor dispărea atunci surplusurile?

— De dispărut fără îndoială că vor dispărea, răspunse domnul Calvin. Numai că e cu totul absurd să vorbiți de o asemenea soluție.

Răspunsul lui Ernest veni cu iuțea fulgerului:

— E oare cu ceva mai absurdă decât soluția propusă de dumneavoastră, distrugătorii de mașini, soluția care preconizează întoarcerea la metodele antediluviene ale strămoșilor? Ce propuneți dumneavoastră pentru a scăpa de surplusurile de mărfuri? Vreți să scăpați de problema surplusurilor nemaiproducând nici un fel de surplus. Și prin ce anume metode propuneți să se evite crearea surplusurilor? Prin revenirea la o metodă primitivă de producție, la o metodă atât de încurcată, dezordonată și irațională, atât de scumpă și neeconomică, încât datorită ei va fi cu neputință să se creeze vreun surplus.

Domnul Calvin înghiți în sec. Ernest izbutise să-l convingă. Domnul Calvin înghiți din nou și tuși ușurel, dregându-și glasul.

— Aveți dreptate, spuse el. Mă declar învins. Soluția noastră e absurdă. Dar trebuie totuși să facem ceva, căci este o problemă de viață și de moarte pentru noi, reprezentanții clasei de mijloc. Nu vrem să pierim. Preferăm să fim absurzi și să ne întoarcem la metodele într-adevăr primitive și neeconomicoase de pe vremea străbunilor noștri. Vom readuce industria la stadiul ei de dinaintea formării trusturilor. Vom sfârâma mașinile. Și ce veți putea face dumneavoastră?

— Atâta doar, că nu veți putea distruge mașinile, răspunse Ernest. Nu veți putea împinge îndărăt torentul evoluției. Vă stau împotriva două mari forțe, și fiecare în parte este mai puternică decât sunteți dumneavoastră, clasa de mijloc. Marii capitaliști – într-un cuvânt trusturile – nu vă vor îngădui să vă întoarceți înapoi, înspre trecut. Ei nu doresc distrugerea mașinilor. Dar mai puternică decât trusturile și mai hotărâtă decât ele este clasa muncitoare.

Muncitorii nu vă vor lăsa să distrugeți mașinile. Dominația asupra lumii și, prin urmare, și asupra mașinilor nu poate aparține decât trusturilor sau clasei muncitoare. Acestea sunt cele două forțe care stau față în față. Niciuna dintre ele nu dorește distrugerea mașinilor, dar amândouă luptă să pună stăpânire pe ele. În această uriașă încleștare clasa de mijloc nu are cum se amesteca, fiindcă nu este decât un pitic între doi uriași. Nu vă dați oare seama voi, sărmani membri ai clasei de mijloc, ajunsă cu un picior în groapă, că vă aflați între cele două pietre ale unei mori care a și început să vă macine?

V-am demonstrat cu certitudine matematică inevitabilitatea prăbușirii sistemului capitalist. În ziua când toate țările lumii vor fi sufocate de surplusurile de mărfuri pe care nu le vor putea nici vinde, nici consuma, orânduirea capitalistă se va prăbuși, doborâtă de sistemul goanei turbate după profituri, pe care el însuși l-a generat¹⁰⁹. În ziua aceea însă nici vorbă nu va fi de distrugerea mașinilor. Lupta se va da pentru stăpânirea acestor mașini. Dacă învingători vor fi muncitorii, în fața dumneavoastră se va deschide un drum neted. Statele Unite, și la fel cu ele întreaga lume, vor păși într-o eră nouă și minunată. În loc să strivească viața omului, mașinile o vor face mai frumoasă, mai fericită și mai luminoasă. În acel moment și dumneavoastră, rămășițele clasei de mijloc, care între timp va fi fost complet lichidată, dimpreună cu muncitorii – căci atunci nu vor mai exista decât muncitori – veți participa la împărțirea dreaptă a tuturor bunurilor realizate de acele minunate născociri care sunt mașinile. Iar noi, toți laolaltă, vom crea mașini noi și cu mult mai minunate. Atunci nu va mai exista nici un prisos de mărfuri, fiindcă nu vor mai exista profituri.

— Dar dacă se va întâmplă ca trusturile să învingă în lupta pentru stăpânirea mașinilor și a lumii? Întrebă domnul Kowalt.

— În acest caz, răspunse Ernest, dumneavoastră ca și muncitorii și noi toți dimpreună vom fi striviți sub călcâiul de fier al unei tiranii mai crude și mai neîndurătoare decât toate tiraniile care au întunecat vreodată paginile istoriei omenirii. Da, Călcâiul de fier¹¹⁰ ar fi un nume foarte potrivit pentru acea tiranie.

A urmat o liniște apăsătoare, și fiecare dintre cei așezați în jurul mesei s-a cufundat în gânduri tulburătoare și niciodată până atunci cunoscute.

— Dar socialismul acesta al dumitale nu e decât un vis, zise în cele din urmă domnul Calvin. Și repetă: Un vis!

— Atunci am să vă prezint ceva care nu este de loc vis, îi răspunse Ernest. Acestui ceva eu am să-i spun oligarhie; dumneavoastră îi spuneți plutocrație. Dar desemnăm prin aceste cuvinte unul și același lucru: marii capitaliști sau trusturile. Să vedem în mâinile cui se află astăzi puterea, iar pentru a putea face asta, să vedem care sunt clasele în care este împărțită societatea.

În societatea noastră există trei mari clase. Mai întâi plutocrația, compusă din bancherii bogați, magnații căilor ferate, membrii consiliilor de administrație ale marilor companii și magnații trusturilor. Vine pe urmă clasa

de mijloc – clasa dumneavoastră, domnilor – compusă din fermieri, comercianți, mici industriași și liber-profesioniști. În fine, în al treilea rând vine clasa mea, proletariatul, compusă din muncitorii salariați. 111

Nu se poate să nu fiți de acord că în Statele Unite din zilele noastre puterea principală o constituie stăpânirea de bogății. Dar cum este împărțită bogăția între aceste trei clase? Vă voi da cifre. Plutocrația dispune de bogății în valoare de șaiszeci și șapte de miliarde de dolari. Din totalul locuitorilor din Statele Unite care au o ocupație, numai nouă zecimi din unu la sută fac parte din plutocrație, și cu toate astea plutocrația stăpânește șaptezeci la sută din averea națională. Clasa de mijloc deține bogății în valoare de douăzeci și patru de miliarde. Din clasa de mijloc fac parte douăzeci și nouă la sută din numărul locuitorilor care au o ocupație, iar toți aceștia stăpânesc douăzeci și cinci la sută din întreaga bogăție națională. Mai rămâne proletariatul. Partea din averea națională pe care o stăpânește proletariatul se cifrează la patru miliarde de dolari. Din totalul persoanelor din Statele Unite care au o ocupație, șaptezeci la sută sunt proletari; dar proletariatul nu stăpânește decât patru la sută din averea națională. Cui aparține puterea, domnilor?

— Din chiar cifrele furnizate de dumneata rezultă că noi, clasa de mijloc, suntem mai puternici decât muncitorii, observă domnul Asmunsen.

— Afirmația că noi suntem slabi nu vă întărește nicidecum poziția în raport cu puterea plutocrației, replică Ernest. Dar nu numai atât: mai aveți puțină răbdare, încă nu am terminat cu dumneavoastră. Există și o forță mai mare decât bogăția, și este mai mare pentru că nu poate fi smulsă celor care dispun de ea. Puterea noastră, puterea proletariatului, stă în mușchii noștri, în mâinile cu care aruncăm voturile în urnă și în degetul cu care putem apăsa pe trăgaci. Puterea aceasta nu ne-o poate răpi nimeni, de ea nu putem fi jefuiți. Este o forță elementară, forța cea mai indisolubil legată cu viața însăși, este o forță superioară bogăției și pe care bogătașii nu ne-o pot smulge.

Dar forța de care dispuneți poate fi lesne ruptă de dumneavoastră. Ea vă poate fi răpită. Chiar și în momentul de față plutocrația vă răpește o parte din această forță, iar în cele din urmă v-o va răpi cu totul. Atunci veți înceta să mai fiți clasa de mijloc. Veți coborî până la noi și veți deveni proletari, iar lucrul cel mai interesant este că în acel moment veți veni să măriți puterea noastră. Vă vom întâmpina ca pe niște frați și vom lupta umăr la umăr pentru cauza cea mai nobilă a umanității.

Vedeți dumneavoastră, muncitorii nu posedă nici un fel de bunuri materiale concrete care să le poată fi smulse din mâini. Acea parte din averea națională pe care o deține clasa muncitoare este alcătuită din îmbrăcăminte și bunuri de utilitate casnică, și doar ici-colo, în cazuri foarte rare, dintr-o căsuță care să nu fie împovărată de ipotecă. Dumneavoastră însă stăpâniți o bogăție materială bine determinată – douăzeci și patru de miliarde de dolari – iar plutocrația vă va deposeda de aceste bunuri. Bineînțeles, există totodată și o foarte mare probabilitate că proletariatul o va lua înaintea plutocrației și vă va smulge el cel dintâi bogățiile. Vă dați seama în ce situație vă aflați, domnilor?

Clasa de mijloc e un biet mieluş slăbănog, aşezat între un leu şi un tigru. Dacă nu vă înghite unul, o va face cu siguranţă celălalt. Iar dacă plutocraţia va fi cea care vă va veni de hac, vă rog să fiţi convinşi că nimicirea plutocraţiei de către proletariat nu este decât o chestiune de timp.

Nici măcar avuţia pe care o stăpâniţi astăzi nu este un indiciu sigur al forţei dumneavoastră, Puterea pe care o deţineţi în acest moment e doar o aparenţă înşelătoare. Tocmai din pricina aceasta vă ridicaţi totuşi şi rostiţi cu glas stins chemarea la luptă: „Înapoi la felul de viaţă al străbunilor noştri!” Sunteţi conştienţi de propria dumneavoastră neputinţă. Ştiţi că puterea pe care o deţineţi nu-i decât o aparenţă înşelătoare. Şi vă voi dovedi acest lucru.

Ce putere au astăzi fermierii? Peste cincizeci la sută dintre ei au ajuns nişte bieţi sclavi, datorită faptului că ori sunt doar arendaşi, ori sunt gătuiţi de ipotecă. Afară de aceasta, au fost reduşi cu toţii la condiţia de sclavi prin aceea că chiar de pe acum trusturile sunt proprietare sau controlează (ceea ce este acelaşi lucru, doar cu avantaje în plus pentru ele), sunt proprietare sau controlează întregul sistem de desfacere a grânelor pe piaţă, adică magaziile, căile ferate, silozurile, cargoboturile. Mai mult decât atât, trusturile controlează piaţa. În tot acest angrenaj fermierii nu au nici un cuvânt de spus. În ceea ce priveşte puterea lor pe tărâm politic şi influenţa în diriguirea treburilor statului, despre asta voi vorbi mai târziu, atunci când mă voi ocupa de puterea politică a întregii clase de mijloc.

Zi de zi trusturile îi împing pe fermieri la ruină, aşa cum l-au ruinat pe domnul Calvin şi pe toţi proprietarii fermelor de produse lactate. Zi de zi şi în acelaşi fel sunt ruinaţi comercianţii. Vă aduceţi aminte în ce chip trustul tutunului a reuşit ca, în numai şase luni de zile, să silească peste patru sute de debitanţi de tutun să tragă obloanele, şi asta numai la New York? Unde-s oare aceia care au fost odinioară proprietarii terenurilor carbonifere? Ştiţi şi fără să vă spun eu că astăzi trustul căilor ferate stăpâneşte întreaga industrie carboniferă. Nu posedă astăzi trustul Standard Oil 12 zeci de societăţi de navigaţie? Nu controlează el oare întreaga industrie a cuprului, ca să nu mai pomenim de faptul că administrează şi un trust metalurgic, care-i pare o mică întreprindere secundară? În noaptea asta zece mii de oraşe din Statele Unite sunt luminate de întreprinderi care aparţin ori sunt controlate de Standard Oil, şi în tot atâtea oraşe întregul sistem de transporturi electrificate – urbane, suburbane şi interurbane – se află în mâinile lui Standard Oil. Micii capitalişti care stăpâneau odinioară aceste zeci de mii de întreprinderi mărunte au dispărut. O ştiţi cu toţii. Şi asta este calea pe care mergeţi.

Micii industriaşi se găsesc într-o situaţie identică pe deplin cu aceea a fermierilor: atât unii, cât şi ceilalţi sunt împinşi cu bună-ştiinţă şi după un plan bine stabilit către o stare foarte apropiată de iobăgia feudală. Din aceeaşi pricină liberii profesionişti şi artiştii sunt astăzi şerbi întru totul – cu excepţia numelui pe care-l poartă – iar oamenii politici nu sunt altceva decât nişte simpli scutieri. Pentru ce vă trudiţi dumneavoastră zi şi noapte să-i organizaţi pe fermieri, domnule Calvin? Pentru ce vreţi să alcătuiţi cu ei şi cu ceilalţi

membri ai clasei de mijloc un nou partid politic? Fiindcă oamenii politici din vechile partide nici nu vor să audă de ideile dumneavoastră mai mult decât învechite. Și nu vor să aibă cu ele nici în clin, nici în mănecă, fiindcă sunt, așa cum v-am spus, doar niște scutieri, simpli lachei ai plutocrației.

Am mai spus că liberii profesioniști și artiștii sunt șerbi. Oare ce altceva sunt? De la mic până la mare, profesorii, preoții, directorii de ziare își păstrează slujbele numai dacă servesc interesele plutocrației, iar slujba lor constă în a propovădui doar acele idei care proslăvesc plutocrația sau, în cel mai rău caz, nu-i pot pricinui nici cel mai mic neajuns. Ori de câte ori propagă vreo idee dăunătoare plutocrației, își pierd slujbele, iar în acest caz, dacă nu au avut cumva grijă să strângă bani albi pentru zile negre, ajung în rândurile proletariatului, unde ori dispar, ori devin agitatori în sânul clasei muncitoare. Și nu trebuie să uitați că presa, amvonul și universitățile sunt acelea care modelează opinia publică și îndrumază gândirea națiunii. Cât despre artiști, sunt nevoiți să se supună gusturilor mai mult decât josnice ale plutocrației.

Dar, la urma urmei, bogăția nu constituie prin ea însăși o forță reală. Reprezintă doar calea către putere, iar puterea se află în mâinile guvernului. Dar cine controlează astăzi guvernul? Proletariatul, cu cei douăzeci de milioane de oameni ai săi angajați în muncile productive? Chiar și dumneavoastră izbucniți în râs auzind o asemenea idee! Clasa de mijloc, cu cei opt milioane de membri care au o ocupație? Nu în mai mare măsură decât proletariatul. Atunci cine controlează guvernul? Plutocrația, cu cei abia un sfert de milion de membri care se ocupă cu ceva. Dar nici acest sfert de milion nu controlează guvernul, deși îl slujesc. Guvernul este controlat de vârful plutocrației, iar aceste vârfuluri sunt alcătuite din șapte grupuri 13, puțin numeroase, dar puternice. Nu uitați însă că astăzi aceste grupuri lucrează de fapt ca unul singur.

Îngăduiți-mi să vă arăt ce putere are numai unul dintre ele, grupul căilor ferate. Are în slujba lui nu mai puțin de patruzeci de mii de avocați, a căror misiune este să-i împiedice pe oamenii simpli să poată afla dreptate în fața judecății. Eliberează mii și mii de permise gratuite de călătorie judecătorilor, bancherilor, directorilor de ziare, clericilor, profesorilor universitari, deputaților și senatorilor din corpurile legiuitoare ale statelor și membrilor Congresului Statelor Unite. Tot el întreține câte un lobby 14 la Washington și în capitala fiecărui stat în parte; în toate orașele mai mari sau mai mărunte ale țării are la dispoziție o armată uriașă de trespăduși și politicieni de mâna a șaptea, a căror misiune este să participe la întrunirile electorale și la adunările pentru desemnarea de candidați, să-i influențeze pe jurați, să-i corupă pe judecători și să slujească interesele grupului în toate chipurile imaginabile. 15

Domnilor, m-am mărginit să schițez forța unuia dintre cele șapte grupuri care alcătuiesc azi vârful plutocrației. 16 Cele douăzeci și patru de miliarde care reprezintă averea dumneavoastră nu vă aduc nici de doi bani putere politică. Nu sunt, așa cum v-am spus, decât o aparență înșelătoare, și chiar această aparență vă va fi în curând smulsă din mâini. Plutocrația deține în

momentul de față întreaga putere. Astăzi ea este cea care dictează legile, fiindcă stăpânește Senatul, Camera Reprezentanților, tribunalele și organele legislative ale tuturor statelor. Și nu numai atât. În spatele legilor trebuie să existe o forță în stare să le pună în aplicare. În zilele noastre plutocrația dictează legile, iar pentru a asigura punerea lor în aplicare, are la dispoziție forțele polițienesti, armata, flota și – în ultimă instanță – garda civilă, care de fapt este alcătuită din mine, din dumneavoastră și din noi toți.

După asta nu s-a mai discutat aproape nimic, și masa a luat repede sfârșit. Toți erau tăcuți și parcă descurajați, iar cuvintele de rămas-bun au fost rostite numai în șoaptă. S-ar fi putut spune că erau încă înspăimântați de spectrul vremurilor viitoare, pe care îl avuseseră sub ochi.

— Situația este într-adevăr serioasă, îi spuse domnul Calvin lui Ernest. Sunt aproape întru totul de acord cu modul cum ai înfățișat-o dumneata. Într-o singură privință am însă o altă părere, și anume în ceea ce privește destinul clasei de mijloc. Vom supraviețui și vom da peste cap trusturile.

— Și vă veți întoarce la vechile metode ale străbunilor, îl completează Ernest.

— Fără îndoială, răspunde domnul Calvin solemn. Știu că asta amintește de sfărâmătorii de mașini și este ceva absurd. Dar în ziua de astăzi totul pare absurd din pricina uneltirilor plutocrației. În orice caz, însă, planurile noastre de sfărâmători de mașini sunt cel puțin practice și realizabile, ceea ce nu se poate spune despre visul dumitale. Visul dumitale despre socialism este... Cum să-ți spun... Un vis. Noi nu te putem urma.

— Tare bine ar fi dacă dumneavoastră, cei care ați fost aici de față, ați cunoaște câteva lucruri despre evoluție și despre legile dezvoltării societății, i-a spus Ernest la despărțire. Am fi atunci scutiți de-atâtea necazuri!

Capitolul X.

VÂRTEJUL.

Îndată după dineul oamenilor de afaceri, câteva evenimente de covârșitoare importanță se succedară rapid unul după altul, ca niște lovituri de trăsnet. Și astfel eu – ființa aceea atât de neînsemnată, care nu cunoscusem decât zilele anodine trăite într-un pașnic oraș universitar – m-am trezit deodată cuprinsă, dimpreună, cu toate problemele mele personale, în marele vârtej al unor frământări istorice. N-aș putea spune dacă dragostea mea pentru Ernest sau înțelegerea profundă a societății în care trăiam, înțelegere de el înlesnită, a făcut din mine o revoluționară; dar devenisem revoluționară și am fost cuprinsă în vârtejul unor întâmplări pe care nici măcar nu mi le-aș fi putut închipui cu două sau trei luni mai înainte.

Criza din propria-mi existență a izbucnit o dată cu o serie de adânci frământări sociale. În primul rând tata a fost scos de la universitate. O! Să nu credeți că a fost pur și simplu dat afară. I s-a cerut numai demisia, atât. Faptul în sine nu avea prea multă importanță, și adevărul este că tata a fost de-a dreptul mulțumit. Mulțumirea lui era cu atât mai mare, cu cât îndepărtarea de la catedră fusese grăbită de publicarea lucrării sale Economie politică și educație, ceea ce – după cum afirma el – nu făcea decât să probeze o dată mai

mult temeinicia tezei fundamentale a lucrării. Ce altă dovadă mai grăitoare s-ar fi putut aduce pentru a demonstra că sistemul de educație se afla în stăpânirea clasei capitaliste?

Numai că aceasta dovadă n-a ajuns niciodată la cunoștința publicului. Nimeni n-a aflat că tata fusese silit să-și dea demisia de la catedră. Faima lui de savant era atât de răspândită, încât o asemenea veste, însoțită și de temeuriile îndepărtării lui din universitate, ar fi stârnit în toată lumea un adevărat uragan de proteste. Ziarele însă, anunțându-i demisia, au revărsat asupra lui o ploaie de tămâieri și laude, felicitându-l pentru minunata idee de a părăsi corvoada prelegerilor spre a-și consacra tot timpul cercetărilor științifice.

La început tata a râs. Pe urmă l-a cuprins mânia, o mânie care parcă îi dădea vigoare. Apoi a venit suprimarea cărții lui. Întreaga operație a fost pusă la cale în taină, o taină atât de bine păstrată, încât la început nici nu ne-am dat seama. Apariția cărții stârnise imediat vâlvă în toată țara. Tata a fost în chip politicos scuturat de presa capitalistă, care lăsa să se înțeleagă că e cât se poate de regretabil că un mare om de știință și-a părăsit specialitatea pentru a se aventura în probleme de sociologie, unde nu se pricepea și unde prin urmare se împotmolise de la bun început. Comentariile de acest fel au durat cam o săptămână, vreme în care tata făcea haz afirmând că lucrarea lui pusese degetul pe o foarte dureroasă rană a sistemului capitalist. Apoi, dintr-o dată, ziarele și revistele n-au mai scris nici măcar un singur cuvânt despre carte. În aceeași timp și cu aceeași rapiditate, cartea a dispărut din librării și din biblioteci. Era cu neputință să mai găsești undeva vreun exemplar. Tata a scris editorilor, dar a fost informat că în urma unui accident zațul fusese în întregime distrus. A urmat apoi o corespondență foarte jenantă, până când, văzându-se în cele din urmă strânși cu ușa, editorii i-au declarat că nu pot întrevădea nici un fel de posibilitate pentru tipărirea unei noi ediții, dar că sunt oricând dispuși să renunțe la drepturile lor asupra lucrării.

— Numai că în toată țara n-o să mai găsiți nici o editură dispusă să vă accepte lucrarea, i-a spus Ernest. Iar dacă aș fi în locul dumneavoastră, mi-aș căuta în cea mai mare grabă un refugiu. Cele întâmplare nu reprezintă decât un modest eșantion din ceea ce înseamnă Călcâiul de fier.

Dar tata era om de știință din creștet și până-n tălpi. Se ferea cu cea mai mare grijă de concluziile pripite. Pentru el o experiență nu merita acest nume dacă nu era dusă până la capăt în cele mai mici amănunte. Asta este pricina pentru care a pornit să bată la ușile tuturor editurilor. Toți s-au scuzat îndelung, dar nimeni n-a vrut să-i mai tipărească lucrarea.

După ce tata s-a convins că marea lui carte fusese într-adevăr suprimată, a încercat să scrie despre asta în ziare; nimeni însă nu i-a luat în considerație notele ori articolele. În cadrul unui miting socialist, la care asistau și numeroși ziaristi, tata a mai făcut o încercare. A luat cuvântul și a arătat pe larg în ce fel îi fusese suprimată cartea. A doua zi, când a cercetat ziarele, a izbucnit în râs, dar îndată după asta l-a cuprins mânia, o mânie atât de cumplită, încât, departe de a-i da vigoare, îi sleia puterile. Ziarele nu pomeneau nici un cuvânt

despre carte, în schimb însă îi răstălmăceau fără rușine spusele, Scoteau din context cuvinte și fraze întregi, transformând afirmațiile lui moderate și bine chibzuite într-un discurs de anarhism incendiar. Și treaba era făcută cu multă pricepere. Țin minte un exemplu. Tata vorbise despre „revoluție socială”. Reporterul însă nu făcuse decât să omită cuvântul „social”, iar fraza, astfel ciuntită, fu trâmbițată în toată țara de o telegramă a agenției Associated Press¹¹⁷, și de pretutindeni se înalță un strigăt de alarmă. Tata fu stigmatizat drept anarhist și nihilist, iar într-o caricatură larg răspândită, ca la comandă, îl înfățișară fluturând un drapel roșu și mergând în fruntea unei cohorte de arătări cu părul vâlvoi și priviri sălbaticе, fiecare din aceste spectre purtând în mână torțe aprinse, pumnale și bombe.

Porniră apoi împotriva lui o acerbă campanie de presă, iar în articole de fond lungi și pline de insulte vorbiră despre el ca despre un anarhist periculos, făcând aluzie la un deranjament mintal căruia i-ar fi căzut victimă. Atitudinea aceasta a presei capitaliste, spunea Ernest, nu avea în sine nimic nou. În mod obișnuit, ne arăta el, capitaliștii trimiteau la mitingurile socialiste reporteri, al căror unic rol era acela de a răstălmăci și falsifica tot ce se discuta acolo, cu scopul de a înspăimânta clasa de mijloc și a o îndepărta astfel de ideea unei alianțe cu proletariatul. Din ce în ce mai insistent, Ernest îl sfătuia pe tata să se retragă din luptă și să se pună la adăpost.

Presa socialistă din toată țara se angajă totuși în luptă, și toți membrii clasei muncitoare care obișnuiau să citească aflaseră despre suprimarea cărții. Dar vestea nu depășise rândurile clasei muncitoare. Nu după multă vreme, Appeal to Reason, o mare editură socialista, a luat legătura cu tata și a hotărât publicarea unei noi ediții a lucrării. Tata era într-al nouălea cer, dar Ernest fu cuprins de îngrijorare.

— Vă atrag atenția că mai avem un pas și trecem în plin necunoscut, obișnuia el să spună adesea. O mulțime de lucruri importante, dar ascunse, se petrec în jurul nostru. Le putem doar intui. N-avem cum ne da seama ce anume sunt, dar înțelegem că ele există, întregul eșafodaj al societății se cutremură din pricina lor. Nu-mi cereți să vă spun despre ce este vorba. Nici eu nu știu. Dar din toate aceste frământări petrecute în sânul societății va naște ceva, un anumit lucru este pe cale de a se cristaliza. Suprimarea cărții este un semn care indică precipitarea evenimentelor. Câte cărți au fost până acum scoase din circulație? Habar nu avem. Neștiința noastră este completă și nu avem cum ne informa. De data asta pregătiți-vă să asistați la suprimarea presei socialiste și a caselor de editură socialiste. Mi-e teamă că se apropie cu pași repezi. Au să ne bage călușul în gură.

Ernest urmărea pulsul evenimentelor mai îndeaproape decât ceilalți socialiști. Peste două zile a avut loc prima lovitură. Appeal to Reason era o publicație săptămânală larg răspândită în rândurile proletariatului, al cărei tiraj obișnuit se ridica la șapte sute cincizeci de mii de exemplare¹¹⁸. De asemenea, scotea deseori ediții speciale, care atingeau tiraje variind între două și cinci milioane de exemplare, aceste uriașe tiraje fiind finanțate și difuzate în

întregime de mica armată voluntară a muncitorilor strânși în jurul revistei. Prima lovitură a fost îndreptată împotriva edițiilor speciale, și a fost o lovitură nimicitoare. Printr-o hotărâre arbitrară a Ministerului Poștelor s-a stabilit că respectivele ediții speciale nu se încadrau în tirajul normal al revistei și ca atare li s-a refuzat dreptul de a folosi serviciile poștei.

La o săptămână după asta, Ministerul Poștelor a hotărât că, întrucât Appeal to Reason era o publicație subversivă, serviciile poștale nu vor mai distribui nici un singur exemplar al revistei. Acest lucru însemna o cumplită lovitură dată propagandei socialiste. Revista se afla într-o situație deznădăjduită, și atunci a încercat să trimită abonaților exemplarele respective prin intermediul societăților de cale ferată, dar și acestea au refuzat. În felul acesta Appeal to Reason a fost scoasă din luptă. Dar nu cu totul. Conducătorii ei au încercat să continue activitatea măcar pe tărâm editorial. În acel moment aveau la legătură douăzeci de mii de exemplare din lucrarea tatei, iar sub tipar și mai multe. Dar iată că deodată, fără nici un fel de semn prevestitor, într-o noapte apare o liotă de necunoscuți, care, fluturând în vânt un drapel american și cântând cântece patriotarde, dau foc mării tipografii a revistei și o distrug până în temelii.

Orașul Girard din statul Kansas, unde s-au petrecut aceste evenimente, era un colț de lume foarte pașnic și liniștit, în care nu avuseseră niciodată loc conflicte de muncă. Appeal to Reason plătea muncitorilor salariile stabilite de sindicate și de fapt devenise întreprinderea cea mai de seamă din localitate, unde găseau de lucru sute de femei și bărbați. Prin urmare nu din locuitori ai orașului Girard fusese alcătuită liota de vandali incendiatori. Hoarda aceea ieșise parcă din pământ, iar după câte se vedea, de îndată ce-și împlinise misiunea, intrase din nou în pământ. Ernest atribuia acestui eveniment semnificații dintre cele mai sumbre.

— Înseamnă că în Statele Unite se organizează acum sutele negre 119, ne spunea el. Și acesta e doar începutul. De-abia de-acum încolo va veni greul. Acțiunile Călcâiului de fier vor deveni mereu mai brutale.

Așa a fost desființată cartea tatei. Și de-atunci, zi de zi, am avut tot mai mult de-a face cu sutele negre, în fiecare săptămână alte și alte publicații socialiste erau refuzate de poștă, și nu în puține raiduri sutele negre au distrus tipografiile socialiste. Bineînțeles că ziarele din toată țara au sărit în sprijinul cercurilor care diriguiau politica reacționară a clasei stăpânitoare, și astfel presa socialistă a fost defăimată și împrăscată cu noroi, în vreme ce sutele negre erau înfățișate ca purtătoare ale adevăratului patriotism și singurele în stare să salveze societatea. Acestor falsificări grosolane li se dădea totuși un aspect atât de convingător, încât chiar slujitori ai altarului care-și păstrau întreaga bună-credință înălțau rugăciuni în sprijinul sutelor negre, deplângând în același timp faptul că folosirea violenței devenise indispensabilă.

Istoria înainta cu pași gigantici. Alegerile din toamnă se apropiau, și Ernest fu ales candidat al partidului socialist pentru Camera Reprezentanților. Șansele sale de a fi ales erau dintre cele mai favorabile. Greva muncitorilor de

la tramvaie din San Francisco fusese zdrobită, iar la puțină vreme după aceea și greva cărăușilor avusese aceeași soartă. Aceste două înfrângeri avură urmări dintre cele mai grave pentru organizațiile muncitorești. Federația muncitorilor portuari, dimpreună cu aliații ei din ramura construcțiilor, îi susținuse pe cărăuși, dar întreaga acțiune muncitorească se prăbușise, cunoscând un sfârșit lipsit de glorie. Fusese o luptă sângeroasă. Cu bastoanele lor de cauciuc, polițiștii spărseseră sute și sute de capete, iar lista morților crescuse simțitor datorită unei mitraliere, care deschisese foc asupra muncitorilor de pe acoperișul grajdurilor societății de expediții Marsden.

Este deci ușor de înțeles din ce pricină oamenii erau mândri și dornici de răzbunare. Se arătau setoși de sânge și luptau să-și ia revanșa. Învinși pe propriul lor teren de luptă, erau gata acum să se răfuiască pe tărâmul acțiunii politice. Sindicatele lor rămăseseră încă în ființă, și asta le mărea forța cu care aveau să se angajeze în lupta politică ce se pregătea. Șansele de succes ale lui Ernest deveneau din ce în ce mai mari. În fiecare zi alte și alte sindicate se angajau să-i sprijine pe socialiști în alegeri, până când într-o bună zi Ernest chiar făcu haz aflând că și sindicatul lucrătorilor de la pompele funebre se angajase în luptă. Voința de luptă a muncitorilor se oțelise. În vreme ce lua parte cu entuziasm indescrisibil la întrunirile socialiste, arătau limpede că nu se mai lasă păcăliți de șiretlicurile ieftine ale politicienilor partidelor burgheze. Purtătorii de cuvânt ai vechilor partide erau de obicei siliți să vorbească în fața unor săli pe jumătate goale, cu toate că din când în când se mai trezeau și cu săli pline, care însă îi tratau cu atâta ostilitate, încât nu o singură dată fuseseră nevoiți să ceară ajutorul poliției.

Istoria înainta cu pași gigantici. Aerul parcă vibra din pricina evenimentelor care izbucneau în ritm năvalnic, ori erau gata să izbucnească. Țara se afla în preajma unor vremuri de grea cumpănă¹²⁰, urmare a anilor de belșug, în cursul cărora dificultățile întâmpinate în desfacerea prisosurilor de mărfuri pe piețele străine deveniseră uriașe. Fabricile redusese orele de lucru; numeroase mari întreprinderi încetaseră producția, în așteptarea vremii când surplusurile aflate în depozite aveau să fie plasate; salariile erau mereu reduse.

Încă o mare grevă fusese zdrobită: aceea a mecanicilor. Două sute de mii de mecanici, dimpreună cu cei cinci sute de mii de tovarăși ai lor din întreprinderile metalurgice, care li se alăturaseră, fuseseră înfrânți în cursul celei mai sângeroase greve care zguduise vreodată Statele Unite. Adevărate bătălii avuseseră loc între greviști și micile detașamente de spărgători de grevă¹²¹ înarmați, organizate de asociațiile patronale; sutele negre au apărut în acest timp într-un mare număr de localități foarte depărtate între ele și au distrus cantități uriașe de bunuri materiale; în cele din urmă, o sută de mii de soldați din armata permanentă a Statelor Unite au fost aruncați în luptă pentru a duce la un sinistru sfârșit întreaga poveste. Un număr însemnat dintre conducătorii muncitorilor au fost executați; mulți alții condamnați la închisoare, în vreme ce mii și mii dintre greviștii de rând au fost mânați cu

turma în așa-numitele „țarcuri de vite”¹²² și lăsați la bunul-plac al brutelor în uniformă.

Venise acum vremea ca oamenii de rând să plătească pentru anii de belșug. Piața era supraîncărcată de mărfuri; prețurile scădeau vertiginos; dar bineînțeles că în crahul general prețul muncii se prăbușise primul. Țara era zguduită de conflictele din industrie. Peste tot muncitorii declarau grevă, iar acolo unde nu recurgeau ei la greve, capitaliștii îi concediau pe capete. Ziarele erau pline de relatările unor ciocniri din ce în ce mai violente și mai sângeroase. Peste tot intervenea mâna criminală a sutelor negre. Vandalismul, incendiierile și distrugerile sălbatice de bunuri erau opera lor neîntreruptă și pe care se pricepeau de minune s-o ducă la îndeplinire. Întreaga armată permanentă intrase în acțiune, ca urmare a crimelor făptuite de sutele negre¹²³. Toate orașele țării fuseseră transformate în tabere militare, iar muncitorii erau împușcați în plină stradă, ca niște câini. Din uriașa armată a șomerilor se recrutau detașamentele de spărgători de grevă, iar atunci când aceste detașamente erau zdrobite de sindicate, armata intervenea fără greș împotriva muncitorilor organizați, pe care-i nimicea. Apoi interveni și garda civilă. Până în acel moment nu fusese nevoie să se recurgă la legea secretă a gărzilor civile. Erau folosite doar formațiunile regulate ale gărzii civile, dar folosite pe scara cea mai largă, și chiar în aceste momente de cumplită teroare guvernul mări efectivele armatei cu încă o sută de mii de oameni.

Niciodată până atunci muncitorii nu avuseseră de făcut față unui astfel de asalt general. Marii capitaliști stăpânitori în industrie, adică oligarhia, își aruncau pentru prima oară întreaga lor forță în breșa deschisă de asociațiile patronale angajate în luptă. Aceste asociații erau de fapt în mâinile clasei de mijloc, și în momentul respectiv, silite de criză și ajutate de regii neîncoronați ai industriei, dăduseră organizațiilor muncitorești o lovitură grea, supunându-le unei înfrângeri decisive. Alianța victorioasă era o alianță atotputernică, dar o alianță încheiată între lup și miel, așa cum foarte curând aveau s-o afle și clasele de mijloc.

Clasa muncitoare rămânea încordată și dornică de luptă, dar fusese zdrobită. Înfrângerea ei însă nu pusese capăt crizei. Băncile, care constituiau ele însele unul din elementele cele mai puternice ale oligarhiei, începuseră să-și retragă creditele, iar Wall Street-ul¹²⁴ transformase bursa de valori într-un fel de prăpastie fără fund în care dispăreau toate valorile din țară, fiind reduse aproape la zero. Iar peste acest cumplit dezastru, deasupra acestui nesfârșit câmp de ruine, se înălța silueta oligarhiei în curs de formare, netulburată, nepăsătoare și sigură de sine. Calmul și siguranța ei erau înspăimântătoare. Pentru a-și îndeplini planurile nu folosea doar covârșitoarea ei putere, ci și întreaga forță a tezaurului Statelor Unite.

Regii neîncoronați ai industriei se întoarseră acum împotriva claselor de mijloc. Asociațiile patronale, care-i ajutaseră pe regii industriei să sfâșie și să sfărâme clasa muncitoare, se vedeau acum sfâșiate și strivite de înșiși aliații lor de odinioară. În mijlocul acestei prăbușiri generale a claselor de mijloc, a

micilor comercianți și fabricanți, trusturile singure rămâneau ferme pe poziție. Dar de fapt nu acesta este adevărul: trusturile nu se mulțumeau să rămână ferm pe vechile poziții. Acționau. Semăneau vânt, mereu vânt și numai vânt, căci doar ele știau cum se culege furtuna și cum se pot scoate chiar și de aici profituri. Și încă ce profituri! Profituri uriașe! Îndeajuns de puternici pentru a ține piept furtunii, pe care în cea mai mare măsură ei înșiși o dezlănțuiseră, se întorceau acum și jefuiau epavele care pluteau de jur împrejurul lor. Acțiunile scăzuseră la prețuri de nimic, inimaginabil de reduse, iar trusturile își umflară nemăsurat portofoliile și chiar își extinseră întreprinderile în multe domenii noi, și toate acestea pe socoteala clasei de mijloc.

Și astfel, în vara anului 1912, clasa de mijloc fu virtualmente lichidată. Chiar și Ernest fu surprins de repeziciunea cu care se încheiase acest proces. Clătină din cap cu îngrijorare, și din acel moment părăsi orice iluzie în legătură cu alegerile din toamnă.

— Nu mai are nici un rost, ne spuse el. Suntem înfrânți. Călcâiul de fier e atotstăpânitor. Nădăjdusem într-o victorie pașnică, repurtată în fața urnelor. M-am înșelat, iar Wickson a avut dreptate. Ni se va smulge și bruma de libertăți ce ne-au mai rămas; Călcâiul de fier va călca peste grumajii noștri; nu mai există nici o altă ieșire în afara unei revoluții sângeroase a clasei muncitoare. Fără îndoială că vom învinge, dar mă cutremur când mă gândesc la prețul victoriei.

Din acel moment Ernest a crezut numai în revoluție, iar în această privință mergea cu mult înaintea propriului său partid. Tovarășii din partidul socialist nu puteau fi de acord cu el. Continuau încă să susțină că victoria putea fi câștigată în cadrul alegerilor. Nu din pricină că ar fi fost descurajați și încă nu și-ar fi revenit de pe urma înfrângerii, căci erau oameni prea hotărâți și prea îndrăzneți pentru un asemenea lucru. Erau pur și simplu neîncredători. Ernest nu izbutise încă să le arate limpede primejdia pe care o reprezenta oligarhia. Reușea să-i pună câte puțin pe gânduri, dar oamenii aceștia erau prea siguri de puterea lor. În felul cum înțelegeau ei teoretic evoluția societății nu exista loc pentru oligarhie și deci nu credeau că poate exista un asemenea lucru.

— O să te alegem în Camera Reprezentanților, și atunci totul se va îndrepta, îi spuseră ei lui Ernest la una dintre ședințele noastre secrete.

— Dar când mă vor azvârli afară din Cameră – răspunse Ernest foarte calm – când mă vor pune la zid și-mi vor zbură creierii, atunci ce-o să mai faceți?

— Ne vom ridica la lupta cu întreaga noastră putere, răspunseră cu toții în cor.

— Atunci vă veți bălăci în propriul vostru sânge, răspunse el. Cunosc cântecul; l-am mai auzit cândva cântat de clasa de mijloc, și oare unde-i acum și ce s-a ales din puterea ei?

Capitolul XI.

MAREA AVENTURA.

Domnul Wickson nici nu l-a invitat pe tata, nici n-a trimis după el. S-au întâlnit întâmplător pe bordul feribotului, în drum spre San Francisco, așa încât avertismentul pe care i l-a dat nu era premeditat, iar dacă nu s-ar fi întâlnit întâmplător, domnul Wickson nu l-ar fi avertizat pe tata niciodată. În orice caz, rezultatul ar fi fost același. Tata se trăgea din vechea spiță viguroasă a celor de pe Mayflower¹²⁵, iar sângele apă nu se face.

— Ernest a avut dreptate, îmi spuse el de îndată ce se întoarse acasă. Băiatul ăsta este extraordinar, și prefer să fii soția lui mai curând decât a lui Rockefeller însuși, ori a regelui Angliei.

— Ce s-a întâmplat? Întrebai eu speriată.

— Oligarhia se pregătește să ne calce peste grumaz, și peste grumazul meu și peste al tău. Wickson aproape că mi-a spus-o deschis. De altminteri, dacă ții seama că face parte din oligarhie, trebuie să recunoști că s-a purtat foarte omenește. Mi-a propus să mă reintegrez la universitate. Ei, de asta ce mai spui? Unul ca el, un ticălos care adună gologani, are puterea să hotărască dacă eu merit sau nu să ocup o catedră universitară! Dar mi-a făcut oferte și mai ispititoare: mi-a oferit postul de președinte al unui mare institut de științe fizico-matematice pe care au de gând să-l înființeze. După cât se vede, oligarhia e silită să-și folosească în vreun fel prisosul de capital. Mi-a vorbit direct: „Vă mai aduceți aminte ce i-am spus socialistului aceluia, logodnicului fiicei dumneavoastră? I-am spus că vom călca peste grumajii clasei muncitoare. Și chiar așa o să facem. În ceea ce vă privește, trebuie să știți că am pentru dumneavoastră, ca om de știință, o considerație deosebită; dar dacă înțelegeți să vă legați soarta de cea a clasei muncitoare, atunci aveți grijă și păziți-vă grumazul, atâta vreau să vă spun!” După care mi-a întors spatele și și-a văzut de treabă.

— Înseamnă că va trebui să ne căsătorim mult mai repede decât ați socotit dumneavoastră, ne-a spus Ernest când i-am povestit ce i se întâmplase tatei.

Atunci n-am înțeles ce vrea să spună, dar foarte curând aveam să înțeleg totul. Era cam în vremea când se distribuiau dividendele trimestriale la Țesătoriile Sierra, sau, mai bine zis, ar fi trebuit să se distribuie, fiindcă tata nu și-a primit drepturile. După ce a așteptat câteva zile, a înaintat o notă secretarului. Fără nici o întârziere i s-a răspuns că în registrele întreprinderii tata nu figurează ca deținător de acțiuni și că administrația ar dori lămuriri suplimentare în această privință.

— Lasă, că-i dau toate explicațiile și-l pun eu la punct pe domnișorul ăsta! Zise tata și plecă imediat la bancă, să ridice din seiful său pachetele de acțiuni.

— Ernest este un om cu totul excepțional, îmi spuse el la întoarcere, în vreme ce îl ajutam să-și scoată pardesiul. Îți spun încă o dată, draga mea, că Ernest ăsta al tău e un om într-adevăr excepțional!

Mă învățasem ca, de câte ori îl auzeam vorbind în felul acesta despre Ernest, să mă aștept la o mare nenorocire.

— Mi-au și călcat pe grumaz, explică tata mai departe. N-am mai găsit nici o acțiune. Seiful era gol. Va trebui să vă căsătoriți cât mai repede cu putință.

Bătrânul rămânea totuși credincios metodelor lui de cercetare științifică. A dat în judecată Țesătoriile Sierra, dar n-a putut convinge curtea să-l oblige pe pârât să înfățișeze registrele. Nu el, ci Țesătoriile Sierra dădeau ordine judecătorilor, și în aceasta stătea cheia întregii probleme. Legea însăși îi călca în picioare drepturile și apăra tâlhăria cea mai nerușinată.

Acum, când privesc în urmă, amintirea felului în care tata a fost redus la tăcere aproape mă face să râd. Din întâmplare s-a întâlnit cu Wickson pe stradă, la San Francisco, și i-a spus de la obraz că nu-i decât un pungaș ordinar. Imediat a fost arestat pentru tentativă de lovire și înaintat tribunalului de urgență, care l-a condamnat la amendă, iar în fața instanței bietul tata a trebuit să-și ia angajamentul că pe viitor va fi un om pașnic. Toată istoria era atât de ridicolă, încât, de îndată ce s-a întors acasă, nu s-a putut opri să nu facă haz. Dar ce furtună s-a stârnit în presa locală! Pe tonul cel mai serios cu putință se vorbea despre morbul violenței și de felul cum sunt infectați cu acest morb toți cei ce se apropie de socialism; iar pornind de aici, iată-l pe tata, în ciuda lungii lui vieți pașnice, promovată la gradul de exemplu strălucit al felului cum se manifestă morbul violenței. De asemenea, s-au găsit câteva ziare care să afirme că facultățile mintale ale tatei ar fi slăbit în urma prea îndelungatelor eforturi pe tărâmul cercetărilor științifice și deci să sugereze, pline de solitudine, internarea bolnavului într-un sanatoriu de boli mintale. Și toate acestea nu erau doar vorbărie goală, ci reprezentau o primejdie iminentă. Numai că tata era suficient de înțelept ca s-o presimtă. Avusese sub ochi și pilda episcopului, din care ar fi putut învăța multe, și într-adevăr învățase. N-a mai protestat în nici un fel împotriva noianului de nedreptăți și jigniri la care a fost supus, și prin asta sunt sigură că a încurcat în bună măsură planurile dușmanilor.

După aceea a urmat povestea cu casa – casa noastră. A fost scoasă în vânzare pe baza unui act de ipotecă, și prin urmare a trebuit să ne părăsim locuința. Bineînțeles că în realitate nu exista nici o ipotecă și că niciodată nu ipotecasem casa. Terenul fusese cumpărat liber de orice sarcini și casa o plătisem imediat ce se terminase construcția, iar asupra lor nu constituisem nici o ipotecă. Și, cu toate astea, exista un act de ipotecă, semnat și autentificat, dimpreună cu un codicil, în care erau înregistrate și plătite dobânzile anuale aferente pe câțiva ani la rând. Tata s-a abținut de la orice protest. Așa cum fusese jefuit de bani, se vedea acum jefuit și de casă. De plâns n-avea cui se plânge. Întregul mecanism al societății se afla în mâinile celor care hotărâseră să-l distrugă pe tata. Era un temperament de filosof, așa încât nici măcar nu s-a supărat.

— După cât se vede, mi-e scris să fiu zdrobit, îmi zise el, clar asta nu înseamnă că nu mă voi strădui să ies din încercarea asta cât mai puțin vătămat. Sărmanele mele oase bătrâne sunt destul de firave, și acum am

învățat lecția. Martor mi-e Dumnezeu că nu doresc de fel să-mi închei zilele într-un ospiciu de nebuni.

Asta îmi aduce aminte de episcopul Morehouse, despre care n-am mai pomenit de multă vreme. Dar mai întâi îngăduiți-mi să vă vorbesc despre căsătoria mea. În noianul evenimentelor, căsătoria mea își pierde cu totul importanța, așa încât doar vă voi pomeni despre ea.

— Prin urmare o să devenim adevărați proletari, îmi spuse tata în clipa când ne văzurăm alungați din casă. Deseori l-am invidiat pe tânărul tău prieten pentru faptul că el cunoaște atât de bine proletariatul. De-acum încolo va trebui să iau aminte și să învăț și eu să-l cunosc.

Probabil că dragostea de aventură era încă puternică în sufletul tatei, căci privea catastrofa noastră ca pe o simplă aventură, fără să se înfurie și fără să se amărăscă. Avea un suflet prea curat și o minte prea înțeleaptă ca să nutrească gânduri de răzbunare, iar, pe de altă parte, trăia prea mult în lumea ideilor ca să regrete cu adevărat confortul material pe care eram siliți să-l părăsim. Și astfel, când ne-am mutat la San Francisco, ocupând patru camere sărăcăcioase situate în cartierele mizere de la sud de Market Street, tata a primit această aventură cu entuziasmul și bucuria unui copil, combinate cu limpezimea de gândire și puterea de generalizare ale unei minți excepționale. Într-adevăr, gândirea lui nu se oprea niciodată în forme închistate și niciodată nu-și însușise un fals sens al valorilor. Valorile convenționale și dinainte stabilite n-aveau pentru el nici o însemnătate, singurele pe care le recunoștea fiind datele științelor matematice și fizice. Pe scurt, tata era un om mare și avea mintea și sufletul pe care numai oamenii mari le pot avea. În anumite privințe îl depășea chiar pe Ernest, cel mai mare om întâlnit de mine vreodată.

Chiar și eu găseam o anumită ușurare în schimbarea felului nostru de trai. Cel puțin scăpăm de ostracizarea din ce în ce mai aspră, organizată împotriva noastră în orașul universitar încă de când ne atrăsesem dușmănia oligarhiei în curs de formare. Și pentru mine schimbarea aceasta însemna aventură, ba chiar cea mai mare dintre toate – aventura dragostei. Cotitura produsă în soarta noastră grăbise căsătoria mea cu Ernest, și ca soție a lui m-am mutat în cele patru camere de pe Pell Street, în cartierele mizere ale orașului San Francisco.

Din toate astea un singur lucru rămâne: l-am făcut fericit pe Ernest. Am intervenit în zburciumata lui viață nu ca o nouă stihie venită să-l tulbure și mai adânc, ci ca o ființă menită să-i aducă odihna și pacea. Eu eram limanul unde-și găsea liniștea, și asta a fost răsplata dragostei mele, ca și semnul neîndoielnic că mi-am împlinit menirea. Să aduc uitarea sau lumina bucuriei în sărmanii săi ochi obosiți, cu ce altă fericire mai caldă m-ar fi putut oare binecuvânta Firea?

Dragii lui ochi obosiți! Muncea așa cum puțini oameni au muncit vreodată, și toată viața lui s-a străduit pentru binele celorlalți. Acest singur fapt îi dovedește măreția. Iubea oamenii și știa să-și îndrăgească iubita. Omul acesta, întruchipare a spiritului de luptă, cu trup de gladiator și îndrăzneală de

vultur, omul acesta știa să fie cu mine duios și tandru ca un poet. Era într-adevăr poet. Cântările lui erau alcătuite din fapte, nu din cuvinte, și în tot cursul vieții a cântat un imn închinat omului. A făcut totul numai din dragoste pentru oameni, și oamenilor le-a închinat întreaga viață, pentru oameni a fost răstignit.

Niciodată nu s-a gândit la vreo răsplată viitoare. Conform concepției lui despre lume, nu există viață viitoare. Un bărbat ca el, în care parca strălucea nemurirea, lepăda de la sine această însușire – iată paradoxul ființei sale. Un bărbat ca el, cu un suflet atât de cald, rămânea devotat acelei concepții filosofice reci și lucide – monismul materialist. Uneori îl contraziceam, spunându-i că-i pot măsura nemurirea după aripile sufletului său și că mi-ar trebui milenii fără număr pentru a ajunge să i le măsoar în întregime. Atunci râdea, întindea brațele către mine și-mi spunea că sunt „micuța lui metafiziciană”; iar în clipele acelea oboseala se ștergea din ochii lui, în care își făcea apariția cea mai divină lumină a dragostei, prin ea însăși nou și îndestulător semn al nemuririi.

Alteori obișnuia să-mi spună „dualista lui”, și atunci îmi explica în ce fel Kant, folosindu-se numai de rațiunea pură, ajunsese totuși să nege rațiunea, pentru a admite existența lui Dumnezeu. Apoi revenea la mine și-mi arăta că și eu raționez cam în același fel. Iar dacă recunoșteam că paralela este întemeiată, dar încercam să susțin totuși valabilitatea unui asemenea raționament, se mulțumea să mă strângă și mai tare în brațe și să râdă așa cum pot râde numai cei pe care natura i-a binecuvântat cu darul iubirii. Obișnuiam să-i spun adesea că este cu neputință ca doar prin ereditate și mediu înconjurător să fie explicate geniul și personalitatea sa, tot așa după cum bieteles băjbâieli ale științei nu vor putea niciodată identifica, analiza și clasifica acea subtilă esență care se ascunde în alcătuirea intimă a vieții înseși.

Susțineam că spațiul nu este decât o întruchipare a lui Dumnezeu, și sufletul o proiectare a însușirilor dumnezeirii, iar când din nou mă numea „scumpa lui metafiziciană”, eu îi spuneam „nemuritorul meu materialist”. Și astfel ne iubeam și eram fericiți; iar eu îi treceam cu vederea filosofia materialistă, căci îmi dădeam seama de uriașa muncă pe care o desfășura aici pe pământ, fără nici un gând de răsplată, precum îmi dădeam seama și de nemărginita modestie a spiritului, care-l ferea de înfumurare și de conștiința plină de mândrie a măreției sale și a sufletului său.

Dar era mândru. Cum ar fi putut fi vultur, dacă n-ar fi fost mândru? Argumentul pe care îi plăcea să-l folosească cel mai adesea era că fără îndoială este cu mult mai măreț faptul că o efemeră fărâmă de viață se poate socoti Dumnezeu decât acela că un Dumnezeu își arogă atributele divinității. Tocmai din această pricină slăvea în asemenea măsură calitatea lui de muritor. Cu multă bucurie recita un fragment dintr-un anumit poem, pe care nu-l avusese niciodată la îndemână în întregime și nici nu-i putuse afla autorul. Reproduc aici acel fragment nu numai fiindcă îi plăcea lui Ernest, ci mai ales pentru că este un fel de icoană a paradoxului cuprins în făptura vulturului meu și în

concepția sa despre spirit. Cum poate oare un om care se zbuțumă, se frământă și se înflăcărează să recite asemenea versuri și să se considere totuși o mână de țărână pieritoare, un strop de energie vremelnică și un abur care se destramă? Iată versurile:

De surâs și de îmbelșugare Din întâia zi avut-am parte;
Plutesc pe-aripa vântului, la marginea pământului, Proslăvindu-mi anii
fără moarte.
Moartea-ntregii lumi mi-e dată mie, Chinul tuturor mi-e hărăzit;
Dar buza mea.
— Nsetată, licoare fermecată Din cupa fericirii a sorbit.
Și cu evlavie gustat-am tihna, Spuma-nmiresmată a mândriei, Aroma
aspră a puterii și dulceața mângâierii Din izvorul sfânt al bucuriei.
Pentru viață-am închinat și pentru moarte Și cu cântec m-am cuminecat;
În cea din urmă clipă, atins de-a morții-aripă, Altuia pocalu-i va fi dat.
O, doamne, mie mi-ai închis strălucitorul paradis, Departe tu m-ai
alungat, stăpâne.
Vei rupe iar pământul de ocean, și cerul de văzduhul diafan;
Pe-acest tărâm eu însă voi rămâne.
Această necuprinsă lume, cu frumusețea-i fără nume, mi-a dăruit un
chin, pe cel mai drag, De când în lume m-am ivit, până când sufletu-mi zdrobit
Fu schingiuit pe al iubirii prag.
Crește-n mine-o stirpe neștiută, Mistuită de-un năprasnic dor;
A judecății vâlvaie o s-o stingă-n aprige șuvoaie Sângele-mi clocotitor.
Om sunt! De la-ntâiul gungurit, Pân' la cel din urmă pas către țărână,
Din al mamei rodnic pântec, pân' la moarte.
— Același cântec Sufletu-mi pustiu și luminos îngână.
Rupt din trupul lumii, trupul meu Și ascultă, preasupus, cuvântul;
Și dorul neastâmpărat de paradisul blestemat O să sfărtece.
— Ntr-o zi, pământul.
Când potirul vieții-l sorb, stăpâne, Curcubeie prind să se aprindă...
A nefericirii noapte lungă până-n veci de veci n-o să ajungă Visu-mi
arzător să îl cuprindă.
O, doamne, mie mi-ai închis strălucitorul paradis, Departe tu m-ai
alungat, stăpâne, Vei rupe iar pământul de ocean, și cerul de văzduhul diafan;
Pe acest tărâm eu însă voi rămâne.
Această necuprinsă lume, cu frumusețea-i fără nume, Mi-a dat în dar
fiorul fericirii Din scăpărarea triumfală de auroră boreală Și până-n bezna
nepătrunsă a iubirii. 126

Ernest era totdeauna surmenat. Constituția lui minunată îl ajuta să reziste, dar nici chiar ea nu-l putea apăra de oboseala care i se zugrăvea în priviri. Dragii lui ochi obosiți! Nu dormea niciodată mai mult de patru ceasuri și jumătate pe zi, și, cu toate astea, nu avea timpul necesar să facă toate treburile pe care ar fi vrut să le ducă la bun sfârșit. În fiecare clipă era ocupat cu munca lui de propagandist, conferințele pe care urma să le rostească în fața

muncitorilor fiind programate cu săptămâni înainte. La toate acestea se mai adăuga campania electorală, și numai pentru ea ar fi fost nevoie de întreaga energie a unui om. Ca urmare a suprimării editurilor socialiste, modestele lui drepturi de autor dispăruseră, și acum se vedea silit să se zbată din răspuțeri pentru a-și asigura mijloacele de existență, căci, în afară de toate celelalte griji, mai avea și pe aceea a asigurării traiului nostru. Traducea enorm de multe materiale filosofice și științifice pentru revistele de specialitate, așa încât, după ce se întorcea acasă seara târziu, istovit de eforturile consacrate campaniei electorale, se așeza la masa de lucru și muncea la traduceri până după revărsatul zorilor. În plus, mai avea nevoie și de studiu. S-a ocupat de studiu până în ultima zi a vieții, și a învățat enorm de mult.

Și totuși găsea timp să mă iubească și să mă facă fericită. Dar asta a fost cu puțință numai fiindcă eu mi-am contopit întru totul viața cu viața lui. Am învățat stenografia și dactilografia și i-am devenit secretară. De multe ori susținea că am reușit să iau asupra-mi jumătate din munca ce i-ar fi revenit lui; așa am învățat să-i înțeleg strădaniile. Preocupările noastre ajungând să se identifice, am muncit cot la cot și ne-am bucurat împreună.

Trăiam însă și rarele noastre clipe de desfătare, pe care le furam muncii – un cuvânt, o mângâiere, sau o scurtă privire încărcată de dragoste – iar clipele fiind furate, desfătarea noastră era și mai adâncă. Întreaga noastră existență se desfășura doar pe piscuri, acolo unde aerul este limpede și sclipitor, unde toate strădaniile sunt închinat umanității și unde josnicia și egoismul nu-și pot afla loc. Eram îndrăgostiți de dragoste, iar dragostea noastră nu se împodobește niciodată decât cu tot ce poate fi mai curat și mai frumos. Din tot ce-a fost, atât îmi mai rămâne: nu mi-am înșelat menirea. Am fost limanul unde și-a găsit liniștea el, cel care a trudit atâta pentru binele celorlalți, el, scumpa mea ființă muritoare, cu ochi oboșiți.

Capitolul XII.

EPISCOPUL.

Abia după căsătorie m-am întâlnit din întâmplare cu episcopul Morehouse. Dar e bine să înfățișez lucrurile în ordinea în care s-au petrecut. După izbucnirea de la reuniunea I. P. H., fiind om foarte blând și împăciuitor din fire, episcopul s-a supus insistențelor prietenești, ce-l asaltau din toate părțile, și a plecat o vreme în concediu. S-a întors însă și mai hotărât să propovăduiască de acum încolo credința cea adevărată. Spre marea mâhnire a celor din jurul său, prima predică ținută după întoarcere era întru totul asemănătoare cu aceea rostită la reuniunea rămasă de pomină. Din nou a susținut, pe larg și cu bogăție de amănunte, că biserica s-a abătut de la calea propovăduită de ziditorul ei și că vițelul de aur fusese înălțat în locul lui Cristos.

Rezultatul a fost că, vrând-nevrând, s-a văzut internat într-un sanatoriu particular de boli mintale, în vreme ce toate ziarele publicau articole patetice despre grava boală nervoasă căreia îi căzuse victimă, laudând totodată virtuțile cu adevărat demne de un sfânt ale sârmanului prelat. În sanatoriu a fost ținut

ca într-o adevărată temniță. De mai multe ori m-am dus să-l vizitez, dar niciodată nu mi s-a îngăduit să-l văd. Am fost adânc zguduită de tragedia acestui om întreg, sănătos și plin de generozitate, nimic dintr-o dată de voința brutală a societății capitaliste. Fiindcă episcopul era sănătos, iar sufletul îi rămăsese la fel de curat și de nobil. După cum spunea Ernest, nu i s-ar fi putut reproșa decât faptul că avea noțiuni greșite în domeniile biologiei și sociologiei, iar din pricina asta nu știuse să aleagă singura cale ce ar fi putut duce la îndreptarea lucrurilor.

Situația deznădăjduită a episcopului mă îngrozea. Dacă ar fi continuat să afirme adevărul așa cum îl înțelegea el, ar fi fost sortit să rămână pe vecie în casa de nebuni. Și n-avea scăpare: nici banii, nici situația lui socială, nici cultura lui nu-l puteau salva. Opiniile lui erau primejdioase pentru societate, iar societatea nu putea concepe că astfel de păreri primejdioase pot fi produsul unei minți întregi. Sau cel puțin asta mi se pare că era atitudinea societății.

În ciuda sufletului său bun și curat, episcopul era un om înzestrat și cu oarecare viclenie. A înțeles primejdia. Și-a dat seama că e prins ca musca într-o plasa de păianjen și a căutat să se salveze. Lipsit fiind de sprijinul pe care unii prieteni, cum ar fi fost tata, Ernest sau eu însămi, i l-ar fi putut oferi, episcopul se văzu silit să dea singur bătălia. Acolo, în singurătatea forțată a sanatoriului, s-a trezit la realitate. A devenit din nou un om în toate mințile. N-a mai avut nici un fel de vedenii, iar din minte i s-a risipit închipuirea că ar fi de datoria societății să hrănească oițele domnului.

După cum vă spun, deci, episcopul se însănătoși, se însănătoși complet, iar ziarele și enoriașii îi întâmpinară cu bucurie întoarcerea. Am fost o dată la biserica unde slujea el. De data asta predica fu aidoma celor pe care le ținuse cu multă vreme în urma, mai înainte de a fi avut vedenii. Am fost profund dezamăgită și nu mai știam ce să cred. Izbutise deci societatea să-l silească la supunere? Era episcopul un laș? Fusese oare constrâns prin violență să se lepede de crezul lui? Sau încercarea prin care trecuse îi depășise puterile, iar el se prosternase pur și simplu înaintea tiraniei adevărilor dinainte stabilite?

Într-o zi l-am vizitat în frumoasa lui locuință. Mi s-a părut cumplit de schimbat. Slăbise mult, și chipul îi era brăzdat de cute adânci, pe care nu le mai văzusem până atunci; era limpede că vizita mea îl supără. Câtă vreme am stat de vorbă își smucea mereu, cu un gest nervos, mânecele, iar ochii îi jucau în cap, căutând neconținut în toate părțile și ocolindu-mi cu stăruință privirile. Părea în permanență preocupat de ceva, făcea pauze stranii în discuție și sărea de la un subiect la altul cu o inconsecvență de-a dreptul neliniștitoare. Oare omul pe care-l aveam în față putea fi acel prelat sigur pe sine, cu înfățișare de Crist, cu ochi limpezi și luminoși și cu privirea tot atât de deschisă ca și sufletul, putea fi același prelat pe care-l cunoscusem cândva? Omul acesta fusese brutalizat, fusese îngenunchat prin violență. Fusese slab de înger. Nu avusese destulă putere ca să se împotrivescă haitei de lupi care era societatea capitalistă. M-a cuprins tristețea, o tristețe cum nu se poate mai apăsătoare. Episcopul vorbea doar în doi peri și urmărea cu atâta suspiciune tot ce-i

spuneam, încât mi-a fost cu neputință să-l întreb prea multe lucruri. Despre boala lui vorbea ca despre ceva ce l-ar fi privit foarte puțin, și în afară de asta am discutat, trecând fără nici o legătură de la una la alta, despre chestiuni bisericesti, despre unele modificări ce ar fi trebuit aduse orgii și despre câteva mărunte acțiuni filantropice. Ușurarea pe care a simțit-o când a văzut că plec era atât de evidentă, încât fără îndoială aș fi râs cu poftă dacă inima nu mi-ar fi fost înecată în lacrimi.

Sărman erou neștiut! O, dacă mi-aș fi dat seama! Se lupta ca un gigant, iar eu n-am bănuțit nimic. Singur, cu totul singur în mijlocul a milioane de semeni, continua lupta. Sfășiat ca de două stihii vrăjmașe de spaima de ospiciu și de credința lui în dreptate și adevăr, lupta cu dârzenie de partea dreptății și a adevărului, dar era atât de singur, încât n-a îndrăznit să mi se destăinuiască nici măcar mie. Trăsese învățăminte din toate câte le îndurase, învățase temeinic.

Dar aveam s-o aflu curând. Într-o bună zi episcopul dispăru. Nu spusese nimănui că ar avea de gând să plece undeva, iar după ce trecu un timp fără ca episcopul să se arate, începu să se răspândească zvonul că s-ar fi sinucis într-un moment de vremelnică rătăcire. Dar zvonul fu spulberat când se află că își vânduse întreg avutul: reședința din oraș, vila de la Menlo Park, tablourile și colecțiile de obiecte prețioase, ba chiar și multiubita-i bibliotecă. Era prin urmare limpede că, înainte de a dispărea, episcopul se debarasase complet și în taină de toate bunurile.

Acestea se petreceau în vremea când un șir întreg de nenorociri se înverșunaseră împotriva noastră, așa încât abia după ce ne-am așezat cum trebuie în noua locuință am găsit răgaz să ne minunăm într-adevăr și să facem tot felul de presupuneri cu privire la gestul episcopului. Apoi, dintr-o dată, totul s-a limpezit... Într-o seară, când amurgul mai stăruia încă asupra orașului, am trecut grăbită strada și am intrat la măcelărie, ca să cumpăr ceva carne pentru supeul lui Ernest. În noua noastră situație, numeam ultima masă a zilei „supeul”.

Chiar când ieșeam din măcelărie, am zărit un om care ieșea și el de la băcănia din colț, aflată chiar alături. Impresia stranie că silueta aceea îmi este cunoscută m-a făcut să mă uit mai bine, dar omul s-a întors către partea opusă a străzii și a pornit cu pași repezi. Umerii căzuți și smocul de păr argintiu, care se zărea între gulerul hainei și borurile lăsate ale pălăriei, mi-au trezit unele amintiri nedeslușite. În loc să trec strada, am pornit repede după omul acela. Am iuțit pasul, încercând să nu iau seama la gândurile care, fără voia mea, mi se trezeau în minte. Nu, era cu neputință. Nu putea fi el îmbrăcat în salopeta aceea decolorată, cu pantaloni prea lungi și roși la manșete.

M-am oprit o clipă în loc, făcând haz de propria-mi năzdrăvănie, și aproape am renunțat la urmărire. Dar impresia că umerii aceia îmi erau cunoscuți la fel de bine ca și părul argintiu nu-mi dădea pace. Am pornit din nou, și mai repede. Când am trecut pe lângă el, am întors capul și i-am cercetat

iute, dar cu luare-aminte, chipul; apoi m-am răsucit brusc în loc și m-am trezit față în față cu... Episcopul.

S-a oprit și el și a rămas ca trăsniț. Punga mare de hârtie pe care o purta în mână i-a căzut pe trotuar, s-a spart, și din ea s-a revărsat în jurul picioarelor noastre un val de cartofi. Episcopul m-a privit cu surprindere și cu teamă, apoi mi s-a părut că are să se prăbușească: umerii i-au căzut și mai mult, iar un oftat dureros i-a izbucnit din piept.

I-am întins mâna. Mi-a strâns-o, dar fără nici o putere, foarte încurcat, a tușit ușor, ca pentru a-și drege glasul, și am băgat de seamă că fruntea i se acoperise cu broboane de sudoare. Se vedea limpede că e înspăimântat.

— Cartofii, murmură el stins. Sunt foarte prețioși.

Îi adunarăm amândoi de pe jos, punându-i în punga ruptă, pe care episcopul o strânse grijuliu la piept. Am încercat să-i spun cât de mult mă bucuram de întâlnire și că trebuie neapărat să ne întoarcem împreună la noi acasă.

— Tata are să se bucure grozav când o să vă vadă, i-am zis eu. Casa noastră e la o azvârlitură de băț de aici.

— Nu pot, îmi răspunse el. Trebuie să plec. La revedere.

A privit plin de teamă în jur, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-l vadă cineva, și a dat să plece.

— Spune-mi unde stați și am să vă fac o vizită mai târziu, îmi spuse episcopul când văzu că merg mai departe alături de el și am de gând să nu-l mai slăbesc acum după ce îl regăsisem.

— Nu, spusei eu cu hotărâre. Trebuie să veniți acum.

Atunci aruncă o privire către punga de cartofi pe care o ținea cu un braț și la pachetele din mâna cealaltă.

— Te rog să crezi că mi-e într-adevăr cu neputință, zise episcopul. Iartă-mă că sunt atât de brutal. Dacă ai ști!

Părea că de-abia se mai ține pe picioare, dar în clipa următoare își reveni.

— Pe urmă... E vorba și de alimentele astea, urmă el. E un caz foarte trist. O femeie bătrână. Trebuie să i le duc neîntârziat. Suferă din pricina lipsei lor. Trebuie să i le duc chiar acum. Înțelegi? Pe urmă am să mă întorc. Îți fâgăduiesc.

— Lăsați-mă să merg și eu cu dumneavoastră, mă oferii eu. E departe? Oftă din nou și se dădu bătut.

— Două rânduri de case mai încolo. Hai să mergem repede.

Condusă de episcop, am ajuns să aflu ceva nou chiar despre cartierul în care locuiam. Până atunci nu știuseseam că în el există atâta suferință și atâta mizerie. Bineînțeles că nu știam fiindcă nu mă ocupam cu operele filantropice; în ultima vreme mă convinsesem că Ernest avea dreptate să-și bată joc de acțiunile filantropice și să le socotească un fel de pudră presărată pe o rană purulentă. Leacul preconizat de el era lecuirea răni: să se dea muncitorului produsul muncii lui și să se acorde pensii, ca unor bravi ostași, aceluia care au îmbătrânit cu cinste aplecați asupra uneltelor de muncă, iar atunci nu va mai fi

nevoie de filantropie. Convinsă că avea dreptate, alături de el închinam revoluției toate forțele mele și nu înțelegeam să-mi risipesc energia încercând să ușurez racilele sociale care izvorau continuu din însăși nedreapta orânduire a societății.

Urmându-l pe episcop, am pătruns într-o cămăruță din fundul unei curți. Acolo am dat peste o bătrână nemțoaică tare puțintică la trup și în vârstă de șaizeci și patru de ani, mi-a spus episcopul. S-a mirat văzându-mă, dar m-a salutat cu plăcere și și-a văzut mai departe de treabă, cosând la o pereche de pantaloni bărbătești pe care îi ținea în poală. Alături, pe podea, se afla un morman de pantaloni de același fel. Episcopul a băgat de scama că bătrâna nu mai avea nici cărbuni și nici surcele și a plecat să cumpere.

Am ridicat de jos o pereche de pantaloni și am cercetat treaba pe care o făcea bătrâna.

— Șase cenți, doamnă, a spus ea dând blând din cap, în vreme ce își vedea mai departe de lucru.

Cosea încetișor, dar nu se oprea nici o clipă din cusut. Părea copleșită de o singură poruncă: să coase.

— Pentru toată munca asta? Am întrebat-o eu. Asta e tot ce îți se plătește? Și câtă vreme îți ia o pereche de pantaloni?

— Da, ăsta e prețul, răspunse bătrâna. Șase cenți de pereche. Cos câte două ceasuri la fiecare.

— Dar patronul nu știe, adăugă ea repede, cu un glas din care se vedea că-i e teamă să nu dea de vreun bucluc. Lucrez încet. Am mâinile înțepenite de reumatism. Fetele lucrează mult mai repede și termină într-un singur ceas. Dar patronul e om bun și îmi îngăduie să iau de lucru acasă, fiindcă acuma sunt bătrână și zgomotul mașinii mă zăpăcește de cap. Dacă n-ar fi el așa de bun, aș crăpa de foame...

— Da, urmă bătrâna, cele care lucrează la atelier primesc câte opt cenți. Dar, ce să-i faci?! Nu se găsește destul de lucru nici pentru cele tinere, așa că cine-i bătrân nu mai are nici o nădejde. Uneori nu mi se dă mai mult de o pereche. Alteori, cum a fost astăzi, mi se dau câte opt perechi ca să le termin până-n seară.

Am întrebat-o cam între ce ore lucrează și mi-a răspuns că asta e după anotimp.

— Vara, când e mult de lucru, lucrez de la cinci dimineața și până la nouă seara. Dar iarna e prea frig, și mâinile mi se dezmorțesc mult mai anevoie. Atuncea trebuie să lucrez mai târziu, până după miezul nopții uneori...

— Da, continuă bătrâna, vara asta am dus-o foarte rău. Sunt vremuri grele, criză. S-a mâniat Dumnezeu pe noi. Asta-i prima dată când îmi dă patronul de lucru de-o săptămână încoace. Ce-i drept, omul nu poate mânca pe săturate când nu se găsește de lucru. Acuma sunt învățată. Toată viața mea am cusut, și în țara mea de baștină, și după ce am venit aici, la San Francisco... Treizeci și trei de ani...

Când ai cu ce plăti chiria e bine. Proprietarul e om de treabă, dar chiria trebuie să i-o plătești. Așa se cade. Nu-mi ia decât trei dolari pentru odaia asta. E ieftin. Dar nu-i ușor să faci rost de câte trei dolari în cap pe fiecare lună.

Bătrâna tăcu și, clătinând din cap, își văzu mai departe de cusut.

— Trebuie să fii foarte chibzuită la cheltuieli, zisei eu.

Dădu din cap cu tărie.

— Dacă apuci să plătești chiria, nu mai e așa de greu. Bineînțeles că n-o să-ți vină în minte să cumperi carne și mai bei cafeaua și fără lapte. Dar de mâncat tot mănânci o dată pe zi, din când în când, chiar și de două ori.

Fraza de la urmă a rostit-o cu evidentă mândrie, ca și cum ar fi vorbit despre o mare izbândă. Dar în vreme ce cosea, fără să scoată o vorbă, am observat tristețea din ochii ei blânzi și cutele dureroase din jurul gurii. Privirile îi rătăceau pierdute. Își frecă în grabă ochii, ca să alunge ceața care o împiedica să coasă.

— Nu, nu de la foame vine durerea mea cea mare, mă lămuri bătrâna. Cu foamea te înveți. Pentru copilul meu plâng și mă tânguiesc. Mi-a ucis-o mașina. E-adevărat că muncea tare mult, dar tot nu pot să înțeleg. Era voinică... Și era tânără, avea doar patruzeci de ani, și nu muncea decât de vreo treizeci. E adevărat că a început cam de tânără, dar murise bărbatu-meu. A explodat cazanul la fabrică. Ce era să facem? Avea zece ani, dar era tare voinică. Și mașina mi-a ucis-o. Da, mi-a ucis-o. A ucis-o... Și era muncitoarea cea mai iute de mână din atelier. De multe ori m-am gândit la asta, și acuma am înțeles. De aceea nu pot eu munci la atelier. Îmi ia mașina mințile. Parcă mereu o aud cum îmi spune: „Eu am omorât-o, eu am omorât-o!” Și așa îi tot trage toată ziua. Iar eu mă gândesc atuncea la fata mea și nu mai pot munci.

Ceața umedă se lăsase din nou asupra privirilor ei obosite și fu silită să-și frece iarăși ochii înainte de a porni să coasă.

L-am auzit pe episcop urcând cu greu scările, parcă împleticindu-se, și i-am deschis ușa. Vai, cum arăta! Căra în spinare o jumătate de sac de cărbuni, peste care așezase o legătură de surcele. Un strat de pulbere neagră îi acoperise fața și, din pricina eforturilor, sudoarea îi curgea în râuri pe obraz. Lasă sacul să cadă în colțul de lângă vatră și-și șterse fața cu o batistă de pânză aspră. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Episcopul negru ca un cărbunar, cu o cămașă de pânză ieftină, ca a celui din urmă muncitor (îi lipsea un nasture de la gât), și îmbrăcat în salopetă! Țsta era lucrul cel mai de necrezut: salopeta cu pantalonii roși la manșete și atât de lungi încât se frecau de pământ, legați la brâu cu o curea îngustă, așa cum umblă numai salahorii.

Deși episcopului îi era cald, bietele mâini umflate ale bătrânei începuseră să înțepenească de frig. N-am plecat de acolo până ce episcopul n-a aprins un foc zdravăn, iar eu am curățat cartofii și am pus oala la fiert. Cu vremea, am avut prilejul să aflu că nenumărate ființe se aflau într-o stare asemănătoare cu a bătrânei, ba că unii o duceau chiar și mai greu, ascunși în cotloanele infernale ale așa-ziselor locuințe din cartierul meu.

Ne-am întors acasă la noi, unde l-am găsit pe Ernest îngrijorat de absența mea. După ce am trecut de surpriza revederii, episcopul s-a lăsat pe speteaza scaunului, și-a întins picioarele lungi îmbrăcate în salopetă și a scos un suspin de adevărată ușurare. Ne-a spus că noi eram primii prieteni cu care se întâlnea după ce dispăruse; de bună seamă că în toate aceste săptămâni suferise cumplit din pricina singurătății. Ne-a spus multe lucruri, cu toate că a vorbit aproape numai despre bucuria pe care a trăit-o urmând poruncile Domnului.

— Căci într-adevăr, zicea el, acum hrănesc oile sale. Și am învățat un lucru de mare însemnătate: omul nu se poate îngriji de suflet atâta vreme cât stomacul nu-și găsește alinare. Oile Domnului trebuie hrănite cu pâine și unt, cu cartofi și cu carne; abia după aceea, și numai după aceea, sufletul este și el gata să primească hrană, o hrană mai aleasă decât cea a stomacului.

A mâncat cu poftă la cina pregătită de mine atunci. Niciodată nu mâncase cu atâta plăcere la mesele noastre din vremea dinainte. I-am spus-o, și el ne-a declarat că nici când nu se bucurase de-o sănătate atât de deplină.

— Acuma merg numai pe jos, a zis el, și obrații i s-au împurpurat, ca și când ar fi fost vorba de un greu păcat, la amintirea vremii când nu se dădea jos din caleașca lui luxoasă.

Din pricina asta sănătatea mea n-a avut decât de câștigat, a adăugat el cu grabă. Și sunt foarte fericit, într-adevăr sunt cum nu se poate mai fericit. Am ajuns în sfârșit să împlinesc poruncile Domnului.

Și totuși pe chipul său rămânea zugrăvită o durere neștersă – durerea lumii cu care acum încerca să se identifice. Vedea viața în întregul ei adevăr, iar ea i se arăta sub o cu totul altă înfățișare decât aceea pe care o cunoscuse din cărțile adunate în biblioteca lui.

— Dumneata ești pricina tuturor acestor lucruri, tinere, îi spuse el deschis lui Ernest.

Ernest păru stânjenit și încurcat.

— Eu... Eu v-am prevenit, îngăimă el.

— Nu, m-ai înțeles greșit, replică episcopul. Nu ți-o spun ca un reproș, ci în semn de recunoștință. Dumitale trebuie să-ți mulțumesc pentru că mi-ai arătat calea. M-ai ajutat să-mi întorc fața de la teoriile despre viață și să văd viața însăși, ai ridicat vălul și mi-ai îngăduit să văd șarlataniile din societatea zilelor noastre. Ai pătruns ca o lumină în întunericul ce mă înconjura, dar acuma sunt și eu în stare să văd lumina cea adevărată. Și sunt cum nu se poate mai mulțumit, atâta doar, că... Ajungând aici, episcopul făcu o pauză dureroasă, iar în ochi i se oglindî spaima cea mai năprasnică. Apoi urmă: Atâta doar, că mi-e teamă de persecuție. Nu fac rău nimănui. De ce nu vor să mă lase în pace? Și nu atât de persecuție e vorba, cât de natura ei. Nu m-aș teme nici o clipă dacă s-ar gândi să-mi sfărtece carnea cu biciul, să mă ardă pe rug sau să mă răstignească pe cruce, cu capul în jos. Dar ospiciul de nebuni mă înfricoșează cumplit. Ia gândiți-vă! Imaginați-vă... Întemnițat într-un azil de nebuni. E revoltător. Am văzut acolo câteva cazuri de nebuni furioși. Îmi

îngheață sângele în vine când îmi aduc aminte. Și să stau întemnițat pentru tot restul zilelor mele, acolo... În mijlocul dezlănțuirilor de nebunie furioasă. Nu! Nu! Numai asta nu! Numai asta nu!

Ți se rupea inima de milă. Măinile îi tremurau, trupul întreg îi era zgâlțâit ca de friguri și parcă își încorda toate forțele ca să scape de fantoma celor evocate în fața noastră. Dar peste o clipă își recăpătă liniștea.

— Iertați-mă, spuse el cu simplitate. Nervii mei epuizați sunt de vină. Dacă împlinirea poruncilor Domnului mă va duce acolo, facă-se voia lui. Ce drept am să mă plâng?

L-am privit și parcă îmi venea să strig în gura mare: „Tu, om neprețuit! Eroule! Erou fără prihană!”

În seara aceea am mai aflat și alte amănunte despre faptele episcopului.

— Mi-am vândut casa, sau, mai bine zis, casele, ne spuse el, și toate bunurile pe care le aveam. Știam că trebuie să lucrez în taină, fiindcă altminteri mi-ar fi luat ei cu sila tot avutul, iar asta ar fi fost îngrozitor. Acum tare mă minunez de câte ori mă gândesc la uriașele cantități de cartofi, de pâine, carne, cărbuni sau surcele care se pot cumpăra cu două ori trei sute de mii de dolari. Apoi, întorcându-se către Ernest, urmă: Ai dreptate, tinere. Munca este înfiorător de prost plătită. Eu n-am muncit în viața mea, ci doar am încercat să încânt auzul fariseilor – iar bietul de mine socoteam că le înfățișez cuvântul Domnului!

— Și, cu toate astea, aveam o avere de cinci sute de mii de dolari. Nu mi-am dat seama ce înseamnă o jumătate de milion de dolari până ce n-am văzut câți cartofi, și pâine, și unt, și carne se pot cumpăra cu suma asta. Și am mai văzut încă ceva: am văzut că toți cartofii, pâinea, untul și carnea aceea erau ale mele și totuși eu nu muncisem ca să le produc. Atunci mi-am dat seama că alții munciseră, le creaseră, dar pe urmă fuseseră jefuiți de ele. Iar când am ajuns în mijlocul săracilor, i-am aflat acolo pe cei ce fuseseră jefuiți și i-am văzut îndurând foamea și mizeria tocmai fiindcă alții îi jefuiseră.

L-am rugat să ne vorbească iar despre cele făcuse el însuși.

— Banii? I-am depus la mai multe bănci diferite, în fiecare loc sub alt nume. N-or să mi-i poată niciodată lua, fiindcă nu vor avea cum să dea de ei. Și-s atât de prețioși banii! Poți cumpăra cu ei atât de multă mâncare! Până acum nu mi-am dat niciodată seama la ce pot sluji banii.

— Aș fi tare bucuros dacă am putea căpăta o parte din ei pentru propaganda noastră, observă Ernest cu interes. Ar aduce mult bine pe lume.

— Crezi? Întrebă episcopul. Eu n-am prea multă încredere în politică. De altminteri, tare mi-e teamă nu prea înțeleg treburile politice.

În chestiuni de felul ăsta Ernest se arăta deosebit de delicat. N-a mai pomenit nimic despre sugestia făcută episcopului, cu toate că știa foarte bine greutățile dureroase în care se zbătea partidul socialist din pricina lipsei de fonduri.

— De dormit dorm pe la hoteluri ieftine, continuă episcopul. Dar îmi e teamă, și nu rămân niciodată multă vreme în același loc. Am închiriat și două

camere, una într-un cartier și a doua la celălalt capăt al orașului, amândouă în case de muncitori. E o treabă cam extravagantă, recunosc, dar e necesară. Răscumpăr în parte cheltuielile gătindu-mi singur, deși uneori mai mănânc câte ceva și prin birturi ieftine. Am făcut și o descoperire. Tamale¹²⁷ e o mâncare excelentă, mai ales seara târziu, când începe să se facă răcoare. Atâta doar că e cam scumpă, dar am găsit un loc unde capăt trei porții pentru zece cenți. Nu-i tot atât de gustoasă ca în alte părți, dar te încălzește de minune.

Și așa, datorită dumitale, mi-am găsit eu rostul pe lume, tinere. E rostul pe care mi l-a menit Dumnezeu. Atunci se uită către mine și privirile îi scâpărară. M-ai găsit hrănind oile Domnului, nu-i așa? Nu mă îndoiesc că toți veți ști să-mi păstrați taina.

Vorbea cu destulă nepăsare, dar în spatele cuvintelor se ghicea o teamă fără margini. A făgăduit să ne mai viziteze. Dar o săptămână mai târziu am citit în ziare despre cazul nenorocit al episcopului Morehouse, care fusese internat în ospiciul Napa și pentru a cărui însănătoșire mai existau încă speranțe. Zadarnic am încercat să-l vedem și degeaba ne-am străduit să provocăm o anchetă în cazul episcopului ori cel puțin să obținem ca el să fie din nou examinat de medici. Nici măcar n-am putut afla despre el altceva în afara mereu repetatelor asigurări că nu s-a pierdut încă orice speranță de însănătoșire.

— Cristos l-a îndemnat pe tânărul bogat să vândă tot ce are, observă Ernest cu amărăciune. Episcopul i-a ascultat îndemnul și a ajuns în casa de nebuni. De la Cristos și până astăzi vremurile s-au schimbat. Astăzi un bogat care-și împarte averea săracilor e nebun. În privința asta nu încapă nici o îndoială. Așa a hotărât societatea, și gata!

Capitolul XIII.

GREVA GENERALĂ.

Bineînțeles că Ernest a fost ales în Camera Reprezentanților datorită marelui avânt către socialism arătat de mase în toamna lui 1912. Unul dintre principalii factori care au contribuit la succesul electoral al socialiștilor a fost distrugerea lui Hearst¹²⁸. Pentru plutocrație a fost o treabă ușoară. Ca să asigure apariția diverselor sale publicații, Hearst cheltuia optsprezece milioane de dolari pe an, bani pe care îi primea îndărăt, sporiți, de la clasele de mijloc, drept plată pentru reclamele publicate în ziare. Întreaga lui forță financiară se baza pe clasa de mijloc, căci trusturile nu se foloseau de reclamă.¹²⁹ Pentru a-l distruge pe Hearst nu era deci nevoie decât să-l lipsești de reclame.

Clasa de mijloc nu fusese distrusă în întregime. Scheletul, ceea ce avusese ea mai viguros, rămăsese, dar era lipsit de orice putere. Micii industriași și negustorii care totuși supraviețuiseră se aflau între timp la discreția plutocrației, fiind lipsiți cu totul de independență politică ori economică. Nu e deci de mirare că, la cea dintâi poruncă a plutocrației, toți au încetat să mai publice reclame în ziarele lui Hearst.

Hearst a luptat cu bravură. A continuat să scoată ziarele, suportând o pierdere de un milion și jumătate de dolari pe lună și publicând mai departe

reclamele pentru care nimeni nu-i mai plătea. Din nou plutocrația a dat o poruncă, iar micii industriași și negustori l-au bombardat pe Hearst cu o ploaie de notificări, prin care îi cereau să nu mai publice vechile reclame pentru întreprinderile lor, Hearst nu i-a luat în seamă. S-au emis ordonanțe judecătorești pentru a-l opri să mai publice reclamele. Tot nu s-a supus. Atunci a fost condamnat la șase luni de închisoare pentru dispreț arătat tribunalului prin nesupunere la ordonanțele sale, iar financiarmente a fost dus la faliment prin nenumărate condamnări la daune. Nu-i mai rămânea nici o speranță. Plutocrația îl condamnase și avea la dispoziție întreg aparatul judecătoresc ca să-și aducă la îndeplinire sentința. O dată cu Hearst a fost distrus și partidul democrat, pe care nu de multă vreme ajunsese să-l domine.

După distrugerea lui Hearst și a partidului democrat, nu le mai rămâneau partizanilor săi decât două soluții: sau să adere la partidul socialist, sau să se alăture partidului republican. Așa s-a făcut că noi, socialiștii, am cules roadele propagandei pseudo-socialiste a lui Hearst, fiindcă cei mai mulți dintre partizanii săi au trecut de partea noastră.

Ruinarea fermierilor, organizată cam tot în vremea aceea, ar fi avut drept urmare sporirea și mai considerabilă a voturilor noastre dacă n-ar fi existat apariția vremelnică și total inutilă a Ligii fermierilor. Ernest și ceilalți conducători socialiști au luptat din răzputeri pentru a-i atrage pe fermieri, dar deshumarea presei și editurilor socialiste constituia o piedică mult prea mare, iar propaganda de la om la om nu fusese încă pusă la punct. Din aceste pricini, politicieni de soiul domnului Calvin, ei înșiși foști fermieri, dar de multă vreme ruinați, au reușit să-i atragă pe fermieri și să abată forța lor politică pe un făgaș care nu ducea nicăieri.

— Bieții fermieri, a spus într-un rând Ernest, răsând și totuși plin de furie. De-acum or să joace exact așa cum le vor cânta trusturile.

Și iată că astăzi chiar asta este situația. Cele șapte trusturi uriașe, lucrând în bună înțelegere, au pus în comun enormele lor profituri și au creat un gigantic trust agricol. Companiile de cale ferată, care dictau tarifele de transport, dimpreună cu bancherii și agenții de bursă, care dictau prețurile, avuseseră de multă vreme grija să-i înglobeze pe fermieri în datorii. Bancherii și toate trusturile financiare împrumutaseră încă de mai înainte uriașe sume de bani fermierilor, îi aveau deci prinși cu totul în năvod și nu le mai rămânea decât să-i tragă pe uscat. Ceea ce a și făcut trustul agricol.

Criza din 1912 pricinuisse încă de mai înainte scăderi de prețuri dezastruoase pe piața agricolă, Trustul avu deci grijă să coboare prețurile la un nivel ruinător pentru fermieri, în vreme ce Căile Ferate, fixând tarife exorbitante, îi lichidă economiceste. În felul acesta fermierii au fost siliți să contracteze mereu alte împrumuturi, fără a fi în stare să plătească ceva din cele vechi. A urmat după aceea o mare campanie de executări silite, mobiliare și imobiliare. Fermierii și-au abandonat pur și simplu pământurile în mâna trustului. Nici n-ar fi avut altceva de făcut. Iar după ce au predat pământul, s-au angajat în slujba trustului agricol ca vechili, supraveghetori sau chiar simpli

muncitori. Pentru munca lor primeau salariu. Din mici proprietari deveniseră deci în fapt șerbi, robi legați de pământ prin salariul care reprezenta unica lor sursă de existență. Nu puteau să-și părăsească stăpânii, fiindcă stăpânii lor alcătuiau plutocrația; nu puteau să plece la oraș, deoarece și acolo tot plutocrații erau stăpâni. Nu aveau decât o unică ieșire: să se desprindă de pământ și să devină vagabonzi, adică, într-un cuvânt, să moară de foame. Dar nici în privința asta nu fură lăsați de capul lor: se promulgară legi aspre împotriva vagabondajului, iar legile fură puse în aplicare cu toată strictetea.

Bineînțeles că ici și colo câte un, fermier, sau chiar grupuri de fermieri reușiseră să scape de expropriere datorită unor împrejurări excepționale. Aceștia reprezentau însă cazuri cu totul izolate și lipsite de însemnătate, iar de altminteri au fost și ei prinși în năvod anul următor.¹³⁰

Și astfel ajunsese, către toamna anului 1912, în situația ca toți fruntașii socialiști, cu excepția lui Ernest, să considere că venise sfârșitul regimului capitalist. Ținând seama de adâncimea crizei și de uriașul număr al șomerilor, de ruina fermierilor și a claselor de mijloc, de înfrângerea hotărâtoare și generală a sindicatelor muncitorești, socialiștii erau realmente îndreptățiți să creadă că ceasul de pe urmă al capitalismului sunase și că sosise momentul să arunce mânușa în obrazul plutocrației.

Vai, cât de grav subapreciam forțele dușmanului! Socialiștii proclamau pretutindeni certitudinea victoriei lor electorale, invocând faptele incontestabile ce caracterizau situația. Plutocrația a acceptat provocarea. Și tot ea, plutocrația, cumpănind lucrurile așa cum trebuie, ne-a învins, spărgându-ne unitatea și dezbinându-ne forțele. Plutocrația, prin agenții ei secreți, a început să strige în gura mare că socialiștii ar fi ateii și că nu ar avea nimic sfânt; plutocrația a fost aceea care a avut putința să cheme într-ajutor clerul diferitelor confesiuni, și în special pe cel catolic, răpindu-ne astfel votul unui număr de muncitori. De asemenea, tot plutocrația a fost aceea care, prin agenții ei secreți, bineînțeles, a încurajat Liga fermierilor și a ajutat-o să capete oarecare influență chiar la orașe, printre membrii muribundeii clase de mijloc.

Cu toate astea, socialiștii au reputat mari succese. Dar în locul unei victorii electorale hotărâtoare, care ne-ar fi asigurat cele mai înalte posturi de comandă și majoritatea în toate adunările legislative, ne-am trezit în minoritate. Este adevărat că am câștigat cincizeci de locuri în Congres, dar în primăvara lui 1913, când cei cincizeci de congressmeni s-au prezentat în incintă, și-au dat seama că practic nu aveau nici o putere. Au fost totuși privilegiați față de aleșii Ligii fermierilor, care câștigaseră puterea în douăsprezece state, dar cărora în primăvară nu li s-a îngăduit să-și ia în primire posturile respective. Cei care dețineau puterea au refuzat să cedeze locul, iar tribunalele erau în mâna oligarhiei. Numai că am luat-o înaintea întâmplărilor. Trebuie deci să mă întorc puțin îndărăt și să vorbesc despre tulburările din iarna lui 1912.

Criza avusese drept urmare o uriașă scădere a consumului de mărfuri din țară. Muncitorii, rămași fără lucru, nu mai primeau salariu și deci nu aveau cu ce să cumpere. Rezultatul a fost că plutocrația s-a trezit cu surplusuri

de mărfuri mai mari ca niciodată și pe care era silită să le plaseze în străinătate, iar pentru ducerea la bun sfârșit a giganticelor sale planuri avea nevoie de foarte mulți bani. Datorită disperatelor eforturi depuse pentru a-și desface mărfurile pe piața mondială, plutocrația a ajuns la o puternică ciocnire de interese cu Germania. Ciocnirile de interese economice duc de obicei la războaie, iar cazul acesta n-a făcut excepție de la regulă. Stăpânii Germaniei s-au pregătit deci de război, același lucru făcându-l și Statele Unite.

Norii negri și amenințatori ai războiului acopereau cerul. Situația purta în ea germenii unei catastrofe mondiale, căci în toată lumea era criză și peste tot aveau loc mișcări muncitorești, iar clasa de mijloc era pe cale de dispariție, existau armate uriașe de șomeri, pe piața economică mondială se ciocneau interese felurite și pretutindeni se făceau auzite zgomotele surde ale revoluției sociale.¹³¹

Oligarhia dorea război cu Germania dintr-o serie întregă de motive. Ea n-ar fi avut decât de câștigat cu ocazia tuturor schimbărilor, a reîmpărțirii rolurilor pe arena internațională și a încheierii de noi tratate și alianțe determinate de un război. Dar, înainte de orice, se gândea desigur la faptul că un război ar fi consumat bună parte din prisosul de mărfuri existente în numeroase țări, ar fi decimat armatele de șomeri și ar fi dat oligarhiei răgaz să răsufle și să poată întocmi și pune în practică noi planuri. Un astfel de război i-ar fi putut aduce stăpânirea întregii piețe mondiale. De asemenea, un astfel de război ar fi justificat și crearea unei mari armate permanente, care n-ar mai fi trebuit niciodată demobilizată, și ar fi permis poate ca în mințile oamenilor lozinca: „America împotriva Germaniei” să înlocuiască lozinca: „Socialismul împotriva oligarhiei”.

Și, într-adevăr, războiul ar fi împlinit toate așteptările oligarhiei, dacă pe lume n-ar fi existat socialiștii. În cele patru cămăruțe ale noastre din Pell Street a avut loc o ședință secretă a conducătorilor socialiști din statele apusene ale țării, în cadrul ei luându-se în primul rând în discuție problema atitudinii pe care urmau s-o adopte socialiștii. Nu era prima dată când noi, socialiștii, ne opuneam categoric războiului¹³², dar pentru prima oară am făcut acest lucru în Statele Unite. În urma ședinței noastre secrete am luat legătura cu conducerea centrală, și nu mult după asta telegramele cifrate treceau Atlanticul de la noi către Biroul Internațional¹³³, și de acolo îndărăt către noi.

Socialiștii germani se declarau gata să acționeze împreună cu cei din America. Partidul Socialist din Germania număra peste cinci milioane de membri, din care mulți erau încadrați în armata permanentă și, în plus, întreținea relații strânse cu sindicatele muncitorești. În amândouă țările socialiștii se declarară răspicat împotriva războiului și amenințară cu greva generală. Între timp începură să se pregătească serios pentru această acțiune. Ba, mai mult decât atât, partidele revoluționare din toate țările au proclamat în mod deschis lozinca socialistă potrivit căreia pacea între popoare trebuia apărată prin orice mijloace, mergând până la răscoală și răsturnarea propriului guvern.

Greva generală care a urmat a fost cea mai mare victorie câștigată de noi, socialiștii americani.

La 4 decembrie ambasadorul american de la Berlin a fost rechemat. În aceeași noapte o flotă germană a atacat prin surprindere Honolulu, scufundând trei crucișătoare și un vas de coastă și bombardând totodată orașul. A doua zi Statele Unite și Germania și-au declarat război una alteia, iar peste o singură oră socialiștii au declarat greva generală în ambele state.

Pentru prima oară kaizerul Germaniei a avut de înfruntat oamenii simpli din împărăția lui, oamenii aceia care făceau ca treburile să meargă, și fără de care el nu ar mai fi avut ce stăpâni. Elementul nou al situației stătea în faptul că revolta acelor oameni era pasivă. Nu porniseră la asalt. Nu făceau nimic. Dar, nefăcând nimic, îl legau de mâini pe stăpânitorul lor. Ce n-ar fi dat el să aibă prilejul de a-și asmuți sângeroșii câini de pază împotriva proletariatului răsculat! Dar un astfel de prilej nu i se oferea. N-avea cum să-și asmuță dulăii; nici cum să-și mobilizeze armata și s-o trimită la război; nici cum să-și pedepsească supușii îndărătnici. În toată împărăția lui nu se mișca nici măcar o rotiță. Nici un tren nu luneca pe șine, nici un fel de mesaj nu mai alerga pe sârme, fiindcă telegrafiștii și muncitorii de la căile ferate părăsiseră munca o dată cu tot restul populației.

În Statele Unite lucrurile se petreceau la fel ca în Germania. Proletariatul american organizat învățase în sfârșit lecția. Înfrânte în mod decisiv pe propriul lor teren de luptă, sindicatele părăsiseră acest teren și trecuseră pe tărâmul luptei politice, alături de socialiști, căci greva generală era o grevă politică. De altminteri, sindicatele fuseseră în asemenea grad zdrobite, încât nici nu aveau de ce sta în cumpănă și răspunseseră chemării la grevă generală în disperare de cauză. Milioane de muncitori aruncau uneltele și părăseau lucrul. În fruntea tuturor se aflau muncitorii mecanici. Încă nu li se închiseseră rănile, sindicatul lor păruse distrus o dată pentru totdeauna, dar iată-i acum pornind din nou la luptă, alături de tovarășii lor din industria de prelucrare a metalelor.

Până și muncitorii necalificați și neorganizați părăsiseră lucrul. Greva imobilizase țara întreagă. Pe lângă asta, femeile se dovediră cele mai înfocate sprijinitoare ale grevei generale și făcură front comun împotriva războiului, căci nu voiau să-și trimită bărbații la moarte. De asemenea, ideea grevei generale a cuprins masele, căci era o idee contagioasă. Copiii nu s-au mai prezentat la școală, profesorii, care totuși ar fi vrut să-și continue activitatea, se văzură nevoiți să părăsească sălile de clasă cu totul pustii. Greva generală îmbracă aspectul unei mari serbări naționale. În același timp, ideea solidarității muncitorești, concretizată în acest chip, ațâța imaginația tuturor. În definitiv, nimeni nu înfrunța nici o primejdie angajându-se în acest joc gigantic și poznaș. Când toți aveau aceeași vină, cum ar fi putut fi pedepsit careva?

Statele Unite erau paralizate. Nimeni nu știa ce se întâmplă pe lume. Ziare nu mai apăreau, scrisorile și telegramele nu se mai expediau. Fiece sat, fiecă orăș se afla într-o stare de completă izolare, care te-ar fi făcut să crezi că între el și restul lumii se întinde o pădure virgină de zeci de mii de mile pătrate.

Din această pricină restul lumii parcă încetase să mai existe. Starea asta de lucruri se prelungea o săptămână încheiată.

La San Francisco nu știam nici măcar ce se petrece pe celălalt mal al golfului, la Oakland sau Berkeley. Efectul produs asupra nervilor era straniu și deprimant. S-ar fi părut că un important element cosmic încetase să mai funcționeze. Pulsul întregii țări se oprise, iar nația întregă parcă își dăduse ultima suflare. Nu se mai auzea uruit de camioane și nici șuierat de sirenă, nici zumzet electric, nici tramvaie străbătând în goană străzile și nici strigătele vânzătorilor de ziare; nu mai existau decât făpturi care, la mari intervale, se furișau ca niște fantome, ele însele speriate și parcă smulse din realitate de tăcerea încremenită ce stăruia pretutindeni.

În acea săptămână a tăcerii oligarhia a primit o lecție din care a tras multe învățăminte. Greva generală fusese un avertisment. Așa ceva nu trebuia să se mai repete niciodată. Iar oligarhia avea să aibă grijă ca într-adevăr să nu se repete. La sfârșitul săptămânii, după cum se stabilise de mai înainte, telegrafiiști din Germania și Statele Unite au reluat lucrul. Cu ajutorul lor, conducătorii socialiști din amândouă țările au prezentat un ultimatum guvernelor. Războiul trebuia oprit, sau, dacă nu, greva generală avea să continue. N-a fost nevoie de multă vreme pentru a se ajunge la o înțelegere. Starea de război a încetat, și populația ambelor țări s-a întors la lucru.

O dată cu reluarea relațiilor pașnice s-a încheiat o alianță între Germania și Statele Unite. În realitate, era o alianță între împărat și oligarhie, în scopul luptei unite împotriva dușmanului comun – proletariatul revoluționar din ambele state. Mai târziu, tot oligarhia a rupt în mod perfid această alianță, atunci când socialiștii germani s-au sculat și au alungat de pe tron pe stăpânitorul setos de sânge. De altminteri, tocmai acesta era și scopul urmărit de oligarhia americană – distrugerea principalului concurent de pe piața mondială. Odată ce-l zvârliseră de pe tron pe împărat, germanii nu mai aveau nevoie să-și desfacă prisosul de mărfuri în străinătate. Prin însăși esența regimului socialist, poporul german avea să consume tot ce producea. Bineînțeles că urma să facă totuși comerț cu mărfurile pe care le producea, schimbându-le pe altele pe care nu le putea produce, ceea ce însemna cu totul altceva decât desfacerea unor prisosuri pe care nu le-ar fi putut consuma.

— Pun rămășag că oligarhia își va găsi justificare, spuse Ernest în clipa când aflarăm că oligarhia nu își respectase obligația de a veni în ajutorul împăratului german. Ca de obicei, va socoti că a procedat bine.

Și bineînțeles că oligarhia și-a justificat în mod public trădarea, afirmând că făcuse acest act pentru binele poporului american, de a cărui interese se îngrijea cu atâta osârdie. În acest fel alungase de pe piața mondială detestatul rival și ne crease posibilitatea de a desface surplusul nostru de mărfuri.

— Culmea batjocurii – a subliniat Ernest – este tocmai aceea că suntem atât de neajutorați, încât asemenea imbecili au cu adevărat putința să conducă treburile noastre! Ne-au dat posibilitatea să vindem mai mult în străinătate, ceea ce înseamnă că vom fi siliți să consumăm și mai puțin în țară.

Capitolul XIV.

ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI.

Încă din ianuarie 1913, Ernest și-a dat limpede seama de adevărata tendință a evenimentelor, dar n-a reușit să-i facă și pe tovarășii lui să întrevadă primejdia Călcâiului de fier, pe care el o vedea desemnându-se tot mai amenințătoare. Tovarășii săi erau prea siguri de ei, iar evenimentele se succedau cu prea mare rapiditate către punctul culminant. În treburile mondiale interveniseră schimbări importante. Oligarhia americană ajunsese practic stăpână pe piața mondială, și zeci de țări se vedeau alungate de pe piață, rămânând cu enorme surplusuri de mărfuri, pe care nu le puteau consuma și nici n-aveau cui le vinde. Tuturor acestor țări nu le mai rămânea altă soluție în afară de o reorganizare social-economică, căci le era cu neputință să rămână mai departe la sistemul datorită căruia surplusurile de mărfuri se îngrămădeau neîncetat. În ceea ce le privea, sistemul capitalist se dovedise complet falimentar.

Pentru țările acestea, reorganizarea a îmbrăcat forma revoluției. Pretutindeni domnea confuzia și violența, se prăbușeau guverne și instituții. Pretutindeni, cu excepția a două sau trei țări, stăpânii capitaliști de odinioară luptau cu disperare pentru a-și apăra avutul, dar puterea le era smulsă din mâini de către proletariatul revoluționar. Se împlinise celebra previziune a lui Karl Marx: „Ceasul din urmă al proprietății private capitaliste a sunat. Expropriatorii sunt expropriați.”¹³⁴ Și de îndată ce guvernele capitaliste se prăbușeau, se ridicau în locul lor state populare cooperatiste¹³⁵, comunități bazate pe cooperarea întregului popor.

Din partea tovarășilor noștri victorioși din celelalte țări primeam nenumărate mesaje: „De ce rămân în urmă Statele Unite?”, „La luptă, revoluționari americani!”, „Ce se întâmplă cu America?” Dar noi nu puteam ține pasul cu ei. Oligarhia ne stătea în drum. Trupul ei diform, ca al unui monstru apocaliptic, ne închidea calea.

— Așteptați până la primăvară, când ne vom lua în primire funcțiile, răspundeam noi. Atunci o să aveți ce vedea.

Aici se ascundea secretul nostru. În cele din urmă izbutisem să-i câștigăm de partea noastră pe cei din Liga fermierilor, și în primăvară, ¹³⁶ pe baza rezultatelor obținute la alegerile din toamna precedentă, douăsprezece state aveau să treacă în puterea lor. Asta însemna că în cele douăsprezece state aveau să fie instituite imediat state populare cooperatiste. După aceea, restul avea să fie simplu.

— Și ce se întâmplă dacă cei din Liga fermierilor nu reușesc să-și ocupe posturile? Întreba Ernest.

Tovarășii lui îi răspundeau că e o cobe aducătoare de nenorociri.

Dar neputința de a prelua puterea nu era cea mai mare primejdie la care se gândea Ernest. Ceea ce prevedea el era dezertarea de la datorie a marilor sindicate și formarea unor caste închise în rândurile muncitorilor.

— Ghent i-a învățat pe oligarhi cum trebuie să procedeze, spunea Ernest. Pot pune rămășag că și-au făcut carte de câpătâi din lucrarea lui, Feudalismul mărinimos¹³⁷.

Niciodată n-am să uit noaptea în care, după o discuție aprinsă cu o seamă de conducători ai sindicatelor, Ernest s-a întors către mine și mi-a spus cu tot calmul:

— Cu asta ni s-a hotărât soarta. Călcâiul de fier a învins. Sfârșitul e aproape.

Mica ședință din locuința noastră nu avea caracter oficial, Ernest însă, ca și ceilalți tovarăși ai săi, se străduiau să capete din partea conducătorilor sindicali asigurarea că vor chema pe membrii organizațiilor la grevă generală. Dintre conducătorii de față, O'Connor, președintele sindicatului mecanicilor, a fost cel dintâi care a refuzat să dea asemenea asigurări.

— Ați văzut doar că, folosind vechile voastre metode de grevă economică și boicot, n-ați ajuns decât la o înfrângere nimicitoare, insistă Ernest.

O'Connor și ceilalți încuviințară din cap.

— Ați văzut de asemenea la ce rezultate putem ajunge recurgând la greva generală. Am împiedicat războiul cu Germania. Niciodată nu s-a văzut o mai strălucită manifestare a solidarității și forței muncitorești. Muncitorii pot să ajungă și vor ajunge stăpânii lumii. Dacă veți continua să luptați alături de noi, vom pune capăt domniei capitalismului. E singura voastră nădejde, iar ce vă rămâne în afară de asta știți prea bine. Altă ieșire nu există. Orice ați face, folosind vechile metode, nu vă așteaptă decât înfrângerea, dacă nu din altă pricină, cel puțin din aceea că stăpânii au la dispoziție justiția.¹³⁸

— O iei prea repede, răspunse O'Connor. Dumneata nu cunoști toate soluțiile. Mai există și altele.

— Știm noi ce facem. Suntem sătui de greve, fiindcă numai din pricina lor am fost aproape nimiciți. Dar nu cred că va mai fi vreodată nevoie să chemăm oamenii la grevă.

— Și care e soluția voastră? Întrebă Ernest fără înconjur.

O'Connor râse și clătină din cap, apoi zise:

— Deocamdată îți pot spune doar atât: până acum noi n-am dormit, iar în clipa de față nu visăm.

— Nădăjduiesc că nu e o soluție despre care să vă fie teamă sau rușine să vorbiți, insistă Ernest, cu o notă de sfidare în glas.

— Cred că știm noi mai bine ce-avem de făcut, fu răspunsul.

— După chipul în care înțelegi să te ascunzi, s-ar părea că nu e vorba de o treabă prea frumoasă, îi spuse Ernest, din ce în ce mai indignat.

— Am răspuns pentru faptele noastre cu sânge și cu sudoare, și la fel vom răspunde pentru tot ce va veni, replică O'Connor. Totdeauna e mai bine să-ți vezi întâi de treburile tale, și pe urmă să te îngrijești de ceilalți.

— Dacă ți-e teamă să arăți soluția la care v-ați gândit, atunci dă-mi voie să ți-o spun eu, izbucni Ernest, nemaiputându-se stăpâni. Vreți să împărțiți

prada. Ați pactizat cu dușmanul, asta ați făcut! Ați scos la mezat interesele muncitorilor, ale tuturor muncitorilor. Părăsiți lupta ca niște lași ce sunteți!

— Eu nu mai am nimic de spus, răspunse O'Connor încruntat. Continuu totuși să cred că ne cunoaștem interesele mai bine decât le cunosc alții.

— Și nici nu vă pasă de soarta celorlalți muncitori. Îi aruncați pur și simplu în prăpastie.

— Eu nu mai am nimic de spus, repetă O'Connor, în afară de aceea că sunt președintele sindicatului mecanicilor și că e de datoria mea să apăr interesele celor pe care-i reprezint. Am terminat.

Pe urmă, după ce conducătorii sindicatelor s-au retras, Ernest mi-a arătat cum aveau să se petreacă lucrurile. Vorbea cu liniștea și reculegerea care urmează după înfrângere.

— Socialiștii obișnuiau să prevestească plini de entuziasm că va veni ziua în care proletariatul organizat, înfrânt pe tărâmul luptei economice, va trece la lupta politică. Și, într-adevăr, Călcâiul de fier a zdrobit sindicatele în lupta economică, împingându-le astfel către lupta politică; dar iată că această întorsătură, în loc să fie îmbucurătoare pentru noi, pare să prevestească noi necazuri. Călcâiul de fier a știut să tragă toate învățămintele. Ne-am arătat puterea prin greva generală, iar ei au avut grijă să ia măsuri ca greva generală să nu se mai repete.

— Dar cum au făcut asta? Am întrebat eu.

— Pur și simplu acordând subvenții marilor sindicate. De aceea marile sindicate nu vor mai lua parte la greva generală. Prin urmare, nu vom mai avea o grevă generală.

— Însă nici Călcâiul de fier nu va putea susține la nesfârșit o acțiune atât de costisitoare.

— O! Nu-ți fie teamă. N-au acordat subvenții tuturor sindicatelor. Nici nu era nevoie de-atâta cheltuială. Iată ce se va întâmpla: se vor mări salariile și se vor reduce orele de muncă pentru feroviari, mecanici, strungari, turnători, precum și pentru alte categorii de muncitori calificați din industria metalurgică. În toate sindicatele despre care vorbesc se vor crea muncitorilor condiții privilegiate. Un loc în aceste sindicate va ajunge să însemne un fel de loc în rai.

— Tot nu înțeleg, am obiectat eu. Dar cu muncitorii din celelalte sindicate ce-o să se întâmple? Din ce mi-ai spus, văd că majoritatea sindicatelor rămân pe din afară, căci nu fac parte din acest grup.

— Toate celelalte sindicate vor fi desființate. Nu-ți dai seama că muncitorii de la căile ferate, mecanicii, strungarii și celelalte categorii de muncitori calificați din industria metalurgică îndeplinesc toate muncile esențiale pentru civilizația noastră industrială? Sigur fiind de supunerea acestora, Călcâiul de fier își poate permite să le rădă în nas tuturor celorlalți muncitori. Fierul, oțelul, cărbunele, mașinile și transporturile formează coloana vertebrală a întregii industrii.

— Dar minerii? Am întrebat eu. În minele de cărbuni lucrează aproape un milion de mineri.

— Minerii sunt muncitori aproape fără calificare. Ei nu contează. Salariile lor vor scădea, iar orele lor de muncă vor spori. Vor ajunge și ei sclavi, ca noi toți ceilalți, și vor fi târați în noroi. Vor fi siliți să muncească, întocmai așa cum sunt siliți astăzi fermierii să muncească pentru stăpânii care le-au răpit pământurile. La fel se vor petrece lucrurile cu toate celelalte sindicate care nu vor fi incluse în grupul restrâns alcătuit de oligarhie. Vei avea ocazia să le vezi clătându-se și căzând în țândări, iar membrii lor vor ajunge robi, mânați la muncă de stomacurile goale și de legile stăpânilor.

Știi ce-o să se întâmple cu Farley139 și spărgătorii lui de grevă? Să-ți spun eu. Profesia de spărgător de grevă va dispărea, fiindcă nu vor mai fi greve. În loc de greve, vom vedea răscoale ale sclavilor. Farley și banda lui vor fi înălțați la rangul de vătafi de sclavi. O! Bineînțeles că nu așa or să-i spună; va fi numit păzitor al legilor, adică va supraveghea aplicarea legii care va institui munca forțată. Trădarea asta a marilor sindicate nu face decât să lungească lupta. De-acum nimeni nu mai poate spune unde și când va triumfa revoluția.

— Dar, în fața unei cărdășii atât de puternice cum este cea dintre oligarhie și marile sindicate, mai are cumva vreun rost să crezi că revoluția va triumfa totuși vreodată? Întrebai eu. Cărdășia asta n-o să dureze în veci?

Ernest clătină din cap.

— Una dintre tezele noastre fundamentale este aceea că orice sistem bazat pe clase ori caste conține în sine germenul viitoarei lui descompuneri. Dar cum ar fi posibil ca un sistem bazat pe clase să nu genereze caste? Călcâiul de fier nu va putea împiedica acest proces, iar până la urmă castele vor distruge Călcâiul de fier. În sânul oligarhiei au și apărut castele; mai rămâne doar ca ele să ia naștere și în sânul sindicatelor privilegiate. Călcâiul de fier va face uz de întreaga-i putere pentru a împiedica acest proces, dar îi va fi peste putință.

Printre membrii sindicatelor privilegiate se află floarea muncitorimii americane. Sunt oameni tari, pricepuți. Au ajuns membri în aceste sindicate luptând pentru locuri, în concurență cu ceilalți. Orice muncitor de nădejde din Statele Unite va fi stăpânit de ambiția de a ajunge membru într-un sindicat privilegiat. Oligarhia va încuraja asemenea ambiții și concurența ce va rezulta de aici. Iată deci în ce fel oameni de mâna întâi, care altminteri ar fi putut deveni revoluționari, vor fi abătuți de pe calea revoluției, iar forța lor folosită pentru sprijinirea oligarhiei.

Pe de altă parte, castele muncitorești, adică membrii sindicatelor privilegiate se vor strădui să transforme organizațiile lor în clanuri închise. Și vor izbuti. Calitatea de membru al castelor muncitorești va deveni ereditară. Feciorii vor urma taților, și în felul acesta va fi oprit orice aport de forță proaspătă din acel etern rezervor de forță care este poporul. Asta va însemna decăderea castelor muncitorești, care, până în cele din urmă, vor deveni mereu mai slabe. În același timp, ca instituție, castele vor deveni vremelnic atotputernice, ajungând să joace un rol asemănător cu cel al pretorienilor care păzeau palatul imperial din vechea Romă. Vor avea loc însă revoluții de palat,

în urma cărora castele muncitorești vor lua în mână frâiele puterii. După aceea se vor produce contrarevoluții de palat ale oligarhiei, frânele statului trecând în mâinile acesteia, pentru ca, după puțin, să fie reluate de castele muncitorești. Dar, în vremea asta, procesul de decădere a castelor își va urma cursul, așa fel încât până la urmă poporul va ajunge să-și cucerească drepturile.

Ernest a schițat această prefigurare a unei lente evoluții sociale în momentele celei mai adânci depresiuni, pe care i-o pricinuisse marea trădare a sindicatelor. În privința asta niciodată n-am fost de acord cu el, iar astăzi, când stau și scriu aceste rânduri, cred cu și mai multă convingere că nu avea dreptate. Căci iată, astăzi chiar, cu toate că Ernest nu mai este, ne aflăm în pragul revoluției, care va mătura de pe pământ toate oligarhiile. Totuși, am înfățișat aici prorocirea lui Ernest, pentru că îi aparține lui. Deși a crezut în ea, a luptat ca un gigant împotriva-i, el fiind acela care, mai mult decât orice alt muritor, a făcut posibilă revoluția, ce nu mai așteaptă acum decât un semn pentru a izbucni. 140

— Dar dacă oligarhia va dăinui, l-am întrebat eu în seara aceea, ce se va întâmpla cu uriașele profituri pe care le vor realiza an de an?

— Vor trebui cheltuite într-un fel, răspunse el. Poți avea toată încrederea că oligarhia va găsi ea o cale. Vor fi construite șosele minunate. Se va ajunge la realizări mărețe în știință și mai ales în artă. După ce oligarhii vor fi izbutit să subjuge complet poporul, vor avea destul timp și pentru alte lucruri. Vor deveni adoratori ai frumuseții, vor începe să îndrăgească artele. Sub conducerea lor și fiind foarte bine răsplătiți, vor trudi artiștii. De aici va rezulta o artă cu adevărat mare, fiindcă artiștii nu vor mai fi siliți, ca până mai ieri, să se conformeze preferințelor burgheze ale clasei de mijloc¹⁴¹. Va fi o artă cu adevărat măreață, te rog să mă crezi, și ca din pământ vor apărea orașe-minune, pe lângă care orașele din vremile vechi vor părea mizere și de prost-gust. În asemenea orașe vor sălășlui oligarhii, și aici se vor închina ei frumosului. 142

În felul acesta profiturile vor fi consumate, în vreme ce muncitorii vor duce tot greul muncii, înălțarea unor mărețe edificii și ridicarea de orașe gigantice va da muncitorilor de rând posibilitatea să câștige doar niște biete salarii de foamete, căci profiturile uriașe vor duce la uriașe cheltuieli, iar oligarhia va construi pentru mii de ani, da, pentru zece mii de ani. Vor construi așa cum nici n-au visat vreodată să construiască egiptenii sau babilonienii; iar după ce oligarhia va dispărea de pe fața pământului, șoselele și orașele lor minune vor rămâne pentru vremea frăției muncitorilor, pentru ca muncitorii să circule pe șosele, și să locuiască în orașele-minune. 143

Toate acestea oligarhia le va face pentru că nu va avea altă ieșire. Folosirea profiturilor va îmbrăca forma acestor mari lucrări, tot așa după cum vechile clase stăpânitoare din Egiptul de odinioară au folosit surplusurile jefuite din munca poporului înălțând temple și piramide. Sub domnia oligarhiei va prospera nu tagma preoțească, ci tagma artiștilor, iar în locul clasei negustorilor burghezi ruinați se vor închea castele muncitorești. Și la

picioarele lor se va căsca abisul, în care va flămânzi și va putrezi, ros de boli, continuând totuși să se prăsească fără încetare, poporul de rând, adică imensa majoritate a oamenilor. Dar până la sfârșit, nimeni nu poate spune în ce zi anume, poporul se va ridica din acest abis; castele muncitorești și oligarhia se vor prăbuși; iar pe urmă, în fine, după strădaniile de veacuri, va veni și vremea omului simplu. Am crezut că voi apuca ziua aceea; acum însă știu că n-o voi vedea niciodată!

A tăcut o clipă, m-a privit, și pe urmă a adăugat:

— Dezvoltarea socială e exasperant de lentă, nu-i așa, iubito?

Brațele mele îl înlănțuie, și capul lui se odihni la pieptul meu.

— Cântă-mi un cântec de leagăn, murmură Ernest alintându-se. Am avut un coșmar pe care vreau să-l uit.

Capitolul XV.

ULTIMELE ZILE.

Schimbarea atitudinii oligarhiei față de sindicatele privilegiate a devenit de domeniul public către sfârșitul lui ianuarie 1913. Ziarele au publicat știri cu privire la o nemaicunoscută până atunci mărire a salariilor și la reducerea orelor de muncă pentru anumite categorii de salariați ai căilor ferate și din industria metalurgică, pentru mecanici, strungari și alții. Dar prin asta nu se dădea în vileag adevărul întreg. Oligarhia nu îndrăznea să îngăduie dezvoltarea întregului adevăr. În realitate salariile crescuseră într-o măsură mult mai mare, iar privilegiile erau și ele cu mult mai importante. Toate acestea rămăneau secrete, dar secretele sfârșesc totdeauna prin a fi cunoscute de toată lumea. Membrii sindicatelor privilegiate împărtășeau soțiilor taina, iar ele bineînțeles că flecăreau, așa încât foarte curând toți muncitorii au aflat ce se întâmplase.

De altminteri, situația de acum nu era decât o dezvoltare logică a politicii de „împărțire a prăzii”, cunoscută încă din veacul al XIX-lea. În cadrul ascuțitelor lupte dintre patroni și muncitori, se încercase și metoda așa-zisei „participări la beneficii”.

Metoda aceasta însemna de fapt că domniile capitaliști se străduiau să-i domolească pe muncitori acordându-le o oarecare participare la beneficii. Dar privită ca sistem, „participarea la beneficii” era ceva absurd și cu neputință de realizat. În condițiile înverșunatei lupte economice, ea nu putea da rezultate decât în cazuri izolate, căci dacă participarea la beneficii ar fi fost extinsă la toată muncitorimea și la întreg patronatul, situația ar fi rămas neschimbată și capitaliștii n-ar mai fi tras nici un folos.

Și astfel din ideea utopică a participării la beneficii s-a născut aceea foarte practică a împărțirii prăzii. Lozinca sub care acționau sindicatele cele mai puternice era: „Dați-ne salarii mai mari și aruncați diferența în spinarea consumatorilor”. În cazuri izolate, această politică egoistă a avut succes. Sporul lor de câștig trecut în spinarea consumatorilor însemna de fapt împovărarea mării mase a muncitorilor neorganizați și a membrilor din sindicatele mai slabe. Și, într-adevăr, muncitorii din această categorie au ajuns să plătească de fapt salariile mărite încasate de frații lor mai puternici, membri în sindicatele

care dobândiseră o situație privilegiată, de monopol. În felul acesta formula a fost aplicată pe scară foarte largă, prin cărdășia dintre oligarhie și sindicatele privilegiate.¹⁴⁴

De îndată ce trădarea până atunci necunoscută a sindicatelor privilegiate a ajuns de domeniul public, masa muncitorilor a început să murmure și să protesteze. Imediat după asta, sindicatele privilegiate s-au retras din organizațiile internaționale și au rupt toate legăturile cu celelalte organizații muncitorești. Apoi s-au iscat tulburări și acte de violență. Membrii sindicatelor privilegiate au fost înfierați ca trădători, iar în cărciumi sau în localurile de noapte, pe stradă ori la locul de muncă, de fapt pretutindeni, erau atacați și bătuți de tovarășii pe care îi trădaseră în chip atât de josnic.

Au fost multe capete sparte și multe pierderi de vieți omenești. Nici un membru al sindicatelor privilegiate nu se putea socoti în siguranță, și de aceea se văzură nevoiți să se adune în grupuri și numai astfel să se ducă la lucru sau să se întoarcă de acolo acasă. Mergeau totdeauna numai prin mijlocul străzilor, fiindcă pe trotuare riscau oricând să fie uciși cu pietre sau cărămizi, aruncate de la ferestre ori de pe acoperișuri. Li s-a îngăduit să poarte arme, și autoritățile i-au apărut pe toate căile. Cei vinovați de a se fi atins de ei erau condamnați la ani grei de închisoare, în închisori fiind supuși unui tratament neînchipuit de barbar. Nimeni, în afara celor ce făceau parte din sindicatele privilegiate, n-avea voie să poarte arme, abaterea de la această dispoziție legală fiind proclamată crimă gravă și pedepsită ca atare.

Muncitorii astfel loviți au continuat să se răzbune împotriva trădătorilor. Între cele două tabere s-au ridicat spontan ziduri de netrecut, ca între caste. Copiii trădătorilor erau persecutați de copiii muncitorilor trădați, iar acest lucru a ajuns atât de departe, încât primii nu au mai avut posibilitatea să se joace pe străzi sau să frecventeze școlile publice. De asemenea, soțiile și familiile trădătorilor au fost ostracizate, iar băcanul din colț, dacă le vindea ceva, se trezea că nimeni nu-i mai calcă în prăvălie.

Ca urmare, când și-au dat seama că sunt respinși din toate părțile, trădătorii și familiile lor au alcătuit un fel de clan. Văzând că le este cu neputință să trăiască în siguranță printre proletarii trădați, s-au mutat în orașe noi, construite și locuite numai de ei. Bineînțeles că au fost sprijiniți și de oligarhie. Li s-au construit locuințe încăpătoare, moderne și igienice, înconjurate de curți spațioase și despărțite ici-colo între ele de parcuri și stadioane. Copiii lor învățau la școli special construite pentru ei și în care li se predau mai ales cursuri de lucru manual și știință aplicată. Rezultatul inevitabil al acestei segregării a fost apariția castelor, a două grupuri sociale închise. Membrii sindicatelor privilegiate au constituit o aristocrație muncitorească, fiind despărțiți definitiv de restul muncitorimii. Aveau locuințe mai bune, se îmbrăcau mai bine, se hrăneau mai bine și erau în general mai bine tratați. Se înfruptau cu cea mai mare lăcomie din partea lor de pradă.

Între timp, condițiile de viață ale restului clasei muncitoare deveneau din ce în ce mai grele. O mulțime de avantaje mărunte le-au fost retrase, iar

salariile și nivelul lor de viață coborau permanent. Ca urmare, școlile lor au decăzut mereu, iar treptat învățământul a încetat de a mai fi obligatoriu. Creșterea numărului tinerilor din noua generație care nu știau nici să scrie și nici să citească devenea amenințătoare.

Acapararea pieței mondiale de către Statele Unite zdruncinase din temelii tot restul lumii. Pretutindeni, instituții și guverne se prăbușeau, ori erau transformate. În Germania, Italia, Franța, Australia și Noua Zeelandă s-au constituit state populare cooperatiste. Imperiul Britanic trosnea din încheieturi. Guvernul englez dădea din colț în colț. În India revolta generală era în toi. Un singur strigăt se ridica. Deasupra întregii Asii răsuna un singur strigăt: „Asia a asiaticilor!” Îndărătul acestei uriașe mișcări se ascundea Japonia, ațâțându-i și sprijinindu-i mereu pe galbeni și cafenii în lupta lor împotriva albilor. Dar, în timp ce visa un imperiu continental și se străduia să-și realizeze visul, Japonia a reprimat barbar revoluția propriului său proletariat. A fost un adevărat război între caste – culii împotriva samurailor – iar culii socialiști au fost executați cu zecile de mii. Numai în luptele de stradă de la Tokio și cu prilejul zadarnicului atac împotriva palatului imperial au fost uciși patruzeci de mii. Orașul Kobe a fost transformat într-un adevărat abator; măcelărirea muncitorilor din industria bumbacului, în care s-a tras cu mitralierele, a devenit exemplul clasic al celei mai sălbatice execuții în masă cu ajutorul mașinilor de război moderne. Oligarhia japoneză care a ajuns la putere s-a dovedit a fi cea mai sângheroasă dintre toate. Japonia a reușit să domine Orientul și a pus stăpânire pe întreaga zonă răsăriteană a pieței mondiale, cu excepția Indiei.

Anglia a izbutit să înăbușe în sânge propria-i revoluție proletară și să țină India mai departe sub jug. Fiind însă în pragul epuizării, a fost silită să renunțe la marile ei colonii, în felul acesta creându-se pentru socialiști posibilitatea de a instaura în Australia și Noua Zeelandă state populare cooperatiste. Din aceeași pricină Canada a fost pierdută pentru metropolă. Canada însă a sugrumat revoluția socialistă, folosindu-se și de ajutorul Călcâiului de fier, care, în același timp, a ajutat și Mexicului și Cubei să înăbușe revoluțiile pornite de popoarele lor. Rezultatul a fost că, în felul acesta, Călcâiul de fier a izbutit să se înscăuneze trainic în întreaga Lume Nouă, reunind într-un singur organism politic centralizat întreaga Americă de Nord, de la Canalul Panama și până la Oceanul înghețat.

După cum am spus, cu prețul tuturor celorlalte mari colonii, Anglia izbutise să păstreze doar India. Dar asta nu putea fi decât o situație vremelnică. Lupta cu Japonia și restul Asiei pentru stăpânirea Indiei fusese doar amânată. Anglia era sortită să piardă curând India, în vreme ce dincolo de acest eveniment se profila perspectiva unui război între Asia unită și restul lumii.

Dar în vreme ce lumea întreaga era sfâșiată de asemenea conflicte, nici noi, cei din Statele Unite, nu trăiam în liniște și armonie. Trădarea marilor sindicate împiedicase revoluția noastră proletară, dar dezordini și tulburări

izbucneau pretutindeni. Pe lângă mișcările muncitorești, pe lângă frământările fermierilor și ale rămășițelor clasei de mijloc, apăru în scenă și o nouă mișcare, cu caracter religios. O sectă a adventiștilor de ziua a șaptea, care propovăduia că sfârșitul lumii era aproape, luă dintr-o dată mare avânt.

— Blestemată harababură! Strigă Ernest. Cum vom mai putea cimenta unitatea noastră împotriva atâtor tendințe și curente?

Și, într-adevăr, noul curent religios căpătă proporții uriașe. Din pricina mizeriei cumplite și a dezamăgirii care-i dusesese la neîncredere față de toate lucrurile lumești, oamenii de jos ajunseseră să dorească plini de aprindere un rai, în care tiranii capitaliști să nu intre mai lesne decât ar trece cămila prin urechile acului. Predicatori pribegi, cu priviri înflăcărâte, mișunau prin toată țara și, în ciuda opreliștilor impuse de autorități, a asprelor pedepse aplicate în caz de nesupunere, ațâțau flăcările pasiunii mistice vorbind, în aer liber, în fața mulțimilor.

„Iată că au venit zilele de pe urmă, iată că începe sfârșitul lumii! Strigau predicatorii. Cele patru vânturi s-au dezlănțuit. Dumnezeu a ridicat neamurile unele împotriva altora”. Era o vreme a vedeniilor și a minunilor, iar prorocii și vizionarii se numărau cu miile. Sute de mii de oameni părăseau lucrul și plecau în munți, să aștepte acolo apropiata venire a lui Dumnezeu și înălțarea la cer a celor o sută și patruzeci și patru de mii care fuseseră răscumpărați pe pământ¹⁴⁷. Dar între timp Dumnezeu întârzia să sosească, iar ei mureau de foame cu miile. Ajungând la disperare, au început să devasteze fermele căutându-și hrana, iar tulburările și anarhia din regiunile respective n-au făcut decât să mărească și mai cumplit suferințele bieților fermieri expropriați.

Dar fermele aparțineau acum Călcâiului de fier. Armate întregi au fost puse în acțiune, și fanaticii, împinși cu vârful baionetelor, au fost mânați, în turme, înapoi, la munca lor în orașe. Dar în orașe nu s-au astâmpărat, ci s-au ridicat și s-au răzvrătit, așa încât conducătorii lor au fost până la urmă executați pentru rebeliune sau închiși în casele de nebuni. Cei osândiți au mers la moarte cu bucuria pe care numai martirii o pot trăi. Bătea într-adevăr un vânt de nebunie. Neliniștea se răspândea din ce în ce. Prin locuri mlăștinoase, prin pustiuri și pe meleaguri neumbrate, din Florida și până în Alaska, micile grupuri de indieni care supraviețuiseră dansau dansuri ale strigoilor și așteptau să coboare Mesia al lor.

Deasupra tuturor, însă, cu o liniște și o siguranță de sine într-adevăr înmărmuritoare, continua să planeze silueta celui mai groaznic balaur al tuturor veacurilor – oligarhia. Cu mână și călcâi de fier, stăpâna valurile milioanei de oameni care se răsculau, din neorânduială făcea ordine, iar din haosul însuși își zidea propriile-i temelii și propriu-i edificiu.

— Așteptați numai până om prelua puterea! Spuneau mereu cei din Liga fermierilor, adică, mai exact, Calvin o spunea, în locuința noastră de pe Pell Street. Să vedeți ce-o să se întâmple în statele unde ne-am ales! Cu sprijinul vostru, al socialiștilor, o să-i facem să joace cum le-om cânta noi, de-ndată ce ne luăm posturile în primire.

— Milioanele de oameni nemulțumiți și aruncați în ghearele sărăciei sunt alături de noi, spuneau socialiștii. Alături de noi au venit Liga fermierilor, toți ceilalți fermieri, a venit clasa de mijloc și au venit muncitorii. Sistemul capitalist se va prăbuși în țăndări. Peste o lună vom avea cincizeci și doi de oameni în Congres. Până în doi ani toate posturile administrative vor fi în mâna noastră, de la președinte și până la ultimul slujbaș.

La toate astea Ernest clătina din cap și spunea:

— De câte puști dispuneți? Știți de unde puteți lua atâtea gloanțe câte vă trebuie? Când miroase a praf de pușcă, să știți că o combinație chimică este totdeauna mai stabilă decât orice grupare mecanică, vă rog să mă credeți.

Capitolul XVI.

SFÂRȘITUL.

Când a venit vremea ca eu și Ernest să plecăm la Washington 148, tata n-a mers cu noi. Se îndrăgostise de viața de proletar. Considera cartierul mizer din jurul locuinței noastre un fel de imens laborator sociologic și fusese cuprins de o adevărată frenezie a cercetării. Trăia la fel cu muncitorii și ajunsese să fie privit ca prieten intim în zeci de case. Nu rareori se apuca să îndeplinească cine știe ce munci, care deveneau imediat pentru el nu atât distracție, cât obiect de cercetări savante, prilejuindu-i bucurii sincere; se întorcea acasă nu numai vesel, dar și cu notițe bogate și totdeauna nerăbdător să ne povestească vreo nouă aventură. Ajunsese tipul savantului ideal.

N-ar fi fost necesar ca tata să muncească, fiindcă Ernest reușea să câștige cu traducerile suficient pentru a ne putea întreține pe toți trei. Tata însă insista să-și continue proiectele lui favorite, și este de presupus că aceste proiecte erau foarte variate, dacă ținem seama de muncile pe care le împlinea. N-am să uit niciodată seara când s-a întors acasă cu tablaua lui de vânzător ambulant de șireturi și bretele, nici clipa în care, intrând la băcănia din colț să cumpăr nu mai știu ce, m-am trezit servită chiar de el. După aceea bineînțeles că n-am mai avut de ce mă mira când am aflat că vreme de o săptămână încheiată fusese canagiu la cârciuma de peste drum. Se angaja paznic de noapte, vindea cartofi pe stradă, lipea etichetele pe cutii într-o fabrică de conserve, a fost om de serviciu într-o fabrică de cartonaje, cărător de apă al unei echipe de muncitori care așezau linia de tramvai pe o stradă și s-a înscris chiar în sindicatul spălătorilor de vase, cu puțin înainte de sfârșirea lui.

Cred că exemplul episcopului îl fascina oarecum în ce privește îmbrăcămintea, fiindcă purta și el cămăși de pânză ieftină ca muncitorii de rând, umbla tot în salopetă și-și lega pantalonii la brâu cu o curea subțire. Totuși mai păstra încă un obicei din viața de odinioară: se îmbrăca totdeauna special pentru masă, adică, așa cum îi spuneam acum, pentru „supeu”.

Cu Ernest aș fi fost fericită oriunde; dar mulțumirea pe care o trăia tata în noile noastre condiții de viață venea să-mi sporească și mai mult fericirea.

— Pe vremea când eram copil, spunea tata, mă arătam nespus de curios. Ardeam de nerăbdare să aflu cât mai curând de ce lucrurile sunt așa cum sunt și de ce pe urmă nu mai erau așa cum fuseseră. De asta m-am făcut fizician.

Astăzi s-ar zice că viața care a mai rămas în mine este încă tot atât de curioasă ca și pe vremea când eram copil, și numai curiozitatea poate face ca viața să merite a fi trăită.

Uneori tata se aventura și la nord de Market Street, în cartierul teatrelor și în cartierul comercial, unde vindea ziare, făcea diverse comisioane și deschidea portierele caleștilor. Acolo, într-o zi, pe când închidea portiera unei călești, se trezi față în față cu domnul Wickson. În aceeași seară, stăpânit de o veselie fără margini, tata ne-a povestit întâmplarea:

— Wickson m-a săgetat cu privirea când am închis portiera în urma lui și a mormăit: „Ei, fir-aș al dracului!” Chiar așa a spus: „Ei, fir-aș al dracului!” S-a făcut roșu ca racul la față și a fost atât de zăpăcit, încât a uitat să-mi dea bacșiș. Pesemne însă că și-a venit repede în fire, fiindcă trăsura n-a apucat să facă nici cincizeci de metri și s-a întors. Wickson a scos capul pe fereastră. „Ascultă, profesore, mi-a spus, asta întrece măsura! Spune-mi, te rog, ce pot face pentru dumneata?” „V-am închis portiera, am răspuns eu. După cum e obiceiul, ați fi putut să-mi dați un gologan.” „Lasă dracului asta, a mârâit el. Mă gândesc la un lucru de seamă.” Fără îndoială că avea intenții serioase, probabil o umbră de conștiință închircită undeva și trezită la viață, sau un alt simțământ de felul ăsta. Am stat o clipă și m-am prefăcut că mă gândesc adânc. Când am început să vorbesc, m-a privit cu interes viu, dar păcat că n-ați putut vedea ce mutră a făcut când am sfârșit! „Ați putea să-mi dați îndărăt casa, am spus eu, și acțiunile de la Țesătoriile Sierra.”

Tata a tăcut.

— Ce-a răspuns? Am întrebat eu nerăbdătoare.

— Ce-ar fi putut să răspundă? N-a răspuns nimic. Eu i-am spus: „Nădăjduiesc că ești fericit”. M-a privit plin de curiozitate. „Spune-mi, te rog, ești fericit?” l-am întrebat. A poruncit birjarului să măie și a plecat, înjurând cumplit. Nu mi-a dat nici măcar un gologan, darmite casa și acțiunile! După cum vezi, fata mea, cariera de vagabond a tatălui tău e plină de dezamăgiri.

Așa s-a întâmplat că tata a rămas în locuința noastră din Pell Street, în vreme ce Ernest și cu mine am plecat la Washington. În afară de ultimul act menit să-i pună definitiv capăt, vechea ordine socială apusese, iar acel ultim act era menit să fie jucat mult mai repede decât aș fi putut visa eu. Contrar așteptărilor noastre, nu s-a încercat să se ia nici o măsură pentru a-i împiedica pe aleșii socialiști să-și ocupe fotoliile în Congres. Toate lucrurile au decurs în liniște și am făcut haz pe socoteala lui Ernest când am văzut că tocmai această liniște era pentru el rău prevestitoare.

I-am găsit pe tovarășii noștri socialiști plini de încredere în forțele lor și în treburile pe care aveau să le îplinească. Vreo câțiva membri ai Ligii fermierilor aleși în Congres au venit să întărească rândurile noastre, și împreună am alcătuit un vast program de activitate. La toată această muncă Ernest a participat cu devotament și cu entuziasm, deși nu se putea opri să nu spună din când în când, fără nici o legătură cu cele ce se discutau: „Când miroase a

praf de pușcă, să știți că o combinație chimică este totdeauna mai stabilă decât orice grupare mecanică, ascultați-mă pe mine!”

Încurcăturile au început mai întâi cu membrii Ligii fermierilor în diferitele state unde obținuseră majoritatea. Aceste state erau în număr de douăsprezece, dar nici unuia dintre aleși nu i s-a îngăduit să-și ia în primire postul. S-a procedat în chipul cel mai simplu cu putință. N-au avut decât să declare alegerile ilegale și să încurce întreaga situație în plasa inextricabilă a chițibușurilor avocațești. Membrii Ligii fermierilor nu aveau nici o putere. Ultimul cuvânt aparținea tribunalelor, iar tribunalele se aflau cu totul la dispoziția dușmanului.

Venise momentul cel mai primejdios. Dacă aleșii păcăliți recurgeau la acte violente, totul era pierdut. Ce eforturi disperate am depus noi, socialiștii, pentru a-i ține în frâu! Zile și nopți la rând Ernest n-a închis ochii. Fruntașii cei mai de seamă ai Ligii fermierilor au înțeles pericolul și ne-au sprijinit cu toții. Dar totul a fost zadarnic. Oligarhia dorea să se ajungă la violență și și-a asmuțit agenții provocatori. Este în afară de orice îndoială că agenții provocatori au stârnit răscoala fermierilor.

Răscoala a izbucnit în douăsprezece state deodată. Fermierii expropriați au luat cu forța puterea în statele respective. Bineînțeles că un asemenea act era potrivit constituției și bineînțeles că autoritățile federale au ordonat armatei să intre în acțiune. Pretutindeni agenții provocatori ațâțau și mai mult spiritele. Emisarii Călcâiului de fier s-au deghizat în meseriași, fermieri și muncitori agricoli. La Sacramento, capitala Californiei, Liga fermierilor a reușit să păstreze ordinea, și atunci mii de agenți provocatori au fost mânați către acel oraș devotat cauzei noastre. Bande numeroase, alcătuite numai din agenți ai Călcâiului de fier, au început să incendieze și să devasteze clădirile și fabricile, ațâțând în asemenea măsură oamenii simpli, încât și aceștia au participat la jafuri alături de ei. Mari cantități de alcool au fost distribuite în cartierele periferice pentru a-i scoate și mai tare din minți pe bieții sărmani înnebuniți de mizerie. Apoi, când toate pregătirile au fost încheiate, au intrat în acțiune soldații Statelor Unite, adică în realitate soldații Călcâiului de fier. Unsprezece mii de bărbați, femei și copii au fost împușcați pe străzile orașului Sacramento sau uciși mișelește în propriile lor locuințe.

Guvernul federal și-a asumat nemijlocit conducerea statului, și astfel situația Californiei a fost pecetluită.

În celelalte state lucrurile s-au petrecut la fel ca în California. Toate statele în care Liga fermierilor câștigase alegerile au fost răvășite de violență și scâldate în sânge. Mai întâi agenții provocatori și sutele negre au ațâțat dezordinile, iar pe urmă au intervenit trupele. Anarhia și violența domneau în toate districtele rurale. Zile și nopți întregi fumul ce se înălța din fermele, magaziile și satele incendiate a acoperit cerul. A început să fie folosită și dinamita. Poduri și tuneluri au fost aruncate în aer, iar trenurile au fost distruse. Sărmanii fermieri erau împușcați și spânzurați cu miile. Represaliile au fost crâncene, mulți plutocrați și ofițeri fiind uciși. Pretutindeni stăpânea

nebulia violenței și a setei de sânge. Armata lupta împotriva fermierilor cu aceeași sălbăticie cu care luptase odinioară împotriva indienilor, și nu întâmplător făcea asta, căci două mii opt sute de soldați fuseseră nimiciți în statul Oregon printr-o înfricoșătoare serie de dinamități, tot așa după cum, în diferite alte locuri și prilejuri, fuseseră aruncate în aer mai multe trenuri militare. Prin urmare, armata lupta ca să-și apere viața, tot așa cum făceau și fermierii.

În ceea ce privește gărzile civile, legea secretă din 1903 fusese pusă în aplicare, iar muncitorii dintr-un stat se văzură siliți, sub amenințarea pedepsei cu moartea, să-și impuște propriii lor tovarăși, muncitori din alte state. Bineînțeles că la început aplicarea legii gărzilor civile nu s-a făcut cu ușurință. Mulți ofițeri din garda civilă au fost uciși și mulți ostași de rând executați pe baza sentințelor date de curțile marțiale. Profețiile lui Ernest s-au împlinit întocmai în cazul domnilor Kowalt și Asmunsen. Amândoi erau apți pentru a fi înrolați în garda civilă și amândoi au fost mobilizați în detașamentele de pedepsire trimise din California împotriva fermierilor din Missouri. Domnii Kowalt și Asmunsen au refuzat să se supună ordinului de chemare. Răfuiala n-a durat mult. Au avut parte de judecata curții marțiale și și-au aflat sfârșitul în fața plutonului de execuție. Au fost legați la stâlp, cu spatele spre plutonul de execuție.

Mulți tineri au fugit în munți, ca să nu fie înrolați în garda civilă. Aici au devenit un fel de proscriși și nu și-au primit pedeapsa decât după ce vremurile s-au potolit. Atunci guvernul a publicat o proclamație prin care cerea tuturor cetățenilor pașnici ca, în răstimp de trei luni, să-și părăsească așezările lor din munți. După aceste trei luni, o jumătate de milion de soldați au împânzit regiunile muntoase. Nu s-a mai făcut nici o cercetare și nici un fel de judecată. Orice om întâlnit în cale a fost împușcat pe loc. Cuvântul de ordine dat armatei a fost ca nici un om, niciunul dintre proscrișii aflați în munți să nu mai rămână în viață. Câteva cete, instalate în poziții întărite, au luptat cu vitejie, dar până la urmă toți cei care dezertaseră din garda civilă și-au găsit moartea.

Totuși, o lecție mult mai aspră, întipărită adânc în cugetele oamenilor, a fost dată prin pedepsele la care au fost supuse gărzile civile din statul Kansas. Marea răscoală a gărzilor civile din Kansas a avut loc chiar la începutul operațiilor militare pornite împotriva Ligii fermierilor. Au participat la răscoală șase mii de membri ai gărzilor. Vreme de câteva săptămâni se arătasera foarte îndărătnici și turbulenți, iar acest pretext a fost folosit pentru a-i consemna în cazărmi. În orice caz, trecerea la răscoală deschisă a fost fără nici o îndoială grăbită de agenții provocatori.

În noaptea de 22 spre 23 aprilie, ostașii s-au răsculat și și-au ucis ofițerii, dintre care numai foarte puțini s-au putut salva. Detaliul acesta nu fusese prevăzut de Călcâiul de fier, fiind rezultatul excesului de zel al provocatorilor. Dar și asta a fost spre folosul oligarhiei. Răscoala nu a constituit o surpriză, iar uciderea unui atât de mare număr de ofițeri i-a oferit un pretext pentru ceea ce avea să urmeze. Ca prin minune, patruzeci de mii de soldați din

armata regulată au înconjurat dintr-o dată cazărmile răsculaților. Fuseseră prinși în cursă. Nefericiții răsculați s-au trezit că mitralierele fuseseră toate deteriorate, iar apoi și-au dat seama că și cartușele luate din depozitele capturate nu se potriveau la puștile lor. Au înălțat steagul alb, ca să se predea, dar nimeni nu l-a luat în seamă. N-a existat nici un supraviețuitor, toți cei șase mii de oameni fiind masacrați până la unul. De la depărtare s-a abătut asupra lor o ploaie de obuze și șrapnele, iar când, ajunși la disperare, au pornit la asalt ca să iasă din încercuire, au fost tocați cu mitralierele. Am avut prilejul să vorbesc cu un martor ocular, iar acesta mi-a spus că cea mai mică distanță la care atacanții s-au putut apropia de mitraliere a fost de o sută cincizeci de metri. Câmpul era literalmente acoperit de trupurile celor măcelăriți, iar totul s-a încheiat cu o șarjă de cavalerie, așa fel încât copitele cailor, revolverele și săbiile i-au făcut și pe răniți una cu pământul.

Simultan cu lichidarea Ligii fermierilor a avut loc și revolta minerilor din minele de cărbuni. A fost ultima zvrăcolire a proletariatului organizat. Șapte sute cincizeci de mii de mineri au declarat grevă. Dar erau mult prea risipiți pe tot întinsul țării ca să poată culege roadele uriașei lor forțe. Așa încât au fost izolați în fiecăre regiune și siliți să se supună. Asta a fost cea dintâi masivă recrutare de sclavi. Pocock149 și-a căpătat galoanele de vătaf de sclavi și și-a câștigat ura nepieritoare a proletariatului. Asasinarea lui a fost încercată de nenumărate ori, dar parcă ar fi fost ocrotit de o vrajă. El este acela care a avut ideea de a se introduce pașaportul pentru mineri, după modelul pașaportului existent în Rusia țaristă, și de a se interzice deplasarea minerilor dintr-un loc într-altul.

În vremea asta, socialiștii rămâneau pe poziție. Liga fermierilor își dădea sfârșitul în sânge și pârjol, sindicatele erau sfărâmate unul după altul, dar socialiștii își păstrau firea și și desăvârșeau organizarea secretă. Zadarnic s-au străduit partizanii Ligii fermierilor să ne convingă. Noi am susținut mereu, și pe bună dreptate, că orice angajare a noastră în revolte ar fi însemnat de fapt un act de sinucidere din partea întregii revoluții. Călcâiul de fier, la început încă nehotărât să angajeze lupta împotriva întregului proletariat, își realizase planurile cu mult mai multă ușurință decât se așteptase, iar acum nu avea dorință mai fierbinte decât să ne vadă și pe noi răsculându-ne. Am știut însă cum să ne ferim a-i face pe plac, și asta în ciuda activității agenților provocatori care mișunau printre noi. În zilele acelea de la început agenții Călcâiului de fier foloseau încă metode destul de stângace. Mai aveau încă multe de învățat, iar între timp grupele noastre de luptă ne pliveau rândurile de bălăria provocatorilor. Era o muncă grea, sângeroasă, dar luptam pentru viața și pentru revoluție și ne vedeam obligați să folosim împotriva dușmanului propriile lui arme. Rămâneam însă corecți. Nici un agent al Călcâiului de fier nu era executat fără judecată. Poate am comis și greșeli, dar chiar dacă am făcut-o, asta s-a întâmplat foarte rar. Cei mai neînfricați, mai dârji și mai devotați dintre tovarășii noștri s-au înrolat în grupele de luptă. O dată, după vreo zece ani de luptă necontenită, Ernest a făcut o socoteală pornind de la

cifrele furnizate de șefii grupelor de luptă și a ajuns la concluzia că în medie membrii grupelor de luptă mai trăiau cinci ani după ce intrau în acțiune. Toți tovarășii noștri din grupele de luptă erau adevărați eroi, iar lucrul cel mai semnificativ este că fiecare dintre ei se arăta potrivit pedepsei cu moartea. În lupta lor, ei treceau însă peste propriile simțăminte, căci iubeau libertatea și considerau că pentru cauză nici un sacrificiu nu poate fi prea mare¹⁵⁰.

Aveam de făcut față unei sarcini triple. Mai întâi trebuia să ne curățim propriile noastre rânduri de agenții secreți ai oligarhiei. În al doilea rând venea organizarea grupelor de luptă, dimpreună cu pregătirea în secret a revoluției. În sfârșit, în al treilea rând, trebuia să ne strecurăm propriii noștri agenți secreți în toate organizațiile oligarhiei – în armată, în castele muncitorești și mai cu seamă printre telegrafiști, secretari și funcționari, printre agenții provocatori și printre vâtafii de sclavi. Era o muncă migăloasă, legată de mari primejdii, adeseori toate strădaniile noastre fiind răsplătite doar cu eșecuri dureroase.

Călcâiul de fier ieșise victorios în războiul deschis, dar am continuat lupta în forma aceea subterană, stranie și crâncenă, pe care noi am ales-o. Toate operațiile erau nevăzute și multe nu puteau fi măcar bănuite; duceam un fel de luptă între orbi; dar, cu toate astea, existau o ordine, un țel și o linie strategică. Am împânzit cu agenții noștri întreaga organizație a Călcâiului de fier, în vreme ce și în organizațiile noastre mișunau agenții lor. Duceam un război sumbru și întortocheat, plin de intrigi și de comploturi, de conspirații și contraconspirații. Iar peste toate acestea plana veșnic amenințătoare moartea, violentă și înfricoșătoare. Bărbați și femei dispăreau într-una, dispăreau tovarășii noștri cei mai apropiați și mai iubiți. Astăzi îi vedeam și mâine nu mai existau nicăieri; nu-i mai revedeam niciodată și știam că au căzut.

Nicăieri nu mai exista încredere și siguranță. În ciuda a tot ce știam despre el, omul care complota alături de noi putea fi un agent al Călcâiului de fier. Subminam organizațiile Călcâiului de fier strecurând în ele agenții noștri, iar Călcâiul de fier, pentru a ne contracara acțiunile, crea în propriile sale rânduri un serviciu special, cu sarcina de a lupta împotriva agenților strecurați de noi. La fel se petreceau lucrurile și în organizațiile noastre. Dar în ciuda faptului că nicăieri nu mai exista încredere, eram siliți să ne bazăm fiecă efort doar pe încredere. Adesea eram trădați. Oamenii sunt slabi. Călcâiul de fier putea oferi bani și viață ușoară, bucuriile și desfătările din tihna de vrajă a orașelor-minune. Noi nu puteam oferi nimic în afara mulțumirii de a rămâne credincios unui ideal înălțător. Pe lângă asta, răsplata celor care rămâneau credincioși era doar primejdia de fiecă clipă, primejdia de a cunoaște tortura și moartea.

După cum am mai spus, oamenii sunt slabi, și din pricina slăbiciunii lor am fost siliți să folosim și cealaltă unică răsplată care mai stătea în puterea noastră. Răsplata asta era moartea. Era imperios necesar să-i pedepsim pe trădători. Pe urmele fiecărui trădător trimiteam de la unul până la doisprezece răzbunători, dintre oamenii cei mai de credință. Uneori se putea întâmpla să nu putem duce la îndeplinire sentințele pronunțate împotriva dușmanilor, așa cum

s-a întâmplat, de pildă, în cazul lui Pocock; dar singurul lucru pe care nu ni-l puteam cu nici un chip îngădui era să dăm greș în pedepsirea trădătorilor din propriile noastre rânduri. Unii tovarăși deveneau trădători cu îngăduința noastră, numai pentru a putea astfel pătrunde în orașele-minune, să-i pedepsească acolo pe adevărații trădători. De fapt ne-am purtat cu atâta strășnicie în privința asta, încât ajunsese mult mai primejdios să trădezi decât să rămâi credincios.

Revoluția devenise un lucru sfânt. Ne închinam la altarul ei, care era altarul Libertății, libertatea fiind harul divin ce ne însuflețea. Bărbați și femei își dedicau viața numai cauzei, și prunci nou născuți erau meniți ei, așa cum în vremuri străvechi fuseseră meniți lui Dumnezeu. Cu toții eram slujitori ai Umanității.

Capitolul XVII.

LIVREAUA ROȘIE.

Înăbușirea răscoalei fermierilor din statele unde liga câștigase alegerile din toamnă a dus la dispariția deputaților acesteia din Camera Reprezentanților. Au fost cu toții judecați pentru înaltă trădare, locurile lor fiind repartizate unor oameni de încredere ai Călcâiului de fier. Socialiștii reprezentau doar o minoritate neînsemnată și își dădeau seama că li se apropie sfârșitul. Congresul și Senatul ajunseseră doar o vorbă goală și o farsă sinistră. Problemele de însemnătate obștească erau dezbătute cu gravitate și puse la vot după regulile vechi, dar în realitate nu se făcea nimic altceva decât să se dea o aparență de legalitate poruncilor oligarhiei.

Când a venit sfârșitul, Ernest se afla în centrul luptei. Tocmai se discuta legea pentru ajutorarea șomerilor. Criza din anul precedent aruncase mase largi proletare în ghearele foamei, iar tulburările care au urmat și s-au extins tot mai mult n-au făcut decât să-i afunde într-o mizerie și mai neagră. În vreme ce oligarhia și lacheii ei se ghiftuiau din surplusuri, milioane de oameni mureau literalmente de foame.¹⁵¹

Pe atunci acestor sărmani nenorociți li se spunea „oamenii abisului”¹⁵², și tocmai pentru a alina groaznicele lor suferințe depuseseră socialiștii proiectul de lege pentru ajutorarea șomerilor. Dar așa ceva nu putea fi pe placul Călcâiului de fier. Conform intereselor sale, Călcâiul de fier alcătuiuse un plan menit să pună la muncă acele milioane de oameni, dar în alt fel decât așa cum am fi vrut noi s-o facem, și de aceea a poruncit ca proiectul nostru să fie respins. Ernest și tovarășii săi știau prea bine că orice eforturi sunt inutile, dar nu mai puteau suporta inactivitatea. Voiau ca în sfârșit să se întâmple ceva. De fapt nu reușeau să facă nimic pozitiv acolo în Cameră, iar cea mai aprinsă dorință a lor era să pună capăt odată sinistrei farse legislative la care participau fără voie. Nu știau cum or să se sfârșească lucrurile, dar niciodată nu-și putuseră închipui un sfârșit mai catastrofal decât cel ce avea să urmeze.

În ziua aceea mă aflu în loja rezervată publicului. Cu toții simțeam că avea să se întâmple un lucru cumplit. Parcă plutea ceva în aer, iar iminența primejdiei se concretiza în soldații înarmați așezați în rânduri dese pe culoare și

în ofițerii strânși grămadă chiar la intrările Capitoliului. Oligarhia se pregătea să lovească. Ernest se afla la tribună. Zugrăvea suferințele șomerilor cu atâta patetism, încât ai fi putut crede că în minte i s-a trezit gândul poznaș de a căuta o cale către inimile și conștiințele împietrite ale ghiftuiților; dar congressmenii republicani și democrați făceau doar haz și-l luau peste picior, întetind mereu zarva și rumoarea din incintă. Dintr-o dată, Ernest își schimbă atitudinea.

— Știu că nimic din tot ce aș fi în stare să spun nu vă poate înduioșa! Strigă el. Ca să vă înduioșați ar trebui să aveți suflete. Dar sunteți ființe gelatinoase, lipsite de coloană vertebrală. Vă place să vă dați singuri numele pompoase de democrați și republicani, dar nu există nici un partid democrat; nu există partid republican. În această adunare nu se află nici republicani și nici democrați. Nu sunteți decât lingăii și codoșii plutocrației. Trăncăniți fără sfârșit în formule răsuflăte despre marea dragoste ce-o purtați libertății, dar în tot acest timp nu lepădați nici pentru o clipă livreaua roșie de lachei ai Călcâiului de fier!

În clipa aceea glasul lui Ernest a fost acoperit de strigătele: „Jos! La ordine!”, dar el a continuat să-i privească sfidător până ce s-a mai potolit vacarmul. Atunci a făcut un gest ca pentru a-i cuprinde pe toți laolaltă, s-a întors către tovarășii săi și a strigat:

— Ascultați mugetele vitelor ghiftuite!

Din nou s-a dezlănțuit tămbălăul. Președintele a bătut cu ciocanul în pupitru, cerând să se facă liniște, și s-a uitat semnificativ către ofițerii adunați în pragul sălii. Se auzeau strigăte: „Răzvrătire! Asta-i răzvrătire!”, iar un congressman mare și burduhos, din partea statului New York, îi strigă lui Ernest: „Ești un anarhist!” În clipele acelea Ernest nu era plăcut la vedere. Fiecare fibră a ființei lui de luptător se încordase și sta gata să plesnească, iar pe chip, cu toate că își păstra liniștea și stăpânirea de sine, i se zugrăvise expresia animalului încleștat în luptă.

— Să nu uitați – strigă el cu un glas care acoperi tot vacarmul acela infernal – că aceeași îndurare pe care o arătați voi astăzi proletariatului v-o va arăta proletariatul vouă într-o bună zi!

Strigătele: „Asta-i răzvrătire!” și: „Anarhistule!” izbucniră de două ori mai puternice.

— Știu că nu veți vota proiectul nostru, continuă Ernest. Ați primit poruncă din partea stăpânilor voștri să-l respingeți, și, cu toate astea, mie îmi strigați că sunt anarhist. Voi, cei care ați distrus guvernarea poporului prin sine însuși, voi, cei care vă împăunați în văzul tuturor cu rușinoasa livrea a lacheilor, îndrăzniți să mă numiți pe mine anarhist?! Nu cred nici în draci, nici în focurile de pucioasă ale gheenei, dar în momente cum e cel de față regret lipsa mea de credință. Ba, mai mult chiar, în momente cum e cel de față aproape încep să cred. Fără îndoială că trebuie să existe iad, fiindcă altminteri nu putem imagina un loc unde să puteți fi pedepsiți după crimele voastre.

Atâta vreme cât voi mai existați sub soare, este neapărat nevoie ca undeva în cosmos să mai ardă încă focurile iadului.

Deodată s-a iscat agitație la ușile de intrare. Ernest, președintele și toți congressmanii s-au întors într-acolo, să vadă ce se întâmplă.

— De ce nu vă chemați soldații și nu le dați ordin să-și îndeplinească misiunea, domnule președinte? A întrebat Ernest. V-ar duce numaidecât la îndeplinire planurile tainice.

— Există alte planuri tainice aici, a răspuns președintele. Pentru asta se află de față soldații.

— Faceți probabil aluzie la planurile noastre, ale „anarhiștilor”?! Remarcă Ernest ironic. Vreun asasinat sau ceva asemănător.

La cuvântul „asasinat” vacarmul se dezlănțui din nou. Ernest nu s-a mai putut face auzit, dar a rămas mai departe la tribună, așteptând un moment de acalmie. Atunci s-a întâmpat. De la locul unde mă aflam eu, în lojile publicului, n-am văzut decât scăpărarea exploziei. Detunătura mi-a înfundat urechile și l-am zărit pe Ernest clătinându-se și căzând într-un vârtej de fum, iar soldații năvălind în incintă. Toți tovarășii lui Ernest au sărit în picioare, mânioși peste măsură și gata de orice violență. Dar cu o sfortare, Ernest s-a ridicat iar în picioare și, făcând semn cu brațele ca să fie ascultat, le-a strigat tovarășilor:

— E un complot mârșav! Nu opuneți nici un fel de rezistență, fiindcă altminteri veți fi nimiciți.

Apoi s-a lăsat iar să cadă încetișor la pământ, și soldații l-au luat în primire. În clipa următoare, ostașii au năvălit și în lojile noastre, să ne evacueze, așa că n-am mai putut vedea nimic.

Deși era soțul meu, nu mi s-a îngăduit să-l văd. Când le-am spus cine sunt, m-au arestat pe loc. În același timp au fost arestați toți congressmanii socialiști care se aflau la Washington, inclusiv bietul Simpson, care zăcea la hotel grav bolnav de febră tifoidă.

Procesul s-a judecat repede și a durat foarte puțin. Soarta lor era pecetluită. Numai printr-o minune Ernest a scăpat de execuție. A fost o greșeală a oligarhiei, și o greșeală pe care avea s-o plătească scump. Dar pe vremea aceea oligarhia era mult prea sigură pe forțele ei. Se îmbătase de succes și nici măcar nu visa că mâna aceea de eroi ar ascunde în ființele lor puterea de a o zgâlțâi din temelii. Măine, când marea revoluție va izbucni și lumea întreagă va răsună de pasul hotărât al mulțimilor, al mulțimilor de milioane, oligarhia își va da seama – dar va fi prea târziu – de măsura uriașă în care a crescut puterea acelui pumn de eroi. 153

Fiind eu însămi revoluționară, aflându-mă totdeauna în centrul mișcării, cunoscând toate speranțele și toate temerile, ca și toate planurile tainice ale revoluționarilor, sunt îndrituită – așa cum numai un foarte mic număr de oameni sunt – să răspund la acuzația că ei ar fi fost aceia care au aruncat bomba în incinta Camerei Reprezentanților. Și sunt în măsură să declar răspicat, fără nici cea mai mică teamă de a mă înșela, că socialiștii, atât cei din

Camera, cât și ceilalți, nu au avut nici un amestec în toată povestea asta. Nu știm cine anume a aruncat bomba, dar un lucru știm cu toată certitudinea, și anume: că nu noi am aruncat-o.

Pe de altă parte, există elemente care arată că tocmai Călcâiul de fier este răspunzător de acest act. Bineînțeles că n-o putem dovedi, concluziile noastre bazându-se în primul rând pe prezumții. Există însă unele fapte cunoscute și nouă. Agenții secreți ai guvernului îl informaseră pe președintele Camerei Reprezentanților că congressmenii socialiști hotărâseră să recurgă la metodele teroriste folosite de anarhiști și chiar stabiliseră ziua când urma să se treacă la fapte. Ziua aceea era chiar ziua în care a avut loc explozia, și așa se explică faptul că palatul Capitolului fusese de mai înainte înțesat cu trupe. Dar, de vreme ce noi n-am știut nimic despre bombă, iar explozia a avut într-adevăr loc, autoritățile având de mai înainte știre despre ea, este firesc să bănuim că însuși Călcâiul de fier știa ce se pregătește. Mai mult decât atât, acuzăm Călcâiul de fier că este vinovat de această ticăloșie, că el a plănit-o și a dus-o la îndeplinire cu scopul de a arunca vina asupra noastră și a-și oferi un pretext pentru a ne distruge.

De la președinte aflaseră apoi toți membrii Camerei Reprezentanților care purtau livreaua roșie. Când vorbea Ernest, știau toți că avea să se petreacă un act de violență. Ca să fim drepecți, trebuie să recunoaștem că, după opinia unanimă și sinceră a celorlalți congressmeni, socialiștii aveau să fie autorii atentatului. La proces, și fiind tot de bună-credință, mulți dintre ei au declarat că l-au văzut pe Ernest pregătindu-se să arunce bomba, dar că ea ar fi explodat prea devreme. Bineînțeles că de fapt nu văzuseră nimic, dar în frigurile spaimei li se păruse că într-adevăr văd, asta este explicația.

La proces Ernest a declarat:

— Este oare de conceput ca, dacă mă hotărâsem să arunc o bomba, să folosesc totuși o simplă pocnitoare ca aceea? Bomba n-a avut în ea decât o mână de pulbere. A scos doar puțin fum și n-a făcut nimănu – în afară de mine – nici cel mai mic rău. A explodat chiar la picioarele mele, și totuși nu m-a ucis. Vă rog să mă credeți că dacă voi arunca vreodată bombe, atunci ele au să aibă urmări grave. Petardele mele n-or să scoată numai fum!

În schimb, acuzarea a susținut că lipsa de eficacitate a bombei s-ar fi datorat numai unei greșeli a socialiștilor, tot așa după cum explozia ei prematură s-ar fi datorat unei greșeli a lui Ernest, care, din pricina nervozității, ar fi aruncat-o înainte de vreme. Pentru a întări aceste argumente a fost folosită mărturia mai multor congressmeni, care au declarat că l-au văzut pe Ernest ținând în mână și apoi aruncând bomba.

În ceea ce ne privea pe noi, niciunul nu putea spune cum și de către cine fusese aruncată bomba. Ernest mi-a mărturisit că doar cu o fracțiune de secundă înainte de explozie o auzise și o văzuse căzându-i la picioare. Același lucru l-a declarat și la proces, dar nimeni nu i-a dat crezare. De altminteri, totul fusese de mai înainte aranjat. Călcâiul de fier își pusese în gând să ne distrugă, și nimic nu-i mai putea sta în cale.

Există o zicătoare care spune că adevărul iese totdeauna la iveală ca untdelemnul deasupra apei. Am început să mă îndoiesc de temeinicia acestei zicale. Au trecut de-atunci nouăsprezece ani și, în ciuda eforturilor noastre susținute, n-am izbutit nici până astăzi să aflăm cine anume a aruncat bomba. Fără îndoială că a fost aruncată de un agent al Călcâiului de fier, dar care a rămas neidentificat. N-am avut niciodată nici cel mai slab indiciu cu privire la identitatea lui. Iar acum, după ce a trecut atât amar de vreme, nu rămâne altceva de făcut decât să trecem toată povestea asta în rândul tainelor nedezlegate ale istoriei. 154

Capitolul XVIII.

ÎN TAINA MUNTELUI SONOMA.

Despre ce am făcut eu în perioada aceea nu se pot spune prea multe lucruri. Vreme de șase luni am fost ținută în închisoare, cu toate că împotriva mea nu se formulase nici un fel de acuzație. Eram o persoană suspectă, cuvânt de groază pe care foarte curând aveau să-l cunoască toți revoluționarii. Dar deși abia înjghebat, încă de pe atunci proaspătul nostru serviciu secret începuse să lucreze. Către sfârșitul celei de a doua luni petrecute în închisoare, unul dintre temnicerii mei mi-a dezvăluit că este și el revoluționar și că are legături cu organizația. Peste câteva săptămâni, Joseph Parkhurst, medicul chiar atunci angajat al închisorii, s-a dovedit a fi membru al unui grup de luptă.

Și astfel serviciul nostru secret își strecura pe nesimțite agenții în organizațiile oligarhiei, țesându-și în sânul lor propria-i pânză de păianjen. Datorită acestui fapt am avut posibilitatea să fiu toată vremea la curent cu cele ce se petreceau în lumea de dincolo de zidurile închisorii. Mai mult chiar, fiecare dintre conducătorii socialiști aruncați în închisoare izbutise să ia legătura cu dârjii noștri tovarăși, deghizați în livreaua Călcâiului de fier. Cu toate că Ernest zăcea în închisoare la trei mii de mile depărtare, pe coasta Pacificului, am rămas permanent în legătură cu el, scrisorile noastre circulând cu regularitate de la unul la celălalt.

Conducătorii noștri, atât cei din închisori, cât și cei aflați în libertate, aveau deci posibilitatea să comunice între ei și să conducă lupta. Ar fi fost cu putință ca în câteva luni să se organizeze evadarea câtorva dintre ei, dar cum întemnițarea se dovedea a nu fi o piedică în calea activității revoluționare, s-a hotărât să se evite cu grijă orice acțiune pripită. Pe lângă cei cincizeci și doi de deputați, se mai aflau în închisori încă peste trei sute de fruntași socialiști. S-a hotărât ca toți să fie eliberați în același moment, căci dacă numai o parte dintre ei ar fi evadat, era probabil ca oligarhia să ia severe măsuri de pază, împiedicând astfel eliberarea celorlalți. În afară de asta, s-a mai ținut seamă și de faptul că o evadare simultană, organizată pe întreg întinsul țării, avea să exercite o uriașă influență psihologică asupra proletariatului. Ea avea să-i dovedească puterea noastră și avea să-i insuflă încredere.

De aceea, la ieșirea mea din închisoare, după șase luni încheiate, s-a hotărât că trebuie să dispar și să pregătesc o ascunzătoare sigură pentru

Ernest. Disparația nu era însă o treabă prea lesnicioasă. De îndată ce am fost pusă în libertate, copoii Călcâiului de fier au și pornit pe urmele mele. Trebuia prin urmare să fac așa fel încât ei să-mi piardă urma și totodată să ajung în California. Felul cum am izbutit să duc la bun sfârșit această sarcină își are hazul lui.

Sistemul pașapoartelor, copiat după sistemul existent în Rusia țaristă și datorită căruia nu puteai călători dintr-o regiune în alta fără autorizație specială, era din ce în ce mai bine organizat. N-am avut îndrăzneala să străbat tot continentul folosindu-mă de adevărata mea identitate. Dacă voiam să-l revăd vreodată pe Ernest, era neapărat necesar să mi se piardă urma definitiv, fiindcă altminteri, urmărindu-mă pe mine, copoii ar fi ajuns cu ușurință să pună din nou gheara pe Ernest după ce el ar fi evadat. În orice caz, dacă m-aș fi îmbrăcat ca proletară, n-aș fi putut cu nici un chip călători, așa încât nu-mi rămânea decât să mă deghizez ca o membră a oligarhiei. Pe cită vreme oligarhii cei mari nu erau decât o mână de oameni, oligarhii mărunți, cum ar fi cei din categoria domnului Wickson de pildă, oameni care, deși nu dispuneau decât de câteva biete milioane, totuși erau susținătorii înflăcărați ai marilor stăpâni, se numărau cu zecile de mii. Nevestele și fiicele acestor oligarhi mărunți circulau prin toată țara și de aceea s-a stabilit să mă travestesc ca odraslă de oligarh mărunț. Peste câțiva ani un asemenea procedeu ar fi fost imposibil de pus în practică, deoarece sistemul pașapoartelor a fost atât de bine organizat, încât mișcările fiecărui bărbat, fiecărei femei sau copil puteau fi urmărite fără greș.

La momentul hotărât, copoii mi-au pierdut urma. O oră mai târziu, Avis Everhard a încetat să existe, și o oarecare Felice Van Verdighan, însoțită de două cameriste și un cățeluș, dimpreună cu o a treia cameristă, care purta grija cățelușului¹⁵⁵, luau loc într-un elegant vagon Pullman¹⁵⁶, și peste câteva minute goneau către apus.

Cele trei cameriste care mă însoțeau erau și ele revoluționare. Două dintre ele făceau parte din grupurile de luptă, iar a treia, Grace Holbrook, avea să intre într-o astfel de grupă peste un an de zile, pentru ca șase luni mai târziu să fie executată din ordinul Călcâiului de fier. Ea avea grija cățelului. Dintre celelalte două, Bertha Stole a dispărut la doisprezece ani după aceea, iar Anna Royston trăiește încă și joacă un rol din ce în ce mai important în revoluție.¹⁵⁷

Am străbătut fără nici un incident Statele Unite și am ajuns în California. Când trenul a oprit la Sixteenth Street Station din Oakland, am coborât câteșitrele, iar Felice Van Verdighan, dimpreună cu cele două cameriste, cu cățelușul și cu bona cățelușului au dispărut pentru totdeauna. Tovarăși de încredere au avut grijă de cele trei cameriste. Alți tovarăși s-au ocupat de mine. La jumătate de oră după ce coborâsem din tren mă aflam pe bordul unui mic vas de pescuit, înfruntând valurile Golfului San Francisco. N-am avut decât vânturi potrivnice și aproape toată noaptea am navigat la întâmplare. Am zărit însă luminile de la Alcatraz, unde se afla întemnițat Ernest, și m-am mângâiat cu gândul că sunt atât de aproape de el. În zori, pescarii au trecut la vâsle și

ne-am îndreptat către insulele Marin, unde am stat ascunși toată ziua, iar în noaptea următoare, folosind fluxul și o adiere de vânt prielnic, am străbătut în două ceasuri Golful San Pablo și am debarcat la gura râului Petaluma.

Acolo mă așteptau caii pregătiți de un alt tovarăș și, fără să mai pierdem o clipă, am plecat la drum, sub cerul spuzit de stele. Către nord puteam zări silueta estompată a masivului Sonoma, înspre care ne îndreptam. Am lăsat pe dreapta vechiul oraș Sonoma și am început să urcăm pe un canion săpat între primele contraforturi ale muntelui. Drumul de țară a devenit curând simplu șleau, șleaul a devenit potecă, și poteca s-a pierdut apoi în pășunile de pe plaiuri. Am trecut călare de-a dreptul peste culmile masivului Sonoma. Era calea cea mai sigură: pe acolo nu puteam fi observați de nimeni.

Zorile ne-au prins pe coastele dinspre nord ale muntelui, și în lumina spălăcită a primelor ore ale dimineții am coborât prin tufișurile dese de chaparro¹⁵⁸ către canioanele străjuite de sequoia uriași și încălzite de suflarea sfârșitului verii. Pentru mine erau locuri de mult cunoscute și de mult îndrăgite, așa încât de acolo înainte eu am devenit călăuză. Ascunzătoarea era a mea, căci eu am ales-o. Am trecut printr-o poiană împrejmuită, apoi peste o costișă nu prea înclinată și acoperită de stejari, după care am coborât într-o poiană ceva mai mică. Din nou am urcat o costișă, de data asta călare, strecurându-ne pe lângă madronos¹⁵⁹. Cu frunze tivite în roșu, sau printre tufe de manzanitas¹⁶⁰, cu frunzele de un roșu-aprins. În vreme ce urcam, primele raze ale soarelui s-au revărsat peste spatele nostru. Un stol de ierunci a străbătut în fugă tufișurile foșnitoare. Un iepure mare ne-a tăiat drumul, în salturi largi și elegante, ca o căprioară. Apoi un cerb cu coarne rămuroase s-a ivit pe creasta spre care ne îndreptam. A stat o clipă locului, cu gâtul și pieptul scăldate în aurul roșu al soarelui abia răsărit, pe urmă și-a văzut de drum.

L-am urmărit o vreme, apoi a trebuit să apucăm pe o cărăruie cotită, pe care sălbăticiunea o disprețuise, și să ne afundăm într-un crâng de sequoia falnici, strânși în jurul unui ochi de apă întunecat din pricina mineralelor cărate din munte. Cunoșteam pas cu pas drumul acela, căci locurile de pe acolo aparținuseră într-o vreme unui prieten de-al meu, scriitor, care devenise și el revoluționar, dar avusese o soartă mult mai crudă decât a mea, căci de mult părăsise lumea noastră, fără ca cineva să poată spune unde și în ce fel. Numai el, pe vremea când se mai afla încă în viață, cunoscuse taina ascunzătorii spre care mă îndreptam. Cumpărase ferma aceea doar pentru frumusețea locurilor și plătitise un preț foarte ridicat, spre marea nemulțumire a fermierilor din împrejurimi. Prietenul meu obișnuia să povestească, făcând un haz nespus, în ce fel fermierii se posomorâseră și clătinau din cap la auzul prețului, cum rămâneau o vreme pe gânduri, făcând în minte câteva operațiuni aritmetice rapide, și apoi îi spuneau: „Să știi însă că n-ai să scoți din ea nici șase la sută câștig”.¹⁶¹

Dar el era acum dus dintre cei vii, iar ferma nu ajunsese în stăpânirea urmașilor lui. Proprietatea încăpuse în mâinile domnului Wickson, care stăpânea întreg versantul răsăritean și nordic al masivului Sonoma, de la

moșia Spreckels și până la cumpăna apelor dinspre Benett Valley. Din toate aceste întinderi domnul Wickson făcuse un parc pentru căprioare, și poate mii de hectare de costișe lin înclinate, brăzdate de văi încântătoare și de canioane hălăduiau sălbăticiunile în locuri aproape necălcate de picior omenesc. Vechii proprietari ai locurilor acelora fuseseră alungați. O casă de sănătate, proprietatea statului, în care erau îngrijiți debili mintali, fusese și ea dăruită, pentru a face loc căprioarelor.

Cel mai interesant dintre toate era faptul că pavilionul de vânatoare al domnului Wickson se afla doar la vreo jumătate de kilometru de ascunzătoarea mea. Dar asta, în loc să fie o primejdie, era de fapt o măsură de siguranță în plus, căci acolo ne găseam chiar sub acoperământul unuia dintre oligarhii mărunți. Prin însăși această stare de lucruri bănuielile erau înlăturate și îndreptate aiurea. Ultimul loc de pe lume unde copiii Călcâiului de fier s-ar fi putut gândi să ne caute, pe mine și pe Ernest, când avea să vină și el acolo, era parcul de vânatoare al lui Wickson.

Ne-am priponit caii printre arborii din jurul aceluia ochi de apă. Dintr-un ascunziș știut de el – dintr-un trunchi scorburos – tovarășul meu scoase o mulțime de lucruri: un sac de făină de cincizeci de livre, conserve de toate soiurile, unelte de bucătărie, pături, o foaie de cort, cărți și cele trebuitoare pentru scris, un pachet mare de scrisori, un bidon mare cu cinci galoane¹⁶² de petrol lampant și, în sfârșit, lucrul cel mai important, un colac mare de funie groasă. Aveam acolo atât de multe lucruri, încât era fără îndoială nevoie să facem mai multe drumuri până la ascunzătoare ca să le putem căra pe toate.

Atâta doar, că ascunzătoarea se afla foarte aproape. Luând colacul de funie, am pornit eu înainte, trecând printr-un spațiu îngust, acoperit de curpeni și tufișuri dese, care se strecura printre două coline împădurite. Am ajuns destul de repede la malul abrupt al unui curs de apă. Era doar un pârâiaș adunat din izvoare, dar care nu seca nici în verile cele mai călduroase. De jur împrejur se înălțau mari coline împădurite, un grup întreg de asemenea ridicături care păreau presărate acolo de mâna vreunui uriaș distrat. Stânci nu se vedeau nicăieri. Colinele acelea erau înalte de cam o sută de metri și alcătuite numai din roci vulcanice, celebrul pământ în care cresc viile din Sonoma. Printre ele își săpase pârâiașul albia lui adâncă și prăpăstioasă.

N-a fost de loc ușor să coborâm până la albia pârâiașului, și, după ce am ajuns acolo, am mers la vale pe marginea lui cam vreo cincizeci de metri și ne-am trezit deodată la groapa cea mare. Nici un semn nu prevestea prezența ei acolo și nici nu era o groapă în înțelesul obișnuit al cuvântului. Trebuia să străbați aproape în patru labe o întindere acoperită cu tufișuri de măceș, apoi te trezeai deodată chiar pe buza gropii, putând să privești în depărtare și în jos printr-o perdea de verdeață. Groapa avea o lungime și o lățime de cam o sută de metri și cam jumătate pe atâta în adâncime. Datorită probabil unei surpări petrecute în același timp cu ridicarea colinelor și fără îndoială prin eroziune, groapa fusese și mai mult adâncită de-a lungul veacurilor de apele care-i spălaseră malurile. Nu exista nici o palmă de pământ golaș. Pretutindeni vedeai

numai vegetație bogată, mergând de la ferigi mlădioase, care-și arătau spatele auriu al frunzelor, și până la impunătorii sequoia. Acești copaci uriași creșteau până și pe malurile gropii, unii dintre ei aplecați în unghi de aproape patruzeci și cinci de grade, dar cei mai numeroși porneau din malurile de pământ rodnic, înălțându-se drept în sus, aproape perpendicular.

Era o ascunzătoare ideală. Nimeni nu trecea vreodată pe acolo, nici măcar copiii din Glen Ellen¹⁶³. Dacă groapa s-ar fi aflat într-un canion larg de o milă sau mai multe, ar fi fost cunoscută de toată lumea. Dar aici nu era nici un fel de canion. De la un capăt la altul, pârâiașul nu măsură nici cinci sute de metri lungime și își avea obârșia la trei sute de metri mai sus de groapă, într-un izvor de la poalele unei poienițe joase. O sută de metri mai la vale ieșea la loc larg, se vărsa într-un alt șuvoi de munte mai mare și curgea mai departe, printre poieni vălurite și ierboase.

Tovarășul meu a înnodat un capăt al funiei în jurul unui copac și, legându-mă pe mine la celălalt, mi-a dat drumul în jos. Am ajuns numai decât pe fundul gropii. Nu i-a trebuit nici tovarășului meu multă vreme ca să aducă toate proviziile ascunse în scorbura și să mi le dea jos, în groapă. A tras pe urmă funia sus, a ascuns-o și n-a plecat până nu mi-a spus câteva calde cuvinte de bun rămas.

Înainte de a merge mai departe, aș vrea să spun câteva cuvinte despre acest tovarăș, John Carlson, ostaș anonim al revoluției, unul dintre nenumărații ostași credincioși înrolați în rândurile noastre. Muncea pentru Wickson, la grajdurile de pe lângă pavilionul de vânatoare. Adevărul este că pe cailui Wickson am trecut noi peste masivul Sonoma. Vreme de aproape douăzeci de ani, John Carlson a fost paznicul ascunzătorii noastre, dar cred cu toată convingerea că niciodată nu i-a trecut măcar prin minte gândul trădării. A înșela încrederea noastră rămânea pentru el un lucru care nici măcar prin vis nu i-ar fi putut încăpea în cuget. Era un om atât de flegmatic și de greoi, încât văzându-l cu greu ai fi putut să nu te întrebi cum se face că revoluția are pentru el o semnificație. Și, cu toate acestea, dragostea de libertate licărea slab dar temeinic în sufletul său mohorât. Dintr-un anumit punct de vedere, cumiștenia și lipsa de avânt nestăpânit ale tovarășului nostru erau un adevărat dar de preț. Niciodată nu-și pierdea firea; știa că sarcinile trebuie neapărat împlinite, și nu era nici curios, nici vorbăreț. O dată l-am întrebat cum de a ajuns revoluționar.

— În tinerețe am fost soldat, mi-a răspuns el. Mă aflam în Germania. Acolo toți tinerii trebuie să facă armată¹⁶⁴. Am fost și eu luat la oaste și la oaste am întâlnit un alt soldat, tot tânăr ca și mine. Tatăl lui era unul dintre oamenii aceia cărora dumneavoastră le spuneți agitatori, și tatăl lui fusese azvârlit în închisoare pentru crimă de lezmajestate, adică pentru vina de a fi spus adevărul despre împărat. Și tânărul ăsta, feciorul celui întemnițat, mi-a vorbit îndelung despre popor, despre muncă și despre felul cum pradă capitaliștii poporul. M-a învățat să văd lucrurile altfel, și așa am ajuns eu socialist. Vorbele lui erau adevărate și-ți mergeau la inimă, iar eu nu le-am dat

niciodată uitării. Cum am pus piciorul pe pământul Statelor Unite, am și început să-i caut cu înfrigurare pe socialiști. Am devenit membru al unei secții – asta pe vremea S. L. P.165 – apoi mai târziu, când s-a întâmplat sciziunea166, am intrat în organizația locală a S. P.167. Pe-atuncea munceam la un han din San Francisco, era înainte de cutremur. Mi-am plătit cotizațiile timp de douăzeci și doi de ani. Și acuma sunt membru al secției aceleia și încă plătesc cotizațiile, numai că acuma totul trebuie făcut în cea mai mare taină. Totdeauna am să-mi plătesc cotizațiile, iar când va veni vremea statului popular liber, o să fiu și eu fericit.

De îndată ce am rămas singură, m-am apucat să-mi pregătesc masa de dimineață la lampa cu petrol și să-mi înjghebez sălașul. Adeseori dimineața, când se crăpa de ziuă, sau seara, după ce se lăsa întunericul, Carlson se strecura și el în ascunzătoare și lucra aici un ceas, două. La început adăpostul meu a fost doar foaia de cort nemontată, căci abia după aceea am ridicat un mic cort. Ceva mai târziu, după ce ne-am încredințat că ascunzătoarea prezintă deplină siguranță, am înălțat și un fel de căsuță, într-un loc unde n-ar fi putut fi zărită de nici un ochi care întâmplător ar fi ajuns fie și pe marginea gropii. Vegetația luxuriantă din colțul acela pierdut de lume era o pavază naturală. Ridicasem căsuța chiar lângă peretele vertical al gropii, iar în peretele de pământ am săpat și două mici cămăruțe, întărite cu stâlpi zdraveni, bine aerisite și fără pic de umezeală. Vă rog să mă credeți că dispuneam de suficient confort. Mai târziu, când în ascunzătoarea noastră și-a căutat refugiu și Biedenbach, vestitul terorist, german de origine, el a fost acela care a instalat în cele două odăițe un aspirator de fum, și astfel am avut posibilitatea ca în nopțile de iarnă să ne strângem acolo în jurul unui foc zdravăn.

De data aceasta trebuie să spun un cuvânt și despre atât de blândul nostru terorist, cel mai nedreptățit dintre toți tovarășii care și-au închinat viața revoluției. Tovarășul Biedenbach nu a trădat cauza. Nici n-a fost executat de către tovarăși, așa cum îndeobște se crede. Această minciună sfruntată este scornită de agenții oligarhiei. Tovarășul Biedenbach era distrat și uituc. A fost împușcat de una dintre străjile noastre de la peștera-ascunzătoare de lângă Carmel, și numai din vina lui, fiindcă uitase semnalele secrete de recunoaștere. A fost o greșeală dureroasă, iar zvonul că și-ar fi trădat grupul de luptă nu-i decât o minciună mârșavă. N-a existat luptător pentru cauză mai sincer și mai devotat decât el.168

Iată, se împlinesc acum nouăsprezece ani de când ascunzătoarea aleasă de mine este aproape în permanență ocupată, și în tot acest timp – cu o unică excepție – n-a fost niciodată descoperită de vreun străin. Și, cu toate astea, nu se afla decât la o jumătate de kilometru de pavilionul de vânătoare al lui Wickson și la abia doi kilometri de Glen Ellen. Totdeauna auzeam trenurile de dimineață și de seară venind și plecând și obișnuiam să-mi potrivesc ceasul după sirena fabricii de cărămidă.169

Capitolul XIX.

METAMORFOZE

„Trebuie să-ți crezi o cu totul altă înfățișare, mi-a scris Ernest. Trebuie ca existența ta de până acum să înceteze și să devii o altă persoană, și nu doar în ce privește hainele pe care le porți, ci chiar făptura vie ascunsă sub acele haine. Trebuie să te transformi în așa măsură, încât eu însumi să nu-ți pot recunoaște vocea, gesturile, ticurile, ținuta, umbletul – nimic.”

M-am supus poruncii. Zi de zi m-am străduit să îngrop pentru vecie pe fosta Avis Everhard sub înfățișarea celeilalte femei, pe care trebuia s-o pot numi noua mea ființă. Un asemenea rezultat nu poate fi obținut decât prin îndelungi exerciții. Am stărunit cu atâta râvnă pentru a-mi schimba până și cele mai slabe modulații ale vocii, încât în cele din urmă vocea noii mele ființe s-a format în întregime și am ajuns s-o folosesc în chip automat. Tocmai realizarea acestui automatism era condiția indispensabilă cerută de împlinirea fără greș a rolului asumat. Trebuie să ajungi în stare să te înșeli singur. E ca și când ai învăța o limbă străină, să spunem franceza. La început rostești cuvintele străine cu timiditate, numai cu un efort de voință. Elevul gândește în limba lui, și pe urmă traduce în franțuzește, sau citește franțuzește, dar e silit să traducă în limba lui, căci numai după aceea poate înțelege. Dar după ce trece o vreme și capătă exercițiu, elevul citește, scrie și gândește în franceză, fără să mai recurgă de loc la limba lui.

Așa s-au petrecut lucrurile și cu metamorfozările noastre. Trebuia să facem neconținute exerciții, până când rolurile pe care ni le asumaserăm aveau să ne intre în sânge, până ce pentru a redeveni cei care fuseserăm am fi avut nevoie de o încordare a voinței. Bineînțeles că la început am făcut multe experiențe ratate. Cream o artă nouă, și multe lucruri se cereau abia descoperite. Dar munca noastră progresa pretutindeni; curând am descoperit adevărați maeștri ai acestei arte și am acumulat un adevărat arsenal de mici artificii și subtilități. Pe baza acestuia s-a alcătuit un fel de manual nescris, introdus apoi, ca să zicem așa, în programul de studii al oricărui nou venit la școala revoluției.170

Cam pe atunci a dispărut tata. Scrisorile lui, pe care le primeam cu regularitate, au conținut dintr-o dată. Nu s-a mai arătat niciodată la locuința noastră din Pell Street. Tovarășii l-au căutat peste tot, iar cu ajutorul serviciului nostru secret am răscolit toate închisorile din țară. Dispăruse însă de parcă l-ar fi înghițit pământul, și până în ziua de astăzi nu s-a putut descoperi nici un indiciu privitor la sfârșitul său.171

Șase luni de zile am stat singură în ascunzătoare, dar lunile astea au fost luni de muncă încordată. Organizația noastră mergea cu pași mari înainte și totdeauna existau un număr uriaș de sarcini care se cereau împlinite. Ernest și ceilalți tovarăși din conducere aflați în închisori hotărâu ce trebuia făcut; venea apoi rândul nostru, al celor rămași în libertate, să traducem în viață hotărârile. Astfel, trebuia organizată propaganda de la om la om; trebuia pus la punct serviciul nostru de spionaj, cu toate ramificațiile lui; trebuiau organizate tipografiile noastre clandestine; în sfârșit, trebuiau create liniile noastre de comunicație subterană, „metroul” nostru, ceea ce însemna stabilirea unei

legături permanente între nenumăratele ascunzători, amenajarea altora noi acolo unde existau verigi lipsă în rețeaua de ascunzători menită să acopere întreaga țară.

După cum spun, deci, munca nu se termina niciodată. La sfârșitul celor șase luni, singurătatea mea a luat sfârșit prin sosirea a doi tovarăși. Erau două tinere fete cu suflete brave; iubeau cu pasiune libertatea: Lora Peterson, dispărută în 1922, și Kate Bierce, măritată mai târziu cu Du Bois¹⁷² și care se află încă lângă noi, cu ochii ațintiți către răsăritul soarelui de mâine, prevestitor al vremii celei noi.

Cele două fete au încercat mari emoții pe drum, trecând prin grele primejdii și fiind gata să-și piardă și viața. În echipajul micului vas de pescuit, care le trecuse peste Golful San Pablo, se strecurase un spion. Un agent al Călcâiului de fier izbutise să se travestească în revoluționar și ajunsese să cunoască multe dintre tainele organizației noastre. Fără îndoială că ținta lui principală era să dea de urma mea, fiindcă de multă vreme aflaserăm câtă frământare stârnise în rândurile serviciului secret al Călcâiului de fier faptul că nu izbuteau să afle în ce fel dispărașem. Din fericire, așa cum am aflat mai târziu, până atunci spionul nu avusese putința să comunice nimănui informațiile obținute. E limpede că nu raportase nimic, deoarece preferase să aștepte până avea să ducă toate investigațiile la bun sfârșit, aflându-mi ascunzătoarea și reușind să mă înhațe. Dar tot ce aflase a murit o dată cu el. Invocând un pretext oarecare, după ce fetele fuseseră debarcate la gura râului Petaluma și porniseră la drum călare, spionul părăsise și el vasul.

După ce merșeră o vreme către crestele masivului Sonoma, John Carlson le lăsă pe fete să continue drumul așa cum avea să le ducă murgul lui învățat cu poteca, iar el o porni pe jos, făcând cale întoarsă. Avea bănuielile lui. A pus mâna pe spion, și despre ce s-a petrecut pe urmă nu ne-a spus prea multe:

— L-am aranjat, a zis el, dând din nou dovadă de totală lipsă de imaginație. L-am aranjat, a spus încă o dată, și în ochi i s-a aprins o licărire întunecată, iar mâinile lui aspre și deformate de muncă s-au deschis și s-au strâns la loc în chip semnificativ. N-a făcut nici un fel de gălăgie. L-am ascuns, și în seara asta mă întorc și-l îngrop la trei metri sub pământ.

Pe vremea aceea ajunseseam să mă mir singură de propria-mi metamorfoză. Câteodată mi se părea cu neputință ca eu să fi fost aceea care trăise cândva o viață anostă și lină într-un oraș universitar; alteori nu-mi venea să cred că devenisem o revoluționară obișnuită să înfrunte violențele și moartea. Nu puteam fi și una, și cealaltă. Una dintre aceste ipostaze era realitate, cealaltă doar vis; dar care era vis și care realitate? Oare viața de acum, viața de revoluționară ascunsă într-o groapă să fi fost un coșmar? Sau eram în realitate o revoluționară, și doar visasem odată – nu știu unde și cum – că într-o existență anterioară trăisem la Berkeley și nu cunoscușem din viață nimic mai aspru decât ceaiurile și dansurile, cenaclurile și sălile de curs? Cred însă că aceleași simțăminte le încercam toți cei care ne strânsesem sub faldurile roșii ale steagului frăției dintre oameni.

Adeseori îmi reveneau în minte figuri din viața cealaltă și, lucru curios, ele apăreau și dispăreau iarăși, din când în când, în noua mea existență. Așa era, de pildă, episcopul Morehouse. Zadarnic l-am căutat peste tot, după ce organizația noastră a mai crescut. Fusese mutat din loc în loc. I-am luat urma de la Spitalul de stat de boli nervoase din Napa, și de acolo am ajuns la acela din Stockton, apoi la cel din Santa Clara Valley, numit Agnews, dar aici urma i s-a pierdut. Nicăieri nu se arăta că ar fi murit. Probabil că într-un fel sau altul izbutise să fugă. Atunci nu puteam nici măcar să-mi închipui împrejurările îngrozitoare în care aveam să-l mai întâlnesc o dată, mai bine zis să-l zăresc o clipă în vârtejul amețitor al măcelului din zilele Comunei din Chicago.

Pe Jackson, cel care-și pierduse brațul la Țesătoriile Sierra și fusese pricina propriei mele convertiri la cauza revoluționară, nu l-am mai văzut niciodată. Dar cu toții am aflat ce făcuse înainte de a muri. Nu s-a alăturat revoluției. Înrațit de soarta-i nenorocită, păstrând mereu în suflet amintirea nedreptății ce i se făcuse, a devenit anarhist, nu anarhist în gândire, ci o adevărată sălbăticiune, înnebunit de ură și sete de răzbunare. Și s-a răzbunat pe deplin. Înșelând vigilența paznicilor, într-o noapte când toți ai casei dormeau, a aruncat în aer palatul familiei Pertonwaithe. N-a scăpat nimeni, nici măcar paznicii. Apoi, în închisoare, în timp ce-și aștepta judecata, s-a sufocat cu păturile.

Doctorul Hammerfield și doctorul Ballingford au avut un destin cu totul deosebit de cel al lui Jackson. Au rămas credincioși stăpânilor și au fost răsplătiți așa precum li se cuvenea, fiind instalați în palate arhieresti, în care huzuresc, trăind în bună înțelegere cu lumea. Amândoi sunt apologeți ai oligarhiei. Amândoi s-au îngrășat peste măsură. „Doctorul Hammerfield – spunea Ernest odată – a izbutit să-și modifice metafizica în așa fel încât să procure Călcâiului de fier binecuvântarea lui Dumnezeu, dar totodată să și sprijine cultul frumuseții și să reducă la o simplă fantasmă vertebrata gazoasă a lui Haeckel173, deosebirea dintre doctorul Hammerfield și doctorul Ballingford fiind aceea că ultimul îl înfățișa pe Dumnezeul oligarhilor într-o formă ceva mai gazoasă și mai puțin vertebrată”.

Peter Donnelly, maistrul spărgător de grevă de la Țesătoriile Sierra cu care stătusem de vorbă atunci când făceam cercetări în cazul lui Jackson, a fost pentru noi toți o surpriză. În 1918 luam parte la o ședință a așa-numiților „roșii din Frisco174”. Dintre toate grupurile de luptă aceștia erau cei mai neînfricați, mai cruzi și mai nemiloși. De fapt nici nu făceau parte propriu-zis din organizația noastră, căci erau adevărați fanatici, obsedați de o singură idee, iar noi nu voiam să încurajăm astfel de atitudini. Cu toate că nu făceau parte din organizația noastră, întrețineam cu ei raporturi prietenești. Mă aflam în noaptea aceea acolo, adusă fiind de o chestiune extrem de importantă. Eu singură, dintre toți acei zeci de oameni aflați de față, eram fără mască. După ce chestiunea pentru care venisem a fost rezolvată, unul dintre ei a plecat împreună cu mine, să mă conducă. Într-un gang întunecos, călăuza mea a

aprint un chibrit, l-a apropiat de față și și-a scos masca. O clipă am privit chipul înflăcărat al lui Peter Donnelly. Pe urmă chibritul s-a stins.

— Voiam numai să știți că eu sunt, mi-a spus el în întuneric. Vă mai aduceți aminte de Dallas, administratorul?

Am făcut semn că îmi amintesc de administratorul cu chip de vulpe al Țesătoriilor Sierra.

— Ei, pe ăla l-am ucis mai întâi, a zis Donnelly cu mândrie. După aceea am intrat în organizația celor de aici.

— Dar cum de ai ajuns aici? L-am întrebat eu. Ce s-a întâmplat cu nevasta și copiii dumitale?

— Sunt morți. De asta mă aflu aici. Nu, urmă el cu grabă, n-am făcut-o pentru a-i răzbuna. Au murit cu toții pașnic, în paturile lor, de boală, știți, unul după altul. Câtă vreme erau în viață, mă țineau cu mâinile legate. Iar acum, dacă ei nu mai sunt pe lume, vreau să răzbun omenia din mine pe care ei mi-au distrus-o. Am fost cândva Peter Donnelly, maistrul spărgător de grevă, dar în seara asta sunt numărul 27 din organizația „roșiilor din Frisco”. Acum haideți să vă conduc.

Am mai auzii de ei și după aceea. Când îmi arătase că toți ai lui sunt morți spusese adevărul, adevărul așa cum îl înțelegea el. Dar unul dintre ai lui era încă în viață: Timothy, pe care însă tatăl îl socotea mort fiindcă intrase în slujba Călcâiului de fier, înrolându-se ca mercenar. 175 Fiecare membru al „roșiilor din Frisco” făcea legământ să execute doisprezece oameni ai Călcâiului de fier în fiecă an. Pedepsa pentru nereușită era moartea. Un membru care nu izbutea să împlinească numărul obligatoriu de execuții se sinucidea. Execuțiile nu se făceau la întâmplare. Grupul acesta de fanatici se întrunea adesea și-i judeca, îi osândește în masă pe aceia dintre membrii sau uneltele oligarhiei care se făcuseră vinovați de vreo crimă. Executorii erau apoi trași la sorti.

De fapt, mă dusesem acolo în noaptea aceea tocmai pentru a asista la o astfel de judecată. Unuia dintre tovarășii noștri, care ani de-a rândul izbutise să se mențină într-un post de funcționar în birourile locale ale serviciului secret ai Călcâiului de fier, i se aduseseră anumite învinovățiri de către „roșiii din Frisco”, și acum urma să fie judecat. Bineînțeles că el nu se afla de față și bineînțeles că judecătorii n-aveau cunoștința de apartenența lui la organizația noastră. Sarcina mea era deci de a depune mărturie asupra identității și loialității sale. S-ar putea ca cineva să se întrebe cum de aflaserăm noi despre toată treaba asta. Explicația e simplă. Unul dintre agenții noștri secreți era și membru în organizația „roșiilor din Frisco”. Era necesar să știm ce fac și prietenii, nu numai dușmanii, iar acest grup de fanatici juca un rol destul de însemnat ca să merite atenția noastră.

Dar să ne întoarcem la Peter Donnelly și la fiul său. Activitatea lui s-a desfășurat normal până când, în anul următor, în lotul celor pe care sortii hotărâseră ca el să-i execute găsi și numele propriului său fecior. Atunci și-a spus cuvântul simțul de familie atât de puternic în ființa sa. Pentru a-și salva feciorul, și-a trădat tovarășii. Nu și-a putut duce trădarea până la capăt, dar,

cu toate astea, vreo doisprezece dintre „roșiii din Frisco” și-au găsit moartea, iar grupul a fost aproape complet distrus. Ca răsplată, supraviețuitorii l-au supus pe Donnelly morții, pe care trădarea lui o merita cu prisosință.

Nici Timothy Donnelly n-a mai trăit mult. „Roșiii din Frisco” și-au luat sarcina să-l execute. Oligarhia a făcut toate eforturile posibile pentru a-l salva. L-au transferat dintr-o parte în alta a țării. Trei dintre „roșii” și-au pierdut viețile încercând zadarnic să-i vină de hac. Grupul „roșiilor” era alcătuit numai din bărbați. Până la urmă au hotărât să recurgă la sprijinul unei femei, una dintre tovarășele noastre, nimeni alta decât tocmai Anna Royston. Conducerea grupului nostru nu i-a dat încuviințare, dar Anna făcea cam totdeauna ce-i trăsnea prin cap și s-a abătut de la disciplină. De altminteri, avea o personalitate atât de puternică și era atât de fermecătoare, încât niciodată n-am reușit s-o facem să se supună disciplinei, indiferent ce metode am folosit. Făcea parte dintr-o categorie aparte de oameni, care nu puteau fi tratați la fel cu toți ceilalți.

Nesocotind opreliștea ridicată de noi, a trecut la executare. Nu poate fi neglijat faptul că Anna Royston era o femeie încântătoare. Nu avea nevoie decât să facă semn unui bărbat. A zdrobit inimile multor tovarăși tineri și pe mulți i-a adus în rândurile noastre cucerindu-le mai întâi inimile. Și totuși refuza cu încăpățănare să se mărite. Iubea cu pasiune copiii, dar își dădea seama că, dacă ar fi avut unul, ar fi însemnat să nu se mai poată dăruia în întregime cauzei, și cauzei își închinase ea întreaga-i existență.

Pentru Anna Royston era o treabă de nimic să-l cucerească pe Timothy Donnelly. N-a avut nici cea mai slabă muștrare de conștiință, fiindcă chiar în vremea aceea s-a petrecut „masacrul de la Nashville”, cu ocazia căruia mercenarii, comandați de Donnelly, au măcelărit opt sute de țesători. Dar nu ea l-a ucis pe Donnelly. S-a mulțumit să-l predea ca prizonier în mâinile „roșiilor din Frisco”. Asta s-a întâmplat abia acum un an, și astăzi Anna este cunoscută pretutindeni sub alt nume. Toți revoluționarii îi spun azi Fecioara Roșie. 176

Colonelul Ingram și colonelul Van Gilbert sunt alte două figuri cunoscute pe care aveam să le reîntâlnesc mai târziu. Colonelul Ingram s-a înălțat sus de tot pe scara onorurilor oligarhiei și a ajuns ambasador în Germania, fiind dușmănit de moarte de proletariatul ambelor țări. L-am întâlnit la Berlin, unde mă dusesem în calitate de spion internațional în slujba Călcâiului de fier, fiind primită de colonel și bucurându-mă de tot sprijinul său. Fiindcă am ajuns aici, este poate bine să arăt că, jucând rolul meu dublu, am avut prilejul să realizez câteva lucruri de foarte mare importanță pentru cauza revoluției.

Colonelul Van Gilbert a ajuns celebru sub numele de Van Gilbert-cel-Rău! Fapta lui cea mai de seamă a fost pregătirea noului cod penal după Comuna din Chicago. Dar mai înainte de asta, datorită cruzimii arătate în calitate de judecător al revoluționarilor, a fost judecat de grupurile de luptă și condamnat la moarte. Am făcut și eu parte din juriul care l-a condamnat. Sentința a fost executată de Anna Royston.

Și încă o figură mai răsare din negurile vieții mele trecute: avocatul lui Jackson. Dintre toți, cel mai puțin mă așteptam să-l revăd pe omul acesta – Joseph Hurd. A fost o întâlnire cam ciudată. Noaptea târziu, la doi ani după Comuna din Chicago, am sosit împreună cu Ernest la ascunzătoarea din Benton Harbour, în statul Michigan. Am ajuns acolo tocmai când se terminase procesul unui spion. Vinovatul fusese condamnat la moarte, și acum era târât către locul de execuție, iar nouă tocmai scena asta ni s-a înfățișat sub ochi. În clipa următoare nenorocitul s-a smuls din mâinile paznicilor și s-a aruncat la picioarele mele, mi-a prins genunchii ca în strânsoarea unei menghine și a început să-mi cerșească deznădăjduit iertare. Când și-a înălțat spre mine chipul desfigurat de groaza morții, l-am recunoscut pe Joseph Hurd. Am văzut în viața mea multe lucruri îngrozitoare, dar niciodată nu m-am cutremurat ca la vederea acelei ființe ieșite din minți care-și cerșea viața. Îl înnebunea ghidul morții. Era de-a dreptul jalnic. Doisprezece tovarăși s-au trudit să-i descleșteze brațele din jurul genunchilor mei. Când, în sfârșit, a fost târât de acolo urlând ca o fiară rănită, am căzut la pământ leșinată. E mult mai ușor să vezi un viteaz murind decât un mișel cerșind îndurare. 177

Capitolul XX.

OLIGARHUL DISPĂRUT.

Bag însă de seamă că, amintindu-mi de viața trecută, am luat-o înaintea întâmplărilor petrecute în viața mea cea nouă. Evadarea generală din închisori a tovarășilor a avut loc abia către sfârșitul anului 1915. Oricât de complicată era o asemenea acțiune, am reușit totuși s-o ducem la bun sfârșit fără nici un accident, iar asta bineînțeles că ne-a bucurat și ne-a dat un nou avânt. Într-o singură noapte am eliberat cincizeci și unu dintre cei cincizeci și doi de deputați ai noștri, în afară de alți peste trei sute de fruntași, acțiunea desfășurându-se din Cuba și până în California, în zeci de temnițe civile, închisori și fortărețe militare. Nu s-a înregistrat nici măcar un singur eșec. Nu numai că toți întemnițații au fost smulși din închisori, dar fiecare a ajuns cu bine la ascunzătoarea dinainte hotărâtă. Singurul tovarăș deputat care n-a putut fi salvat a fost Arthur Simpson, căci sârmanul murise mai înainte la Cabanas, în urma unor torturi înfiorătoare.

Cele optsprezece luni următoare au fost poate cea mai fericită perioadă din viața mea alături de Ernest. În vremea asta am fost veșnic împreună. Mai târziu, după ce am ieșit iarăși în vârtoarea lumii, am fost din nou mai mult despărțiți. Nici chiar izbucnirea flăcărilor revoluției de mâine nu o aștept cu nerăbdarea cu care am așteptat în noaptea aceea sosirea lui Ernest. Era așa de lungă vremea de când nu-l mai văzusem, și gândul că o întâmplare neprevăzută sau o greșeală în planurile noastre l-ar fi putut opri încă în temnița lui din insulă aproape mă înnebunea. Ceasurile îmi păreau veacuri. Eram singură. Biedenbach și alți trei tovarăși tineri care se aflau atunci în ascunzătoare plecaseră peste munte, bine înarmați și gata să intervină. Cred că toate ascunzătorile, de pe întreg întinsul țării, rămăseseră pustii în noaptea aceea.

Tocmai când cerul începuse să pălească prevestind zorile, am auzit de pe marginea gropii semnalul de recunoaștere și am răspuns. În întuneric aproape că l-am îmbrățișat pe Biedenbach, care coborâse primul; dar peste o clipă eram în brațele lui Ernest. Atât de desăvârșită era transformarea mea, încât în clipa aceea mi-am dat seama că numai printr-un deosebit efort de voință voi izbuti să fiu din nou Avis Everhard, cu vechile mele gesturi și zâmbete, cu vorbele și glasul de odinioară. Numai datorită unor eforturi susținute am fost în stare să-mi păstrez vechea înfățișare și nu-mi puteam nici o clipă îngădui să uit în ce anume fel trebuia să mă port, într-atât de puternică devenise noua personalitate creată de mine însămi.

Când am pătruns în căsuță, am putut să văd la lumină chipul lui Ernest. În afara palorii căpătate în închisoare, n-am observat nici o schimbare, sau, în orice caz, nu se schimbase prea mult. Era același soț și iubit al meu, același erou din trecut. Și totuși se vedea că e tras la față din pricina suferinței. Dar asta nu-i dăuna de fel, ci, dimpotrivă, parcă adăuga o anumită noblețe și un anumit rafinament excesului de energie care totdeauna îi stătuse zugrăvit pe chip. Poate că arăta puțin mai grav decât înainte, dar lumina zâmbetului încă îi strălucea în priviri. Slăbise cu vreo zece kilograme, însă păstrase o condiție fizică superbă. Făcuse gimnastică în tot timpul cât fusese închis, și mușchii lui aveau tăria fierului. Adevărul este că se afla într-o stare fizică mai înfloritoare decât atunci când fusese aruncat în închisoare. Au trecut multe ceasuri până ce capul lui s-a așezat pe pernă, iar eu am reușit să-l cufund în tihna somnului. Mie însă mi-a fost cu neputință să închid ochii. Eram mult prea fericită, și nu eu avusesem de făcut față oboselilor evadării și a trecerii călare peste crestele munților.

Cât a dormit Ernest, eu m-am îmbrăcat în alt fel, mi-am schimbat coafura și am revenit la înfățișarea cea nouă. Pe urmă, când s-au trezit Biedenbach și ceilalți tovarăși, am pus împreună la cale o mică și nevinovată conspirație. Totul fusese dinainte aranjat, iar atunci când Ernest a deschis ușa și a pătruns și el în mica grotă care ne slujea drept bucătărie și sufragerie, noi ne aflam cu toții acolo. În clipa aceea Biedenbach mi-a spus ceva, adresându-mi-se direct, dar ca și cum m-ar fi chemat Mary, iar eu m-am întors și i-am răspuns. Pe urmă l-am privit pe Ernest cu multă curiozitate și interes, așa cum ar fi făcut orice tânăr tovarăș dând pentru prima oară ochi cu un atât de vestit erou al revoluției. Privirile lui Ernest nu au zăbovit însă asupra mea, ci au continuat înfrigurate să cerceteze încăperea. În momentul următor i-am fost prezentată sub numele de Mary Holmes.

Pentru a duce lucrurile până la capăt, am așezat la masă un tacâm în plus, iar când ne-am așezat, unul dintre scaune a rămas liber. Îmi venea să strig de bucurie când îl vedeam pe Ernest din ce în ce mai neliniștit și mai nerăbdător. Până la urmă n-a mai putut îndura.

— Dar nevastă-mea unde-i? Întrebă el.

— Încă nu s-a sculat, i-am răspuns eu.

Atunci a fost momentul mării încercări. Dar vocea mea îi era străină, și în timbrul ei n-a recunoscut nimic familiar. Am continuat să mâncăm. Eu am vorbit într-una și cu mare entuziasm, așa cum poate vorbi numai adoratoarea unui erou, și am lăsat să se înțeleagă limpede că el era eroul adorat. Am suit până la culmile entuziasmului și adorației, iar înainte ca el să-mi poată ghici intențiile, m-am aruncat de gâtul lui și l-am sărutat pe buze. M-a respins, îndepărtându-mă atât cât îi îngăduia lungimea brațelor, și a căutat în jur, nedumerit și alarmat. Cei patru bărbați care se aflau de față au izbucnit în hohote de râs și i-au arătat cum stau lucrurile. La început nu i-a venit să creadă. M-a cercetat atent cu privirea și parcă a fost pe jumătate convins, dar imediat a clătinat din cap și a refuzat să creadă. Abia după ce am redevenit vechea Avis Everhard și i-am șoptit la ureche taine cunoscute numai de el și de Avis Everhard a fost în sfârșit convins că sunt cu adevărat soția lui.

Ceva mai târziu, în aceeași zi, Ernest m-a cuprins în brațe, prefăcându-se a fi foarte încurcat și mărturisind senzația că a devenit poligam.

— Ești dulcea mea Avis, mi-a spus el, dar ești în același timp și altcineva. Ești, de fapt, două femei, și, prin urmare, alcătuești haremul meu. În orice caz, acum putem fi fără grijă: dacă în Statele Unite ne-o arde pământul sub picioare, îndeplinesc toate condițiile pentru a deveni cetățean turc.178

De atunci am dus în ascunzătoare o viață foarte fericită. Ce-i drept, munceam cu încordare și multe ceasuri pe zi; dar munceam împreună. Am fost în întregime unul al celuilalt vreme de optsprezece luni neprețuite și nu ne simțeam singuri fiindcă într-una soseau și plecau tovarăși, voci stranii venite din lumea subterană a conspirațiilor și revoluției, aducând vești și mai stranii despre luptele și încheștarea de pe tot întinsul liniei noastre de bătaie. Între noi domnea veselia și buna dispoziție, căci nu eram doar niște complotiști încruntați. Munceam din greu și sufeream mult. Umpleam golurile ivite în rândul luptătorilor și mergeam înainte, dar, în afara muncii și a jocului schimbător al vieții și morții, găseam timp și pentru râs și dragoste. Se aflau printre noi artiști, oameni de știință, savanți, muzicieni și poeți, iar în groapa noastră, pitită în fundul pământului, domnea o atmosferă mult mai aleasă și mai curată decât în palatele din orașele-minune ale oligarhilor. De altminteri, adevărul este că înseși frumusețile din acele palate și orașe-minune erau în cea mai mare parte create tot de tovarășii noștri.179

De fapt, în ascunzătoarea noastră nu stăteam ca într-o temniță. Ca să ne menținem condiția fizică adeseori călăream noaptea prin munți, folosind pentru asta caii lui Wickson. Dacă ar fi știut el câți revoluționari călăreau pe caii lui! Uneori organizam chiar picnicuri în locuri mai ascunse cunoscute de noi; ne duceam înainte de revărsatul zorilor, rămâneam acolo toată ziua și ne întorceam abia după ce se lăsa noaptea. Consumam de asemenea smântâna și untul180 lui Wickson, iar Ernest nu se arăta chiar atât de mândru, încât să nu-i împuște ieruncile și iepurii, ba, când se iveau prilejul, chiar câte un cerb.

Aveam fără îndoială o ascunzătoare sigură. Am spus mai înainte că nu a fost descoperită decât o singură dată, iar asta mă silește să lămuresc misterul

dispariției tânărului Wickson. Acum, când el e mort, pot vorbi. Exista pe fundul gropii noastre un colțișor ascuns vederii, dar unde soarele bătea mai multe ceasuri pe zi. Acolo am cărat noi o mulțime de nisip din albia pârâiașului, alcătuiind astfel un foarte plăcut, călduros și uscat loc de plajă, unde într-o după-amiază stăteam și moțaiam, pe jumătate adormită, cu un volum al lui Mendenhall 181 alături de mine. Mă simțeam atât de bine și eram atât de liniștită, încât nici măcar lirismul lui înflăcărat nu izbutea să mă țină trează.

M-am deșteptat de-a binelea doar când un bulgăre de pământ a căzut la picioarele mele. Pe urmă am auzit din susul peretelui gropii zgomotul făcut de cineva care se lăsa să alunece în jos, iar în clipa următoare, după ce a alunecat și pe ultima porțiune a peretelui din care cădeau bulgări de pământ, un tânăr a răsărit la picioarele mele. Era Philip Wickson, pe care însă atunci nu-l cunoșteam. S-a uitat la mine fără teamă și a fluierat ușor, în semn de mare mirare.

— Ia te uită! S-a minunat tânărul. Dar în clipa următoare își și scosese șapca din cap și-mi spunea politicoș: Vă rog să mă iertați. Nu m-așteptam să dau peste cineva aici.

Eu nu eram tot atât de calmă ca el. Eram încă un învățăcel în ceea ce privește felul cum trebuie să te porți la asemenea prilejuri de grea cumpănă. Fără îndoială că dacă lucrurile s-ar fi petrecut ceva mai târziu, pe vremea când făceam spionaj pe plan internațional, n-aș fi fost atât de fâstăcită, dar atunci n-am știut decât să mă ridic în picioare și să dau semnalul de alarmă.

— De ce țiți așa? Mă întrebă tânărul, privindu-mă cu nedumerire.

Era deci limpede că atunci când coborâse în groapa habar n-avea de existența noastră. Mi-am dat seama de lucrul ăsta cu un simțământ de ușurare.

— Dar dumneata de ce crezi că țiți? M-am burzului eu.

Eram într-adevăr nepricepută pe vremea aceea.

— Habar n-am, răspunse tânărul, clătînând din cap. Afară doar dacă nu ești cu niște prieteni. În orice caz, va trebui să dați explicații. Mie nu prea îmi place treaba asta. Vă aflați pe o proprietate străină, aici e moșia tatălui meu, și...

Dar, chiar atunci, veșnic politicoșul și amabilul Biedenbach răsări în spatele lui și spuse:

— Măinile sus, tinere domn!

Tânărul Wickson a ridicat mai întâi mâinile, și pe urmă s-a răsucit în loc, înfruntându-l pe Biedenbach, care îndrepta spre el un pistol automat. Nu și-a pierdut cumpătul.

— O, o! Făcu el, un cuib de revoluționari, adevărat roi de viespi după cât se pare. N-o să zăboviți prea mult pe-aici, v-o spun eu!

— Poate o să zăbovești dumneata îndeajuns de mult ca să te mai poți gândi la cele spuse adineauri, zise Biedenbach cu glas domol. Dar până atunci dă-mi voie să te invit la noi înăuntru.

— Înăuntru? Tânărul era cu adevărat surprins. Aveți vreo catacombă pe aici? Am mai auzit despre lucruri de-astea.

— Poftește și vezi, îl îndemnă Biedenbach cu glasul lui încântător.

— E o ilegalitate! Protestă Wickson.

— Da, însă numai din punctul de vedere al legilor voastre, răspunse teroristul vorbind cu subînțeleș. După legile noastre e cum nu se poate mai drept, crede-mă. Va trebui să te obișnuiești cu gândul că te afli în altă lume, într-o lume cu totul deosebită de aceea unde domnesc asuprirea și brutalitatea și în care ai trăit până acum.

— În privința asta am mai putea discuta, mormăi Wickson.

— Atunci rămâi cu noi și discutăm cât vrei.

Tânărul a râs și s-a lăsat condus de Biedenbach în căsuța noastră. Mai întâi l-am închis în una din odăițele săpate în peretele gropii, unde a rămas sub paza unui tovarăș, în vreme ce noi, în bucătărie, am discutat situația.

Cu lacrimi în ochi, Biedenbach a susținut că tânărul Wickson trebuie să moară, dar a fost cu adevărat fericit în momentul în care, trecând la vot, am respins această propunere îngrozitoare. Pe de altă parte, însă, nici nu ne puteam gândi să-l punem în libertate pe tânărul oligarh.

— Vă spun eu ce trebuie să facem, zise Ernest. Îl ținem aici și îl reeducăm.

— În cazul acesta revendic favoarea de a-l iniția eu în tainele legilor, strigă Biedenbach.

Și astfel, păstrându-ne întreaga bună dispoziție, am ajuns să luăm o hotărâre. Urma să-l ținem pe Philip Wickson prizonier și aveam să-l inițiem în etica și sociologia noastră socialistă. Dar până atunci ne rămâneau încă multe treburi urgente de făcut. Toate urmele lăsate de tânărul oligarh trebuiau să dispară, în primul rând era vorba de urmele pe care le lăsase coborând peretele sfârâncios al gropii. Sarcina asta i-a revenit lui Biedenbach, care, agățat de o funie legată pe malul de sus, s-a străduit cu multă îndemânare tot restul zilei, până ce n-a mai rămas nici cel mai mic semn al celor petrecute acolo. În susul canionului, pornind de la buza gropii, urmele au fost de asemenea înlăturate. Apoi, în amurg, a venit John Carlson și a cerut ghetetele lui Wickson.

Tânărul a refuzat să-i dea ghetetele și s-a arătat chiar dispus să lupte pentru ele, asta până a simțit puterea mâinilor de potcovar ale lui Ernest. Mai târziu, Carlson s-a plâns că picioarele îi sunt numai rosături și bășici din pricină că Wickson purta ghetete care lui îi erau prea mici; dar, așa mici cum erau, a făcut cu ele treabă bună. Pornind de la oarecare distanță de marginea gropii, din locul până unde fuseseră șterse urmele tânărului oligarh, Carlson a încălțat ghetetele prizonierului și a luat-o către stânga. A mers kilometri și kilometri la șir, ocolind colinele, trecând peste dealuri și străbătând canioanele, iar până la urmă a îngropat urmele în șuvoiul de apă al unui râu. Aici și-a scos ghetetele străine și, după ce și-a șters urmele pe o oarecare distanță, s-a încălțat cu ghetetele lui. La o săptămână după aceea Wickson și-a primit îndărăt ghetetele.

În noaptea aceea au răscolit cu câinii toate împrejurimile, iar noi cei din ascunzătoare nu prea am închis ochii. A doua zi, de nenumărate ori câinii furioși au străbătut canionul, și pe urmă au pornit în goană către stânga, pe urmele lăsate special pentru ei de Carlson, iar noi le-am auzit lătrăturile furioase pierzându-se în celelalte canioane din fundul munților. În tot timpul acesta oamenii noștri așteptau pregătiți să facă față oricărei încercări, cu pistoale și arme automate în mână, fără să mai punem la socoteală cele cinci sau șase mașini infernale construite de Biedenbach. Este greu de imaginat surpriză mai mare decât cea pe care ar fi avut-o căutătorii lui Wickson dacă s-ar fi aventurat până jos, în ascunzătorea noastră.

Prin urmare, am arătat acum adevărul cu privire la dispariția lui Philip Wickson, fost cândva oligarh și devenit apoi ostaș al revoluției. Fiindcă, până în cele din urmă, l-am convertit. Minte îi era proaspătă și maleabilă, iar sufletul înzestrat cu un puternic simț moral. Peste câteva luni, călare pe un cal al tatălui său, l-am trimis peste muntele Sonoma, până la râul Petaluma, și de aici a fost imbarcat pe un mic vas de pescari. Din etapă în etapă și cu foarte mare grijă, folosind legăturile noastre subterane, am reușit să-l transportăm în taină până la ascunzătorea de lângă Carmel.

Aici a rămas vreme de opt luni, după care el singur nu mai voia cu nici un preț să plece, și asta din două pricini. Una dintre ele era că se îndrăgostise de Anna Royston, iar a doua că trecuse de partea revoluției. Numai după ce s-a încredințat de totala lipsă de perspective a dragostei lui, s-a supus îndemnurilor noastre și s-a întors la familie. Rămânând în aparență până la moarte membru al oligarhiei, el a fost de fapt unul dintre agenții noștri cei mai prețioși. În nenumărate rânduri Călcâiul de fier a fost profund surprins de eșecul acțiunilor pornite împotriva noastră. Dacă ar fi știut cât de mare este numărul membrilor săi care în realitate erau agenții noștri, n-ar mai fi avut de ce să se mire. Tânărul Wickson n-a ezitat niciodată să-și împlinească întreaga datorie față de cauză. Pentru a spune adevărul, trebuie arătat că chiar moartea i s-a tras de pe urma unei fapte puse în slujba datoriei. Cu prilejul marelui uragan din 1927, pe când asista la o ședință a conducătorilor noștri, a contractat pneumonia care i-a fost fatală. 182

Capitolul XXI.

FIARA MÂNIOASĂ DIN ABISURI.

În tot răstimpul acela îndelungat în care am stat ascunși, eram clipă de clipă ținuți la curent cu cele ce se petreceau în lumea din afară și am avut prilejul să ne dăm bine seama de forța oligarhiei, cu care ne aflam în război. Ieșite din frământările perioadei de tranziție, noile instituții căpătau o structură mai bine definită și începeau să îmbrace veșmintele permanenței. Oligarhia izbutise să pună la punct un aparat de stat pe cât de complicat, pe atât de vast și care funcționa în ciuda tuturor eforturilor noastre de a-l împiedica și de a-l defecta.

Acest lucru a constituit o surpriză pentru mulți revoluționari, care nu crezuseră că așa ceva ar fi cu putință. Dar, cu toate astea, activitatea

productivă continua în toată țara. Oamenii trudeau în mine și pe ogoare, și nici n-aveau cum face altfel, fiindcă nu mai erau decât niște bieți sclavi. În ramurile-cheie ale industriei treburile mergeau de minune. Membrii castelor privilegiate și ai aristocrației muncitorești erau mulțumiți și lucrau cu voie bună. După conflicte și ciocniri de clasă fără număr, pentru prima dată în viața lor cunoșteau pacea industrială. Acum nu mai aveau de-a face cu crizele, cu grevele sau lock-out-urile și nici cu persecuțiile împotriva sindicatelor. Trăiau în case din ce în ce mai confortabile și în orașe încântătoare rezervate exclusiv pentru ei, încântătoare desigur prin comparație cu mahalalele murdare și cartierele mizerabile în care locuiseră mai înainte. Se hrăneau mai bine, aveau mai puține ore de muncă, mai multe zile libere și posibilități mult mai largi de distracții plăcute și variate. De nefericiții lor frați și surori, muncitorii cei oropsiți și hărțuiți care-și târau zilele în adâncurile abisului, nici nu voiau să audă. O epocă de egoism sângeros se abătuse asupra omenirii. Dar tabloul schițat mai sus nu este exact decât într-o anumită măsură. În castele muncitorești lucra o rețea de oameni de-ai noștri, de oameni în stare să vadă, dincolo de dorința de îmbuibare, imaginea luminoasă a libertății și a frăției.

O altă instituție importantă care căpătase o structură bine definită și funcționa perfect erau mercenarii. Această formație militară se desprinsese din vechea armată regulată și ajunsese acum să numere un milion de soldați, fără să mai punem la socoteală trupele din colonii. Mercenarii alcătuiau un fel de rasă aparte. Trăiau în orașe rezervate strict numai lor și care de fapt dispuneau de o independență administrativă totală, iar, pe lângă asta, se bucurau și de multe alte privilegii. Datorită lor erau consumate cantități apreciabile din acele surplusuri atât de stânjenitoare. Nu mai aveau nici un fel de legătură cu restul populației și nu se bucurau de nici o simpatie, adevărul fiind că își formaseră propria lor morală și conștiință de clasă. Dar, cu toate acestea, aveam printre ei mii de oameni de-ai noștri.¹⁸⁴

Oligarhia însăși trecea prin transformări radicale și, trebuie s-o recunoaștem, cu totul neprevăzute. În cadrul clasei lor a luat naștere o disciplină riguroasă. Fiecare membru al ei avea o anumită treabă de împlinit pe lumea asta și era obligat s-o îndeplinească. Tinerii pierde-vară din familiile bogate dispăruseră cu desăvârșire. Energia lor era folosită pentru întărirea forței unite a oligarhiei. Dintre ei se recrutau cadrele de conducere ale armatei și ale industriei. Mulți au făcut cariere strălucite în științele aplicate, ori au ajuns ingineri de seamă. Tot din rândurile lor se alegeau conducătorii nenumăratelor angrenaje ale aparatului de stat, ale administrației coloniale, precum, și zecile de mii de agenți din tot soiul de servicii secrete. Aș putea spune că de mici erau crescuți pentru a activa mai târziu în sistemul de învățământ, în artă, în știință, în literatură sau în rândurile clerului. Și în toate aceste domenii aveau rostul foarte important de a diriguia sistemul de gândire al întregii nații într-o singură direcție, și anume către credința în eternitatea oligarhiei.

Erau făcuți să creadă, și la rândul lor, mai târziu, îi făceau și ei pe alții să creadă că acțiunile lor erau întru totul îndreptățite. Își însușeau concepțiile aristocratice chiar din clipa când, copii fiind, primeau primele impresii cu privire la lumea exterioară. Concepțiile aristocratice ajungeau să fie întretesute în însăși ființa lor până ce se identificau cu sângele și carnea acestor oameni. Se considerau dresori de animale sălbatice și stăpânitori peste fiare. Dar din rândurile celor pe care îi călcau în picioare se înălța neconținut vuietul subteran al revoltei. Printre membrii oligarhiei rătăcea neconținut moartea năprasnică și care nu cunoștea îndurare; bomba, pumnalul și glonțul erau considerate drept ghearele fiarei mânioase din abisuri, pe care trebuiau s-o domine cu strășnicie dacă voiau ca omenirea să-și continue existența. Se credeau salvatorii umanității și se considerau truditores eroici și totdeauna gata de sacrificiu pentru binele suprem.

Membrii oligarhiei socoteau că ei și numai ei sunt purtătorii și apărătorii civilizației. Erau convinși că dacă strășnicia stăpânirii lor ar slăbi, fiara feroasă ar înfuleca și ar nimici între uriașele ei fălci băloase nu numai făpturile lor, dar și tot ce este frumusețe, măreție, fericire și desfătare pe lume. Fără ei ar domni anarhia, iar omenirea s-ar prăbuși îndărăt în bezna primitivismului, din care cu atâtea suferințe s-a ridicat. Țineau veșnic viu în cugetele copiilor spăimântătorul spectru al anarhiei, până când tinerii la rândul lor, înnebuniți de această spaimă întreținută cu bună-știință, ajungeau să înfățișeze același spectru al anarhiei copiilor ce veneau după ei. Iată deci care era fiara ce trebuia stăpânită fără îndurare, iar stăpânirea ei devenise datoria de competență a oligarhiei, într-un cuvânt, ei, și numai ei, prin strădaniile și sacrificiile lor neprecupețite, stăteau între biata omenire neputincioasă și fiara atotdistrugătoare. Și credeau în asta; credeau cu tărie.

Nu pot stărui îndeajuns asupra tăriei acestei credințe nestrămutate în justetea poziției sale morale, comună întregii clase a oligarhiei. În asta a stat forța Călcâiului de fier, și, din păcate, prea mulți au fost tovarășii care n-au vrut să recunoască adevărul sau l-au recunoscut prea târziu. Mulți dintre ei au socotit că forța Călcâiului de fier se datorește sistemului după care își răsplătește ori își pedepsește slujitorii. Asta este o greșeală. Raiul și iadul pot fi factorii determinanți în zelul religios al unui fanatic; dar, pentru cea mai mare parte dintre credincioși, raiul și iadul sunt simple consecințe derivate din noțiunile de bine și rău. Dragostea purtată binelui, dorința de bine, neplăcerea pricinuită de orice lucru care reprezenta răul, pe scurt slujirea binelui și purtarea conformă cu cerințele binelui, iată factorul determinant în religie. Tot așa stăteau, lucrurile și cu oligarhia.

Închisorile, surghiunul și umilirile, pe de o parte, onorurile, palatele și orașele-minune, pe de alta, nu sunt decât simple consecințe derivate. Forța motrice fundamentală a oligarhiei este credința în justetea cauzei pe care o apără. Importante nu sunt excepțiile, importante nu sunt asuprirea și nedreptatea care au patronat nașterea Călcâiului de fier. Toate acestea sunt

lucruri stabilite. Important este faptul că astăzi la obârșia forței oligarhiei stă convingerea neștrămutată în dreptatea cauzei sale. 185

Pentru aceleași motive forța revoluției în acești năprasnici douăzeci de ani a izvorât exclusiv din conștiința dreptății cauzei proprii. O altă explicație a sacrificiilor și martirajului nostru nu poate exista. Aceasta este pricina pentru care în sufletul lui Rudolph Mendenhall s-au aprins vâlvătăile închinare cauzei, călind acel cântec de lebadă creat în cea de pe urmă noapte a vieții lui. Aceasta este pricina pentru care Hulbert și-a dat ultima suflare în chinuri cumplite, refuzând să-și trădeze tovarășii. Aceasta este pricina pentru care Anna Royston a renunțat la fericirea de a fi mamă. Aceasta este pricina pentru care John Carlson a fost credinciosul și nerăsplătitul paznic al ascunzătoarei de la Glen Ellen. Indiferent dacă este vorba de tineri sau de bătrâni, de femei sau de bărbați, de oameni străluciți sau șterși, de genii ori oameni de rând, toți tovarășii înrolați sub steagul revoluției au fost însuflețiți de o unică năzuință – arzătoarea și neclintita dragoste de bine și dreptate.

Dar m-am îndepărtat de firul povestirii mele. Chiar înainte de a părăsi ascunzătoarea, Ernest și cu mine înțelesesem foarte bine în ce sens se dezvoltă forța Călcâiului de fier. Castele muncitorești, mercenarii, hoardele nenumărate ale agenților secreți și polițiile de toate soiurile erau unelte sigure ale oligarhiei, în general, și lăsând deoparte pierderea libertății, toți membrii acestor organizații o duceau mai bine decât o duseseră înainte. Pe de alta parte, marea masă neștiutoare a populației, oamenii care-și târau zilele în adâncurile abisului, căzuse într-un fel de apatie abrutizantă și începea să se învețe cu mizeria. Ori de câte ori se întâmplă ca vreun proletar să se ridice din mijlocul masei și să-și dovedească puterea arătând că este o personalitate, oligarhii aveau grijă să-l smulgă din sânul masei și să-i ofere condiții de viață mai bune, promovându-l în rândul castelor, al aristocrației muncitorești sau al mercenarilor. În felul acesta glasul nemulțumirii era înăbușit, iar proletariatul, jefuit de conducătorii săi firești.

Condițiile de viață ale oamenilor din adâncurile abisului ajunseseră într-adevăr jalnice. În ceea ce îi privea, chiar și învățământul elementar încetase să mai existe. Trăiau ca animalele în uriașe ghetouri infecte, zbatându-se în mizerie și ticăloșie. Toate vechile libertăți le fuseseră răpite. Ajunseseră simpli robi. N-aveau dreptul să-și aleagă locul de muncă. De asemenea, nu le era îngăduit să se mute dintr-un loc într-altul și nu aveau dreptul să poarte arme. Nu erau iobagi robiți pământului, așa cum ajunseseră fermierii. Erau robi ai mașinilor, robi industriali. Dacă vreodată se ivea o nevoie neprevăzută de brațe de muncă, așa cum ar fi, de pildă, construirea unei șosele, a unei căi ferate aeriene, a unor canale, tunele, metrouri ori fortificații, se organizau recrutări forțate în ghetourile muncitorești, și sute de mii de robi erau duși cu sila acolo unde se ivise nevoia. Armate nenumărate de asemenea robi trudesc astăzi la clădirea orașului Ardis, înghesuiți în barăci mizerabile, unde promiscuitatea face imposibilă orice viață de familie și unde până și ultimele rămășițe de pudoare sunt izgonite și înlocuite cu o animalitate îndobitocitoare. În acele

ghetouri ale muncitorilor se ascunde cu adevărat fiara mânioasă din adâncurile abisului de care oligarhii se tem atât de tare, dar fiara asta nu este decât propria lor creație. Prin această fiara din străfundurile abisului oligarhii perpetuează maimuța și tigrul din om.

În momentul de față se spune că se pregătesc noi recrutări pentru clădirea orașului Asgard, proiectatul oraș-minune menit să depășească chiar cu mult Ardisul, când acesta din urmă va fi definitiv clădit. 186 Noi, revoluționarii, vom continua această uriașă construcție, dar ea nu va fi opera unor sclavi năpăstuiți. Zidurile, turnurile și monumentele acestui oraș de vis vor fi înălțate în mijlocul imnurilor de bucurie, iar în frumusețea și minunățiile lor vor fi întreșesute nu vaiete și jeluiri, ci cântece de veselie.

Ernest ardea de nerăbdare să iasă la lumină, să plece din ascunzătoare și să intre din nou în acțiune, căci pregătirile pentru nefericita noastră primă Răscoală, cea înăbușită în cadrul Comunei din Chicago, se apropiau cu repeziciune de sfârșit. Totuși reușea să se stăpânească și să dea dovadă de răbdare, iar în tot timpul chinului său – adică în răstimpul cât Hadly, care venise special la noi tocmai din Illinois, făcea din el un cu totul alt om 187 – făcea în mintea lui planuri vaste privitoare la organizarea proletariatului, care izbutise să-și însușească o oarecare cultură, și pentru a menține cel puțin un învățământ cât de rudimentar la dispoziția oamenilor abisului, toate acestea bineînțeles numai în ipoteza în care prima Răscoală avea să dea greș.

Am părăsit ascunzătoarea abia în ianuarie 1917. Totul. Fusese dinainte pregătit, așa că imediat ne-am luat în primire posturile de agenți provocatori în organizațiile Călcâiului de fier. Eu treceam drept sora lui Ernest. Folosind ajutorul unor oligarhi și al tovarășilor noștri strecurați în rândurile organizațiilor oligarhiei și aflați în posturi înalte, am obținut funcții, ne-am procurat toate actele de identitate și documentele trebuitoare și ne-am plăsmuit un trecut convenabil. Cu sprijinul celor aflați în lăuntru organizației treburile acestea nu erau prea greu de îndeplinit, deoarece în atmosfera echivocă a serviciilor secrete identitatea este totdeauna cam nebuloasă. Agenții apăreau și dispăreau ca niște fantome, executând ordine, îndeplinind fel de fel de misiuni, examinând indicii și verificând ipoteze, raportând adesea unor superiori pe care niciodată nu-i cunoscuseră și cooperând cu alți agenți pe care nu-i mai văzuseră și nici n-aveau să-i mai revadă vreodată.

Capitolul XXII.

COMUNA DIN CHICAGO.

Datorită calității noastre de agenți provocatori, nu numai că aveam prilejul să călătorim foarte mult, dar prin înseși sarcinile pe care trebuia să le îndeplinim veneam în legătură cu proletariatul și cu tovarășii noștri revoluționari. În felul acesta ne aflam în același timp și într-o tabără și în cealaltă, lăsând să se creadă că slujim Călcâiului de fier și, pe ascuns, străduindu-ne din toate puterile noastre pentru binele cauzei. Mulți dintre noi făceau parte din rețeaua diferitelor servicii secrete ale oligarhiei, și în ciuda

tuturor trierilor și reorganizărilor prin care trecuseră aceste servicii secrete, niciodată n-au izbutit să ne îndepărteze pe toți.

Ernest a avut o contribuție foarte însemnată la plănuirea primei Răscoale, a cărei dată fusese stabilită pentru o anumită zi de la începutul primăverii lui 1918. În toamna lui 1917 încă nu eram gata; mai rămăseseră multe lucruri de pus la punct, așa încât, fiind pornită prematur, răscoala a fost chiar de la bun început sortită înfrângerii. O astfel de acțiune era prin forța lucrurilor îngrozitor de complicată, și orice pas pripit o împingea sigur la eșec neîndoielnic. Călcâiul ide fier a înțeles acest lucru și pe baza lui și-a întocmit planurile.

Noi hotărâserăm să îndreptăm prima lovitură împotriva sistemului nervos al oligarhiei. Dar oligarhia nu uitase greva generală și s-a apărât împotriva unei eventuale defecțiuni a muncitorilor telegrafisti creând mai multe stații de telegrafie fără fir puse sub controlul mercenarilor. La rândul nostru am contracarat această măsură. La semnalul convenit, din toate ascunzătorile răsfirate pe întreg cuprinsul țării, din toate orașele, din toate localitățile și din toate așezările urmau să pornească tovarăși devotați care să arunce în aer stațiile de telegrafie fără fir. În felul acesta, încă de la prima lovitură Călcâiul de fier s-ar fi prăbușit la pământ, cu toate membrele dislocate.

În același timp, alți tovarăși urmau să arunce în aer podurile și tunelurile, sfărâmând în felul acesta întreaga rețea de căi ferate. Mai mult decât atât: la semnalul convenit, alte grupuri de tovarăși trebuiau să pună mâna pe ofițerii cei mai de seamă ai mercenarilor și ai poliției, ca și pe oligarhii care se dovediseră deosebit de abili ori ocupau funcții foarte importante. Astfel, conducătorii dușmanului ar fi fost îndepărtați de pe câmpurile de luptă, unde fără nici o îndoială că aveau să se desfășoare bătălii locale pe tot cuprinsul țării.

Multe evenimente trebuiau să se petreacă simultan, îndată după lansarea semnalului. Patrioții mexicani și canadieni, mult mai puternici decât își închipuia Călcâiul de fier, urmau să folosească întocmai tactica noastră. Veneau apoi tovarășii (de data aceasta femeile, fiindcă bărbații aveau să fie foarte ocupați cu alte treburi) a căror misiune era afișarea proclamațiilor scoase de tipografiile noastre clandestine. Aceia dintre noi care ocupau posturi mai înalte în ierarhia Călcâiului de fier aveau misiunea să treacă de îndată la crearea de diversiuni și la dezorganizarea serviciilor respective. Printre mercenari se aflau mii de tovarăși de-ai noștri. Misiunea lor era să arunce în aer depozitele și să distrugă mecanismele cele mai delicate ale mașinii de război. În orașele mercenarilor și ale castelor muncitorești urmau să fie duse la îndeplinire acțiuni de distrugere asemănătoare.

Pe scurt, trebuia dată o lovitură neașteptată, teribilă și nimicitoare. Oligarhia paralizată și-ar fi văzut sfârșitul înainte de a-și putea reveni în fire. Toate acestea ar fi adus după sine momente înfricoșătoare și grele pierderi de vieți omenești, dar nici un revoluționar nu stă pe gânduri în fața unei astfel de perspective. În același timp, reușita planului nostru depindea în mare măsură

de masele neorganizate ale oamenilor abisului. Ei trebuiau asmuțiți împotriva palatelor și orașelor unde trăiau stăpânii, fără a ține seama de distrugerile de vieți și bunuri materiale. Fiara din străfunduri n-avea decât să-și urle mânia, poliția și mercenarii n-aveau decât să măcelărească. Oricum ar fi mers lucrurile, fiara din adâncuri tot avea să-și urle mânia, iar mercenarii și poliția tot aveau să măcelărească. Însemna doar că două primejdii pe care ar fi trebuit să le înfruntăm se distrugeau între ele, fără a ne face nouă nici un rău. În vremea aceasta ne-am fi văzut de treburile noastre, în mare măsură nestingheriți, și am fi pus stăpânire pe toate pârgurile de comandă ale statului.

Acesta era deci planul nostru, și fiecare amănunt trebuia pus la punct în mare taină, iar pe măsură ce sorocul se apropia, planul urma să fie comunicat unui număr din ce în ce mai mare de tovarăși. Tocmai acesta avea să fie momentul critic: momentul când tainele noastre aveau să fie cunoscute de prea multă lume. Prin sistemul său de spionaj, Călcâiul de fier a aflat din timp de răscoala care se pregătea și a luat toate măsurile pentru a ne da încă o lecție sângeroasă. Chicago a fost locul ales pentru această demonstrație, și am primit o lecție într-adevăr năprasnică.

Chicago 188 era de altfel și locul cel mai potrivit, acel Chicago. Încă de multă vreme numit „orașul sângelui” și merit să-și justifice o dată mai mult renumele. Spiritul revoluționar era foarte puternic acolo, căci prea numeroase fuseseră grevele înecate în sânge pe vremea capitalismului 189 pentru ca muncitorii să poată ierta ori să poată uita. Până și în sânul castelor muncitorești din acel oraș mocnea revolta. Prea multe capete fuseseră sparte în grevele de la început și, în ciuda privilegiilor și a tuturor avantajelor ce le fuseseră create, ura lor împotriva clasei stăpânitorilor nu se stinsese. Aceeași stare de spirit începea să se răspândească și în rândurile mercenarilor, mai cu seamă în trei regimente, care erau gata să treacă de partea noastră până la ultimul om.

Chicago a fost totdeauna teatrul celor mai furtunoase încleștări în marea bătălie dintre muncă și capital, un oraș al luptelor de stradă și al morții năprasnice, în care existau organizații puternice ale capitaliștilor și organizații cu înaltă conștiință de clasă ale muncitorilor, unde în zilele de demult până și corpul didactic alcătuiseră un sindicat afiliat, ca și cel al zidarilor și salahorilor din construcții, la Federația americană a muncii 190. Și Chicago a devenit centrul principalei ciocniri din cadrul primei Răscoale pornite prematur.

Tulburările au izbucnit mai devreme din pricina mașinațiilor foarte iscusit puse la cale de către Călcâiul de fier. Întreaga populație, inclusiv castele muncitorești privilegiate, a fost supusă unui tratament cum nu se poate mai aspru. Promisiunile și înțelegerile nu mai erau respectate, și chiar infractorilor mărunți li se aplicau pedepsele cele mai aspre. Oamenii abisului au fost treziți din moleșeală cu lovituri sălbătice. De fapt, Călcâiul de fier nu urmărea altceva decât să ațâțe mânia fiarei din străfunduri. În același timp, Călcâiul de fier dădea dovadă de o uimitoare nepăsare în tot ceea ce privește măsurile de precauție care ar fi trebuit luate la Chicago. Foarte multe dintre regimentele de

mercenari fuseseră retrase și trimise în diferite părți ale țării, iar în cele rămase la Chicago disciplina începuse să lase de dorit.

Pentru ducerea la îndeplinire a acestui plan n-au avut nevoie de un timp prea îndelungat, au fost de ajuns câteva săptămâni. Noi, revoluționarii, am sesizat unele vagi indicii privitoare la noua stare de lucruri, dar niciunul dintre ele nu era îndeajuns de edificator ca să ne îngăduie să înțelegem situația. Adevărul este că revoluționarii gândeau doar la cele mai potrivite măsuri pentru stăpânirea spiritului spontan de revoltă care clocotea în mase, fără să ne închipuim măcar o clipă că totul era pus la cale cu bună-știință... Iar în jurul planurilor urzite de cercurile cele mai sus puse ale Călcâiului de fier s-a păstrat un secret atât de desăvârșit, încât la noi nu a ajuns nici cel mai slab semn. Contramanevra a fost nu numai pregătită cu iscusință, ci și condusă cu multă abilitate.

Mă aflam la New York când am primit ordinul să mă duc imediat la Chicago. Omul care mi-a transmis acest ordin era un oligarh, iar eu mi-am dat seama de acest lucru după felul cum vorbea, deși nu știam cum îl cheamă și nu-i văzusem fața. Instrucțiunile lui erau însă prea limpezi ca să-mi dea putința să mă înșel. Am înțeles limpede că planurile noastre fuseseră descoperite și împotriva lor se luaseră toate măsurile. Butoiul cu pulbere era gata pregătit și aștepta doar scânteia, iar nenumărați agenți ai Călcâiului de fier – printre care și eu – se aflau la Chicago sau trebuiau să se ducă acolo pentru a împlini și acest ultim amănunt. Mă felicit și astăzi că am izbutit să-mi țin firea în fața privirilor pătrunzătoare ale oligarhului, cu toate că inima îmi zvâcnea nebunește. Puțin a lipsit să nu urlu și să sar la el, să-l apuc de beregată cu mâinile mele goale în vremea când rostea cu sânge rece ultimele instrucțiuni.

În clipa când m-am despărțit de el, mi-am și socotit timpul. Până la ora când trebuia să mă urc în tren îmi mai rămânea exact răgazul de care aveam nevoie pentru ca, ajutată și de noroc, să pot lua legătura cu unul dintre conducătorii locali ai revoluționarilor. Luând toate măsurile ca să nu fiu urmărită, m-am repezit până la Spitalul de urgență. Norocul m-a slujit și am putut pătrunde imediat la tovarășul Calvin, chirurgul-șef al spitalului. Am și pornit să-i spun pe nerăsuflăte cele ce aflasem, dar el m-a oprit.

— Am aflat mai înainte, îmi spuse doctorul foarte calm, deși ochii lui de irlandez aruncau fulgere. Știam pentru ce ai venit. Am aflat totul acum un sfert de ceas și am și transmis vestea mai departe. Aici, la New York, vom lua toate măsurile pentru ca tovarășii să-și păstreze calmul. Chicago va trebui sacrificat, dar numai și numai Chicago.

— Ai încercat să trimiți vorbă și acolo? L-am întrebat eu.

Doctorul a clătinat din cap.

— Nu mai există comunicație telegrafică. Orașul e complet izolat. Va fi iadul pe pământ. A tăcut o clipă și am văzut cum mâinile lui albe se încleștează violent. Pe urmă izbucni: Oh, Doamne! Cum aș mai vrea să pot fi acolo!

— Mai există totuși posibilitatea de a opri dezastrul, am spus eu, dacă nu se întâmplă nimic cu trenul meu și pot ajunge la vreme, sau dacă alți tovarăși din serviciul secret, care sunt și ei la curent, pot sosi acolo la timp.

— De data asta voi, cei strecurați în rândurile dușmanului, ați cam stat cu gura căscată.

Am încuviințat din cap, cu umilință. Și am răspuns:

— S-a păstrat un secret desăvârșit. Până astăzi n-au știut decât vreo câțiva oameni din cercurile cele mai înalte. Niciunul dintre noi n-a ajuns chiar până acolo, așa încât era fatal să nu aflăm nimic. Măcar dacă ar fi Ernest aici! Dar poate că e la Chicago și n-o să se întâmple nimic rău.

Doctorul Calvin a clătinat din cap.

— Ultima oară când am auzit despre el fusese trimis la Boston, ori la New Haven. Fără îndoială că slujba asta în serviciul secret al dușmanului îi stânjenește foarte mult mișcările, dar tot e mai bine decât să zaci într-o ascunzătoare.

Am dat să plec, și atunci doctorul mi-a strâns mâna cu putere.

— Fii tare! Mi-a spus el la despărțire. Și ce dacă prima răscoală e înăbușită? Vom porni o a doua, și atunci o să fim mai înțelepți decât astăzi. Mergi cu bine și îți urez mult succes. Nu știu dacă o să te mai văd vreodată. Acolo va fi cu adevărat iadul pe pământ, dar aș da zece ani din viață să am norocul pe care îl ai dumneata și să pot fi de față!

Secolul XX191 pleca din New York la orele șase seara și trebuia să ajungă la Chicago la șapte dimineața, în noaptea aceea, însă, a întârziat. Mergeam în urma altui tren. Printre călătorii din vagonul meu Pullman se afla și tovarășul Hartman, strecurat, ca și mine, în serviciul secret al Călcâiului de fier. El mi-a vorbit despre trenul care mergea chiar înaintea noastră. Era un tren întru totul aidoma cu al nostru, numai că în el nu se găsea nici un pasager. Se recursese la acest șiretlic pentru ca în cazul când s-ar fi încercat aruncarea în aer a Secolului XX, noi totuși să scăpăm. Tot din pricina asta în trenul nostru se aflau foarte puțini călători, în vagonul unde eram noi fiind cu totul vreo treisprezece oameni.

— Împreună cu noi merg probabil și personaje foarte înalte, îmi spuse Hartman. Am observat că la coada trenului e atașat un vagon special.

Când am schimbat prima oară locomotiva se făcuse noapte și am coborât pe peron să respir puțin aer curat și să observ ce ar fi fost de observat. Prin ferestrele vagonului special am putut zări trei oameni, pe care i-am recunoscut. Hartman avea dreptate. Unul dintre ei era generalul Aitendorff, iar ceilalți doi, Mason și Vanderboldt cei mai iscusiți oameni din conducerea supremă a serviciului secret al oligarhiei.

Era o noapte liniștită și cu lună plină, dar toată vremea m-am zvârcolit și n-am putut dormi. La cinci dimineața m-am sculat și m-am îmbrăcat.

Am întrebat-o pe fata de serviciu de la cabina de toaletă ce întârziere avem și mi-a spus că două ore. Era o mulțime și am băgat de seamă că pe chip

ii este întipărită o adâncă neliniște, că ochii îi sunt puternic încercănați și în priviri îi răzbate spaima.

— Ce s-a întâmplat? O întrebai.

— Nimic, domnișoară. Am dormit cam prost și probabil că de asta arăt așa, mi-a răspuns fata.

M-am uitat la ea foarte atent și am pus-o la încercare cu unul dintre semnele noastre de recunoaștere. Mi-a răspuns și am știut că este o tovarășă de-a noastră.

— La Chicago or să se petreacă lucruri îngrozitoare, mi-a spus ea. Înaintea noastră e un tren-fantomă. 192 Din cauza lui și a trenurilor cu trupe am întârziat.

— Trenuri cu trupe? Întrebai eu. Fata încuviință din cap.

— Linia e înșesată cu trenuri militare. Toată noaptea am trecut pe lângă ele. Numai spre Chicago se-ndreaptă și pe drumul cel mai scurt... Asta nu miroase-a bine. Am și eu un iubit la Chicago, adaugă ea cu sfială. E tovarăș de-ai noștri, vârat printre mercenari, și-i cam duc grija.

Biata fată! Iubitul ei făcea parte din unul dintre cele trei regimente răsculate.

Masa de dimineață am luat-o împreună cu Hartman în vagonul-restaurant și m-am forțat să mănânc. Cerul se acoperise și trenul se năpustea ca un trăsnet întunecat printre faldurile cenușii ale zilei ce se năștea. Chiar și chelnerii negri care ne serveau înțeleseseră că se pregăteau lucruri înfricoșătoare. Se vedea limpede că ceva îi apasă greu, și voioșia lor înăscută dispăruse cu totul; serveau neglijent și cu stângăcie, erau îngrijorați și discutau pe șoptite la capătul vagonului, lângă bucătărie. Hartman vedea situația foarte în negru.

— Ce-am putea oare face? Întrebă el pentru a douăzecea oară, înălțând neputincios din umeri. Apoi îmi arătă pe fereastră: Vezi? Totul e pregătit. Poți fi sigura că așa stau peste tot, pe toate liniile, la cincizeci sau șaiszeci de kilometri de oraș.

Se referea la trenurile cu trupe aflate pe liniile de triaj. Soldații își pregăteau masa de dimineață la focurile aprinse printre linii și priveau plini de curiozitate cum trecem pe lângă ei ca fulgerul, fără să micșorăm viteza amețitoare cu care înaintam.

Când am intrat în Chicago, peste tot domnea liniștea. Era limpede că nu se întâmplase nimic. La stațiile din suburbane cumpărasem ziarele de dimineață, în ele nu era scris nimic, și totuși se spuneau multe pentru cei în stare să citească printre rândurile sortite să nu fie înțelese de cititorii obișnuiți. Puteai identifica mâna rafinată a Călcâiului de fier în fiecare coloană. Ici și colo se îngăduia cititorului să întrevadă puncte slabe în armura oligarhiei, dar bineînțeles fără a se arăta nimic precis. Cu bună-știință cititorul era lăsat să se descurce singur printre aceste vagi indicii. Și totul fusese aranjat cu multă dibăcie, în materie de mistificare ziarele din dimineața lui 27 octombrie erau adevărate capodopere.

Știrile locale lipseau cu totul. Chiar și numai acest amănunt luat în sine era o lovitură de maestru. Învăluia în taină întregul Chicago și sugera cititorului obișnuit ideea că oligarhia se temea să vorbească despre evenimentele locale. Existau totuși aluzii, mincinoase bineînțelese, despre tulburări răspândite cam pe toată suprafața țării, dimpreună cu referiri lăudăroase, mascate cu stângăcie, la măsurile de represalii ce urmau să fie luate. Se dădeau de asemenea știri privitoare la numeroase stații de telegrafie fără fir aruncate în aer și se anunțau importante recompense bănești pentru prinderea vinovaților. Este de la sine înțeles că nici o stație de telegrafie fără fir nu fusese distrusă. În ziare se relatau numeroase asemenea acte de violență care coincideau cu planurile de acțiune ale revoluționarilor. Prin toate acestea oligarhia urmărea să creeze în mințile tovarășilor din Chicago impresia că insurecția generală începuse, semănându-se totodată confuzie prin relatarea anumitor insuccese înregistrate de unele acțiuni de mai mică importanță. Era astfel cu neputință ca oamenii neinformați să nu aibă impresia vagă, dar totuși fermă, că în țară situația revoluționară era coaptă și că răscoala și izbucnise.

Se anunța că dezertările mercenarilor din California luaseră asemenea proporții, încât șase regimente fuseseră desființate, iar ostașii și ofițerii, împreună cu familiile, fuseseră izgoniți din orașul rezervat lor și îngrămădiți în ghetourile muncitorești. În realitate, însă, mercenarii din California erau cei mai credincioși stăpânirii. Dar cum ar fi putut ști toate acestea oamenii din Chicago, complet izolați de restul lumii? O telegramă special ticluită descria răzvrătirea gloatelor din New York, la care se alăturaseră și castele muncitorești, și se încheia cu afirmația (formulată în așa fel, încât toată lumea să creadă că este doar un bluf 193), că armata stăpânea totuși situația.

Isprava din ziarele de dimineață o repetaseră oligarhii într-o mie de alte feluri. Despre asta am aflat abia mai târziu, atunci când, de pildă, am luat cunoștință de mesaje secrete ale oligarhiei transmise de mai multe ori, în prima parte a nopții, cu scopul precis de a le lăsa să ajungă la urechile revoluționarilor.

— Cred că de data asta Călcâiul de fier nu va mai avea nevoie de serviciile noastre, spuse Hartman după ce isprăvi de citit ziarul, pe când tocmai intram în gara centrală. Și-au pierdut vremea trimițându-ne aici. E limpede că lucrurile s-au desfășurat chiar mai bine decât se așteptau ei. Iadul trebuie să se dezlănțuie dintr-o clipă în alta.

Când am coborât pe peron, s-a întors și a privit către coada trenului, apoi a murmurat:

— E-așa cum am bănuț. Când călătorii au putut avea la dispoziție ziarele, au detașat vagonul special.

Bietul băiat era complet demoralizat. Am încercat să-l îmbărbătez, dar aproape că nici nu m-a luat în seamă, și deodată, în vreme ce ne îndreptam spre ieșire, a început să vorbească repede de tot și cu glas scăzut. La început n-am înțeles nimic.

— Nu eram sigur, zicea el, și de aceea n-am spus nimănui. Săptămâni întregi m-am străduit să aflu ceva precis, dar n-am izbutit. Fii atentă cum te porți cu Knowlton. Mi se pare suspect. Cunoaște tainele multor ascunzători ale noastre. Are în mâna lui soarta a sute de tovarăși și bănuiesc că e un trădător. O simt mai mult decât o știu. Dar acum câțva timp mi s-a părut că observ la el o schimbare. Cred că suntem în mare primejdie, fiindcă ori ne-a și vândut, ori numai se pregătește să ne vândă. Sunt aproape sigur. N-aș fi suflat nimănui un cuvânt, dar, nu știu de ce, cred că n-am să mai ies niciodată viu din Chicago. Supraveghează-l cu grijă pe Knowlton. Întinde-i o cursă. Fă tot posibilul ca să afli. Eu nu știu nimic mai mult. E doar o intuiție, și până acum n-am putut căpăta nici cel mai slab indiciu. Tocmai atunci am ieșit în stradă. Nu uita, a încheiat Hartman cu însuflețire. Supraveghează-l îndeaproape pe Knowlton.

A avut dreptate. N-a trecut nici o lună, și Knowlton a plătit cu viața mișeleasca lui trădare. A fost judecat și executat de tovarășii din Milwaukee.

Pe stradă era liniște, prea multă liniște. Orașul zăcea fără suflare. Zgomotul și agitația circulației dispăruseră. Nu se zăreau nici măcar trăsuri. Tramvaiele nu circulau nici pe străzi și nici pe liniile aeriene. Doar pe trotuare trecea din vreme în vreme câte cineva, însă nimeni nu părea plecat la plimbare. Fiecare își vedea de drum, cu pas grăbit și apăsător, dar în mișcărilor tuturor se putea citi o stranie nehotărâre, ca și cum s-ar fi așteptat să vadă clădirile năruindu-se peste ei sau trotuarele scuturându-li-se sub picioare ori sărind în aer. Se vedeau totuși câțiva puștani vagabonzi căscând gura pe-acolo, iar în ochii lor puteai citi nerăbdarea abia stăpânită cu care așteptau să se întâmple ceva extraordinar și pasionant.

De undeva, dintr-un punct depărtat dinspre sud, ajunse la urechile noastre tunetul înăbușit al unei explozii. Doar atât. Apoi se lăsă iarăși liniștea, cu toate că la auzul detunăturii puștanii tresăriseră și acum ciuleau urechile, ca niște cerbi tineri. Ușile tuturor clădirilor erau zăvorâte; obloanele magazinelor, trase. Se zăreau totuși numeroși polițiști, iar din când în când treceau în goană automobile cu patrulă ale mercenarilor.

Și Hartman și eu am fost de părere că nu avea nici un rost să ne prezentăm pentru raport la șefii serviciului secret din localitate. Știam foarte bine că această încălcare a regulilor obișnuite avea să ne fie scuzată din pricina evenimentelor ulterioare. De aceea ne-am îndreptat către ghetoul muncitoresc din partea de sud a orașului, nădăjduind că vom izbuti să luăm legătura cu unii tovarăși. Prea târziu! O știam. Dar era cu neputință să rămânem cu mâinile încrucișate acolo, pe străzile acelea tăcute și îngrozitoare. Unde era Ernest? Nu știam nimic. Ce se petrecea oare în orașele rezervate castelor muncitorești și mercenarilor? Dar în fortărețe?

Ca și cum cineva ar fi vrut să răspundă întrebărilor mele nerostite, se auzi deodată un uriaș muget scrâșnit, domolit întrucâtva de depărtare și punctat cu detunături repetate.

— Acolo-s fortărețele, spuse Hartman. Dumnezeu să se milostivească de cele trei regimente!

La o răscruce observarăm, către oboarele abatoarelor, o coloană uriașă de fum. La răscrucea următoare văzurăm înspre partea de apus a orașului mai multe coloane asemănătoare înălțându-se către cer. Deasupra orașului rezervat mercenarilor văzurăm un gigantic balon captiv, care explodează chiar pe când ne uitam noi la el și căzu spre pământ, ca niște zdrențe aprinse. Nu aveam nici un indiciu privitor la pricina acelei tragedii petrecute în văzduh. N-aveam de unde ști dacă balonul fusese mânuit de tovarășii noștri sau de dușman. Auzirăm atunci un zgomot nedeslușit, de parcă în depărtare ar fi clocotit cu furie un cazan uriaș, iar Hartman mi-a spus că-i răpăit de mitraliere și arme automate.

Am mers mai departe în liniștea care ne înconjură. Acolo unde ne aflam nu se petrecea nimic. Pe lângă noi treceau doar polițiști și automobile cu patrule de mercenari, iar o singură dată am întâlnit vreo șase camioane ale pompierilor, care se întorceau fără îndoială de la locul vreunui incendiu. Un ofițer care trecea în automobil l-a întrebat ceva pe un pompier, iar noi am auzit cum acesta din urmă răspundea strigând:

— Nu mai este apă! Au aruncat în aer conductele!

— Tovarășii au distrus rețeaua de aprovizionare cu apă! Strigă Hartman plin de însuflețire. Dacă suntem în stare să facem asemenea ispravă în cadrul unei biete încercări pripite, izolate și de la început sortite eșecului, ce n-am putea înfăptui într-o sfortare organizată, bine pregătită și pornită simultan în toată țara?

Automobilul ofițerului care ceruse lămuriri de la pompier porni mai departe. Pe neașteptate izbucni un tunet asurzitor. Vehiculul, dimpreună cu încărcătura lui omenească, se înalță într-o izbucnire de fum și căzu la pământ, masă de sfărâmaturi și moarte. Hartman era în culmea fericirii și repeta mereu și mereu, în șoaptă:

— Strașnic! Strașnic! Proletariatul primește astăzi o lecție dureroasă, dar știe și el să arate ce e în stare.

Polițiștii alergau într-acolo. La locul exploziei oprise și mașina unei patrule. Cât despre mine, eram complet zăpăcită. Repeziciunea cu care se petrecuse totul fusese într-adevăr uluitoare. Cum se întâmplase? Habar nu aveam și totuși privisem atent toată scena. Eram atât de zăpăcită în momentul acela, încât nici nu-mi dădeam seama că ne înhățase poliția. Dintr-o dată am înțeles că un polițist îndreptase pistolul spre Hartman și se pregătea să tragă. Tovarășul meu își păstrase însă tot sângele rece și a dat la timp parola convenită. Am văzut cum țeava revolverului se înclină, apoi coboară brusc și am auzit mormăitul supărat al polițistului. Era furios și blestema întregul serviciu secret, spunând că totdeauna oamenii aceia încurcă treburile și se amestecă unde nu le fierbe oala, iar în vremea asta Hartman îi răspundea cu aroganța obișnuită a celor din serviciul secret și-i arăta cât de nepricepuți sunt oamenii poliției.

În clipa următoare am înțeles cum se petrecuseră lucrurile. În jurul sfărâmaturilor mașinii se strânsese un grup destul de numeros, și doi oameni tocmai îl ridicau pe ofițerul sfârtecat, vrând să-l urce în mașina patrulei.

Deodată i-a cuprins pe toți spaima și au luat-o la goană care încotro vedea cu ochii, înnebuniți de groază, aruncând la pământ și părăsind în mijlocul străzii cadavrul sfârtecat al ofițerului. Polițistul care blestema a luat-o și el la goană, și la fel am făcut Hartman și cu mine, fără să știm de ce, dar împinși de aceeași spaimă oarbă, care ne gonia cât mai departe de locul întâmplării.

De fapt după aceea nu s-a mai petrecut nimic, dar lucrurile s-au lămurit. Fugarii s-au întors plouați nevoie mare și toată vremea priveau cu teamă în sus, către nenumăratele ferestre ale clădirilor impunătoare care închideau strada pe ambele laturi, ca malurile abrupte ale unui canion. Bomba fusese aruncată de la una dintre acele nenumărate ferestre. Dar de la care anume? Nu mai picase o altă bombă; era numai teama lor că ar putea să pice.

După aceea am înțeles despre ferestrele din jurul nostru mult mai multe lucruri. După oricare dintre ele se putea ascunde moartea. Fiecare clădire putea fi o ascunzătoare fortificată. Așa arată războiul în jungla modernă care este orice mare oraș. Fiecare stradă devenise un canion, fiecare clădire, un munte. Diferența dintre noi și omul primitiv nu era prea mare, în ciuda automobilelor blindate care străbăteau lin străzile.

Cotind după un colț, am dat peste o femeie. Zăcea pe caldarâm, într-o baltă de sânge. Hartman s-a aplecat și a cercetat-o, dar eu mi-am întors privirea, simțind că-mi vine să leșin. În ziua aceea aveam să văd morți cu duiumul, dar întregul măcel nu m-a putut impresiona atât cât m-a impresionat acel jalnic cadavru, primul pe care l-am văzut la picioarele mele, părăsit pe caldarâm.

— Împușcată în piept, mi-a spus Hartman.

Femeia strângea în brațe, așa cum ar fi strâns propriul ei copil, un sul de hârtie tipărită. Părea că nici dincolo de moarte nu vrea să se despartă de lucrul care îi adusese sfârșitul, căci în clipa când Hartman a izbutit să smulgă sulul din îmbrățișarea moartei, am văzut că e alcătuit din foi mari tipărite, manifeste ale revoluționarilor.

— O tovarășă, am șoptit eu.

Hartman s-a mulțumit să arunce un lung blestem împotriva Călcâiului de fier și am plecat mai departe. Poliția și patrurile ne-au oprit de nenumărate ori, dar, datorită parolelor cunoscute de noi, am putut pleca mai departe. Nu mai cădeau bombe de la ferestre, ultimii pietoni păreau să fi dispărut de pe străzi, iar liniștea din jurul nostru a devenit și mai neclintită. Totuși, uriașul cazan continua încă să clocotească în depărtare, bubuitul surd al exploziilor năvălea din toate părțile, iar coloanele de fum se ridicau și mai rău prevestitoare în înalturile cerului.

Capitolul XXIII.

OAMENII ABISULUI.

Dintr-o dată fața lucrurilor s-a schimbat. Un fior de neliniște străbătu aerul. Automobilele începură să țâșnească pe lângă noi – unu, două, trei, zece – și oamenii din ele ne strigau ceva, ca pentru a ne preveni. Nu prea departe de noi, unul dintre automobile făcu un ocol brusc, fără să-și domolească de loc

viteza, iar în clipa următoare, destul de departe în urma lui, în caldarâm se căscă o groapă adâncă, pricinuită de explozia unei bombe. Polițiștii o luară la goană, dispărând după colțurile străzilor, și atunci ne-am dat seama că aveau să se petreacă lucruri cumplite. Auzeam apropiindu-se un vuiet din ce în ce mai puternic.

— Vitejii noștri tovarăși se apropie, zise Hartman.

Tocmai când ultimul automobil blindat venea în goană către noi, zărirăm capătul coloanei care se apropia, umplând strada de la un trotuar la celălalt. Automobilul se opri o clipă chiar în fața noastră, și din el sări un soldat purtând în mână un obiect pe care îl ținea cu mare grijă și la fel de grijuliu îl așeză pe rigolă. Apoi sări înapoi în automobilul care zvâcni din loc și dispăru după colț. Hartman alergă la rigolă și se aplecă asupra obiectului aceluia, strigându-mi:

— Trage-te la o parte!

Îl vedeam cum lucrează febril cu mâinile, iar când s-a întors lângă mine, fruntea îi era acoperită cu broboane mari de sudoare.

— I-am scos focosul, îmi spuse el, și chiar în ultima clipă. Soldatul acela a fost un nătărău, fiindcă bomba era sortită tovarășilor noștri, dar a reglat greșit mecanismul și ar fi explodat mult prea devreme. Acuma n-are să mai explodeze niciodată.

Întâmplările se succedau cu mare iuțeală. De partea cealaltă a străzii și puțin mai jos de locul unde ne aflam noi, zării la etajele de sus ale blocului câteva capete care se ițeau la ferestre. Abia am avut timp să i le arăt și lui Hartman, când o perdea de flăcări și fum acoperi fațada clădirii pe toată porțiunea unde se arătaseră capetele, iar văzduhul se cutremură de violența exploziilor. În câteva locuri partea de zid a fațadei dispăru, lăsând să se vadă scheletul metalic de dedesubt. În clipa următoare o perdea asemănătoare de foc și fum sfârtecă fațada blocului așezat chiar în fața celui dintâi, pe partea opusă a străzii. Printre explozii auziram țacănitul pistoalelor și puștilor automate. Bătălia din aer continuă câteva minute, apoi se opri. Era limpede că într-o clădire se aflau tovarășii noștri, că în cealaltă se instalaseră mercenarii, iar cele două tabere se luptau pe deasupra străzii. N-aveam însă de unde ști cum stau într-adevăr lucrurile, adică în care clădire se aflau tovarășii noștri și în care se opoșiseră mercenarii.

În vremea asta coloana de pe stradă ajunsese aproape în dreptul nostru. Când capătul ei pătrunse între cele două blocuri dușmane, ambele tabere intrară din nou în acțiune, una dintre ele aruncând bombe în stradă, fiind atacată de pe partea cealaltă a străzii și ripostând atacului. În felul acesta am aflat care clădire era ocupată de tovarășii noștri și ne-am dat seama că își împlineau foarte bine misiunea, apărându-i pe cei din stradă de bombele dușmanului.

Hartman mă înșfacă de braț și mă trase sub un portal.

— Țăstia nu sunt tovarășii noștri! Îmi strigă el în ureche.

Ușile de la intrarea de sub portal erau încuiate și zăvorâte. Nu aveam deci nici o scăpare. În clipa următoare capul coloanei ne-a depășit. Nu era o coloană organizată, ci o hoardă dezlănțuită, un fluviu îngrozitor care umplea întreaga stradă, oamenii abisului, înnebuniți de băutură și suferință, care se ridicaseră în sfârșit și urlau, setoși de sângele stăpânilor. Îi văzusem și până atunci pe oamenii abisului, trecusem prin ghetourile lor și credeam că-i cunosc; acum însă îmi dădeam seama că de fapt îi văd pentru prima oară. Toropeala lor mută dispăruse. De data asta deveniseră dinamici – halucinant spectacol de groază. Năvăleau prin fața ochilor mei în valuri concrete de furie, urlând și mugind, ca niște fiare, turmentați de whisky-ul din cârciumile prădate, înnebuniți de ură, scoși din minți de setea de sânge – bărbați, femei și copii îmbrăcați în trențe peticite, ființe cu mintea întunecată și sălbătică, de pe ale căror chipuri tot ce e divin în om se ștersese și tot ce e bestial se întipărise adânc, maimuțe și tigri, ofticoși vlăguiți și vite păroase de povară, cât niște namile, fețe livide, din care societatea supsesse ca un vampir întreagă seva vieții, arătări umflate și sluțite de grosolănie și desfrâu, cotoroaște sfrijite și furci uscate, cu bărbi de patriarh, tineri roși de puroaie și oameni în toată firea, putreziți pe jumătate, chipuri diavolești, contorsionate și răvășite, monștri diformi, mutilați de ravagiile bolilor și de toate grozăviile flămânzirii veșnice, lepădăturile și pleava vieții, hoardă drăcească, dezlănțuită în urlete și turbare.

Și de ce n-ar fi fost așa? Oamenii abisului nu aveau de pierdut decât mizeria și chinul de a-și duce viața. Dar de câștigat? Nimic, în afară de îngrozitoarea orgie finală a răzbunării. Și, în vreme ce îi priveam, mi-am dat deodată seama că în acel torent cotropitor de lavă umană se aflau și eroicii noștri tovarăși, oamenii care primiseră misiunea să trezească fiara din străfunduri pentru ca forțele dușmanului să fie astfel angajate în lupta împotriva ei.

Atunci s-a petrecut eu mine un lucru ciudat. Am devenit un alt om. Teama de moarte, de moartea mea și a celorlalți, mi-a dispărut din cuget. Trecând într-o stranie stare de exaltare, am devenit altă ființă, am pășit într-o altă lume. Nimic nu mai avea importanță. De data asta cauza era pierdută, dar mâine cauza va fi din nou vie, aceeași cauză, pururea nouă și pururea strălucitoare. Din clipa aceea, în mijlocii potopului de grozăvii din ceasurile următoare, am putut cerceta totul cu sânge rece și cu luare-aminte. Moartea nu mai însemna nimic, viața nu mai însemna nimic. Eram doar un spectator interesat de întâmplările din jur, și uneori, târâtă de curent, deveneam eu însămi un participant plin de curiozitate. Căci cugetul meu se ridicase până la limpedea înălțime a stelelor și, lăsând deoparte orice pasiune, alcătuisse o nouă scară a valorilor. Dacă nu s-ar fi întâmplat așa, sunt sigură că aș fi murit.

Când capul coloanei se depărtase cu aproape un kilometru, am fost descoperiți. O femeie, îmbrăcată în zdrențe grotești, cu obraji scofâlciți, cu ochi mici, negri și priviri sfredelitoare ca niște burghie, ne-a zărit pe Hartman și pe mine. Scoase un strigăt ascuțit și se repezi către noi. O parte din mulțime se desprinse din coloană și porni pe urmele ei. Și acum, în clipa când scriu

rândurile acestea, o văd în fața ochilor așa cum venea, cu un pas înaintea celorlalți, cu părul-i cenușiu fluturând în șuvițe subțiri, văd cum pe frunte i se scurgea o șuviță de sânge dintr-o rană ascunsă probabil sub părul capului, o văd năpustindu-se către noi cu o secure în mână dreaptă, în vreme ce cu stânga, uscată și zbârcită, adevărată gheară de uliu, sfâșie convulsiv aerul. Hartman sări în fața mea. Nu era vreme de dat explicații. Ne văzuseră bine îmbrăcați, și asta era destul. Pumnul lui Hartman zvâcni, izbind drept între ochii de jar ai femeii. Puterea loviturii o azvârli îndărăt, dar se izbi de zidul celor ce veneau după ea și se repezi din nou înainte, zăpăcită și neputincioasă, iar securea ridicată căzu fără vlagă pe umărul lui Hartman.

În clipa următoare n-am mai știut ce se întâmplă. Am fost răsturnată de mulțime. Spațiul strâmt în care ne aflam s-a umplut de țipete, urlete și înjurături. Asupra mea s-a abătut o ploaie de lovituri. Mâini nenumărate mă înșfăcau și-mi sfâșiau carnea și îmbrăcămintea. Simțeam cum sunt ruptă în bucăți. Zăceam la pământ, sufocată. În toiul încăierării o mână puternică m-a apucat de umăr și m-a smucit cu violență. Din pricina durerii și a apăsării am leșinat. Hartman n-a mai ieșit niciodată de sub portalul acela. Mă apăraseră cu propriul lui trup și promise el cel dintâi val al atacului. Asta m-a salvat, fiindcă îngrămădeala a devenit repede atât de strânsă, încât n-a mai rămas loc pentru altceva în afară de bezmetica încheștare și zvâcnire a mâinilor.

M-am deșteptat în mijlocul unei forfotei nestăpânite. Totul în jurul meu era una și aceeași forfoteală. Fusesem prinsă într-o revărsare care mă purta către necunoscut. Aerul proaspăt îmi adia pe obraji și parcă îmi mângâia plămâni. Zăpăcită și pe jumătate leșinată, abia îmi dădeam seama că un braț puternic mă cuprinsese pe la subsuori, mă ridica pe jumătate și mă târa înainte. Mă puteam sluji foarte puțin de propriile mele picioare. Înaintea mea vedeam spatele mișcător al unei haine bărbătești. Fusese sfâșiată de sus până jos de-a lungul cusăturii din mijloc și parcă pulsa ritmic, apropiindu-și și depărtându-și cele două pulpane la fiecă pas al bărbatului care mergea înaintea mea. Faptul acesta m-a fascinat o vreme, și între timp am început să-mi revin în fire. Pe urmă mi-am dat seama că mă dor obrazii și nasul și am simțit cum mi se scurge sângele pe față. Pălărie nu mai aveam. Părul îmi era despletit și flutura în vânt iar durerea m-a făcut să-mi aduc aminte de o mână care în încăierarea de sub portal mi se înfipsea în păr. Pieptul și mâinile îmi erau pline de zdrelituri, și dureri ascuțite mă săgetau în zeci de locuri.

Mintea mi s-a mai limpezit și, tot mergând înainte, m-am întors și l-am privit pe bărbatul care mă ținea în picioare. El mă scosese de acolo și-mi salvase viața. Mi-a simțit mișcarea.

— Ai scăpat! Strigă omul acela, cu glas spart. Te-am recunoscut de cum te-am zărit.

Nu l-am recunoscut, dar mai înainte de a apuca să scot vreo vorbă, am călcat peste ceva viu și care s-a zvârcolit sub piciorul meu. Cei care veneau după mine m-au împins înainte și nu m-am putut uita să văd ce este, dar am

știut totuși că o femeie căzuse și era acum zdrobită pe caldarâm de miile de picioare ce-o striveau unele după altele.

— Ai scăpat! Repetă cel de lângă mine. Eu sunt Garthwaite.

Avea barbă, era slab și murdar, dar, cu toate astea, am izbutit să mi-l aduc aminte pe tânărul acela voinic care, cu trei ani mai înainte, petrecuse câteva luni în ascunzătoarea noastră de la Glen Ellen. Mi-a transmis semnalele de recunoaștere ale serviciului secret al Călcâiului de fier, arătându-mi astfel că și el se strecurase în organizațiile dușmanului.

— Am să te scot din nebunia asta de îndată ce s-o ivi ocazia, m-a asigurat el. Numai bagă bine de seamă cum mergi. Cu nici un preț nu trebuie să te-mpiedici și să cazi.

În ziua aceea totul se petrecea pe neașteptate, și, tocmai când te-ai fi așteptat mai puțin, mulțimea s-a oprit în loc. M-am ciocnit puternic de o femeie voinică din fața mea (bărbatul cu haina sfâșiată dispăruse), iar cei care veneau în urmă s-au ciocnit și ei de mine. S-a dezlănțuit iadul – urlete, înjurături, strigăte de moarte, și toate învăluite în răpăitul spart al mitralierelor și pocnetele sacadate ale puștilor. La început n-am înțeles ce se petrece. De jur împrejurul meu oamenii se prăbușeau. Femeia din fața mea s-a îndoit de mijloc și s-a prăbușit cu mâinile înfipite în abdomen, într-o încleștare deznădăjduită. Un bărbat se zvârcolea la picioarele mele, luptând cu moartea.

Mi-am dat seama că ajunseseam în capul coloanei. Pe întindere de aproape un kilometru coloana dispăruse, unde și în ce fel n-am putut afla niciodată. Până în ziua de astăzi nu știu ce s-a întâmplat cu omenirea aceea îngrămadită pe un kilometru de stradă, dacă a fost cumva distrusă prin cine știe ce îngrozitoare mașină de război, dacă a fost dezmembrată și apoi lichidată grup cu grup, sau a izbutit să scape. Fapt este că ne aflam acolo, în capul coloanei, în loc să fim la mijlocul ei, și urma să fim smulși din viața de grindina de plumb și uierător care se abătea asupra noastră.

De îndată ce moartea rărise rândurile mulțimii, Garthwaite conduse în goană o ceată de supraviețuitori către intrarea largă a unei clădiri, târându-mă și pe mine într-acolo. Și aici ne-am trezit deodată împinși în uși de o mulțime de oameni disperăți și înnebuniți de groază. În starea asta am rămas un răstimp în care nu s-a mai întâmplat nimic.

— Am făcut-o de oaie! Mi se jelui Garthwaite. Te-am băgat de-a dreptul într-o capcană. În stradă poate mai aveam vreo șansă de scăpare, dar aici nu mai putem avea nici o nădejde. Nu ne mai rămâne decât să strigăm: „Vive la Révolution 194!”

Nu după mult timp s-a petrecut și lucrul de care se temea Garthwaite. Mercenarii ucideau fără o clipă de răgaz. La început apăsarea celor care se trăgeau îndărăt, către noi, a fost strivitoare, dar, pe măsură ce măcelul continua, apăsarea s-a mai domolit. Morții și agonizanții cădeau la pământ și lăsau locul liber. Garthwaite îmi urla ceva la ureche, dar în vacarmul acela asurzitor nu înțelegeam ce voia să-mi spună. N-a mai stat pe gânduri. M-a înșfăcat de umeri și m-a aruncat la pământ, apoi a târât peste mine o femeie în

agonie și, zvârcolindu-se și împingând, s-a strecurat alături de mine, acoperindu-mă în parte.

Pe urmă un morman de morți și agonizanți a început să se îngrămădească deasupra noastră, iar peste acest morman se cățarau gemând cei încă în viață. Dar și zbuluciumul lor s-a curmat în curând, și peste toate s-a așternut un fel de semiliniște, întretăiată de vaiete, de gemete și de horcăielile celor care se sufocau.

Dacă alături de mine nu s-ar fi aflat Garthwaite, aș fi fost strivită. Chiar și cu ajutorul lui părea cu neputință să suport povara aceea cumplită și să rămân totuși în viață. Dar, cu toate acestea, singurul simțământ pe care îl încercam, în afară de durere, era curiozitate. Cum avea să se sfârșească povestea asta? Oare cum o fi când mori? Așa am primit botezul sângelui în măcelul de la Chicago. Până atunci moartea nu fusese pentru mine decât ceva teoretic; după aceea, însă, moartea a devenit un fapt comun, lipsit de orice însemnătate, într-atât de lesne este să mori.

Dar mercenarii nu s-au mulțumit cu tot ce făcuseră. Au pătruns sub portal și au început să ucidă răniții și să-i caute pe cei ce scăpaseră nevătămați și care, ca și noi, se prefăceau morți. Îmi aduc aminte de un om smuls de ei dintr-un morman de morți și care, în chip netrebnic, a început să cerșească îndurare, până când un toc de revolver i-a curmat scurt jelaniile. Îmi mai amintesc, de asemenea, de o femeie care s-a înălțat dintr-un astfel de morman, strigând și trăgând cu arma. De șase ori a tras înainte de a fi răpusă, dar cu ce anume rezultate n-am putut vedea, căci urmăream toate aceste grozăvii numai după sunet. Întâmplări ca acelea despre care am vorbit mai sus se repetau la intervale destul de scurte, fiecare încheindu-se cu câte un foc de pistol. În intervale îi auzeam pe soldați cum vorbesc și înjură, tot răscolind printre leșuri, în vreme ce ofițerii îi zoreau să termine mai repede.

În cele din urmă au ajuns și la mormanul unde ne aflam noi și simțeam cum apăsarea scade treptat, pe măsură ce dădeau deoparte morții și răniții. Garthwaite începu să rostească cu glas tare parola de recunoaștere. Mai întâi nu l-a auzit nimeni. Pe urmă însă a început să strige.

— Ia ascultați! Zise deodată un soldat. Apoi auzirăm glasul tăios al unui ofițer:

— Vezi ce-i acolo! Dar umblă cu băgare de seamă.

N-am să uit niciodată prima gură de aer proaspăt pe care am tras-o în piept când am fost scoasă de acolo. Garthwaite a dat mai întâi lămuririle, dar eu am fost totuși silită să răspund la câteva scurte întrebări pentru a dovedi că sunt în serviciul Călcâiului de fier.

— Da, sunt într-adevăr provocatori, încheie ofițerul.

Era un tânăr imberb, elev în vreo școală militară, și se vedea limpede că face parte dintr-o familie de frunte a oligarhiei.

— Cumplită meserie! Mormăi Garthwaite. Am să-ncerc să mă retrag și să intru în armată. Voi, militarii, zic și eu c-o duceți bine...!

— V-ați câștigat dreptul ăsta, răspunse ofițerul. Am eu niște proptele și am să mă interez dacă pot aranja treaba. O să spun cum și unde v-am găsit.

Își notă numele și numărul de telefon al lui Garthwaite, apoi se întoarse către mine:

— Dumneata?

— O! Eu am să mă mărit în curând, i-am răspuns nepăsătoare, și pe urmă nu vreau să mai am nimic de-a face cu toate astea.

Așa am vorbit, în vreme ce soldații continuau să-i omoare pe răniți. Astăzi, când privesc în urmă, totul mi se pare un vis. Atunci, însă, era lucrul cel mai firesc de pe lume. Garthwaite și tânărul ofițer se angajaseră într-o discuție aprinsă privitoare la deosebirea dintre așa-numitul război modern și luptele de stradă și duelurile dintre zgârie-nori, care erau atunci în toi în tot orașul. I-am ascultat cu mare atenție, aranjându-mi totodată părul și încercând să prind cu ace fâșiile veșmintelor mele ferfenițite. În tot timpul acesta soldații continuau masacrarea răniților. Uneori zgomotele împușcăturilor acopereau vocile celor doi bărbați angajați în discuție, silindu-i să repete de mai multe ori ce aveau de spus.

Trei zile am trăit în vârtejul Comunei din Chicago, iar cititorul își poate închipui proporțiile uriașe ale măcelului, dacă îi voi spune că în tot acest răstimp n-am văzut de fapt nimic altceva decât masacrarea oamenilor abisului și desfășurarea luptelor dintre zgârie-nori. Din strădaniile eroice ale tovarășilor noștri n-am putut observa absolut nimic. Am auzit exploziile minelor și bombelor aruncate de ei, am văzut norii de fum ai incendiilor pe care le provocasem, și atâta tot. Am urmărit totuși faza aeriană a unei mari isprăvi a lor, adică atacul lansat din balon de tovarășii noștri împotriva fortărețelor. Asta s-a petrecut în ziua a doua. Cele trei regimente răzvrătite fuseseră nimicite până la ultimul om în propriile lor fortărețe, pe care după aceea le ocupaseră mercenarii rămași credincioși stăpânilor, așa încât acum erau înțesate de trupele dușmanului. Cum vântul bătea în direcția prielnică, baloanele noastre s-au înălțat în văzduh de pe una dintre clădirile înalte ale orașului.

Aici trebuie să arăt că, după ce părăsise ascunzătoarea de la Glen Ellen, Biedenbach inventase un nou explozibil extrem de puternic, pe care îl numise „expedită”. Asta a fost arma folosită de baloanele noastre. De fapt aceste baloane erau foarte, simple, încărcate cu aer cald, fabricate în grabă și destul de rudimentar, dar și-au împlinit misiunea. Am văzut totul de pe acoperișul unei clădiri înalte. Balonul dintâi n-a izbutit să meargă pe direcția dorită, a trecut pe la mare distanță de fortărețe și s-a pierdut în depărtare; am aflat însă pe urmă ce s-a întâmplat cu el. Cu balonul acela se ridicaseră Burton și O'Sullivan. Când au început să coboare, au văzut că trec peste o cale ferată, chiar pe deasupra unui tren cu trupe care se îndrepta în mare viteză spre Chicago. Au aruncat întreaga încărcătură de expedită asupra locomotivei. Catastrofa care a urmat a blocat linia pentru mai multe zile. Împrejurarea cea mai fericită a fost însă aceea că, ușurat de greutatea explozibilului și zvârlit în

sus de puterea exploziei, balonul n-a mai coborât decât la vreo zece kilometri de acolo, astfel încât cei doi eroi au scăpat nevătămați.

Cel de-al doilea balon, având nu știu ce defect de construcție, nu s-a putut ridica la o înălțime suficientă. De aceea a fost ciuruit încă înainte de a ajunge deasupra fortărețelor. În nacelă se aflau Herford și Guinness, și amândoi au fost pur și simplu pulverizați, dimpreună cu terenul peste care au căzut. Biedenbach era în culmea disperării – am aflat toate acestea mai târziu – și s-a imbarcat singur într-un al treilea balon. Nici el nu s-a ridicat prea sus, dar a avut noroc, fiindcă cei de jos n-au reușit să-l lovească în plin. Am din nou înaintea ochilor tot ce am văzut atunci, de pe acoperișul înalt al clădirii – sacul acela umflat alunecând prin aer și pata minusculă care era omul suspendat dedesubt. Nu vedeam fortăreața, dar cei urcați împreună cu mine pe acoperiș spuneau că balonul a ajuns drept deasupra ei. N-am observat expedita aruncată din nacelă, însă am văzut balonul zvâcnind deodată în înaltul cerului. A trecut destul de mult timp până ce coloana de fum provocată de explozie s-a înălțat în văzduh, dar în schimb am auzit zgomotul exploziei îndată după aceea. Biedenbach cel blajin nimicise fortăreața. Pe urmă alte două baloane s-au înălțat în același timp. Unul a fost distrus în aer de explozia expediției aflate la bord, iar celălalt, avariat de suflu, a căzut chiar peste fortăreața rămasă până atunci neatinsă. Deși a costat viața celor doi tovarăși, acțiunea nici că ar fi putut da rezultate mai strălucite.

Dar să ne întoarcem la oamenii abisului. De fapt, doar pe ei i-am putut urmări direct. Au devastat, au masacrat și au distrus pretutindeni în orașul propriu-zis, fiind ei înșiși distruși; n-au izbutit însă niciodată să ajungă la orașul rezervat oligarhilor, așezat în partea de apus. Oligarhii s-au priceput să se pună la adăpost. Oricât de înspăimântătoare ar fi fost distrugerile și nenorocirile abătute peste centrul orașului, ei înșiși, femeile și copiii lor trebuiau să scape neatinși. Mi s-a spus că în zilele acelea îngrozitoare copiii oligarhilor se zbenguiau prin parcuri, jocul lor favorit fiind o imitație a îndeletnicirii atât de plăcute a părinților: călcarea în picioare a proletariatului.

Mercenarilor însă nu le-a venit prea ușor să țină piept oamenilor abisului și în același timp să lupte împotriva tovarășilor noștri. Chicago a rămas credincios tradițiilor sale. Și dacă o întreagă generație de revoluționari a fost nimicită, asta s-a petrecut numai cu prețul nimicirii aproape în întregime a unei generații de dușmani. Este de la sine înțeles că niciodată Călcâiul de fier nu a destăinuit cifrele exacte, dar, după aprecieri minimale, numărul mercenarilor uciși s-a ridicat la cel puțin o sută treizeci de mii. Tovarășii nu aveau însă nici o șansă de succes. În loc ca întreaga țară să se ridice deodată și să pună mâna pe arme, au rămas doar ei singuri, și toată puterea oligarhiei ar fi putut fi aruncată împotriva lor dacă ar fi fost nevoie. Așa cum s-au petrecut lucrurile, a fost cu puțință ca ceas de ceas și zi de zi nenumărate trenuri să reverse asupra orașului Chicago sute de mii de mercenari.

Iar oamenii abisului erau așa de mulți la număr! Obosiți de atâta măcel, soldații au organizat o vastă mișcare de încercuire, cu scopul de a aduna

gloatele de pe stradă într-o singură turmă, ca pe vite, și a le împinge pe urmă în lacul Michigan¹⁹⁵. Când eu și Garthwaite ne-am întâlnit cu tânărul ofițer, operația aceasta abia începuse. În fapt, însă, ea s-a soldat cu un eșec, datorită splendidei munci depuse de tovarăși, în locul uriașei mulțimi pe care ar fi dorit s-o strângă laolaltă, mercenarii n-au reușit să arunce în lac decât un număr de patruzeci de mii de năpăstuiți. De nenumărate ori când se întâmplă ca un număr mai mare dintre ei să fie strâns încercuiți și mânați pe străzi către lac, tovarășii organizau acțiuni de diversiune, îngăduind mulțimii să scape din încercuire prin spărtura făcută de ei.

Garthwaite și cu mine am avut prilejul să asistăm la o astfel de acțiune scurta vreme după ce ne-am despărțit de tânărul ofițer. Mulțimea din care făcuserăm și noi parte, și care acum era silită să bată în retragere, și-a văzut drumul către sud și est barat de puternice detașamente armate. Chiar trupele între care ne aflam noi acum le închideau calea spre apus. Singurul drum liber ducea către nord, și într-acolo se îndrepta mulțimea, spre lac, împinsă de la apus, de la sud și de la răsărit de focul nimicitor al mitralierelor și armelor automate. Nu pot ști dacă își dădeau seama că sunt împinși către lac sau dacă totul nu era decât o zvârcolire oarbă a mulțimii; oricum ar sta însă lucrurile, la o răspântie mulțimea porni pe o stradă ce ducea spre apus, apucă iarăși pe altă stradă și se întoarse din nou la locul de unde pornise, îndreptându-se spre sud, unde se afla marele ghetou.

În vremea asta Garthwaite și cu mine încercam să ne croim drum înspre apus, ca să ieșim din cartierul în care aveau loc luptele de stradă, dar ne-am trezit din nou pe străzile unde lupta era în toi. Ajungând la un colț de stradă, am văzut cum gloata se îndreaptă, urlând, spre noi. Garthwaite m-a apucat de braț, și tocmai ne pregăteam s-o luăm la fugă, când tovarășul meu mă smuci într-o parte, ca să mă ferească de roțile unor automobile blindate, înarmate cu mitraliere, care se îndreptau spre locul luptei. În urma automobilelor veneau soldații cu armele lor automate. Până să apuce ei să ia poziție de luptă, mulțimea a și năvălit asupra lor, și se părea că-i va copleși mai înainte ca soldații să poată intra în acțiune.

Ici și colo câte un soldat își descărca arma, dar focurile acestea răzlețe nu puteau ține în loc mulțimea care năvălea mereu, urlând de mânie. Se părea că mitralierele nu pot deschide focul. Blindatele pe care erau montate astupau strada, silindu-i pe ostași să-și caute loc pe automobile, între ele sau pe trotuare. Soldații continuau să sosească în număr din ce în ce mai mare, și în îngrămădeala aceea ne era cu neputință să înaintăm. Garthwaite m-a apucat din nou de braț și amândoi ne-am lipit cât am putut mai tare de intrarea unei clădiri.

Mulțimea se afla la mai puțin de zece metri când mitralierele au început să țâcănească. Înaintea ucigătoarei perdele de foc nimic nu mai putea rămâne în viață. Mulțimea venea mereu, dar de înaintat nu putea înainta nici un pas. Se aduna într-un morman, într-un munte, într-un val uriaș și mereu crescând de morți și agonizanți. Cei din spate grăbeau mereu înainte, și coloana, întinsă

de la un trotuar la celălalt, parcă intra mereu în ea însăși, așa cum se strânge o lunetă. Răniții, bărbați și femei, erau vărsați peste creasta valului aceluia spăimântător și cădeau, zvârcolindu-se în fața lui, până ce ajungeau sub roțile blindatelor, ori la picioarele soldaților. Aceștia din urmă înfigeau baionetele în bieții nefericiți, deși am văzut cu ochii mei cum unul dintre ei a sărit în picioare și s-a aruncat asupra unui soldat, înfigându-i dinții în beregată. Înlanțuiți, au căzut amândoi la pământ, soldatul și robul, în baia de sânge.

Împușcăturile conteniră. Treaba se terminase. Deznădăjduita încercare a mulțimii de a străpunge încercuirea fusese lichidată. S-a ordonat ca roțile automobilelor blindate să fie eliberate dintre leșurile care le înconjurau. Nu puteau cu nici un chip trece peste valul de cadavre și trebuiau deci să apuce pe o altă stradă. Când s-a produs neprevăzutul, soldații tocmai erau ocupați cu scoaterea cadavrelor dintre roți. Am aflat mai târziu cum s-a întâmplat. Nu departe de locul acela se afla o clădire ocupată de tovarășii noștri. Pe acoperișuri sau chiar prin interiorul clădirilor tovarășii s-au apropiat, până au ajuns să privească de sus peste grupul de soldați strânși laolaltă. Atunci au dezlănțuit contramasacrul.

Fără ca cineva să prindă de veste, o ploaie de bombe a căzut de pe acoperișul clădirii. Blindatele au fost sfărâmate în bucățele, dimpreună cu un mare număr de soldați. Noi și cei câțiva supraviețuitori ne-am retras în goană nebună. Puțin mai încolo, dintr-o altă clădire, s-a deschis foc asupra noastră. Așa cum mai înainte acoperiseră ei străzile cu leșurile robilor, venise acum rândul soldaților să se transforme în covor. Viața lui Garthwaite și viața mea păreau ocrotite de o vrajă. La fel ca și mai înainte, ne-am căutat adăpost sub portalul unei clădiri. De data asta însă Garthwaite avu grijă să nu se mai lase prins în capcană. De cum încetară detunăturile exploziilor, începu să cerceteze în jur.

— Mulțimea vine din nou, mă anunță el. Trebuie să ieșim imediat de aici.

Ținându-ne de mână, am luat-o amândoi la goană pe caldarâmul acoperit de sânge, poticnindu-ne și alunecând la tot pasul, căutând să ajungem cât mai repede la colțul străzii. Pe strada cealaltă am zărit vreo câțiva soldați care încă fugeau. Nimeni nu le stătea împotriva. Calea era deci liberă. De aceea ne-am oprit un moment și am privit în urmă. Mulțimea se apropia încet. Oamenii erau ocupați să se înarmeze cu puștile celor căzuți și să ucidă soldații răniți. Am asistat și la sfârșitul tânărului ofițer care ne venise în ajutor. Cu mare greutate s-a ridicat într-un cot și a început să tragă cu pistolul.

— Se duce pe apa sâmbetei șansa mea de a înainta în grad, îmi spuse Garthwaite râzând, când o femeie se aplecă asupra rănitului, fluturând în mână un satâr. Hai să mergem, nu e calea cea bună, dar într-un fel tot o să ne descurcăm noi.

Am alergat către răsărit, străbătând străzile pustii și pregătiți ca la fiecare colț să dăm peste lucrurile cele mai neașteptate. Înspre sud un incendiu uriaș acoperea cerul și am înțeles că arde ghetoul cel mare. În cele din urmă, m-am așezat, mai bine zis m-am prăbușit pe trotuar. Eram sleită de oboseală și

nu puteam să merg mai departe. Eram plină de zdrelituri, mă durea tot trupul și mă înjunghiau toate mădularele; cu toate astea, n-am putut să nu zâmbesc atunci când l-am auzit pe Garthwaite, care-și răsucea o țigară, spunând:

— Îmi dau seama că în încercarea mea de a te salva mai mult am încurcat lucrurile, dar îți mărturisesc că nu mai știu nici eu cum să mă descurc. E o harababură îngrozitoare. De câte ori încercăm să ieșim de aici, se întâmplă ceva care ne aduce acolo de unde am plecat. Doar câteva clădiri ne despart de locul unde te-am scos de sub portal. Prietenii și dușmanii sunt amestecați laolaltă. E un haos desăvârșit. N-ai de unde ști cine se ascunde în clădirile astea blestemate. Încearcă numai să afli, că te și trezești cu o bombă în cap. Încearcă să-ți cauți liniștit de drum, și îndată te vezi amestecat în gloată și tocat de mitraliere, sau amestecat printre mercenari și ucis de propriii tăi tovarăși, care aruncă bombe de pe acoperiș. Iar ca să pună capac la toate astea, mai vine și gloata care dă peste tine și te ucide! Clătină cu amărăciune din cap, își aprinse țigara și se așeză lângă mine. Și sunt așa de flămând, mai spuse el, încât mai că-mi vine să mănânc pietre de pavaj.

În clipa următoare se și ridicase în picioare și plecase pe stradă, în căutarea unei pietre de pavaj. Se întoarse cu ea și sfărâmă fereastra unui magazin aflat chiar în spatele nostru.

— E la parter și nu-i chiar ce ne-ar trebui, îmi explică el în vreme ce mă ajuta să intru prin spărtură, dar e cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut. Ai să tragi aici un pui de somn, iar eu am să plec puțin în recunoaștere. Până la urmă tot o să te salvez, dar am nevoie de timp, de foarte mult timp... Și de ceva mâncare.

Nimeriserăm într-un magazin de harnașamente, și Garthwaite mi-a întocmit un culcuș de pături tocmai în fundul clădirii, într-un birou. Ca să mai adauge ceva la starea jalnică în care mă găseam, a venit și o durere cumplită de cap, așa încât am fost cât se poate de fericită să închid ochii și să încerc să adorm.

— Mă întorc, mi-a spus el la plecare. Nu cred că am să fac rost de un automobil, dar ceva de mâncare aduc în orice caz.

De atunci nu l-am mai zărit pe Garthwaite vreme de trei ani de zile. În loc să se întoarcă acolo unde mă lăsase, a fost dus la spital cu un glonte în plămâni și cu altul în mușchii gâtului.

Capitolul XXIV.

COȘMAR.

În noaptea precedentă, adică noaptea petrecută în Secolul XX, nu închisesem nici o clipă ochii, iar din pricina asta, ca și din pricina stării de epuizare în care mă aflam, am căzut într-un somn adânc. Atunci când m-am trezit prima oară, era noapte. Garthwaite nu se întorsese. Îmi pierdusem ceasul și habar n-aveam cam ce oră este. Pe când zăceam așa cu ochii închiși, îmi ajungeau la urechi aceleași tunete surde ale exploziilor depărtate. Iadul era încă dezlănțuit. Am străbătut magazinul ca să ajung la intrare. Cerul reflecta vâlvătăile unor incendii gigantice, și străzile erau luminate ca ziua. Ai fi putut

cu ușurință citi chiar și literele cele mai mărunte. Dintr-o clădire situată cu câteva rânduri de case mai jos veneau până la mine trosnetele grenadelor de mână și răpăitul mitralierelor, iar în depărtare se auzeau serii lungi de explozii puternice. M-am târât îndărăt la culcușul meu de pături și m-am culcat din nou.

Când m-am trezit iarăși, o lumină palidă și bolnăvicioasă se strecura pe ferestre și ajungea până la mine. Erau zorile zilei a doua. M-am dus cu greu până la intrarea magazinului. O pânză de fum, străpunsă de luciri fugare, acoperea cerul. Pe cealaltă parte a străzii se târa, împleticindu-se, un biet sclav. Se ținea strâns cu mâna de coaste și lăsa în urma lui o dâră de sânge. Privirile îi fugeau în toate părțile, temătoare și înspăimântate. O clipă s-a uitat drept la mine, iar pe chipul lui s-a arătat întreaga deznădejde mută a animalului rănit și hăituit. M-a văzut, dar între noi nu s-a creat nici o legătură, sau, cel puțin, în cugetul lui nu s-a iscat nici un simțământ de înțelegere ori simpatie, căci s-a închis în sine și s-a târât mai departe. N-avea de la cine să aștepte vreun ajutor pe lumea asta. Era doar un rob pierdut în mulțimea de robi pe care stăpânii porniseră să-i vâneze. Tot ce căuta el, toată nădejdea lui era să afle o scorbură în care să se ghemuiască și să se ascundă, ca un animal. Claxonul pătrunzător al unei ambulanțe care venea de după colț îl făcu să tresară. Ambulanțele nu erau pentru cei de teapa lui. Cu un muget de durere se aruncă într-un gang. Un minut mai târziu apărură din nou și se târî, șchiopătând, mai departe.

M-am întors la culcușul meu de pături și am rămas acolo în așteptarea lui Garthwaite. Durerea de cap nu-mi trecuse, ci, dimpotrivă, se întetise. Doar cu un efort de voință reușeam să întredeschid ochii și să privesc obiectele din jur. Dar deschisul ochilor și cercetarea celor din jur aducea după sine chinuri insuportabile. În același timp, creierii îmi zvâcneau cu putere. Vlăguită așa cum eram, am plecat împleticindu-mă, am ieșit pe fereastra sfărâmată și am pornit în jos, pe stradă, căutând instinctiv și la întâmplare o ieșire din abatorul acela înspăimântător. Pe urmă am trăit într-un coșmar. Amintirile mele despre cele întâmplare în ceasurile ce au urmat sunt amintirile care-i rămân cuiva de pe urma unui coșmar. Multe evenimente sunt adânc încrustate în cugetul meu, dar printre aceste imagini de neșters se întind intervale de amnezie totală. Ce s-a petrecut în aceste intervale nu știu și n-am să știu niciodată.

Îmi aduc aminte că la colț m-am împiedicat de picioarele unui om. Era sârmanul sclav pe care-l văzusem mai înainte târându-se pe stradă, prin fața ascunzătorii unele. Cât de limpede îl văd întins acolo, pe trotuar, și cât de clar revăd bieteile lui mâini diforme și bătătorite! Erau mai mult copite și gheare decât mâini, cu totul răsucite și mutilate de truda tuturor zilelor sale, iar pe palme îi crescuse un strat de țesut cornos mai gros de un centimetru. După ce mi-am recâștigat echilibrul și am vrut să pornesc mai departe, l-am privit în față și mi-am dat seama că tot mai trăiește: ochii lui, în care abia licăreau slabe urme de inteligență, mă priveau și mă vedeau.

După asta urmează un alinător interval gol. Nu știam nimic, nu vedeam nimic, ci doar orbecăiam înainte, căutându-mi scăparea. Următoarea vedenie

de coșmar e o tăcută stradă a morții. Am dat peste ea pe neașteptate, așa cum homarul se trezește la malul unui pârau năvalnic. Numai că pâraul la care priveam eu nu mai curgea. Fusese înghețat de suflarea morții. Stătea întins acolo, de la o margine la cealaltă, acoperind caldarâmul și trotuarele, într-o încremenire de piatră, și cu suprafața spartă doar ici și colo de grămezi și mormane de leșuri. Sărmanii oameni hăituiți ai abisului, sclavi vânați ca fiarele, zăceau acolo ca iepurii din California la sfârșitul unei goane.¹⁹⁶ Am privit în susul și în josul străzii. Nici o mișcare, nici un sunet. Clădirile tăcute priveau scena cu nenumăratele lor ferestre. O dată, numai o singură dată am zărit un braț ridicându-se din șuvoiul mort. Pot să jur că l-am văzut mișcând, schițând un gest convulsiv, și, o dată cu brațul, s-a înălțat și un cap, năclăit de sânge, ca o imagine vie a groazei, iar capul acela a bolborosit către mine vorbe nedeslușite, apoi s-a așezat din nou la pământ și nu s-a mai clintit.

Păstrez în minte o altă stradă, străjuită pe amândouă părțile de clădiri tăcute, ca și spaima care m-a readus în simțiri când am dat iarăși cu ochii de oamenii abisului, dar de data asta strânși într-un puhoi ce venea către mine. Apoi mi-am dat seama că nu aveam de ce mă teme. Puhoiul înainta domol, iar din undele lui se ridicau gemete și tânguiri, blesteme, bâiguieli izvorâte din senilitate, isterie și demență; căci aceștia erau cei foarte tineri ori foarte bătrâni, slăbănogii și neputincioșii, cei neajutorați și cei fără speranță, gunoiul ghetoului. Incendierea marelui ghetou din partea de sud a orașului îi gonise și-i mânase către infernul luptelor de stradă, iar pe unde veniseră și ce s-a întâmplat cu ei nu știam și n-am aflat niciodată.¹⁹⁷

Ca prin vis îmi aduc aminte cum am spart o fereastră și m-am ascuns într-o prăvălie, ca să scap de o gloată urmărită de soldați. De asemenea știu că la un moment dat o bombă a explodat în preajma mea pe o stradă liniștită, unde, oricât am privit în sus și în jos, n-am putut zări nici țipenie de om. Următoarea amintire clară începe cu o detunătură de armă și cu perceperea bruscă a imaginii unui soldat dintr-un automobil blindat care trăgea asupra mea. Împușcătura nu și-a atins ținta, iar în clipa următoare am început să strig și să fac semnele de recunoaștere, îmi amintesc foarte vag de călătoria cu automobilul, deși, în schimb, aceste amintiri vagi sunt întrerupte de o imagine foarte vie. Focul de armă tras de soldatul așezat lângă mine m-a făcut să deschid ochii, și atunci l-am zărit pe George Milford, pe care-l cunoscusem pe vremea când locuiam în Pell Street, năruindu-se încet pe trotuar. Soldatul a mai tras o dată, și Milford s-a îndoit de mijloc, apoi a zvâcnit înainte și a căzut lat. Soldatul a rânjit, și automobilul a pornit în viteză.

Următoarea scenă pe care mi-o mai amintesc îmi arată cum mă trezesc dintr-un somn greu și-mi dau seama că prin preajma mea se plimbă în sus și-n jos un bărbat. Chipul îi era tras și încruntat, iar picături mari de sudoare i se scurgeau de pe frunte pe nas. Cu o mână și-o apăsă pe cealaltă la piept și, în vreme ce pășea în sus și-n jos, picături mari de sânge cădeau pe podea. Era îmbrăcat în uniformă de mercenar. De afară pătrundeau, ca prin niște ziduri

groase, zgomotele înăbușite ale exploziilor. Mă aflam într-o clădire încleștată în luptă cu o alta.

A venit un medic să-l panseze pe rănit și atunci am aflat că e ceasul două după-amiază. Durerea de cap nu mi se domolise de fel, și de aceea doctorul și-a întrerupt lucrul atâta cât a fost nevoie ca să-mi dea un medicament puternic care să-mi potolească bățile inimii și să-mi aline durerea. Am adormit din nou, și când m-am trezit cel dintâi lucru de care mi-am dat seama a fost că mă aflu pe acoperișul clădirii. În locul unde ne găseam lupta încetase, și acum priveam atacul baloanelor împotriva fortărețelor. Cineva mă cuprinsese cu brațul pe după mijloc, iar eu stăteam ghemuită la pieptul lui. În chip firesc mi-a venit atunci în minte gândul că mă aflu la pieptul lui Ernest și m-am trezit întrebându-mă cum oare de izbutise să-și pârlească așa de rău părul și sprâncenele.

Ne-am întâlnit în orașul acela înspăimântător doar printr-o simplă întâmplare. Nu aflase nimic despre plecarea mea de la New York și, trecând întâmplător prin încăperea unde zăceam în somnul acela ca de moarte, în primul moment nici nu-i venise să creadă că aș putea fi chiar eu. Puține alte lucruri am mai văzut în timpul Comunei din Chicago. După ce am privit atacul dezlănțuit de baloane, Ernest m-a dus jos într-o încăpere din inima clădirii, unde am dormit toată după-amiaza și toată noaptea următoare. Ziua a treia am petrecut-o numai în interiorul clădirii, iar în cea de a patra Ernest a obținut din partea autorităților o permisie și un automobil, cu care am plecat din Chicago.

Durerea de cap îmi trecuse, dar eram cumplit de obosită și la trup, și la minte. În automobil m-am sprijinit cu spatele de Ernest și cu ochi stinși urmăream strădaniile soldaților care încercau să scoată automobilul afară din oraș. Luptele tot mai continuau, dar numai în puncte răzlețe. Ici și colo districte întregi se mai aflau încă în stăpânirea tovarășilor, dar toate erau înconjurate și păzite cu strășnicie de puternice detașamente armate. Așa au fost tovarășii noștri închiși în sute de capcane izolate, în vreme ce reducerea lor la tăcere înainta pas cu pas. Asta însemna moarte, fiindcă îndurare nu exista, iar tovarășii noștri au luptat eroic până la ultimul om 1918.

Ori de câte ori ne apropiam de-un astfel de punct, ostașii ne întorceau din drum și ne sileau să facem ocol. O dată s-a întâmplat ca singurul drum de trecere pe lângă două puncte întărite ale tovarășilor să străbată o regiune complet devastată, aflată chiar la mijloc. Dintr-amândouă părțile ajungeau până la noi detunăturile și huietul bătăliei, în vreme ce automobilul își croia drum printre ruine fumegânde și ziduri gata să cadă. Adesea străzile erau astupate de mormane uriașe de ruine, pe care ne vedeam siliți să le ocolim. Ne aflam într-un labirint de dărâmături și înaintam foarte încet.

Din cartierul abatoarelor (ghetoul muncitoresc, fabricile de conserve și toate celelalte) nu mai rămăsese decât un vast câmp de ruine, în care focul încă ardea mocnit. Departe, către dreapta, o perdeă uriașă de fum întuneca cerul. Soldatul de la volan ne spuse că acolo era orașul Pullman, sau, mai bine-zis, ceea ce fusese cândva orașul Pullman, acum ras de pe fața pământului. Fusese

acolo cu o misiune de curier, în după-amiaza zilei a treia. Ne mai spuse că la Pullman avuseseră loc lupte dintre cele mai crâncene, multe străzi fiind literalmente astupate cu mormane de cadavre.

În cartierul industrial, cotind după zidurile dărăpănate ale unei clădiri, am fost opriți în loc de un val de morți. Era întru totul aidoma unui val înălțat pe marea furioasă. Am înțeles limpede ce se întâmplase. În clipa când mulțimea a năvălit de după colț, a fost tocată direct și metodic de mitralierele așezate pe strada înspre care năvăleau. Dar și soldații fuseseră nimiciți. De bună seamă că o bombă explodase în mijlocul lor, căci mulțimea, oprită în loc până când morții și muribunzii alcătuiseră acel val, trecuse peste creastă, aruncându-și dincolo spuma vie de robi dezlănțuiți. Soldați și robi zăceau laolaltă, ruți și sfârtecați, în jurul și pe deasupra sfărâmurilor de automobile și mitraliere.

Ernest a sărit jos din mașină. Niște umeri cunoscuți, îmbrăcați într-o cămașă de stambă, și o șuviță de păr alb, de asemenea cunoscută, îi izbiseră privirea. Nu m-am uitat la el să văd ce face, așa încât abia când s-a așezat din nou alături de mine și porniserăm mai departe mi-a spus:

— Era episcopul Morehouse.

Nu după multă vreme am ieșit în câmp și am întors capul să arunc o ultimă privire înspre cerul acoperit de fum. Din depărtare se auzi tunetul înăbușit și slab al unei explozii. Apoi mi-am ascuns fața la pieptul lui Ernest și am plâns în tăcere pentru cauza noastră pierdută. Brațul lui Ernest îmi cuprindea umerii, vorbindu-mi de dragoste mai limpede decât orice cuvinte.

— Pierdută de data asta, iubito, dar nu pentru totdeauna, îmi spuse el. Am învățat multe. Măine cauza noastră se va ridica din nou, și mai puternică prin înțelepciune și disciplină.

Automobilul a tras la peronul unei gări, de unde urma să luăm trenul pentru New York. Cât am așteptat noi pe peron, trei trenuri s-au năpustit vîind spre apus, către Chicago. Toate erau înșesate cu muncitori de rând, îmbrăcați în zdrențe, oameni ai abisului.

— Fac recrutări de robi, ca să reclădească Chicago, spuse Ernest. După cum vezi, robii din Chicago au fost nimiciți până la unul.

Capitolul XXV.

TERORIȘTII.

Abia după trecere de câteva săptămâni, când și eu și Ernest ne întorseserăm la New York, am putut înțelege pe deplin gravitatea dezastrului suferit de cauză. Situația era critică și moartea plutea în aer. În multe locuri, risipite pe tot întinsul țării, izbucniseră răscoale ale robilor, urmate de masacre. Numărul martirilor creștea neconținut. Pretutindeni aveau loc execuții. Prin munți și prin alte regiuni întinse mișunau cei scoși în afara legii, care-și căutau refugiu și erau vânați fără îndurare. Propriile noastre ascunzători erau pline de tovarăși, pentru răpunerea cărora se ofereau mari recompense. Datorită informațiilor furnizate de spioni, zeci și zeci dintre ascunzătorile noastre au fost devastate de soldații Călcâiului de fier.

Mulți dintre tovarăși au căzut pradă deznădejdii și, ca represalii, au trecut la metode teroriste. Spulberarea atâtor nădejdi i-a dus la disperare și i-a împins la soluții nebunești. În scurt timp au apărut numeroase organizații teroriste, care nu aveau legături cu noi și ne pricinuiau multe neajunsuri. 199 Acești oameni, lipsiți de o conducere competentă, își sacrificau inutil viețile, foarte adesea zădărniceau împlinirea propriilor noastre planuri și ne întârziu reorganizarea.

În toiul acestei fierberi, Călcâiul de fier lucra mai departe, cu sânge rece și sigur pe sine, răscolind toată țara pentru a da de urma revoluționarilor, scuturând rândurile mercenarilor, ale castelor muncitorești și ale tuturor serviciilor secrete, pedepsind fără milă și fără pripeală, îndurând în tăcere toate loviturile de represalii pe care le primea și umplând golurile ivite în propriile-i rânduri de îndată ce apăreau. În tot acest timp, Ernest și ceilalți conducători socialiști munceau din greu pentru reorganizarea forțelor revoluționare. Amploarea uriașă a acestor sarcini este evidentă pentru oricine ține seama de faptul că...200

1 Revistă americană, 1926-1948, organ de popularizare a ideilor marxism-leninismului.

2 Citat de Philip S. Foner, Jack London: American Rebel, The Citadel Press, New York, 1947, p. 7.

3 Lenin despre cultură și artă, E. S. P. L. P., București, 1957, p. 600.

4 Jack London, Pagini alese, E. S. P. L. A., colecția „Biblioteca pentru toți”, București, 1953.

5 Vezi Philip S. Foner, lucrarea citată, îndeosebi studiul introductiv.

6 Lenin, Opere, vol. 12, E. S. P. L. P., 1957, p. 349.

7 Karl Marx-Friedrich Engels, Ausgewählte Briefe, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 469.

8 Slujind de minune interesele diversioniste ale burgheziei, romanul scriitorului american Edward Bellamy, 1850 – 1898, a cunoscut o largă răspândire și în restul lumii. La noi în țară, de pildă, romanul a fost tipărit, în traducere, încă din 1891, cunoscând mai multe ediții.

9 Vezi pag. 388.

10 Catrenul folosit ca motto de Jack London aparține cunoscutului poet englez Alfred Tennyson (1809-1892) și este intitulat The May (Piesa de teatru).

11 Ca filosof, Spencer (1820-1903) este idealist de orientare pozitivistă și agnostic militant; ca sociolog – apologet al imperialismului britanic. La sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru el s-a bucurat de mare trecere în rândurile intelectualității burgheze, mai cu seamă în țările anglo-saxone. Este probabil că, întemeindu-se pe elementele evoluționiste din filosofia lui Spencer și pe unele critici aduse de el statului burghez și proprietății private asupra pământului, Jack London încearcă să folosească „autoritatea” filosofului englez în sprijinul tezei sale privitoare la inevitabilitatea prăbușirii capitalismului și a instaurării socialismului.

12 După cum se vede, Jack London prezintă romanul său, publicat în 1908 și înfățișând evenimente ce s-ar fi petrecut între 1912 și 1932, drept un manuscris descoperit cu șapte veacuri mai târziu. Anthony Meredith, autorul acestei prefețe, ar fi deci acela care în secolul al XXVII-lea al erei noastre s-ar fi îngrijit de publicarea manuscrisului proaspăt descoperit, însoțindu-l și cu note menite să ofere lămuririle necesare cititorului din vremea sa. În ediția noastră notele lui Anthony Meredith (deci ale autorului) sunt însemnate cu asteriscuri și culese cu caractere cursive; cele însemnate cu cifre arabe și culese cu caractere drepte mărunte au fost întocmite pentru înlesnirea cititorului român.

(Nota ediției electronice – În ediția electronică am eliminat notele de subsol cu formătări diferite păstrând la toate caracterul numeric; textul original – al lui Jack London, apare cu font italic, și de culoare diferită – celălalt.

— Explicativ, propriu editurii – cu font normal, mai mic.)

13 Specie de arbori foarte înalți din aceeași familie cu pinul, răspândiți în ținuturile din vestul Americii de Nord și mai ales în California.

14 Răscoala a doua a fost în bună parte opera lui Ernest Everhard, deși, bineînțeles, el a lucrat în strânsă legătură cu fruntașii socialiști din Europa. Arestarea, și executarea în secret a lui Ernest Everhard este cel mai de seamă eveniment din primăvara anului 1982 al erei creștine. El pregătise însă atât de minuțios răscoala, încât tovarășii săi au putut duce la bun sfârșit planurile lui, doar cu deficiențe neînsemnate și după o foarte scurtă amânare. Abia după executarea soțului ei, Avis Everhard s-a retras la Wake Robin Lodge, o mică fermă în regiunea masivului Sonoma din California.

15 Fără îndoială că Avis Everhard se referă aici la Comuna din Chicago.

16 Păstrând toată considerația pe care o datorăm tovarășei de viață a lui Ernest Everhard, trebuie să arătăm ca soțul ei n-a fost în realitate decât unul dintre numeroșii fruntași de seamă ai clasei muncitoare care au elaborat planurile celei de a doua Răscoale. Astăzi, în perspectiva secolelor, putem afirma fără nici o ezitare că, chiar dacă Ernest Everhard ar fi trăit, cea de a doua Răscoală n-ar fi avut un sfârșit mai puțin nefericit.

17 Cea de a doua Răscoală a avut un caracter cu adevărat internațional. Ea a pornit pe baza unui plan gigantic, mult prea gigantic ca să poată fi întocmit de mintea unui singur om. Masele muncitoare din toate statele oligarhice ale lumii așteptau doar semnalul pentru a porni la luptă. Germania, Italia, Franța și țările principale din Asia și Australia erau de mai multă vreme state ale muncitorilor, state socialiste, gata să sară în sprijinul revoluției. Cu multă bravură, ele au și venit în ajutorul muncitorilor. Tocmai din această pricină ele au și fost zdrobite, o dată cu cea de a doua Răscoală, de coaliția statelor oligarhice din toată lumea, guvernele lor fiind înlocuite cu guverne oligarhice.

18 Oraș situat în apropiere de San Francisco, de care nu-l separă decât golful cu același nume, pe țărmul căruia sunt amândouă așezate.

19 John Cunningham, tatăl lui Avis Everhard, a fost profesor la Universitatea de stat din Berkeley, California. Specialitatea lui era fizica, dar, pe lângă activitatea didactică, a mai publicat și multe lucrări bazate pe cercetări originale, fiind un foarte distins om de știință. Principala sa contribuție la progresia științei a constat în studiile asupra naturii electronului și în monumentală lucrare intitulată Identitatea dintre materie și energie, în care a stabilit în chip evident și pentru totdeauna că particulele ultime ale materiei și ale energiei sunt identice. (Această afirmație a lui Jack London este în fond justă. Fizica modernă a dovedit că energia este indisolubil legată de masa corpurilor. Formularea prezintă însă primejdia de a înlesni strecurarea tezei idealiste conform căreia energia ar fi ceva deosebit și în afara materiei. Energia însă nu există în afara obiectelor materiale. Lenin consideră încercarea de a rupe energia de materie echivalentă cu încercarea idealistă de a concepe mișcarea în afara materiei.)

Înainte să această idee fusese emisă, dar fără a fi dovedită științific, de sir Oliver Lodge (Oliver Joseph Lodge (1851-1940), fizician englez, autorul unor valoroase cercetări în domeniul electricității. Pe plan filosofic s-a situat pe poziții idealiste, încercând să împacă știința cu religia.) și de alți cercetători în domeniul, pe atunci nou, al radioactivității.

20 În acele vremuri oamenii obișnuiau să se bată între ei în schimbul unor anumite sume de bani. Lupta se dădea cu pumnii. Când unul dintre competitori cădea în nesimțire sau era ucis, celălalt încasa suma respectivă.

21 Această aluzie cam obscură se referă la un muzicant negru (Este vorba de Thomas Bethune (1856-1908), fiul unor sclavi negri din statul Georgia, orb din naștere și debil mintal, dar totuși înzestrat cu o fenomenală memorie și cu un excepțional dar muzical. Putea să cânte la pian fără greșală orice bucată muzicală pe care o auzea o singură dată. A colindat S. U. A. Dând reprezentații publice în cadrul cărora se deda la exhibiții muzicale.) care a făcut vâlvă imensă în toată lumea către sfârșitul secolului al XIX-lea al erei creștine.

22 Friedrich Nietzsche (1844-1900), filosof idealist german. Filosofia lui Nietzsche a reprezentat una din cele mai drastice reacțiuni ideologice burgheze în fața avântului ideologiei proletare.), filosoful turbat din secolul al XIX-lea al erei creștine, care a întrevăzut unele scânteieri fantastice de adevăr, dar care, înainte de a muri, tot filosofând, a alunecat în nebunie.

23 A căpătat numele de scolastică filosofia dominantă în vremea evului mediu, care nu cerceta lumea înconjurătoare, ci, considerându-se doar „servitoare a teologiei”, încerca să tragă concluzii generale privitoare la lume și la regulile de conduită ale omului, bazându-se pe dogmele bisericii.

24 Aristotel (384-322 î.e.n.), filosof din Grecia antică, numit de Marx „cel mai mare cugetător al antichității”. În realitate nu se poate afirma despre Aristotel că ar fi fost metafizician căci a oscilat între dialectică și metafizică, filosofiei lui fiindu-i caracteristice într-o însemnată măsură elemente ale concepției dialectice despre realitate.

25 În lupta lor împotriva feudalismului, istoricii și ideologii burghezi au afirmat că epoca de dominație a orânduirii feudale și în special evul mediu a fost un „ev al întinericului” și o perioadă de barbarie. Adevărul este însă că în ciuda dominației ideologiei religioase și a preponderenței bisericii, societatea feudală și evul mediu nu au reprezentat o întrerupere în mersul istoriei și o epocă de barbarie, ci trecând peste opreliștile puse de biserică s-au realizat totuși progrese atât în domeniul științei și tehnicii, cât și în domeniul artei și culturii în ansamblu.

26 Este vorba de sistemul elaborat de astronomul și geograful grec Ptolemeu (secolul al II-lea), potrivit căruia pământul ar fi nemișcat și plasat în centrul universului, iar toate celelalte astre – soarele, luna, planetele – s-ar roti în jurul lui. Pentru acest motiv sistemul lui Ptolemeu este numit și sistemul „geocentric”.

27 Parafrazare ironică a dogmei fundamentale din crezul mahomedan, care spune: „Nu există alt dumnezeu în afară de Allah, și Mohamed este profetul său”.

28 Cunoscut educator de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea al erei creștine (Biologul american David Starr Jordan a trăit între anii 1851 și 1931). A fost președinte al Universității Stanford, instituție particulară de binefacere de pe vremea aceea.

29 Filosof monist idealist, (George Berkeley (1684-1753), episcop englez, filosof idealist subiectiv. A combătut materialismul și ateismul. Teoriile lui Berkeley și ale discipolilor săi au fost supuse unei critici nimicitoare de către Lenin în opera sa Materialism și empiriocriticism (1909), care a pus multă vreme în încurcătură pe filosofi din acea vreme prin negarea existenței materiei, dar a cărui abilă argumentare a fost în cele din urmă zdrobită când noile date experimentale ale științei au fost generalizate în mod filosofic.

30 Este vorba de marele cutremur care a distrus orașul San Francisco în anul 1906 al erei creștine.

31 Fraza aceasta trebuie pusă în legătură cu anumite obiceiuri din timpurile străvechi. Pe atunci, când oamenii erau înclistați în luptă pe viață și pe moarte, în chipul bestial în care luptau pe vremurile acelea, ducă învinsul arunca arma, învingătorul era liber să-l ucidă ori să-l cruțe.

32 În perioada aceea foarte mulți preoți au fost scoși din rândurile clerului pentru că propovăduiau idei inacceptabile pentru clasa dominantă. Acest lucru se întâmpla mai ales atunci când aceste idei erau suspectate de tendințe socialiste.

33 Gărzile de mercenari străini care păzeau palatul lui Ludovic al XV-lea, rege al Franței decapitat de propriul său popor.

34 În vremea de atunci, între oamenii născuți în țara și cei născuți în străinătate se făceau discriminări categorice, în defavoarea acestora din urmă.

35 Această carte a fost în repetate rânduri tipărită pe ascuns de-a lungul celor trei secole ale erei Călcâiului de fier. La Biblioteca Națională din Ardis există mai multe exemplare din diverse ediții.

36 Isaac Newton (1642-1727), mare fizician, astronom și matematician englez, a descoperit legile fundamentale ale mecanicii și legea gravitației universale.

37 Pe vremea aceea, grupuri de indivizi hrăpăreți acaparaseră toate mijloacele de transport și, pentru folosirea lor, storceau anumite taxe de la călători.

38 Astfel de conflicte se iscau foarte adesea în acele timpuri, când societatea era irațional și anarhic organizată. Câteodată muncitorii refuzau să mai lucreze. Alteori capitaliștii nu-i mai lăseau pe muncitori să intre în fabrici. În cursul tulburărilor și ciocnirilor violente, care aveau loc cu asemenea prilejuri, se distrugeau multe bunuri și se pierdeau multe vieți omenești. Astăzi toate acestea sunt de neconceput pentru noi și ne par la fel de stranii ca și un alt obicei de pe atunci, și anume deprinderea bărbaților din clasele asuprite de a sfârâma mobilele din casă când se certau cu nevestele.

39 Laissez faire, laissez passer (Lăsați lucrurile să se împlinescă și să se dezvolte de la sine) – deviza școlii economice burgheze a fiziocraților, apărută în Franța în secolul al XVIII-lea. În secolul al XIX-lea, în perioada capitalismului premonopolist, ea a devenit deviza așa-numitei doctrine a „liber-schimbismului”, care revendica pentru burghezie deplina libertate a comerțului.

40 Proletariat: derivat din latinul proletarii, denumire dată în sistemul cenzitar al lui Servius Tullius (Tradiția romană vorbește despre o reformă atribuită regelui Servius Tullius (secolul al VI-lea î.e.n.), reformă prin care s-a urmărit încadrarea plebeilor cu avere în rândurile cetățenilor romani, întreaga populație a cetății fiind împărțită, după avere în cinci clase cenzitare. Pătura celor lipsiți de avere, alcătuită din proles, nu făcea parte din niciuna dintre aceste clase.) celor care nu prezentau pentru stat altă utilitate decât aceea că zămisleau copii (proles); cu alte cuvinte, nu prezentau vreo însemnătate nici prin avere, nici prin poziție socială și nici prin vreo iscusință deosebită.

41 Candidatul partidului socialist la postul de guvernator al statului California în alegerile din toamna anului 1906 al erei creștine. Englez prin naștere, autor a numeroase lucrări de economie politică și filosofie, a fost unul dintre conducătorii socialiști din vremea sa.

42 Istoria nu consemnează un fapt mai îngrozitor decât tratamentul la care au fost supuși în fabricile engleze femeile și copiii sclavi, mai cu seamă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din era creștină. În aceste adevărate infernuri ale industriei își au obârșia unele dintre cele mai mari averi ale timpului respectiv.

43 Și acesta este un fapt luat de autor direct din realitate. În 1906 ziarul Chicago American publicase un lung reportaj intitulat „Sclavii din Chicago”, în care erau dezvăluite îngrozitoarele condiții de muncă din foarte multe întreprinderi industriale și comerciale. Se arăta că există un mare număr de muncitori care în schimbul unei munci epuizante nu câștigă decât nouăzeci de cenți pe săptămână.

44 Everhard ar fi putut invoca și exemple mult mai convingătoare cu privire la modul fățiș în care biserica din partea de sud a Statelor Unite a luat apărarea sclaviei, înaintea războiului cunoscut sub numele de „Războiul rebeliunii” (Jack London se referă la conflictul armat cunoscut sub numele de „Războiul civil” sau „Războiul de secesiune”, izbucnit în 1861 între statele din Sud, dominate de marii plantatori, proprietari funciari, interesați în menținerea sclaviei, și statele din Nord, dominate de burghezia industrială. Acest război, încheiat în 1865 prin victoria Nordului, poate fi considerat ca o formă de revoluție burghezo-democrată, deoarece a avut drept rezultat pe de o parte zdrobirea plantatorilor și abolirea sclaviei negrilor, iar pe de altă parte instaurarea dominației burgheziei industriale.) Dăm aici câteva asemenea exemple, culese din documentele timpului. În anul 1885 al erei creștine sinodul bisericii prezbiteriene a statuat următoarele: „Sclavia este recunoscută atât în Vechiul, cât și în Noul Testament și n-a fost niciodată osândită prin cuvântul lui Dumnezeu.” Asociația baptistă din Charleston declara într-o epistolă din anul 1835: „Dreptul stăpânilor de a dispune de timpul sclavilor lor a fost în chip răspicat recunoscut de creatorul tuturor lucrurilor, care fără îndoială că poate acorda oricui socotește de cuviință dreptul de proprietate asupra oricărui obiect găsește cu cale”. Cuviosul E. D. Simon, doctor în teologie și profesor la Universitatea metodistă Randolph-Macon din Virginia, a scris: „Pasaie din Sfânta Scriptură stabilesc fără nici o puțință de îndoială dreptul de proprietate asupra sclavilor, ca și toate accesoriile obișnuite ale acestui Drept. Dreptul de a vinde și cumpăra sclavi este limpede stabilit. Privind deci lucrurile în general, fie că cercetăm legislația iudaică stabilită de Dumnezeu însuși, ideile și practica omenirii din toate vremurile, ori poruncile Noului Testament și ale legii morale, ajungem la concluzia că sclavajul nu este imoral. O dată stabilit principiul potrivit căruia primii sclavi africani au fost în chip legal supuși sclaviei, dreptul de a-i ține în servitute pe urmașii lor decurge ca o consecință de neînălăturat. Vedem deci că sclavia existentă în America a fost întemeiată în deplină concordantă cu principiile de drept.”

Nu este de loc de mirare că în același fel, o generație sau două mai târziu, biserica a luat apărarea proprietății capitaliste. În marele muzeu de la Asgard există o carte intitulată Eseiuri asupra revendicărilor, scrisă de Henry Van Dyke și publicată în anul 1905 al erei creștine. După cât se poate deduce din carte, Van Dyke a fost fără îndoială preot. Această carte este un foarte grăitor exemplu de ceea ce Everhard ar fi putut numi gândire burgheză. A se observa asemănarea dintre epistola baptiștilor din Charleston, citată mai sus, și următoarea teză emisă de Van Dyke cu șaptezeci de ani mai târziu: „Biblia ne învață că Dumnezeu stăpânește lumea. El împarte bunurile acestei lumi tuturor oamenilor după bunul său plac și în concordantă cu legile generale de el stabilite” (După cum se va vedea și în restul romanului, Jack London folosește adnotările lui Anthony Meredith, presupusul comentator din veacul al XXVII-lea, pentru a lua o poziție violent critică împotriva unor oameni și evenimente contemporane lui și tipice pentru societatea capitalistă. Nici

documentele din 1885 ale sinodului bisericii prezbiteriene și ale Asociației baptiste din Charleston, nici profesorul E. D. Simon și Henry Van Dyke nu sunt născociri; acesta din urmă (1852-1933) a fost un preot prezbitarian, ajuns mai târziu profesor universitar, diplomat și autor a numeroase volume de eseuri și critică literară scrise de pe pozițiile cele mai retrograde.)

45 Denumire dată regiunii din Nord-estul Statelor Unite, unde Anglia a înființat primele colonii americane. Aci capitalismul a cunoscut încă din secolul trecut o puternică dezvoltare.

46 În vremurile de atunci existau multe mii de asemenea negustori săraci, denumiți ambulănți și care-și purtau în spate toată marfa, din casă în casă. Acest sistem de comerț însemna o mare pierdere de energie. După cum se vede, distribuția bunurilor era la fel de anarhică și irațională ca și întregul sistem social.

47 Titlul de colonel nu are sens de grad ofițeresc. În America guvernatorii statelor pot acorda acest titlu unora dintre acoliții lor care, îmbrăcați în uniformă, asistă la ceremonia instalării guvernatorului, sau la alte ceremonii oficiale.

48 Expresie care zugrăvește starea locuințelor ruinate și mizere unde-și găseau adăpost în acele vremuri un mare număr de oameni ai muncii. Fără nici o excepție, muncitorii erau atunci siliți să plătească proprietarilor chirie, iar dacă avem în vedere starea acestor locuințe, putem afirma că chiria era enormă.

49 Este greu de imaginat cât de răspândit era pe atunci furtul. Fiecare fura din avutul celorlalți. Stăpânii societății furau în chip legal, sau, cu alte cuvinte, își legalizau furtul, pe câtă vreme clasele mai sărace furau încălcând legea. Nici un bun nu se afla în siguranță dacă nu era păzit. Un număr uriaș de oameni erau folosiți ca paznici, pentru a apăra proprietatea. Casele celor bogați erau un amestec de fortăreață, magazie și casă de bani. Obiceiul copiilor noștri de a-și însuși lucruri ce aparțin altora este socotit ca o rămășiță rudimentară a acelei înclinații către furt cu totul generală în vremurile vechi.

50 Rostul avocaților angajați de diversele companii era de a satisface, prin metode banditești, nesecata lăcomie de bani a stăpânilor. Se știe că, în anul 1905 al erei creștine, Theodore Roosevelt (Theodore Roosevelt (1858-1919), președintele Statelor Unite între 1901 și 1909, deci chiar în vremea când Jack London a scris Călcâiul de fier. Fiind reprezentantul marilor monopoluri, în special al grupului Morgan, a devenit unul dintre ideologii imperialismului american, promovând o politică externă dintre cele mai agresive. În interior a lansat lozinca demagogică a luptei împotriva trusturilor, dar în fapt a favorizat consecvent dezvoltarea monopolurilor și întărirea influenței lor politice.) pe vremea aceea președinte al Statelor Unite, a spus într-o alocuțiune rostită cu prilejul deschiderii anului școlar la Universitatea Harvard: „Știm cu toții că, în actuala stare de lucruri, mulți dintre cei mai influenți și mai bine plătiți membri ai corpului de avocați din toate centrele unde este acumulată bogăția își creează o sarcină specială din a inventa tot felul de sisteme îndrăznețe și

ingenioase, datorită cărora clienții lor avuți, indiferent dacă sunt persoane fizice sau juridice, se pot sustrage dispozițiilor legale stabilite pentru reglementarea, în interesul public, a folosirii marilor avuții.”

51 Avem aici de-a face cu un exemplu tipic pentru lupta sângeroasă care se ducea pe toate treptele societății. Oamenii se sfâșiau între ei ca niște lupi flămânzi. Lupii cei mari îi mâncau pe cei mici, iar în haita care era societatea de atunci, Jackson poate fi considerat ca unul dintre lupii cei mai mici și mai slăbănogi.

52 Joc de cărți.

53 Este interesant de observat duritatea limbajului folosit în mod curent pe vremea de atunci și care, de bună seamă, arată o dată mai mult cum fiecăruia îi plăcea lupta „cu ghearele și cu dinții” împotriva tuturor celorlalți. Bineînțeles nu ne referim la injurătura lui Smith, ci la verbul a scuipa, folosit de Avis Everhard.

54 Aici avem de-a face cu o referire la voturile câștigate de socialiștii din Statele Unite cu prilejul alegerilor care au avut loc în 1910. Progresele realizate de socialiști în alegerile din acea vreme indică limpede creșterea continuă a forțelor revoluționare. Aceste rezultate din Statele Unite sunt: 1888 – 2.068 voturi; 1902 – 127.713 voturi; 1904 – 435.040 voturi; 1908 – 1.108.427 voturi și 1910 – 1.688.211 voturi. (Cum Călcâiul de fier a apărut în februarie 1908, iar în S. U. A. Alegerile au loc în noiembrie, este evident că cifrele date de Jack London ca rezultate ale alegerilor din 1908 și 1910 sunt imaginare. Totuși pronosticul său privitor la faptul că în viitorul apropiat influența socialiștilor în rândurile maselor populare americane va crește s-a verificat: la alegerile din 1912 candidatul partidului socialist a întrunit peste 900.000 de voturi.)

55 În acele secole de bestială luptă între oameni, nimeni nu se putea socoti permanent în siguranță, oricâtă avere ar fi acaparat. Siliți de teama pentru viitorul propriilor familii, oamenii au născocit sistemul asigurărilor. Pentru noi, cei care trăim într-o epocă rațională, un asemenea sistem pare ridicol, absurd și primitiv. Pe atunci, însă, asigurările constituiau o problemă foarte serioasă. Partea amuzantă este că fondurile companiilor de asigurare erau deseori jefuite sau irosite de înșiși funcționarii însărcinați cu administrarea lor.

56 Mai înainte ca Avis Everhard să se fi născut, John Stuart Mill (Filosof și economist burghez englez (1806 și 1873). Eseul Despre libertate datează din 1854.) a scris în eseul său intitulat Despre libertate: „Oriunde există o clasă dominantă, mare parte dintre ideile morale derivă din interesele ei de clasă și din simțământul superiorității sale ca clasă”.

57 Astfel de contradicții în vorbire au fost multă vreme una dintre slăbiciunile simpatice ale vechilor irlandezi.

58 Inițial, „cazuistica” a însemnat aplicarea la cazuri concrete a dogmelor bisericesti în cadrul teologiei scolastice și a dreptului medieval. Mai târziu epitetul de „cazuisti” s-a aplicat celor care folosesc argumente cu aparență de ingeniozitate și subtilitate pentru a susține teze false.

59 În anul 1902 al acelei ere, ziarele au atribuit lui George F. Baer (Personajul este real, și faptul pomenit de London este autentic. George Frederick Baer (1842-1914), președinte al unei companii carbonifere, a condus în 1902 lupta patronilor împotriva unei puternice greve a minerilor.), președintele lui Anthracite Coal Trust, enunțarea următorului principiu; „Drepturile și interesele muncitorilor urmează să fie ocrotite de creștinii pe care Dumnezeu, în nemărginita lui înțelepciune, i-a hărăzit să se bucure în aceasta țară de foloasele proprietății”.

60 Cuvântul societate este folosit aici în înțelesul său restrâns, lucru foarte obișnuit pe vremea aceea pentru a indica pe trântorii împopoțonați care nu munceau, ci numai se ghiftuiau din fagurii strânși de muncitori. Nici oamenii de afaceri și nici muncitorii nu aveau vreme sau ocazie să ia parte la reuniunile organizate în societate. Societatea era creația leneșilor avuți, care nu munceau și care în felul acesta își procurau un fel de amuzament.

61 În vremurile de atunci atitudinea bisericii era exprimată în cuvintele: „Aduceți-mi mie pângăriții voștri bani!”

62 În paginile numărului din 18 august 1906 al revistei Outlook (Săptămânal burghez american. A apărut între 1803 și 1935, bucurându-se de o largă răspândire mai cu seamă la începutul secolului.), un săptămânal de pe vremea aceea, sunt prezentate împrejurările în care un muncitor și-a pierdut brațul, aceste împrejurări fiind întru totul asemănătoare cu cele ale cazului Jackson, așa cum sunt ele expuse de Avis Everhard.

63 Compus din prefixul philo și din verbul elin manthanein, a învăța, filomat înseamnă „iubitor al științei”. În istorie sunt cunoscuți sub numele de filomați membrii unei societăți literare și patriotice fondate la Vilna în 1817 de un grup de studenți polonezi, printre care se număra și marele poet Adam Mickiewicz. Este probabil că de aici a împrumutat Jack London numele acestui capitol.

64 Pe vremea de-atunci mai dăinuia încă obiceiul de a încărca locuințele cu tot felul de nimicuri și vechituri fragile. Oamenii încă nu descoperiseră traiul lipsit de artificialitate. Locuințele lor erau un fel de muzee, și pentru menținerea curățeniei se cerea o muncă fără sfârșit. Demonul prafului devenise tiranul gospodinelor. Existau mijloace nenumărate pentru a colecta praful, dar mult prea puține pentru a-l îndepărta.

65 În Statele Unite, cuvântul „radical” nu este folosit în aceeași accepție ca în țările europene, adică pentru a desemna un curent politic reprezentând interesele micii burghezii și care formulează revendicări democratice parțiale în sânul societății burgheze, ci este atribuit exclusiv elementelor care manifestă o cât de vagă tendință revoluționară.

66 Anularea testamentelor ajunsese o trăsătură caracteristică a epocii. O dată cu acumularea de averi uriașe, problema hotărârii soartei acestor averi după moartea celui care le acumulase devenise o problemă dintre cele mai chinuitoare. Întocmirea și anularea testamentelor au devenit atunci ocupații complimentare, ca fabricarea armelor și născocirea unor sisteme de apărare

adecvate. Avocații cei mai pricepuți în redactarea testamentelor erau solicitați pentru întocmirea unor acte de ultimă voință care să nu poată fi atacate. Numai că și aceste testamente erau totdeauna anulate, și foarte adeseori de înșiși avocații care le întocmiseră. Totuși, în sânul claselor avute se menținea încă iluzia că ar fi posibilă întocmirea unor testamente absolut inatacabile, iar în felul acesta, din generație în generație, clienții și avocații se lăsau înșelați de aceeași iluzie. Era vorba de o strădanie asemănătoare cu cea a alchimiștilor medievali, care căutau solventul universal. (În evul mediu, când chimia nu se dezvoltase ca știință, alchimiștii își propuneau găsirea „pietrei filosofale”, substanță, bineînțeles fantezistă, capabilă să transforme metalele obișnuite în aur sau argint, găsirea „elixirului vieții”, capabil să asigure omului tinerețea veșnică, și a „solventului universal”, substanță în care toate corpurile să fie solubile.)

67 Colecție în care se publica o literatură palpitantă și amețitoare, menită să strecoare în rândurile clasei muncitoare păreri complet false cu privire la clasele parazitare.

68 Oamenii de pe vremea aceea erau sclavi ai cuvintelor. Joscicia unei astfel de robii este pentru noi de neconceput. Pentru oamenii de atunci cuvintele ascundeau în ele o magie mai puternică decât a oricărui scamator. În mințile lor domnea o asemenea zăpăceală și confuzie, încât rostirea unui singur cuvânt putea să răstoarne rezultatele unei vieți întregi de reflecție și cercetări serioase. Un astfel de cuvânt cu puteri magice era și adjectivul „utopic”. Simpla lui pronunțare putea zădărnici orice proiecte, indiferent cât de bine gândite și puse la punct, privitoare la îmbunătățirea ori regenerarea situației economice. Mulțimi întregi de oameni cădeau în delir la auzul unor expresii cum ar fi „un ban cinstit”, ori „cu coșnița plină”. Scornirea unor astfel de expresii era socotită trăsătură de geniu.

69 Inițial, detectivi particulari (Cuvântul acesta, ajuns substantiv comun, se trage de la numele unui detectiv particular din Chicago, Allan Pinkerton (1819-1894), care a intrat în slujba marilor capitaliști pentru a lupta cu mijloace tâlhărești împotriva organizațiilor sindicale ale muncitorilor.), care s-au transformat însă repede în slugi înarmate ale capitaliștilor, devenind în cele din urmă mercenari ai oligarhiei.

70 Legenda biblică spune că Irod, regele Iudeii, temându-se că noul născut cu numele de Isus ar fi merit să-l alunge de pe tron, a dat poruncă oștenilor săi să ucidă toți copiii din Betleem mai mici de doi ani.

71 Caius Cilnius Maecenas (63 î.e.n. – 3 e.n.), nobil roman, favorit al împăratului August și protector al artiștilor din vremea sa. Numele lui Mecena a ajuns să simbolizeze dragostea și sprijinul acordat artelor.

72 Medicamentele brevetate erau de fapt minciuni brevetate, care însă, la fel cu amuletele și indulgențele din evul mediu, îi înșelau pe oameni. Singura deosebire consta în aceea că medicamentele brevetate erau mult mai dăunătoare și mult mai scumpe.

73 Chiar până în anul 1912 din era creștină, marea majoritate a populației continua să mai creadă că ea conduce țara, datorită dreptului de vot. În realitate, însă, țara era condusă de așa-numitele grupări politice. La început, șefii acestor grupări storceau de la marii capitaliști uriașe sume de bani pentru a vota legi favorabile companiilor; în scurtă vreme, însă, marii capitaliști și-au dat seama că e mai ieftin să ia în stăpânire așa-zisele grupări politice și să acorde simbrie șefilor acestor coterii.

74 Organ judecătoresc suprem din S. U. A., ai cărui membri sunt numiți de președinte. Slujește interesele marilor capitaliști.

75 Marile companii de drum de fier foloseau pe scară largă sistemul mituirii politicienilor și a anumitor funcționari prin acordarea de permise gratuite de călătorie.

76 Într-o carte publicată la 1906 sub titlul Sărăcie, Robert Hunter a arătat că la data respectivă în Statele Unite trăiau în sărăcie zece milioane de oameni.

77 Potrivit recensământului efectuat în Statele Unite în anul 1900 (ultimul ale cărui rezultate au fost date publicității), numărul copiilor care munceau în fabrici se ridica la 1.752.187.

78 Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), vestit iluminist și democrat francez, ideolog al păturilor mic-burgheze care luptau împotriva absolutismului. Criticând societatea feudală, J. J. Rousseau arată că inegalitatea dintre oameni a luat naștere datorită apariției proprietății private. Considerând că în orânduirea primitivă, pe care el o numește „Starea naturală”, oamenii nu au cunoscut inegalitatea, asuprirea, mizeria și sălbăcia moravurilor, Rousseau a idealizat această orânduire, socotind-o în mod greșit superioară celei feudale.

79 Caius Plinius Secundus (23-79), cunoscut sub numele de Plinius cel bătrân sau Plinius naturalistul, filosof și naturalist, reprezentant al gândirii științifice din Roma antică, autor al Istoriei naturale în 37 de cărți.

80 Localitate situată în apropiere de Bruxelles unde, în 1815, Napoleon a fost definitiv înfrânt de armatele engleze și prusace. Waterloo a devenit simbolul unei înfrângerii care nu mai îngăduie nici o speranță de refacere.

81 Pentru a lămuri cât mai bine sensul acestor cuvinte, cităm din Dicționarul cinicului (1906 era creștină), întocmit de un anume Ambrose Bierce (Ziarist și scriitor american (1842-1914) de la care, pe lângă Dicționarul cinicului, au rămas povestiri din timpul războiului civil american și din viața locuitorilor Californiei. În scrierile sale realismul și critica socială se împletesc cu un umor amar.), mizantrop declarat și unanim recunoscut din acea epocă, următoarea definiție: „Obuz, s.

— Argument pregătit pentru a sluji în viitor ca răspuns la revendicările socialiștilor americani”.

82 Lanțurile de la picioare – sclavii africani și criminalii erau pe atunci ferecați în astfel de lanțuri. Sistemul nu a ieșit din uz decât de-abia după instaurarea erei Frăției între oameni.

83 Au existat totuși oameni care chiar mai înainte de asta începuseră să simtă amenințarea acelei umbre, deși – asemenea lui Everhard – nu bănuiau de ce natură este. John C. Calhoun (John Caldwell Calhoun (1782-1850), om de stat reacționar american, unul dintre fruntașii politici ai statelor din sud, dominate de stăpânii de sclavi. Afirmăția citată de Jack London se explică prin faptul că J C. Calhoun era adversar al burgheziei industriale și bancare dominante în statele din nord.) spusese: „În stat a apărut o forță mai mare decât poporul însuși, iar această forță este alcătuită din multe, felurite și puternice interese, adunate într-un singur mănunchi și strânse laolaltă prin forța de coeziune a imenselor depozite aflate în bănci”. Însuși marele umanist care a fost Abraham Lincoln (Abraham Lincoln (1809-1865), remarcabil om de stat burghez, președinte al Statelor Unite între 1861 și 1865. Sub guvernarea sa a fost înfrântă în cursul Războiului civil dominația plantatorilor sclavagiști din sud și a fost abolită sclavia.) a spus, cu puțin înainte de a fi asasinat: „Văd apropiindu-se, și chiar într-un răstimp foarte scurt, o criză care mă scoate din fire și mă face să tremur pentru viitorul țării mele... Marile companii s-au înscăunat la putere, va urma o eră de corupție în rândurile funcționarilor care dețin posturile cele mai înalte, iar cei a căror putere se bazează pe ban vor specula prejudecățile oamenilor de rând pentru a-și prelungi stăpânirea, până ce toate bogățiile țării vor încăpea în mâinile câtorva oameni și republica va fi lichidată.”

84 Cartea despre care este vorba, intitulată Economie politică și educație, a apărut chiar în acel an. Se mai păstrează din ea trei exemplare: două la Ardis și unul la Asgard. Lucrarea se ocupa în amănunțime cu unul dintre factorii care contribuiau la menținerea ordinii sociale stabilite, cea capitalistă, și anume cu modul de organizare a învățământului. Cartea în întregul ei era o bine construită și strivitoare acuzație împotriva sistemului general de educație, care dezvolta în mințile elevilor și studenților numai ideile favorabile ordinii capitaliste, excluzând cu strășnicie orice idei potrivnice, declarate subversive. La vremea ei cartea a stârnit senzație și a fost imediat interzisă și distrusă de oligarhie.

85 Legende evanghelice povestesc că în locul numit Ghetsemane ar fi început pătimirile lui Cristos.

86 După legenda biblică, rămânând văduvă, Ruth a refuzat să mai locuiască în țara Moabului, la neamurile sale, și și-a urmat soacra în țara Iudeii, la neamurile bărbatului răposat.

87 Nu există nici un indiciu cu privire la numele întreg al organizației desemnate prin aceste inițiale.

88 Cu feribotul se putea ajunge în câteva minute de la Berkeley la San Francisco. Aceste două orașe, ca și celelalte așezări de pe țărmul golfului, alcătuiau, de fapt, o singură comunitate.

89 Conform legendelor evanghelice, înainte de a se converti la creștinism, apostolul Pavel se numea Saul și era un prigonitor al creștinilor. Mergând însă odată spre Damasc, i s-a arătat Isus și l-a făcut apostol al său.

90 Este vorba de Oscar Wilde (Fără a nega existența unor valori artistice și a unor elemente realist-critice în opera scriitorului englez Oscar Wilde (1856-1900), trebuie totuși arătat că el a fost la vremea sa unul dintre reprezentanții decadentismului.), unul dintre marii maestri ai cuvântului din secolul al XIX-lea al erei creștine.

91 Sonetul citat este intitulat Eastern Day (Zi de Paști).

92 Arteră principală a orașului San Francisco, la sudul căreia se află cartierele sărăcimii.

93 La care invitații, oameni preocupați numai de măruntele lor interese de afaceri, aveau să discute situația societății americane din zilele lor făcând bilanțul avantajelor și dezavantajelor personale.

94 Comitat în California.

95 Prețuri de desfacere reduse la nivelul celui de cost, sau chiar sub nivelul acestuia. Procedând astfel, o companie mai puternică putea vinde în pierdere mai multă vreme decât una mai slabă, reușind astfel s-o înlătore de pe piață. Acest procedeu devenise uz comun în cadrul concurenței.

96 În perioada respectivă s-au făcut multe încercări de a organiza într-un partid politic pe fermierii amenințați cu pieirea. (Și de astă dată London se întemeiază pe fapte reale. Ca urmare a mării crize economice din 1873, fermierii americani și mai ales cei din statele vestice s-au străduit să se organizeze într-un partid politic. Astfel au luat naștere în ultimele decenii ale veacului trecut așa numitele Farmers'Grange (denumire folosită de London și tradusă prim „Liga fermierilor”), Farmers'Alliance, partidul Greenback și partidul popular. Cele două din urmă au reușit să obțină și unele succese electorale.) Țelul acestui partid era să distrugă trusturile și marile companii printr-un sistem legislativ foarte drastic. Dar toate încercările de acest fel au eșuat.

97 Primul mare trust care a reputerat însemnate succese, deși a luat ființă cu aproape o generație înaintea celorlalte.

98 Cel mai mare concern petrolifer din lumea capitalistă, înființat în 1870 și aparținând familiei Rockefeller.

99 Faliment – o ciudată instituție juridică, potrivit căreia un întreprinzător ruinat în cadrul concurenței putea să scape de datorii. Rostul acestui sistem era să atenueze brutalitatea luptei pentru existență în care pe atunci oamenii se sfâșiau unii pe alții, literalmente cu ghearele și cu dinții.

100 Jack London se referă la așa-numita mișcare a „luddiților”, una dintre primele forme de luptă ale proletariatului industrial, care în veacul al XVIII-lea s-a răspândit în principalele centre textile din Anglia. Neînțelegând că șomajul de masă și pauperizarea muncitorilor sunt o consecință a sistemului capitalist de folosire a mașinilor și nu a mașinilor în sine, muncitorii textiliști au început să distrugă mașinile, împotriva lor capitaliștii au luat măsuri dintre cele mai nemiloase, inclusiv pedeapsa cu moartea.

101 Legenda biblică spune că luptând împotriva amoriților la cetatea Ghibeon, Josua, rege al Iudeei l-ar fi rugat pe dumnezeul iudeilor (Iehova) să

oprească în loc soarele și luna pentru a-i măcelări pe dușmani, și că Iehova ar fi oprit în loc soarele aproape o zi întreagă.

102 Sistemul parlamentar din S U. A. Este bicameral, alcătuit din Camera reprezentanților și Senat. Când acestea două lucrează în ședințe comune capătă denumirea de Congres.

103 Aceste două cuvinte latine – cu care începe legea privitoare la inviolabilitatea persoanei adoptată de parlamentul englez în 1679 – desemnează astăzi în țările anglo-saxone principiul conform căruia nimeni nu poate fi arestat fără un ordin emis de instanțele judecătorești. Bineînțeles că spiritul și litera acestui principiu au fost și sunt sistematic încălcate de câte ori este vorba de apărarea intereselor clasei dominante.

104 Și de data aceasta Jack London înfățișează un fapt real. Garda civilă americană (The National Guard) a fost organizată pe plan federal și după reguli militare printr-o lege din 1903, al cărei raportor a fost senatorul Wiley.

105 În esență, afirmațiile lui Everhard sunt întemeiate, cu toate că data depunerii proiectului acestei legi pe biroul Camerei Reprezentanților este greșită. Proiectul a fost depus nu la 30 iulie, ci la 30 iunie. Buletinul Oficial al dezbaterilor parlamentare se păstrează la Ardis și, consultându-l, găsim referiri la legea respectivă pentru următoarele date: 30 iunie, 9, 15, 16 și 17 decembrie 1902 și 7 și 14 ianuarie 1903. Ignoranța dovedită de oamenii de afaceri care au luat parte la dîneu nu este de fel neobișnuită. Foarte puțini erau cei care aveau cunoștința de legea menționată. Un revoluționar cu numele de E. Untermann (E. Untermann – unul dintre fruntașii Federației americane a muncii care s-au străduit să treacă drept socialiști, dar în realitate au dus o politică de trădare a intereselor clasei muncitoare și de slujire a intereselor capitaliștilor.) a publicat la Girard, statul Kansas, în iulie 1908, o broșură referitoare la legea gărzii civile. Broșura a avut o circulație restrânsă printre oamenii muncii; în vremea aceea, însă, separația dintre clase se adâncise într-o asemenea măsură, încât cititorii aparținând clasei de mijloc nici n-au auzit pomenindu-se de broșura lui Untermann și n-au aflat de existența acestei legi.

106 Aici Everhard înfățișează limpede pricina tuturor mișcărilor muncitorești din vremea de atunci. În cadrul repartiției între muncă și capital a valorilor nou create, atât muncitorii, cât și capitaliștii doreau să-și însușească o parte cât mai mare cu putință. Această contradicție era de neîmpăcat. Atâta vreme cât a dăinuit sistemul capitalist de producție, conflictele dintre muncitori și capitaliști în legătură cu împărțirea noilor valori create s-au ținut lanț. Nouă spectacolul acesta ni se pare plin de ridicol, dar nu trebuie să uităm că avem avantajul de a trăi cu șapte secole mai târziu decât oamenii din vremea de atunci.

107 Cu puțină vreme înainte de anii când au avut loc aceste evenimente, un președinte al Statelor Unite, anume Theodore Roosevelt, a făcut următoarea declarație publică: „Este nevoie de un sistem de reciprocitate mult mai elastic și mai liberal în privința vânzării și cumpărării mărfurilor, pentru ca astfel să creăm posibilitatea de a plasa avantajos în străinătate întreaga supraproducție

a Statelor Unite”. Nu încapă îndoială că supraproducția pomenită aici nu reprezenta decât mărfurile rămase la dispoziția capitaliștilor după satisfacerea tuturor nevoilor și cerințelor lor. Tot în aceeași perioadă, senatorul Mark Hanna (Marcus Alonzo (1837-1904), cunoscut mai ales sub numele de Mark Hanna, om de afaceri și fruntaș al partidului republican.) a spus: „Producția anuală de mărfuri a Statelor Unite depășește cu o treime puterea lor de consum!” Un alt senator, pe nume Chauncey Depew (Chauncey Mitchell Depew (1834-1928), avocat și om de afaceri, membru marcant al partidului republican, slujitor al intereselor marilor companii de căi ferate.), arăta: „Poporul american produce în fiecare an mărfuri în valoare de două miliarde de dolari, pe care nu le poate consuma”.

108 Karl Marx, marele teoretician al socialismului. German de origine, a trăit în secolul al XIX-lea, fiind contemporan cu John Stuart Mill. Pentru noi este de necrezut că valoarea descoperirilor sale în domeniul economiei politice nu a fost recunoscută vreme îndelungată și că generații întregi de savanți și gânditori de seamă le-au luat în derâdere (Jack London comite aici o gravă greșală. Nu numai că îl pune pe Marx alături de un filosof pozitivist, cum a fost J. S. Mill, dar nici nu înțelege că marxismul a însemnat o revoluție în gândire și că devenise, încă de pe vremea lui, ideologia clasei muncitoare. De aceea presupunerile lui privitoare la „nerecunoașterea” descoperirilor lui Marx au fost total infirmate de istorie. La mai puțin de zece ani după apariția cărții lui London, ideile lui Marx au dus la cea mai radicală cotitură în istoria omenirii: Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, iar la mai puțin de o jumătate de veac, peste un miliard de oameni își construiesc o viață nouă, luminați de învățătura lui Marx.). Din pricina învățăturii sale a fost exilat din Germania și a murit ca exilat în Anglia.

109 Din raționamentele lui, Everhard atrage atenția în mod deosebit ideea că sistemul capitalist se va prăbuși simultan în toate țările, ceea ce reprezintă teza lui Marx și Engels elaborată pe baza analizei capitalismului preimperialist. După cum se știe însă, analizând capitalismul în stadiul imperialist, Lenin a demonstrat că victoria simultană a socialismului în toate țările este imposibilă, posibilă fiind victoria socialismului la început într-o singură țară sau un grup de țări, teză confirmată de istorie și de fapt susținută chiar de London în capitolele finale ale romanului.

110 Este cea mai veche mențiune a acestei expresii folosită pentru a desemna oligarhia.

111 Această împărțire în clase a societății americane prezentată de Everhard coincide întru totul cu cea alcătuită de Lucien Sanial, unul dintre statisticienii cei mai cunoscuți ai timpului acela. Pe baza recensământului efectuat în Statele Unite în anul 1900, el stabilește că, ținând seama de ocupațiile lor, numărul locuitorilor aparținând fiecărei categorii în parte este următorul: clasa plutocratică – 250.251; clasa de mijloc – 8.429.845; clasa proletarilor – 20.393.137.

112 Despre trustul Standard Oil și despre Rockefeller, care este stăpânul lui, vezi nota de la pagina 199.

113 Relativ destul de devreme, adică chiar de prin 1907, se știa că Statele Unite sunt cârmuite de unsprezece grupuri monopoliste, dar ulterior numărul acestora a fost redus, prin contopirea a cinci grupuri de magnați ai căilor ferate, care au fuzionat, formând o corporație unică a tuturor căilor ferate. Cele cinci grupuri contopite, dimpreună cu aliații lor politici și financiari, au fost: 1) grupul James J. Hill, care controla întreaga rețea din nord-vest; 2) grupul căilor ferate din Pennsylvania, condus din punct de vedere financiar de către Schiff și susținut de câteva mari bănci din Philadelphia și New York; 3) grupul Harriman, care-l folosea pe Frick drept avocat și pe Odell ca mână dreaptă în politică și care controla rețeaua de căi ferate din partea centrală a continentului și rețelele de pe coasta de sud-vest și de sud a Pacificului; 4) familia Gould, deținătoare a unui imens pachet de acțiuni ale companiilor de cale ferată și 5) familiile Moore, Reid și Leeds, cunoscute sub numele de „Clica din Rock Island”. Acești puternici oligarhi au apărut în cadrul luptei de concurență, dar au trebuit în mod fatal să pășească pe fâgașul concentrării producției și centralizării capitalului (Jack London folosește numele și situațiile reale ale unor mari capitaliști americani. Fuziunea despre care se vorbește în text nu a avut însă loc nici în modul și nici la vremea arătată de scriitor.).

114 Lobby – instituție specific americană, al cărei rost era să mituiască, să corupă și să intimideze pe membrii corpurilor legiuitoare, adică chiar pe oamenii presupuși a reprezenta interesele poporului.

115 Cu zece ani înainte de data la care Everhard a rostit aceste cuvinte, New York Board of Trade, organul Camerei de comerț din New York, a publicat un raport din care cităm: „Societățile de căi ferate controlează în chip absolut corpurile legiuitoare în majoritatea statelor federale; ele sunt acelea care îi aleg ori îi trântesc pe senatori, deputați și guvernatori în Statele Unite, dictând în fapt politica guvernului american”.

116 Rockefeller a pornit-o foarte de jos, dar a reușit ca prin mașinațiile cele mai viclene să pună pe picioare primul trust desăvârșit organizat, și anume pe cel cunoscut sub numele de Standard Oil. Nu ne putem opri să cităm câteva pagini remarcabile din istoria acelor timpuri, pentru a arăta în ce fel nevoia de a investi capitalurile libere acumulate din profiturile trustului Standard Oil a dus la distrugerea unui număr uriaș de mici capitaliști și a grăbit prăbușirea sistemului capitalist. David Graham Phillips (Ziarist și scriitor american (1867-1911) care a demascat cu vigoare moravurile putrede și corupția clasei dominante americane, arătând totodată viața de chin a muncitorilor din S. U. A.) a fost un scriitor radical din acea vreme, iar citatul de mai jos, care îi aparține, e luat dintr-un număr al săptămânalului Saturday Evening Post (Săptămânal american de mare tiraj, cu caracter literar și politic, înființat în 1821.), cu data de 4 octombrie, anul 1902 al erei creștine. Acesta este singurul exemplar din revista respectivă care s-a păstrat până în zilele noastre, dar după înfățișarea și conținutul său se poate trage o singură concluzie, și anume aceea

că era una dintre publicațiile periodice de mare tiraj ale vremii. Iată citatul: „Acum aproximativ zece ani cineva foarte competent și cu multă autoritate în materie a stabilit ca veniturile lui Rockefeller se cifrează la treizeci de milioane de dolari. Industria petroliferă nu-i mai oferea însă nici o posibilitate de investire remuneratorie a profiturilor sale. Și numai în contul lui John Davison Rockefeller se vărsa lunar uriașa sumă de două milioane de dolari. Din acest moment problema investirii profiturilor a devenit tot mai serioasă ajungând un adevărat coșmar. Profiturile din industria petroliferă creșteau, creșteau din ce în ce mai mult, în vreme ce posibilitățile de investire remuneratorie erau limitate, chiar mai limitate decât sunt astăzi. Nu datorită unui spirit de inițiativă foarte ascuțit și nici din dorința de a obține noi câștiguri au început Rockefellerii să se angajeze și în alte ramuri de afaceri în afară de petrol. S-au văzut siliți să procedeze așa împinși de valul mereu mai puternic al bogățiilor irezistibil atrase de magnetul monopolului lor. Și-au recrutat atunci un corp permanent de funcționari specializați în descoperirea și studierea posibilităților de noi investiții. Se spune că șeful acestui serviciu primea un salariu anual de 125.000 de dolari.

Prima incursiune a Rockefellerilor a fost făcută în domeniul căilor ferate. În 1895 au ajuns să stăpânească o cincime din rețeaua de căi ferate din întreaga țară. Ce companii stăpânesc astăzi și, de asemenea, ce companii au ajuns să controleze prin deținerea majorității acțiunilor? Sunt stăpânii atotputernici ai tuturor liniilor de cale ferată care radiază din New York, spre nord, spre răsărit și spre apus, cu excepția uneia singură, în care dețin acțiuni în valoare doar de câteva milioane. Au participat la principalele linii care pornesc din Chicago și domină mai multe linii care străbat până la Pacific. Tocmai voturile lor îi conferă atâta putere domnului Morgan, deși nu trebuie trecut cu vederea faptul că, în momentul de față, au mai multă nevoie ei de priceperea domnului Morgan decât are el de voturile Rockefellerilor, și îmbinarea acestor două elemente constituie baza unei adevărate comunități de interese.

Dar numai căile ferate nu puteau absorbi îndeajuns de repede irezistibilul șuvoi de aur. În scurt timp, venitul lunar realizat de John D. Rockefeller a crescut de la două milioane și jumătate de dolari la patru milioane, la cinci, la șase milioane pe lună, la șaptezeci și cinci de milioane de dolari anual. Petrolul lampant aducea profituri fabuloase, care nu cereau nici o investiție. În afara de asta, profiturile o dată investite produceau și ele multe milioane pe an.

Rockefellerii au început apoi să plaseze capitaluri în industria de gaz și electricitate, de îndată ce acestea au ajuns la stadiul în care puteau oferi siguranța investițiilor. Și iată că astăzi o mare parte dintre americani sunt siliți a-i îmbogăți pe Rockefellerii de îndată ce apune soarele, indiferent de sistemul de iluminare pe care-l folosesc. După aceea au pornit să acorde credite garantate cu ipotecă fermierilor. Se spune că acum câțiva ani, când un moment de prosperitate le-a îngăduit fermierilor să scape de ipotecă, John D. Rockefeller

a fost atât de mâhnit, încât a ajuns să verse lacrimi amare: opt milioane de dolari, pe care îi socotise bine plasați și în stare să-i aducă dobânzi însemnate ani și ani la șir, i-au bătut deodată la ușă, cerșind cu jale un nou adăpost. Această neașteptată sporire a necazurilor, izvorâte din nevoia de a găsi sporire pentru dividendele aduse de petrolul său, ca și pentru odraslele acestor dividende și odraslele odraslelor lor, era prea mult pentru liniștea sufletească a unui om și așa destul de chinuit... Rockefellerii și-au plasat atunci capitalurile în mine – de fier, de cărbuni, de cupru și de plumb; în alte întreprinderi industriale; în societățile de tramvaie; în împrumuturi federale, de stal și municipale; în societăți de navigație – pentru călători și pentru mărfuri – și în linii telegrafice; în proprietăți imobiliare, zgârie-nori, locuințe, hoteluri și blocuri pentru birouri; în societăți de asigurări și în bănci. În scurtă vreme n-a rămas literalmente nici un domeniu de activitate productivă în care să nu fi pătruns milioanele Rockefellerilor...

Banca Rockefellerilor – cunoscuta National City Bank – este de departe cea mai mare bancă din Statele Unite. În lumea întreagă nu-i întrecută decât de Banca Angliei și Banca Franței. Depunerile la această bancă depășesc în medie suma de o sută de milioane de dolari pe zi, și ea domină piața creditelor la vedere, ca și bursa din Wall Street. Dar National City Bank nu e singura lor bancă; ea nu este decât banca cea mai importantă din rețeaua de bănci ale Rockefellerilor, care numără paisprezece bănci și mari societăți de administrare a hârtiilor de valoare din New York, precum și alte bănci puternice și influente în fiecare mare centru financiar al țării.

John D. Rockefeller deține acțiuni Standard Oil evaluate la cursul zilei la o sumă între patru și cinci sute de milioane de dolari. Are investite o sută de milioane de dolari în trustul oțelului (Trustul oțelului a fost creat în 1901 de grupul Morgan.), cam tot pe atât într-o singură societate de căi ferate din vest, jumătate din suma asta într-o a doua, și așa mereu, și mereu, și mereu mai departe, până ce mintea refuză să mai rețină lista atâtor bogății. Venitul lui pe anul trecut s-a ridicat la circa o sută de milioane de dolari și este îndoielnic dacă veniturile tuturor Rothschildzilor (Dinastie de magnați ai finanțelor întemeiată de Meyer Amschel Rotschild (1743-1812) din Frankfurt-pe-Main. La începutul secolului trecut, fiii lui M. A. Rothschild au întemeiat case de bancă la Viena, Londra și Paris, realizând profituri fabuloase de pe urma împrumuturilor acordate statelor din Europa în timpul războaielor napoleoniene și în perioada care a urmat. Ramura de la Londra a dobândit un rol precumpănitor în lumea financiară internațională în perioada imperialistă, iar cea franceză și-a făurit o considerabilă putere în industrie, ambele având astăzi legături strânse cu cele mai de seamă grupuri monopoliste din S. U. A.) adunate laolaltă ar da o sumă mai mare. Și acest venit crește neconținut și în salturi.”

117 Agenție de presă din S. U. A., înființată în 1848.

118 Apel la rațiune, una dintre cele mai de seamă publicații muncitorești americane de la începutul secolului nostru. În septembrie 1912, când acest

săptămânal a anunțat că a ajuns la un tiraj de aproape un milion de exemplare, Lenin a scris în Pravda un articol special, intitulat Succesele muncitorilor americani.

119 Sutele negre erau bande reacționare organizate de putredul regim autocrat în timpul revoluției ruse. Acestea atacau grupurile de revoluționari și, de asemenea, atunci când socoteau momentul potrivit, devastau și incendiau, cu scopul de a furniza autocrației țariste un pretext pentru folosirea trupelor de cazaci.

120 Sub regimul capitalist asemenea perioade de criză erau pe atât de inevitabile, pe cât de absurde. Belșugul aducea totdeauna după sine nenorociri. Acest lucru se datora bineînțeleș profiturilor uriașe acumulate de capitaliști și care nu puteau fi consumate, creând astfel o supraproducție de mărfuri.

121 Spărgătorii de grevă – aceștia erau în ceea ce privește menirea și rolul pur practic, ca și în toate privințele, cu excepția numelui pe care-l purtau, armata particulară a capitaliștilor. Organizați cu grijă și bine înarmați, erau ținuți totdeauna în stare de alarmă, pentru a putea fi transportați cu trenuri speciale în orice punct al țării unde muncitorii declarau grevă sau erau aruncați pe drumuri de către capitaliști, când aceștia închideau porțile fabricilor. Numai asemenea vremuri stranii au putut da naștere unor figuri cum a fost aceea a lui Farley, un vestit comandant de spărgători de grevă, care, în 1906, a străbătut cu trenuri speciale Statele Unite de la un ocean la celălalt, pornind din New York și ajungând la San Francisco, dimpreună cu o armată de două mii cinci sute de oameni complet înarmați și echipați, cu unicul scop de a sparge greva muncitorilor de la tramvaie din San Francisco. Un astfel de act reprezenta o violare flagrantă a legilor țării. Faptul că o asemenea crimă, ca și mii de alte crime similare, rămânea nepedepsită dovedește în ce măsură justiția devenise o simplă unealtă servilă, la dispoziția plutocrației.

122 Țarcuri de vite – cu prilejul unei greve a minerilor din Idaho, care a avut loc către sfârșitul secolului al XIX-lea, s-a întâmplat ca mare parte dintre greviști să fie închiși de armată într-un țarc de vite. Atât metoda, cât și expresia au rămas în uz și în secolul al XX-lea.

123 Numai numele lor a fost importat din Rusia, nu și ideea. Sutele negre reprezentau o formă de organizare superioară a agenților secreți ai capitaliștilor, iar necesitatea lor s-a ivit în cursul luptelor de clasă din veacul al XIX-lea. În această privință nu încapă nici o îndoială. Acest adevăr este confirmat de o autoritate mai puțin calificată decât aceea a lui Carrol D. Wright, fost cândva ministrul muncii al Statelor Unite. În cartea sa, intitulată Luptele muncitorești, se pot citi următoarele: „În cursul unora dintre marile greve de importanță istorică, patronii înșiși au pus la cale acte de violență”. Tot din cartea sa mai reiese că uneori fabricanții s-au străduit să provoace greve numai și numai pentru a putea scăpa de prisosul de mărfuri; că patronii au incendiat de multe ori vagoanele de marfă, în cursul grevelor de la căile ferate, cu scopul de a mări haosul. Sutele negre s-au format prin organizarea acestor agenți

secreți ai capitaliștilor; tot ei s-au transformat mai târziu în acea teribilă armă a oligarhiei – agenții provocatori.

124 Wall Street – numele vine de la o stradă din vechiul New York pe care se afla sediul bursei și unde, datorită haosului economic ce domnea pe atunci, era cu puțință ca toate averile țării să fie traficate pe sub mână.

125 Unul din primele vase care, după descoperirea lumii noi, au adus coloniști în America (Coloniștii veniți cu vasul Mayflower au întemeiat în decembrie 1620 cea dintâi așezare din Noua Anglie, orașul New Plymouth.). Vreme îndelungată descendenții acestor străvechi coloniști s-au fâlit cu spița neamului lor. Cu timpul, însă, încrucișându-se cu alte familii din Statele Unite ale Americii, sângele coloniștilor de pe Mayflower a ajuns să curgă în vinele tuturor locuitorilor țării.

126 Autorul acestui poem va rămâne în veci necunoscut. Versurile de mai sus reprezintă tot ce a putut ajunge până la noi.

127 Mâncare mexicană, la care se face uneori aluzie în literatura vremii. Se bănuiește că era puternic condimentată. Nu ni s-a păstrat nici o rețetă. (Mâncarea mexicană denumită tamale este un amestec de porumb măcinat gros, ardei și tocătură de carne, preparată cu ulei și încălzită la aburi.)

128 William Randolph Hearst – tânăr milionar din California, care ajunsese într-o vreme cel mai puternic proprietar de ziare din țară (Familia Hearst controlează și astăzi unul dintre cele mai puternice monopoluri din S. U. A., care editează 18 ziare și 13 reviste dintre cele mai răspândite în Statele Unite. În afară de acestea, concernul stăpânit de familia Hearst posedă o rețea de posturi de radio și televiziune, una dintre principalele agenții de presă (International News Service) și controlează o companie financiară cu întinse legături internaționale (American Trust Company). Toate publicațiile și organele de presă ori radio ale concernului fac o propagandă susținută în favoarea politicii imperialiste a cercurilor agresive americane.). Ziarele lui apăreau în toate orașele mari și se adresau claselor mijlocii pe cale de dispariție și proletariatului. Reușise să-și creeze atât de mulți simpatizanți, încât la un moment dat a pus stăpânire pe bătrânul partid democrat, care de multă vreme nu mai era democrat decât cu numele. Programul lui politic îmbina în mod demagogic un socialism de paradă, golit de conținut, cu un soi de hibrid de capitalism mic-burghez. Alcătuit din alăturarea unor elemente fundamentale contradictorii, curentul politic inițiat de Hearst a fost de la început lipsit de orice perspectivă, cu toate că pentru o scurtă perioadă a constituit o sursă de serioasă îngrijorare pentru plutocrație.

129 În acele vremuri de cumplit haos economic, cheltuielile pentru reclamă se ridicau la sume fabuloase. Întrucât concurența nu avea loc decât între micii capitaliști, numai ei foloseau reclama. În sectoarele în care activau trusturile neexistând nici un fel de concurență, acestea nu aveau nevoie de reclamă.

130 Distrugerea micilor proprietari de pământ din Roma antică s-a desfășurat într-un ritm cu mult mai lent decât ruinarea fermierilor și micilor

capitaliști americani. Și nici nu este de mirare, fiindcă în societatea romană nu acționau forțe motrice comparabile cu cele existente în secolul al XX-lea.

Mulți fermieri, mânați de o dementă lăcomie de pământ, s-au arătat gata să se întoarcă la viața primitivă și au încercat să scape de ruină abținându-se de la orice relații cu piața. Nu vindeau nimic, nu cumpărau nimic. Între ei a început să se înfiripeze un sistem primitiv de troc. Au avut de îndurat multe lipsuri și greutăți, dar au persistat totuși în această atitudine. Exemplul lor a determinat în fapt crearea unui curent. Felul în care au fost înfrânți a fost unic în felul său, dar simplu și logic. Plutocrații, datorită faptului că aveau în mână guvernul, le-au mărit impozitele. Aici se afla punctul vulnerabil din armura fermierilor. Necumpărând și nevânzând nimic, n-aveau cum își procura bani, și, în cele din urmă, pământul le-a fost vândut pentru acoperirea impozitelor.

131 Aceste zgomote surde s-au făcut auzite mult timp. Chiar într-o vreme foarte îndepărtată, încă în anul 1906 al erei creștine, un englez, și anume lordul Avebury (John Lubbock, lord Avebury (1834-1913), arheolog, naturalist și politician liberal englez, inițiator al mai multor măsuri reformiste burgheze adoptate de parlamentul englez.), a rostit în Camera Lorzilor următoarele: „Neliniștea din Europa, răspândirea socialismului și răuprevestitoarea creștere a anarhismului sunt avertismente date guvernului și claselor stăpânitoare pentru a le atrage atenția asupra faptului că situația claselor muncitoare din Europa a devenit insuportabilă, și, dacă se dorește evitarea revoluției, trebuie luate măsuri serioase în vederea măririi salariilor, a reducerii orelor de muncă și a micșorării prețurilor la articolele de primă necesitate”. Wall Street Journal (Organ al marilor trusturi financiare din S. U. A.), organ de presă al agențiilor de Bursă, a comentat astfel discursul lordului Avebury: „Cuvintele acestea au fost rostite de un aristocrat și un membru al celui mai conservator corp legislativ din întreaga Europă. Ele devin deci cu atât mai semnificative și cuprind idei de economie politică mai valoroase decât cele care pot fi găsite în majoritatea cărților. Sună ca un semnal de alarmă: Luați seama, domnilor de la Ministerul de Război și de la Ministerul Marinei!”

Iată ce scria, în aceeași vreme, Sydney Brooks, un american, în revista Harper's Weekly (Revistă politică și literară ilustrată burgheză; a apărut între 1857 și 1916): „La Washington n-ai să auzi niciodată pomenindu-se de socialiști, Și de ce ai auzi? În țara asta, politicienii sunt totdeauna ultimii care observă ce se petrece sub nasul lor. Desigur că au să facă haz pe socoteala mea dacă le voi prezice, și le-o prezic cu toată hotărârea, că la viitoarele alegeri prezidențiale socialiștii vor întruni peste un milion de voturi.”

132 La începutul secolului al XX-lea al erei creștine, organizația internațională a socialiștilor și-a formulat în sfârșit politica în legătură cu războaiele (Este desigur vorba de Congresul socialist internațional de la Stuttgart (august 1907) care, datorită luptei purtate de Lenin și Rosa Luxemburg, a adoptat o rezoluție în problema războiului. Această rezoluție prevedea că în caz de război agitația trebuie îndreptată nu numai spre încetarea războiului, ci și spre folosirea războiului, devenit inevitabil, pentru a

grăbi răsturnarea dominației de clasă a burgheziei.). În rezumat această politică era: Pentru ce oare muncitorii dintr-o țară s-ar război cu muncitorii din altă țară spre unicul folos al stăpânilor capitaliști?

În anul 1905 al erei creștine, la 21 mai, când era gata să izbucnească un război între Austria și Italia, (La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului nostru, mișcarea iredentistă italiană, mișcare naționalistă care sub lozinca alipirii la Italia a tuturor teritoriilor locuite de italieni urmărea scopuri imperialiste, a dat naștere la numeroase incidente diplomatice, creând nu o dată primejdia izbucnirii unui război între Italia și imperiul austro-ungar, care stăpânea orașul Trieste. Conferința socialiștilor din cele două țări, întrunită la Trieste în 1905, a condamnat iredentismul și a amenințat cu greva generală în cazul când guvernele respective ar declara război.) socialiștii din Italia și Austro-Ungaria au organizat o conferință la Trieste și au amenințat cu greva generală a muncitorilor din amândouă țările în cazul când s-ar declara război. Aceeași situație s-a repetat în anul următor, când, din pricina așa-numitei „afaceri marocane”, (În anul 1905 a izbucnit un conflict între Franța și Germania, care amândouă vroiau să acapareze Marocul și să-l transforme în colonie. Acest conflict a fost aplanat prin conferința de la Algeciras (1906), la care au participat Franța, Germania, Anglia și Spania.) Franța, Germania și Anglia au fost pe punctul de a porni război.

133 În vremea când a fost scris Călcâiul de fier exista un „Birou socialist Internațional” cu sediul la Bruxelles, înființat prin hotărârea Congresului din 1900 al Internaționalei a II-a. Jack London nu a prevăzut trădarea rușinoasă a liderilor social-șoviniști ai liderilor Internaționalei a II-a care i-au ajutat pe capitaliști să pornească măcelul din 1914.

134 Citat din Capitalul (Vezi Karl Marx – Capitalul, vol. I. ESPLP 1957, pag. 757).

135 Jack London folosește aici termenul de Co-operative Commonwealth, ceea ce dovedește încă o dată strânsa legătură pe care a păstrat-o permanent cu evenimentele și faptele contemporane lui, căci prin 1906 a existat în America o grupare de socialiști care alcătuiseră un proiect utopic de colonizare a anumitor state din vest unde să creeze o societate numită Brotherhood of the Co-operative Commonwealth (Frăția statelor populare cooperatiste).

136 În sistemul constituțional din S. U. A. Alegerile au loc în luna noiembrie, iar cei aleși își ocupă posturile respective în luna ianuarie a anului următor.

137 Este vorba despre cartea lui W. J. Ghent, Feudalismul mărinimos, publicată în anul 1902 al erei creștine. S-a afirmat totdeauna că Ghent ar fi fost acela care ar fi dat marilor capitaliști ideea organizării oligarhiei. (La începutul secolului, în cartea pomenită de London, W. J. Ghent s-a ridicat împotriva socialiștilor care socoteau că victoria socialismului este inevitabilă, afirmând că în loc de socialism se va instaura un soi de nou feudalism, dominat tot de capitaliști, și în care muncitorii vor fi legați de mașini așa cum iobagii fuseseră cândva legați de pământ.) Această părere a persistat în

literatură de-a lungul celor trei secole cât a ținut era Călcâiului de fier, și chiar în primul veac al erei Frăției între oameni. Astăzi, deși s-a dovedit netemeinicia acestei opinii, nu putem decât să constatăm și să regretăm faptul că Ghent rămâne nevinovatul cel mai hulit din întreaga istorie.

138 Iată câteva exemple din care se poate vedea limpede atitudinea potrivnică muncitorilor adoptată constant de tribunale:

În regiunile cu mari exploatări carbonifere, copiii erau folosiți pe scară largă la muncile din mină. Muncitorii au reușit ca în anul 1905 al erei creștine să impună corporilor legiuitoare ale statului Pennsylvania o lege prin care se hotăra că, pentru stabilirea vârstei copiilor, în afară de jurământul părinților, mai era nevoie și de unele acte, printre care și certificate școlare. Legea aceasta a fost însă imediat declarată neconstituțională de către tribunalul comitatului Luzerne, pe temei că ar viola cel de al paisprezecelea amendament, (Cel de al paisprezecelea amendament adus Constituției S. U. A. Prevede că statele federale nu pot adopta măsuri care să reducă drepturile legale ale cetățenilor și că toți cetățenii, fără nici o deosebire, sunt egali în fața legii. Această normă constituțională a fost și este călcată în picioare ori de câte ori se află în joc interesele capitaliștilor.) întrucât ar face discriminări între persoane aparținând uneia și aceleiași categorii, adică între copiii mai mici și mai mari de paisprezece ani. Tribunalul Suprem al statului a confirmat această sentință.

În anul 1905 al erei creștine, tribunalul statului New York, în sesiune specială, a declarat neconstituțională legea prin care se interzicea ca minorii și femeile să muncească în fabrici după ceasurile nouă seara; temeiul invocat a fost acela că o astfel de lege ar fi „legislație cu caracter de clasă”.

Brutarii din vremea aceea erau siliți să muncească până la epuizare. Organul legislativ al statului New York a adoptat o lege prin care munca în brutării era limitată la zece ore pe zi. În anul 1906 din era creștină, Tribunalul Suprem al Statelor Unite a hotărât însă că această lege este neconstituțională. În motivare se spunea, printre altele: Nu există nici un motiv temeinic pentru a justifica o știrbire a libertății personale sau a libertății convențiilor dintre părți prin limitarea orelor de muncă în profesiunea de brutar.

139 James Farley – cunoscut spărgător de grevă din epoca respectivă, aventurier fără scrupule, dar de o incontestabilă destoinicie. A urcat foarte sus pe scara socială, în era Călcâiului de fier, promovând în cele din urmă în rândurile oligarhiei. A fost asasinat în 1932 de Sarah Jenkins, al cărei soț fusese ucis mișelește cu treizeci de ani mai înainte de către spărgătorii de grevă din banda lui Farley.

140 Everhard dovedește o remarcabilă putere de previziune a dezvoltării sociale. Ca și cum ar fi fost vorba despre evenimente trecute, el vorbește cu toată siguranța despre trădarea sindicatelor privilegiate, despre apariția și decăderea lentă a castelor muncitorești, ca și despre lupta dintre oligarhia în declin și castele muncitorești pentru cucerirea uriașului aparat de stat de pe vremea lor.

141 Este just că dezvoltarea deplină a artei este condiționată de eliberarea ei de sub povara „preferințelor burgheze”. Este greșită însă presupunerea că sub oblăduirea oligarhiei arta ar putea să prospere, deoarece sub regim oligarhic artiștii rămân mai departe dependenți de sacul cu bani al clasei posedante.

142 Puterea de previziune a lui Everhard este de-a dreptul uimitoare. Mai înainte ca gândul construirii orașelor-miniere Ardis și Asgard să fi mijit măcar în mintea oligarhilor, el și le-a imaginat și a înțeles necesitatea inexorabilă a construirii lor.

143 Trebuie subliniat că din. Ziua în care a făcut această profeție s-au scurs cele trei secole ale domniei Călcâiului de fier și apoi primele patru veacuri Ale Frăției între oameni, dar profeția lui Everhard s-a împlinit: astăzi călătorim pe șoselele și locuim în orașele construite de oligarhie. Ce-i drept, noi construim orașe cu mult mai minunate, dar orașele-minune ale oligarhilor dăinuiesc încă, și chiar nota de față este scrisă la Ardis, unul dintre cele mai impunătoare orașe clădite pe atunci.

144 La acest târg rușinos cu oligarhia au participat toate sindicatele muncitorilor feroviari, și nu este lipsit de interes să arătăm că prima aplicație practică a politicii „împărțirii prăzii” a fost realizată, încă în secolul al XIX-lea al erei creștine, de un sindicat al muncitorilor feroviari, și anume de Frăția mecanicilor de locomotive. Vreme de douăzeci de ani, P. M. Arthur (P. M. Arthur este un personaj real. Izbutind să se cațere în fruntea sindicatului mecanicilor de locomotive, a trădat interesele muncitorilor, executând servil poruncile patronilor, spre a obține avantaje bănești pentru el și clica lui.) a fost „marele șef” al acestei frății. După greva muncitorilor de la căile ferate din Pennsylvania, în anul 1877 (În iulie 1877 a avut loc la Pittsburgh (statul Pennsylvania) o mare grevă a muncitorilor de la căile ferate. Patronii au reprimat-o cu mare cruzime, ucigând 26 de muncitori.), el a fost cel care a ticluit planul unei înțelegeri separate între Frăția mecanicilor de locomotive și patroni, înțelegere încheiată „pe cont propriu” și fără să țină în vreun fel seama de părerea celorlalte organizații muncitorești. Planul lui Arthur a avut mare succes, un succes întrecut doar de egoismul pe care-l dovedea. De aici a luat naștere și cuvântul „arthurizare”, care înseamnă tocmai încheierea unor târguri hrăpărețe cu privire la „împărțirea prăzii” între patroni și anumite sindicate. Cuvântul „arthurizare” a pus multă vreme în încurcătură pe etimologiști, dar acum problema originii lui este, nădăjduim, pe deplin elucidată.

145 Muncitori cu brațele (cuvânt din limba hindi).

146 Membrii castei militare privilegiate din Japonia feudală.

147 Aluzie ironică la un verset din Apocalips.

148 Adică la sesiunea Camerei Reprezentanților, în care Ernest Everhard fusese ales.

149 Albert Pocock – vestit spărgător de grevă de pe acea vreme, care, până în ultima zi a vieții, a reușit să-i țină la respect pe toți muncitorii din bazinele carbonifere ale țării. Funcțiile lui au fost preluate de fiul său, Lewis

Pocock, și apoi vreme de încă cinci generații acest remarcabil neam de vătafi de sclavi a domnit asupra muncitorilor din minele de cărbuni. Pocock cel bătrân, cunoscut și sub numele de Pocock I, a fost descris în chipul următor: „Un cap îngust și prelung, pe jumătate încercuit de ciucuri de păr castaniu-cărunt, cu bărbie brutală și umerii obrazilor mult ieșiți în afară... palid la față, cu ochi spălăciți, glas spart și mișcări furișe”. Născut din părinți de condiție modestă, a fost mai întâi canagiu, apoi s-a angajat ca detectiv particular la o societate de tramvaie, mai pe urmă evoluând treptat, până ce a ajuns ca singura-i meserie să fie aceea de spărgător de grevă. Pocock al V-lea, ultimul din neam, a sfârșit într-o hală de pompe, aruncat în aer de o bombă cu prilejul unei revolte mărunte a minerilor din teritoriile indiene. Această întâmplare s-a petrecut în anul 2073 al erei creștine.

150 Aceste grupe de luptă, organizate în mare măsură după pilda unităților de luptă create în timpul revoluției ruse (Afirmația constituie încă o mărturie a admirației lui Jack London pentru lupta proletariatului rus și a convingerii sale că oamenii muncii din toate țările lumii au de tras prețioase învățăminte de pe urma primei revoluții ruse. Este însă bine știut că partidul bolșevic, conducătorul luptei proletariatului din Rusia, nu a organizat niciodată astfel de „grupe de luptă” care să desfășoare o activitate cu caracter terorist.) au existat în ciuda eforturilor continue ale Călcâiului de fier, de-a lungul tuturor celor trei secole de dominație a oligarhiei. Alcătuite din bărbați și femei însuflețiți de cele mai înalte idealuri și netemători de moarte, grupele de luptă au avut o influență uriașă, domolind cruzimea sălbatică a stăpânilor. Activitatea lor nu se limita la lupta ascunsă împotriva agenților secreți ai oligarhiei. Oligarhii înșiși erau uneori siliți să asculte de poruncile acestor grupe și adesea, în caz de nesupunere, erau pedepsiți cu moartea, același lucru petrecându-se și cu subordonații oligarhiei, atât ofițerii din armată, cât și conducătorii castelorum muncitorești.

Sentințele rostite de acești răzbunători organizați erau aspre, dar totdeauna drepte și nepărtinitoare. Nu pronunțau niciodată hotărâri pripite. Orice vinovat încăput pe mâna lor era judecat cu atenție, acordându-i-se posibilitatea de a se apăra. Neexistând altă soluție, mulți oameni au fost judecați și condamnați în lipsă, așa cum s-a întâmplat cu generalul Lampton în anul 2138 al erei creștine. Generalul Lampton, probabil cel mai crud și mai setos de sânge dintre toți mercenarii Călcâiului de fier, a fost informat că grupele de luptă l-au judecat, l-au găsit vinovat și l-au condamnat la moarte, dar asta numai după ce fusese mai înainte în trei rânduri avertizat să înceteze barbariile și cruzimile de tot felul folosite împotriva proletariatului. Aflând de această condamnare, generalul Lampton și-a luat cele mai strașnice măsuri de apărare care se puteau închipui. Anii treceau, iar grupele de luptă nu izbuteau să-și ducă la îndeplinire sentința. Un tovarăș după altul, atât bărbați cât și femei, dădeau greș în încercările lor, fiind executați prin metodele cele mai barbare de către oligarhie. Tocmai în cazul generalului Lampton răstignirea a fost din nou proclamată metodă legală de execuție. În cele din urmă, totuși,

condamnatul a fost răpus, de mâna Madelinei Provence, o fată firavă de șaptesprezece ani, care, pentru a-și putea împlini misiunea, a slujit vreme de doi ani în palatul generalului drept croitoreasă în casă. Această eroină a fost supusă la regim celular și a murit în pușcărie după nenumărate torturi înspăimântătoare, dar astăzi, turnată în bronz nepieritor, domină Panteonul Frăției din orașul-minune Serles.

Noi cei de astăzi, care n-am avut cum vedea cu ochii vărsări de sânge, nu trebuie să-i judecăm cu asprime pe eroii grupelor de luptă. Ei și-au jertfit viața pentru binele omenirii, au fost totdeauna gata de orice sacrificiu, dar necesități imperioase i-au silit să verse sânge în niște vremuri crâncene ca acelea. Grupele de luptă au fost singurul ghimpe din coasta Călcâiului de fier, de care acesta niciodată nu s-a putut scăpa. Everhard a fost părintele acestei ciudate armate, iar marile ei succese, dimpreună cu existența-i prelungită vreme de trei veacuri, dovedesc înțelepciunea organizatorului, ca și soliditatea temelior așezate de el și pe care au continuat să clădească generațiile următoare. Fără a căuta nicidecum să micșorăm importanța aportului pe care l-a adus ca teoretician și conducător al revoluției, socotim că organizarea grupelor de luptă trebuie considerată cea mai de seamă realizare a lui Everhard.

151 Condiții asemănătoare au existat în India subjugată de britanici de-a lungul celui de al XIX-lea secol al erei creștine. Băștinașii piereau de foame cu milioanele, în vreme ce stăpânii le jefuiau rodul muncii, risipindu-l în serbări grandioase și maimuțări stupide. În epoca noastră luminată avem deci toate motivele să ne rușinăm de faptele strămoșilor. Singura mângâiere posibilă constă în a privi lucrurile de la o înălțime filosofică. Trebuie să considerăm etapa capitalistă din procesul dezvoltării sociale ca pe una similară celei în care omul se afla încă la stadiul de maimuță. Pornind de la murdăria și ticăloșia caracteristică formelor nediferențiate ale vieții organice, omenirea nu putea să nu treacă și prin aceste etape. Era inevitabil ca anumite rămășițe ale acestei murdării și ticăloșii să însoțească încă multă vreme ființa umană și să nu poată fi scuturate cu ușurință.

152 Oamenii abisului – expresie făurită de scriitorul H. G. Wells (Scriitor și publicist englez (1866-1946), cunoscut mai ales ca autor de romane științifico-fantastice.), către sfârșitul veacului al XIX-lea al erei creștine. H. G. Wells, om înzestrat și cu darul previziunii în problemele sociale, era pe atât de sănătos și echilibrat la minte, pe cât de uman și cald la suflet. Ni s-au păstrat numeroase fragmente, din scrierile lui, dar două dintre creațiile sale cele mai desăvârșite, și anume: Anticipări și Apariția omenirii, au ajuns până la noi în întregime. Înaintea oligarhiei și înaintea lui Everhard, Wells a fost preocupat de ideea construirii unor orașe-minune, pe care el însă le numește „orașe ale desfătării”.

153 Avis Everhard era fără îndoială încredințată că cele așternute de ea pe hârtie aveau să fie citite de contemporani, așa încât omite să menționeze în ce fel s-a încheiat procesul de înaltă trădare înscenat socialiștilor. De altminteri, în manuscris se mai constată și alte multe asemenea omisiuni

supărătoare pentru cititorul din vremea noastră. Numărul congressmanilor socialiști trimiși în judecată a fost de cincizeci și doi, toți fiind găsiți vinovați. Fapt curios însă: niciunul dintre ei nu a fost condamnat la moarte. Everhard și alți unsprezece, printre care se numărau Theodore Donnelson și Matthew Kent, au fost condamnați la închisoare pe viață. Ceilalți patruzeci au primit pedepse variind între treizeci și patruzeci și cinci de ani închisoare, în vreme ce Arthur Simpson, despre care manuscrisul arată că era bolnav de febră tifoidă la vremea când a avut loc explozia, a fost condamnat la numai cincisprezece ani. Tradiția spune că acesta din urmă ar fi fost deținut la secret și că ar fi murit de inaniție. Se pare că a fost supus unui tratament sălbatic datorită atitudinii lui deosebit de dârze și modului brutal în care își arăta ura împotriva tuturor slugilor despotismului. A murit în închisoarea din Cabanos, Cuba, unde fusese închis împreună cu alți trei tovarăși ai săi. Toți cei cincizeci și doi de congressmani socialiști au fost întemnițați în fortărețe militare răspândite pe întreg întinsul Statelor Unite. Astfel Du Bois și Woods au fost întemnițați în insula Puerto Rico, iar Everhard și Merryweather au fost aruncați la Alcatraz, o insulă din Golful San Francisco, de multă vreme vestită ca închisoare militară.

154 Avis Everhard ar fi trebuit să trăiască de-a lungul a multe generații pentru a asista la dezlegarea acestei taine. Cu mai puțin de o sută de ani în urma, și deci cu ceva mai mult de șase sute de ani după moartea ei, a fost descoperită în arhivele secrete ale Vaticanului spovedania lui Pervaise. Este poate nimerit să dăm câteva amănunte cu privire la acest obscur document, care nu mai poate prezenta importanță deosebită decât pentru istoric.

Pervaise era un american de origine franceză, care, în anul 1918 al erei creștine, se afla depus la închisoarea Tombs din New York, așteptând să fie judecat pentru omucidere. Din spovedania lui aflăm că de fapt nu era un criminal, ci doar un om iute la mânie, înflăcărat și emotiv. Într-un acces dement de gelozie și-a ucis soția, faptă foarte obișnuită pe vremea aceea. În închisoare, Pervaise a fost cuprins de o înnebunitoare frică de moarte, pe larg descrisă de el în spovedanie. Ar fi fost în stare să facă orice numai să scape de moarte, iar în vremea asta agenții poliției au întreprins tot ce le-a stat în putință pentru a-l convinge că nu are nici o șansă de scăpare, deoarece nu încăpea nici o îndoială ca la proces avea să fie condamnat pentru omor cu premeditare. Pe atunci pentru omorul cu premeditare nu exista decât o singură pedeapsă: moartea. Bărbatul ori femeia găsită vinovată de asemenea crimă era așezat pe un scaun special construit, iar apoi, sub supravegherea unor medici pricepuți, era ucis cu ajutorul curentului electric. Procedeu se numea electrocutare și ajunsese atunci la o largă răspândire. Anestezia, ca mijloc obligatoriu de execuție, n-a fost utilizată decât mult mai târziu.

Omul acesta, bun la suflet, dar cu un fond de animalitate foarte puternic, aruncat în închisoare și zăcând acolo fără nici o altă perspectivă decât moartea pe scaunul electric, a fost convins de agenții Călcâiului de fier să arunce bomba în incinta Parlamentului. În spovedania citată, Pervaise explică pe larg cum i se arătase că bomba va fi foarte slabă și nu va face nici un fel de victime omenești.

Acest amănunt corespunde întru totul cu faptul că bomba a fost într-adevăr foarte slabă și că explozia ei chiar la picioarele lui Everhard n-a avut totuși urmări fatale.

Pervaise a fost introdus pe ascuns într-una din lojile despre care, de ochii lumii, s-a spus că sunt închise pentru reparații. Alegerea momentului când urma să arunce bomba a fost lăsată în seama lui, iar bietul om declară cu naivitate că, fiind foarte mișcat de cuvântarea lui Everhard și interesat de cele ce se petreceau în incintă, aproape că și-a uitat misiunea.

Pentru fapta aceea nu numai că i s-a dat drumul din închisoare, dar a fost răsplătit și cu o pensie viageră. Dar n-a avut parte să se bucure prea multă vreme de ea. În septembrie 1914 a suferit un atac de reumatism cardiac și a mai trăit după aceea doar trei zile. Atunci a trimis el pe cineva să cheme preotul catolic, părintele Peter Durban, și acestuia i s-a spovedit. Preotului i s-a părut atât de importantă spovedania, încât el a luat-o în scris și a cerut să-i fie întărită prin jurământ. Cu privire la ce s-a întâmplat după aceea nu putem face decât presupuneri. Documentul a fost desigur socotit suficient de important pentru a-și croi drum către Roma. În legătură cu el au intrat probabil în joc forțe extrem de influente, și astfel se explică totala lui dispariție, căci secole de-a rândul nu s-a suflat nici o vorbă despre el. Abia în secolul trecut strălucitul savant italian Lorbria a dat întâmplător peste el, cu prilejul unor cercetări întreprinse la Vatican.

Astăzi este definitiv stabilit că întreaga răspundere pentru aruncarea bombei în incinta Camerei Reprezentanților în 1918 aparține Călcâiului de fier. Chiar dacă spovedania lui Pervaise n-ar fi văzut niciodată lumina zilei, încă n-ar fi existat temei pentru nici un fel de îndoială, căci faptul respectiv, a cărui directă urmare a fost aruncarea în închisoare a celor cincizeci și doi de congressmeni socialiști, face parte dintr-un șir nesfârșit de acte similare puse la cale de oligarhi, și, înaintea lor, de către capitaliști.

În această privință poate fi citat exemplul clasic al crudei și mișeleștii înscenări judiciare căreia i-au căzut victime nevinovate așa-numiții „anarhiști din Haymarket” de la Chicago, în penultimul deceniu al secolului al XIX-lea din era creștină. (În anul 1886 a avut loc în S. U. A. O grevă de amploare națională, în cadrul căreia muncitorii au revendicat ziua de lucru de opt ore. La Chicago, muncitorii au organizat în piața Haymarket un miting de protest împotriva intervențiilor brutale ale poliției; în timpul acestui miting, pentru a justifica intensificarea represaliilor, un provocator rămas necunoscut a aruncat o bombă, ucigând patru muncitori și șapte polițiști. Pornind de la această crimă făptuită de oamenii lor, autoritățile de stat, aflate la cheremul patronilor, au înscenat un proces și au condamnat la moarte șase conducători ai clasei muncitoare, și la închisoare pe termen lung numeroși alți frunțași.) într-o categorie specială trebuie clasate delictele de incendiere intenționată și distrugere a avutului capitaliștilor, săvârșite de capitaliștii înșiși. De cele mai multe ori pentru aceste delictes erau aspru condamnați oameni care nu aveau

nici un fel de vină și despre care se spunea, cu o expresie răspândită pe atunci, că au fost „judecați cu expresul”.

În cursul luptelor dintre muncitori și patroni, care au avut loc în primul deceniu al veacului al XX-lea, mai cu seamă în luptele dintre capitaliști și Federația apuseană a minerilor, au fost folosite metode asemănătoare, numai că mult mai sângeroase. Gara din Independence a fost aruncată în aer de agenții capitaliștilor. Cu acest prilej au fost uciși treisprezece oameni și mult mai mulți au fost răniți. După aceea, capitaliștii, care controlau toate organele legislative și judecătorești ale statului Colorado, au aruncat vina asupra minerilor, ajungând chiar pe punctul de a-i condamna. Romaines, unul dintre agenții folosiți cu acea ocazie, la fel cu Pervaise, se afla în închisoare într-un alt stat, Kansas, atunci când agenții capitaliștilor s-au prezentat la el cu propuneri. Dar, spre deosebire de cazul lui Pervaise, spovedania lui Romaines a ajuns de domeniul public chiar în timpul vieții acestuia.

De asemenea, tot din aceeași perioadă mai poate fi dat ca exemplu cazul lui Moyer și Haywood, doi vajnici și neînfricați conducători ai muncitorimii. Unul dintre ei era președintele, iar celălalt secretarul Federației apusene a minerilor. (Între 1895 și 1905, Federația apuseană a minerilor a dus o luptă îndârjită împotriva Asociației proprietarilor de mine din statele Colorado, Idaho și Montana. Cel mai de seamă conducător al Federației în tot acest timp a fost William D. Haywood, revoluționar consecvent, care în 1919 s-a situat pe pozițiile cele mai înaintate ale muncitorimii americane, devenind unul dintre întemeietorii partidului comunist. Toate faptele relatate de Jack London cu privire la Moyer și Haywood sunt reale.) Un fost guvernator al statului Idaho a fost ucis în împrejurări misterioase. Încă de la început socialiștii și minerii au declarat în mod public că vinovați de această crimă sunt proprietarii de mine. Cu toate acestea, călcându-se în picioare atât constituția Statelor Unite, cât și constituția statului respectiv, Moyer și Haywood au fost răpiți, aruncați în închisoare și acuzați de crimă de către guvernatorul statului Idaho, care lucra de conivență cu guvernatorul statului Colorado. Această ticăloșie i-a smuls lui Eugene V. Debs (Unul dintre întemeietorii partidului socialist american. Deși până la urmă Debs (1855-1926) nu a rămas consecvent pe poziții revoluționare, el a reprezentat totuși în perioada când a fost scris Călcâiul de fiei poziția cea mai înaintată a clasei muncitoare americane în lupta împotriva robiei capitaliste.), pe atunci conducătorul tuturor socialiștilor din Statele Unite, următoarele cuvinte: „Acei conducători ai muncitorimii care nu pot fi nici momiți și nici intimidați trebuie pândiți la colț de stradă și asasinați. Singura crimă făptuită de Moyer și Haywood este aceea că au rămas neclintiți în credința lor față de clasa muncitoare. Capitaliștii ne-au jefuit țara, ne-au corupt moravurile politice, ne-au terfelit justiția și ne-au călcat în picioare, iar acum și-au pus în gând să-i ucidă pe aceia care nu se vor pleca slugarnic în fața dominației lor brutale. Guvernatorii statelor Idaho și Colorado nu fac decât să împlinescă poruncile stăpânului lor – plutocrația. Lupta este acum angajată între proletariat și plutocrație. Chiar dacă plutocrația va îndrăzni să

ne dea ea cea dintâi o lovitură sângeroasă, noi suntem cei care vom da lovitura ultimă și hotărâtoare.”

155 Acest episod plin de ridicol ilustrează de minune moravurile clasei dominante, aruncând o lumină crudă asupra neomeniei stăpânilor. În vreme ce muncitorii mureau de foame, câinii erau îngrijiți de cameriste speciale. Travestirea lui Avis Everhard era departe de a fi o glumă. Ea reprezenta o chestiune de viață și de moarte, de care depindea soarta cauzei, de aceea nu încape nici o îndoială că în realitate lucrurile s-au petrecut întocmai așa. Episodul este cât se poate de caracteristic pentru moravurile epocii.

156 Vagon Pullman – așa erau numite pe vremea aceea cele mai luxoase vagoane de călători; Pullman este numele constructorului acestor vagoane.

157 În ciuda permanentelor și inimaginabilelor primejdii înfruntate, Anna Royston a trăit până la vârsta patriarhală de nouăzeci și unu de ani. Așa cum generație după generație membrii familiei Pocock au scăpat de gloanțele răzbunătorilor din grupurile de luptă, la fel și Anna Royston a scăpat mereu din mâna călăilor năimiți de Călcâiul de fier. Părea ocrotită de o vrajă, supraviețuind tuturor amenințărilor și primejdiilor. A făcut parte din rândurile celor însărcinați cu aducerea la îndeplinire a sentințelor pronunțate ale grupele de luptă și, sub numele de Fecioara Roșie, a ajuns una dintre figurile legendare ale revoluției. La vârsta de șaizeci și nouă de ani l-a împușcat pe „Halcliffe sângerosul” chiar în mijlocul gărzii lui personale înarmate până în dinți, izbutind să scape nevătămată. A avut parte de un sfârșit pașnic, stingându-se de bătrânețe în munții Ozark, într-o ascunzătoare a revoluționarilor.

158 Arbust stufos de talie mică, asemănător cu jnepenul.

159 Arbori cu frunză persistentă care cresc în America de Nord, pe coasta Pacificului.

160 Arbuști californieni.

161 Întâmplarea aceasta a trăit-o însuși Jack London, atunci când a cumpărat ferma de la Glen Ellen.

162 Un galon are circa 4 litri.

163 Numele unei ferme cumpărate de Jack London în comitatul Sonoma și unde a scris multe dintre lucrările care l-au făcut celebru.

164 În S. U. A. Nu exista serviciu militar obligator.

165 Socialist Labour Party of America – S. L. P. (Partidul socialist muncitoresc din America), înființat în 1876 și ai cărui membri erau în marea lor majoritate emigranți din Germania. Acest partid a adoptat un program copiat după Programul de la Gotha, al cărui caracter mic-burghez a fost demascat de Marx. Partidul a avut un caracter sectar, fiind izolat de masele proletare.

166 În 1899, din pricina unor divergențe privitoare la raporturile dintre partid și sindicate, în sânul S. L. P. S-a produs o sciziune.

167 Socialist Party of America – S. P. (Partidul socialist din America), partid oportunist întemeiat în urma sciziunii din S. L. P. Minoritatea revoluționară din Partidul socialist din America a luat atitudine împotriva

războiului imperialist din 1914-1918 și, sub influența Revoluției din Octombrie, s-a încheșat, alcătuiind aripa stângă a partidului care, în 1921, a luat inițiativa constituirii Partidului Comunist din S. U. A.

168 Deși toate documentele ce ni s-au păstrat din acele timpuri au fost studiate, nu s-a putut găsi nici un indiciu privitor la acest Biedenbach menționat aici. Numele lui nu este pomenit în nici un alt document, cu excepția manuscrisului Everhard.

169 Dacă un călător curios pornește astăzi de la Glen Ellen către sud, întâlnește în cale un bulevard, care se întinde chiar pe locul unde acum șapte secole se afla vechiul drum de țară. La o jumătate de kilometru spre sud de Glen Ellen, dincolo de al doilea pod, se zărește pe partea dreaptă o râpă întinsă, ca o cicatrice, peste terenul vălurit, către un șir de coline împădurite. Râpă se află astăzi chiar pe locul unde vechiul drum creat prin servitute de trecere străbătea, în acele vremuri în care exista proprietatea privată asupra pământului, moșia unui oarecare Chauvet, francez de origine, venit din țara lui natală ca pionier în California, pe timpul legendarei goane după aur. Colinele împădurite sunt înseși colinele pomenite de Avis Everhard.

Marele cutremur din anul 2868 al erei creștine a surpat întreg versantul uneia dintre acele coline, care s-a prăbușit în groapa unde soții Everhard și-au aflat cândva ascunzătoarea. După descoperirea manuscrisului, s-au organizat pe acel loc săpături, scoțându-se la lumină casa, cele două cămăruțe săpate în peretele gropii și toate mărunțișurile adunate în timpul cât au fost locuite. S-au găsit de asemenea multe vestigii prețioase, printre care și aspiratorul de fum al lui Biedenbach, despre care se vorbește în povestire, dar pe care este foarte greu să-l descriem aici. Cei interesați în asemenea probleme vor putea citi broșura lui Arnold Bentham, aflată acum sub presă.

La vreo doi kilometri de colinele împădurite, în direcția nord vest, se află conacul Wake Robin, situat chiar la confluența nurilor Wild-Water și Sonoma. În treacăt poate fi arătat că râul Wild-Water se numise la început Graham, și așa este trecut pe hărțile vechi ale regiunii. Noul nume a reușit însă deplin să-l înlătore pe cel vechi. La conacul Wake Robin a locuit mai târziu adeseori, pentru perioade scurte, Avis Everhard, pe vremea când, deghizată în agent provocator al Călcâiului de fier, a avut posibilitatea să ia parte, fără teamă de pedeapsă, la lupta dintre cei doi giganti. Permisul oficial de a locui la conacul Wake Robin se păstrează încă și este semnat de însuși Wickson, oligarhul mărunț despre care se vorbește în manuscris.

170 În perioada aceea disimularea personalității ajunsese o adevărată artă. În toate ascunzătorile s-au format veritabile școli de artă dramatică. La aceste școli nu se acorda însă nici o atenție accesoriilor folosite îndeobște de actori pe scenă, cum ar fi, de pildă, peruci, bărbi, ori sprâncene false. Lupta era pe viață și pe moarte, iar asemenea accesorii s-ar fi putut transforma în capcane. Disimularea trebuia să fie radicală, deplină, să ajungă o parte integrantă din ființa celui transformat, o a doua sa natură. Documentele atestă

că Fecioara Roșie ar fi fost excepțional de înzestrată în această privință și că acestei împrejurări i se datorește cariera ei lungă și încununată de succese.

171 Disparițiile misterioase constituiau una dintre ororile acelor vremi. În cântecele și povestirile care au parvenit până la noi ele sunt mereu pomenite, ca un fel de leit-motiv. De altminteri, disparițiile trebuie considerate drept o consecință inevitabilă a luptelor subterane care au însângerat toată această perioadă de trei secole. Fenomenul ajunsese aproape tot atât de frecvent în rândurile oligarhiei și ale castelor muncitorești, ca și în rândurile revoluționarilor. Fără nici un semn prevestitor, fără să lase vreo urmă, bărbați, femei și chiar copii dispăreau, soarta și sfârșitul lor rămânând pentru totdeauna învăluite în mister.

172 Du Bois, actualul bibliotecar din Ardis, este un descendent direct din această pereche de revoluționari.

173 Ernst Haeckel (1834-1919), celebru naturalist german, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai darwinismului, care a dezvoltat și concretizat teoria evoluționistă a speciilor.

174 Prescurtare de la San Francisco.

175 Pe lângă castele muncitorești, a mai apărut la un anumit moment și o altă castă, cea militară. A fost creată o armată permanentă, alcătuită din soldați de profesie și încadrată cu ofițeri recrutați din rândurile oligarhiei, armata mercenarilor. Ea a luat locul gărzilor civile, după ce Călcâiul de fier s-a convins că nu se poate bizui pe aceste formații. Paralel cu serviciul secret al Călcâiului de fier, a fost apoi creat un serviciu secret al mercenarilor, acesta din urmă făcând legătura între poliție și armată.

176 Abia după înăbușirea în sânge a celei de a doua Răscoale, grupul „roșiilor din Frisco” a izbutit să aibă din nou o activitate organizată, care a continuat de-a lungul a două generații. Apoi un agent al Călcâiului de fier a reușit să se strecoare în organizația lor, să-i afle toate tainele și s-o lichideze definitiv în anul 2002 al erei creștine. Membrii organizației au fost executați pe rând, la interval de trei săptămâni unul după altul, iar cadavrele lor au fost expuse în ghetoul muncitorilor din San Francisco.

177 Ascunzătoarea de la Benton Harbour era o catacombă, cu intrarea foarte iscusit mascată de o fântână. S-a păstrat până în zilele noastre în stare bună, iar vizitatorii care doresc s-o cunoască pot străbate toate gangurile ei, până la hruba cea mare, unde aveau loc adunările și unde, fără îndoială, s-a petrecut scena descrisă de Avis Everhard. Dincolo de hruba mare se află celulele în care erau întemnițați prizonierii și încăperea unde aveau loc execuțiile. Ceva mai departe se află cimitirul, o rețea de galerii lungi și întortocheate, săpate în stâncă, cu mai multe rânduri de cripte suprapuse, scobite în amândoi pereții, unde odihnesc și astăzi revoluționarii, așa cum au fost rânduiți acolo de tovarășii lor cu atâta amar de ani în urmă.

178 Pe vremea de atunci poligamia mai dăinuia încă în Turcia (Poligamia a fost interzisă în Turcia abia în 1926).

179 Afirmația aceasta nu este o laudă deșartă din partea lui Avis Everhard. Cei mai de seamă artiști și intelectuali erau revoluționari. Cu excepția câtorva muzicieni și cântăreți, toți marii creatori ai epocii, ale căror nume au ajuns până la noi, au fost revoluționari.

180 Chiar și în acea perioadă, relativ avansată, untul și smântâna se extrăgeau prin metode primitive din laptele de vacă. Încă nu începuse prepararea pe cale sintetică a alimentelor.

181 În întreaga literatură și în toate documentele care ni s-au păstrat din vremea aceea sunt permanent citate poemele lui Rudolph Mendenhall, căruia tovarășii săi îi spuneau „flacăra”. Este neîndoielnic că a fost un creator de geniu; dar în afară de câteva fragmente stranii și obsedante, toate în versuri și citate prin scrierile altora, nu ni s-a păstrat nimic din opera sa. A fost executat de Călcâiul de fier în anul 1928 al erei creștine.

182 Cazul acestui tânăr nu a fost ceva neobișnuit. Mulți tineri din rândurile oligarhiei, îndemnați de simțul lor de dreptate sau înflăcărați de nobilele idealuri ale revoluției, și-au închinat viața mării cauze. De asemenea, numeroși fii ai nobilimii ruse au jucat un rol important în prima etapă a mișcării revoluționare din țara lor. (Jack London se referă probabil la mișcarea decembriștilor, alcătuită din revoluționari nobili ruși care au luptat împotriva iobăgiei și a absolutismului țarist organizând la Petersburg insurecția din decembrie 1825, înăbușită de țarul Nikolai I.)

183 Pentru a nu satisface revendicările muncitorilor, patronii recurg și la închiderea temporară a întreprinderilor, lăsându-i astfel pe muncitori fără putința de a munci și fără nici un mijloc de trai. Această metodă este cunoscută sub numele de „lock-out”.

184 În ultima perioadă a stăpânirii Călcâiului de fier mercenarii au jucat un rol foarte important. Ei erau cei care mențineau echilibrul de forțe între oligarhie și castele aristocrației muncitorești, sprijinind când pe unii și când pe alții, după cum cerea jocul intrigilor și uneltirilor.

185 Pornind de la contradicțiile și incoerența eticii capitaliste, oligarhii și-au înjghebat o morală nouă, unitară și bine definită, neîndurătoare și tăioasă ca oțelul, cea mai absurdă și mai neștiințifică, dar în același timp cea mai eficientă morală de care a dispus vreodată o clasă asupritoare. Deși sistemul lor de reguli morale era în întregime dezmințit de legile biologice și de legile evoluției, oligarhii credeau cu tărie în el; și tăria acestei credințe le-a dat putința de a stăvili vreme de trei secole valul impetuos al progresului uman, spectacol semnificativ și paradoxal pentru moralistul metafizician, dar care materialistului nu poate să nu-i dea de gândit.

186 Construcția orașului Ardis a fost terminată în anul 1942 al erei creștine, în vreme ce aceea a orașului Asgard s-a încheiat abia în 1984. La clădirea acestuia din urmă s-au lucrat cincizeci și doi de ani, vreme în care a fost pusă la muncă o armată permanentă, alcătuită din jumătate de milion de robi. Uneori numărul acestora s-a ridicat până la un milion, fără să mai fie puși

la socoteală alte sute de mii de oameni, și anume membrii castelor muncitorești și artiștii.

187 Printre revoluționari se aflau mulți chirurghi care ajunseseră la o îndemânare uluitoare în astfel de operații. După expresia folosită de Avis Everhard, erau în stare să transforme pe cineva într-un cu totul alt om. Pentru ei îndepărtarea unei cicatrici sau a unei diformități era doar un joc de copii. Puteau schimba înfățișarea cuiva lucrând cu o asemenea migală, încât întreaga operație să nu lase nici cea mai slabă urmă. Grefele de piele și transplantările părului se numărau printre procedeele cele mai des folosite. Ajungeau astfel să modifice înfățișarea cuiva într-un chip care amintea de vrăjitorie. Ochii, sprâncenele, gura, buzele și urechile erau transformate în mod radical. Operând cu mare abilitate limba, gâtul, laringele și cavitățile nazale, puteau schimba în întregime glasul și felul de a vorbi al unui om. Vremurile de deznădejde impuneau soluții deznădăjduite, iar chirurghii revoluționari s-au arătat la înălțimea cerințelor. Printre altele se pricepeau să sporească înălțimea unui adult chiar cu zece până la doisprezece centimetri, sau s-o micșoreze cu doi, trei centimetri. Isprăvile lor sunt astăzi o artă ale cărei secrete s-au pierdut. Nouă nu ne-ar mai fi de nici un folos.

188 Chicago era infernul industrial al veacului al XIX-lea din era creștină. S-a păstrat până în vremea noastră o anecdotă sugestivă în legătură cu John Burns un cunoscut conducător al trade-union-urilor (Trade-union – denumirea sindicatelor din Anglia. Conducerea acestor sindicate a dus și duce o politică de aservire a proletariatului, în felul acesta explicându-se și faptul că John Burns (1858-1943), muncitor de origine, a făcut parte în 1905 din guvern câștigându-și astfel, prin trădarea intereselor clasei muncitoare, tristul merit de a fi primul „reprezentant al muncitorilor” primit într-un guvern englez.) britanice, fost pentru scurtă vreme și membru al guvernului englez. Aflându-se o dată la Chicago, cu prilejul unei vizite făcute în Statele Unite, a fost rugat de un ziarist să spună ce părere are despre acel oraș. „Chicago – a răspuns John Burns – este iadul în ediție de buzunar”. La câțiva vreme după aceea, în clipa când se pregătea să urce pe vapor ca să se întoarcă în Anglia, s-a apropiat de el un alt reporter, care i-a spus că ar vrea să știe dacă nu cumva și-a schimbat părerea despre Chicago. „Ba da! A răspuns el, „Mi-am schimbat-o. Acum cred că iadul este un Chicago în ediție de buzunar.”

189 La Chicago – mare oraș industrial, centru al industriei grele americane, al industriei conservelor, centru al comerțului de cereale și important nod de cale ferată – au avut loc foarte multe și sângeroase ciocniri în cadrul luptelor de clasă din S. U. A.

190 Federația americană a muncii, înființată în noiembrie 1881 la Pittsburgh, este organizatoarea istoricei greve generale de la 1 mai 1886, în cinstea căreia ziua de 1 mai a devenit ziua internațională a muncii. La început, Federația americană a muncii a fost o organizație combativă, principială, dar apoi, datorită trădării unor conducători oportuniști vânduți burgheziei, a devenit o unealtă în slujba marelui capital.

191 Tren expres care pe acea vreme se bucura de mare faimă, fiind socotit cel mai rapid din lume.

192 Fals.

193 Minciună.

194 „Trăiască Revoluția!” – în limba franceză în original.

195 Orașul Chicago este așezat pe malul lacului Michigan, unul dintre cele cinci cunoscute sub numele de „Marile Lacuri”.

196 Pe vremea aceea populația era atât de rară, încât animalele sălbatice deveneau adesea o adevărată calamitate. În California luase naștere obiceiul organizării goanelor la iepuri. Într-o zi dinaintea stabilită toți fermierii dintr-o localitate se adunau și înaintau concentric peste ogoare, stârnind și mânând astfel zeci de mii de iepuri într-un țarc, unde animalele erau omorâte cu parul de băieți și bărbați în toată firea.

197 În jurul problemei dacă ghetoul din partea de sud a orașului a luat foc întâmplător sau a fost incendiat de mercenari s-a creat o interminabilă controversă; astăzi, însă, este definitiv stabilit că ghetoul a fost incendiat de mercenari din ordinul expres al comandanților.

198 Câteva clădiri întărite au rezistat mai mult de o săptămână, iar una a rezistat chiar unsprezece zile. Toate au trebuit luate cu asalt, iar mercenarii nu le-au putut ocupa decât ducând lupte grele pentru fiecare etaj. Luptele erau foarte sângeroase. Îndurare nu exista nici dintr-o parte, nici din cealaltă, iar în aceste lupte revoluționarii aveau avantajul de a ocupa pozițiile de la înălțime. Cu toate că revoluționarii au fost nimiciți, acest lucru nu s-a realizat decât cu foarte grele pierderi din partea dușmanului. Falnicul proletariat din Chicago s-a arătat demn de vechile și glorioasele lui tradiții, muncitorii pricinuind dușmanului pierderi cel puțin egale celor suferite de ei.

199 Analele acestei scurte ere de disperare prilejuiesc o lectură uluitoare. Răzbunarea devenise mobilul principal al oricărei acțiuni, iar membrii organizațiilor teroriste disprețuiau moartea și nu mai nutreau nici o nădejde în viitor. Gruparea „Duniților”, care-și împrumutase numele de la îngerii răzbunării din mitologia mormonilor (Sectă religioasă americană întemeiată în 1827. Crezul mormonilor în este un amestec eteroclit de dogme creștine și mituri politiciste.), s-a ivit mai întâi în munții din Vestul îndepărtat, întinzându-se apoi pe toată coasta Pacificului, din Panama până în Alaska. „Walkiriile” (în mitologia popoarelor nordice, walkiriile sunt un fel de femei foarte frumoase dar cumplit de crude, care ar rătăci pe câmpurile de bătaie și i-ar alege pe cei ce urmează să fie răpuși, conducându-i după aceea în Walhalla, reședința zeului suprem, Odin.) erau o organizație de femei, care s-a dovedit a fi cea mai cumplită dintre toate. În rândurile ei nu erau primite decât femeile care pierduseră cel puțin o rudă apropiată, răpusă de oligarhie. „Walkiriile” s-au făcut vinovate de schingiuirea prizonierilor. O altă vestită organizație de femei a fost aceea a „Văduvelor de război”. A existat și o organizație asemănătoare cu „Walkiriile”, dar alcătuită din bărbați, numită „Berserkerii” (Războinici scandinavi din vechime, vestiți pentru furia cu care se aruncau în bătălie).

Membrii acestei organizații nu puneau nici un preț pe viața lor, și ei sunt cei care au ras de pe fața pământului marele oraș Bellona, rezervat special mercenarilor, dimpreună cu întreaga lui populație, de peste o sută de mii de oameni. „Fiii balamucului” și „Fiii iadului,” erau organizații similare ale robilor, și în acest timp a apărut și o nouă sectă religioasă, numită „Mânia Domnului,” care însă a dispărut destul de repede. Voi mai pomeni doar câteva dintre celelalte grupuri, și anume pe acelea care poartă denumiri deosebit de grăitoare: „Inimile însângerate,” „Fiii dimineții,” „Stelele zorilor,” „Flemingo,” (Flemingo este o pasăre acvatică), „Triunghiul triplu,” „Cele trei zăbrele,” „Rubonicii,” „Răzbunătorii,” „Comanșii,” (Numele unuia dintre marile triburi indiene așezate în partea de sud a teritoriului ocupat astăzi de Statele Unite și care au opus o rezistență deosebit de dârză coloniștilor mexicani și yankei veniți să le smulgă pământurile) și, în fine, „Erebusiții,” (În mitologia elină se numea Erebus spațiul întunecat pe care trebuiau să-l străbată sufletele morților și unde trebuiau să sălășluiească o vreme, pentru a-și ispăși greșelile, înainte de a trece în „lumea de dincolo”).

200 Aici se sfârșește manuscrisul Everhard. După cum se vede, autoarea s-a oprit brusc, la mijlocul unei fraze. Este probabil că a fost vestită de venirea mercenarilor, deoarece a avut timp să ascundă manuscrisul într-un loc sigur, înainte de a fugi sau de a fi prinsă. Din păcate n-a mai apucat să-și continue povestirea, lucru cu atât mai regretabil cu cât altminteri am fi putut cu siguranță pătrunde misterul care de șapte veacuri învăluie execuția lui Ernest Everhard.

SFÂRȘIT